

Otel İşletmelerinde Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Adalet İlişkisi: Antalya Örneği

Relationship between Organizational Justice and Organizational Silence in Hotels:

The Case of Antalya

Şevket YİRİK Abdullah USLU Muhammet Fatih SANCAR Doğan KUTUKIZ

Göktürklerde Yönetim Düşüncesi

Management Thought in Gokturks

Feyzullah EROĞLU

Doğal Ortamın (Jeomorfoloji-Hidrografi) Tarımsal Faaliyetlere Etkileri

Bağlamında Bir Alan İncelemesi: Dalaman Ovası Örneği

A Field Study in the Context of the Natural Environment's

(Geomorphology-Hydrography) Effects on the Agricultural Activities:

Dalaman Plain Case Study

Ali ÇEKER

Bilgi Çağında Bilgisiz, İrfansız Ve Tefekkürsüz Bir Toplum İnşâ Etmek

Building a Society With no Knowledge, Wisdom and Idea in Knowledge Era

Mesut MEZKİT

Dünden Bugüne Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) ve Türkiye 2023

Vizyonu'ndaki Yeri ve Hedefi

Adnan Menderes University (ADU) From Yesterday to Today and It's Place and Aim in Turkey 2023 Vision

Mesut MEZKİT Murat Kemal AVCI Özkan ÖZKAYA

Tapu Çalışanlarının Ruh Halleri'nin Yazar Mesut MEZKİT İle Mülakât

Author Mesut Mezkit's Interview With Land Registry And Cadastre Workers

Gönül ŞAHİN MEZKİT Rabia ÇAKI

Teşkilat, Teçhizat ve Tefekkürât (Doktrin) (3T) Perspektifinde

Dumansız Barut Teknolojisi (18.yy ve 20.yy Osmanlı Ordusu Örneği)

Organization, Equipment and Tefekkürât (Doctrine) (3T)

Perspective in Smokless Powder Technology (Example of The 18th and 20th Century Ottoman Army)

Zafer Efe Hüsamettin İNAÇ

Delilik Kurgusunda Erkek-lik: Mirat-ı Cünûn

Masculinity in Fiction of Madness: Mir'at-i Cünûn

Bahar GÖKPINAR

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK FİKİR ARAŞTIRMA DERGİSİ
International Journal of Academic Research and Studies

Yıl/Year: 7 Sayı / Issue:16 Temmuz - 2016 / July - 2016
ISSN:1308-9412 www.yenifikirdergisi.com

KURULUŞ TARİHİ : 26 NİSAN 2009
THE DATE of FOUNDATION : 26 APRIL 2009

Yılda İki defa; 28 Aralık -28 Temmuz aylarında yayınlanır.
Publishing twice a year : 28th December-28th July

SAHİBİ/OWNER	YAYIN KURULU /EDITORIAL BOARD
Gönül ŞAHİN MEZKİT	Mesut MEZKİT
GENEL YAYIN YÖNETMENİ/EXECUTIVE EDITOR Mesut MEZKİT	Gönül ŞAHİN MEZKİT
EDİTÖR/ASSOCIATE /EDITOR Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU	Doç. Dr. Celaledin SERİNKAN
YAYIN KOORDİNATÖRÜ/YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ Rabia ÇAKI	Yrd. Doç. Dr. İsa ÇELİK
YAYIN KURULU BAŞKANI/ HEAD OF EDITORIAL BOARD Mesut MEZKİT	Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU
AKADEMİK DANIŞMAN/ ADVISORY OF ACADEMIC Doç. Dr. Celaledin SERİNKAN	Mükerrem KÜRÜM
	Rabia ÇAKI
	Cengiz ALTINTAŞ
	Davut TÜRKSEVER
	GRAFİK-TASARIM/GRAPH DESIGN BY: Rabia ÇAKI
	BASKI/PRESSED BY: Detay Fotokopi Zafer Mahallesi 127 Sokak No:2/B AYDIN TLF.: 0 256 215 37 30

REKLAM VE İLETİŞİM ADRESİ/COMMUNICATION

AYDIN: Adnan Menderes Bulvarı. Güzelhisar Mahallesi 37. Sokak No:5 Kat:1 AYDIN TLF.: 0256 214 48 21
İSTANBUL: Otağtepe Caddesi Timuçin Sokak Ekmekçioglu Residence No:1D: Anadoluhisari/BEYKOZ/İSTANBUL
www.yenifikirdergisi.com www.kulturtarihi.org El-mek(e-Mail): yenifikir@hotmail.com
info@yenifikirdergisi.com ISSN:1308-9412

DERGİ HAKEM VE DANIŞMA KURULU

BOARD OF RIVIEWERS

Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ.....	Dumlupınar Üniversitesi/ University
Prof. Dr. Ahmet NAHMEDOV	Adnan Menderes Üniversitesi/University
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	Uşak Ünversitesi /University
Prof. Dr.Akif FARZALİYEV	St.Petersburg Devlet Üniversitesi/ University
Prof. Dr. Duran NEMUTLU	Emekli Öğretim Görevlisi/ Retired Lecturer
Prof. Dr. Fatima MATOS	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto /University
Prof. Dr. Fatima OUTEIRINHO	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/ University
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU	Pamukkale Üniversitesi/University
Prof. Dr . Hüsamettin İNAÇ	Dumlupınar Üniversitesi/University
Prof. Dr. Maria DE FATIMA MORINHO	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/University
Prof. Dr.Maria DO NOSCIMENTO	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto /University
Prof. Dr .Mehmet MARANGOZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/University
Prof. Dr . Mesiağa Mehemedi Ahmed	Azerbaycan Bilimler Akademisi/ Academy
Prof. Dr.Orhan OKAY	Emekli Öğretim Görevlisi/ Retired Lecturer
Prof. Dr.Salih TUĞ	Emekli Öğretim Görevlisi/ Retired Lecturer
Prof. Dr. Yusuf DEVRAN	Yeditepe Üniversitesi /University
Prof. Dr. Zulmira SAUTOS	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/ University
Doç. Dr. Assoc. Prof. Dr.Bahri ERSOY	Afyon Kocatepe Üniversitesi/University
Doç. Dr. Assoc. Prof. Dr Celaledin SERİNKAN	Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi/University
Doç. Dr./ Assoc.Prof. Dr.Hüseyin ÜRETEN	Adnan Menderes Üniversitesi/University
Doç. Dr. /Assoc. Prof. Dr .Süleyman İNAN	Pamukkale Üniversitesi/University
Doç. Dr. /Assoc. Prof. Dr .Süleyman KIZILTOPRAK	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv./University
Doç. Dr. /Assoc. Prof. Dr .Şaban ORTAK	Afyon Kocatepe Üniversitesi/University
Doç. Dr. /Assoc. Prof. Dr .Turgay UZUN	Muğla Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Adil Adnan ÖZTÜRK	Emekli Öğretim Görevlisi/ Retired Lecturer
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Arzu GÜRDOĞAN	Muğla Üniversitesi/ University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Ali TAŞ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Günver GÜNEŞ	Adnan Menderes Üniversitesi/University

DERGİ HAKEM VE DANIŞMA KURULU

BOARD OF RIVIEWERS

Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr. Halil İbrahim HAKSEVER	Uşak Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Hans WERNER SCHMDDT	Goethe Enstitüsü/Institute
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Hilmi DEMİRKAYA	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Ozan KAYA	Muğla Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.İsa ÇELİK	Muğla Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.İsmail TOSUN	Süleyman Demirel Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr. Mustafa BAYHAN	Pamukkale Üniversitesi/University
Yard. Doç. Dr./ Asst. Prof. Dr.Mustafa BIYIKLI	Dumlupınar Üniversitesi/University

(ünvan ve isim sırasına göre yazılmıştır./ by academic title the names listed and alphabetically)

tarafından taranmaktadır.

MAKALE YAYIM VE YAZIM KURALLARI

*Yeni Fikir dergisi iki dilde yayın yapan uluslararası sosyal bilimler bir dergidir.

*Yeni Fikir dergisinin akademik yazıları hakemlidir.

*Akademik tarzda yazılan araştırma ve inceleme yazıları ilgili heyetlerin tetkikinden sonra yayımlanabilir.

*Hakem Kurulu yayım düzeni www.yenifikirdergisi.com adresinden incelenebilir.

*Yeni Fikir dergisi gizli hakemlilik prensibini esas almıştır.

*Hakem heyetine gönderilen yazının yazarının ismi gönderilmez.

*Hakemler, birbirinden bağımsız olarak yazıyı inceler ve raporlarını ona göre verirler.

*Dergiye gönderilen makalelerin metni Palatino Linotype 10 punto, tek aralıklı olarak, iki yana yaslı, paragraf öncesi ve sonrası 6 nk boşluk bırakılmalı ve makale başlığı ilk harfleri büyük ve ortalanmalıdır.

Yazar/yazarların isim ve soy isimleri, e-posta adresleri başlığın altında ortalanmış olarak yazılmalıdır. Ünvan, kurum ve e-posta adresleri için özel dipnot için yıldız "" işareti eklenmeli ve sayfanın altına bilgiler yazılmalıdır.

*Öz , Abstract ve Kaynakça kısmı (ilk harfler büyük) Palatino Linotype 11 punto ve tek aralıklı olmalıdır. Türkçe Başlık (İlk harfler büyük diğerleri küçük harf-italik) Palatino Linotype 18, İngilizce Başlık (İlk harfler büyük diğerleri küçük harf-italik) Palatino Linotype 16, Şekiller ve tablolar, 10-9 punto ve tek aralıklı olmalıdır. Bunlarda 6 nk boşluk bırakılmayacaktır. Bölüm ve Alt Bölümler, normal rakamlarla numaralandırılır. Bu düzenlemede, bölümler sırasıyla 1, 2, 3, .. (Kalin yazı tipi, Büyük harflerle, 12 punto). şeklinde numaralandırılırken, alt bölümler ve onların da altındakiler için normal rakamlar 1.1., 1.2., 1.3 (Kalin yazı tipi, ilk harfler büyük, 11 punto),,, ..., 1.1.1., 1.1.2., 1.1.3 (Kalin yazı tipi ,ilk harfler büyük, 10 punto),,, ..., 1.1.1.1., 1.1.1.2., 1.1.1.3. (Kalin yazı tipi , ilk harfler büyük, 10 punto), ... gibi birden çok haneli olacak şekilde verilir.

*Kaynak gösterimi metin içinde olmalıdır. Eğer dipnotta kaynak verilecekse Palatino Linotype 9 punto ve tek aralıklı, boşluk bırakılmadan verilmelidir. Kaynakçada makaleler: soyisim(büyük harfle), isim, (yıl), başlık şeklinde devam etmelidir.

* Gönderilecek yazılarda sosyal bilimlerde yaygın ve kabul edilebilir kaynak gösterme usullerinde (MFL, Harvard , Chicago, APA gibi) herhangi biri, kendi içinde tutarlı olmak şartıyla kullanılabilir

* Yeni fikir Dergisine gönderilecek yazılar , A4 boyutunda 15 sayfayı geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.

*Yayımlanmak üzere gönderilen yazının aynısı veya benzerinin başka bir yerde yayınlanmamış olması gerekir. Özgün çalışmalarda yazarların, yazının uluslararası bir yerde (Türkiye dahil) yayınlanmadığına dair imzalı beyanını içeren bir belge başvuruya eklenmelidir.

*Yazılar belirlenen yazı ölçülerinde 80 gramlık A4 boyutunda beyaz kâğıda çıktısı dergi adresine, ayrıca e-posta adresine de gönderilmelidir.

*Dergi, Türkçe-İngilizce olmak üzere iki dilde yayın yapacaktır

*Akademik yazılar, komisyonlarımız tarafımızdan tercüme edilecektir.

*Çeviri ve inceleme yükümlülükleri ile hakem heyetine gönderilecek yazıların yükümlülükleri yazara aittir..

*Çeviri, inceleme ve hakem heyetine gönderilecek yazıların kargo yükümlülükleri yazara aittir.

*Yazarın talebi doğrultusunda ayrıca farklı dillerde de yayımlanabilecektir.(Rusça-Fransızca-Arapça-İspanyolca-İtalyanca gibi)

*Akademik yazıların dışında seviyeli yorum, görüş, tartışmalara da yer verilecektir.

*Yazıların sorumluluğu yazarlarına, reklamların sorumluluğu da reklam verenlere aittir.

*Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın iade edilmez.

*Derginin ve yazarın ismi kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

* Yeni Fikir dergisinde yayınlanacak çalışmaların imlâ ve noktalama konusunda yazarın tercihi geçerli olmakla birlikte gerekli görüldüğü taktirde TDK 'nın kurallarına göre düzeltmeler yapılacaktır.

* Yeni Fikir dergisine gönderilen çalışmaların cevaplanma süresi 30 gündür. Bu zaman içerisinde cevap verilmeyen çalışmalar ulaşmış demektir. Akademik çalışmalarla ilgili, hakemlerin verdiği olumlu ya da olumsuz görüş, çalışmanın yazarına bildirilir; gerekli düzeltmeler istenebilir.

* Yeni Fikir dergisinde yayımlanacak polemik konusu olan çalışmalarda en fazla 2 kez cevap yazma hakkı tanınır.

*Yeni Fikir dergisinin bütün yayın hakları Gönül Şahin MEZKİT'e aittir.Yenifikir Dergisi, www.yenifikirdergisi.com adresinde de yayınlanmaktadır.

INFORMATION FOR AUTHORS/and EDITORIAL RULES FOR SUBMITTING MANUSCRIPTS

*Yeni fikir is an international bilingual social science journal.

*Academical Writings in the Yeni Fikir are refereed.

*The Academical research writings only can be published after the committee accepts the writings to be published.

*The Committee Issue Regulation Can be Learned at: www.yenifikirdergisi.com

*Yeni Fikir dergisi is based on the secret arbitration principal.

*The Writing that sent to the arbitration board does not include its writer's name.

*The arbitrators evaluate the writings independent from each other.

*Articles sent to the journal must be in Palatino Linotype 10 with single spaced. Both before and after the paragraph must be 6nk spaced. And the first letter of the article's title must be upper case letter.

Author's/authors' names and surnames, e-mail addresses should be written centered under the title. For titles, organizations, and e-mail addresses, the special footnote "*" should be added and the informations should be written under the page.

*Abstract, and Reference parts (first letters uppercase) must be in Palatino Linotype 11 punto and must be single spaced. The Title in Turkish (First letters uppercase others lower case and italic) must be in Palatino Linotype 18. The Title in English (First letters uppercase others lower case and italic) must be in Palatino Linotype 16 and Shapes and Tables must be in 10 punto and single spaced. These won't include 6nk spaces. Sections and sub sections must be numbered with normal numbers. In this editing, while the sections are numbered in the order 1,2,3... (in italics upper case and 12 punto) for the sub sections and under them, normal numbers such as 1.1,1.2,1.3 (bold font, initial letters uppercase, 11 punto)1.1.1,1.1.2,1.1.3 (bold font, initial letters uppercase, 10 punto)1.1.1.1., 1.1.1.2., 1.1.1.3. (bold font, initial letters uppercase, 10 punto) must be provided as multiple digit.

*Referencing must be in the articles themselves. If the writer wants to reference in footnote, it must be in palatino linotype 9 punto single spaced and without spaces. The articles in the reference must follow this order: Surname (uppercase) Name (year) Title.

*The writings to be sent to the journal may include one of the referencing methods (MFL, Harvard, Chicago) provided that it is consistent with itself.

*The writings to be sent to Yenifikir journal should be in A4 size and must not be more than 15 pages.

*The writings sent to be published must not have been written or published in any other source. In individual writings, authors should include a paper with their sign on it proving that the writing was not published in any other journal.

*Writings typed on A4 paper with 80g, its hard copy should be posted both to the address of the journal, and to the e-mail address.

*The journal is published in English-Turkish. (Bilingual)

*The academical writings will be translated by our commissions.

*The shipment responsibilities belong to the writer itself.

*If the author desires, the writings can be published in another language. (such as Russian, French, Arabic, Spanish, Italian)

*Besides the academical writings, comments, arguments will be included in the journal as well.

*The responsibilities of articles belong to its authors, and the responsibilities of advertisement belong to the ad givers.

*The writings sent will not be given back to its author even if it's published or not.

The name of the journal and author can be quoted if referenced.

*The spelling and the punctuation of the writings will be dependent on the writer but if it's required, certain editions can be done.

*The writings that sent to the Yeni Fikir journal will be answered in 30 days. If not, it means your work did not reach us. The positive or negative answers will be given to its author's. Some changes may be

necessary.

*The polemical writings published on the journal can be answered twice at most.

*All rights of the Yeni Fikir belong to Gönül Şahin Mezkit. The journal is also published on www.yenifikirdergisi.com.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- (7 -15) **Otel İşletmelerinde Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Adalet İlişkisi: Antalya Örneği**
Relationship between Organizational Justice and Organizational Silence in Hotels: The Case of Antalya
Şevket YİRİK Abdullah USLU Muhammet Fatih SANCAR Doğan KUTUKIZ
- (16-28) **Göktürklerde Yönetim Düşüncesi**
Management Thought in Gokturks
Feyzullah EROĞLU
- (29-51) **Doğal Ortamın (Jeomorfoloji-Hidrografi) Tarımsal Faaliyetlere Etkileri Bağlamında Bir Alan İncelemesi: Dalaman Ovası Örneği**
A Field Study in the Context of the Natural Environment's (Geomorphology-Hydrography) Effects on the Agricultural Activities: Dalaman Plain Case Study
Ali ÇEKER
- (51-63) **Bilgi Çağında Bilgisiz, İrfansız Ve Tefekkürsüz Bir Toplum İnşâ Etmek**
Building a Society With no Knowledge, Wisdom and Idea in Knowledge Era
Mesut MEZKİT
- (64-72) **Dünden Bugüne Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) ve Türkiye 2023 Vizyonu'ndaki Yeri ve Hedefi**
Adnan Menderes University (ADU) From Yesterday to Today and It's Place and Aim in Turkey 2023 Vision
Cavit BİRCAN* Mesut MEZKİT Murat Kemal AVCI Özkan ÖZKAYA
- (74-85) **Tapu Çalışanlarının Ruh Halleri'nin Yazar Mesut MEZKİT İle Mülakât**
Author Mesut Mezkit's Interview With Land Registry And Cadastre Workers
Gönül ŞAHİN MEZKİT Rabia ÇAKI
- (86-104) **Teşkilat, Teçhizat ve Tefekkürât (Doktrin) (3T) Perspektifinde Dumansız Barut Teknolojisi (18.yy ve 20.yy Osmanlı Ordusu Örneği)**
Organization, Equipment and Tefekkürât (Doctrine) (3T) Perspective in Smokless Powder Technology (Example of The 18th and 20th Century Ottoman Army)
Zafer EFe Hüsamettin İNAÇ
- (105-115) **Delilik Kurgusunda Erkek-lik: Mirat-ı Cünûn**
Masculinity in Fiction of Madness: Mir'at-i Cünûn
Bahar GÖKPINAR
- (117-120) **YENİFİKİRSAM**

Editörden

Sosyal Bilimler alanında bir çok konuyu içeren, gelecek nesillere kaynak gösterilmesi adına çabaladığımız dergimizin 14.sayısıyla karşınızdayız. Birinci sayıyı hazırlarken duyduğumuz heyecanımızı, yeni sayılarda da yaşıyor, ayrıca dergimizin yurt dışındaki indekslerde taranması için gerekli çalışmaları sürdürüyoruz.

Dergimize gönderilen yazıların daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olması ve bize yollandığı sırada diğer dergilerin değerlendirme sürecine alınmamış olmasının gerektiğini hatırlatırız.

Bu sayımızda da değerli kalemler yine sizlerle birlikte olacaktır. Akademik ve fikri yazıların ışık tutacağından eminiz. 17. Sayımızda tekrar buluşmak dileğiyle...

Mesut MEZKİT
16.sayı Editörü

Editors's Note

We are here with 16th issue of our journal which contains lots of topic about social sciences and in which we strive to make an important heritage for next generations. We experience the same enthusiasm in our every new issue just as it is our first issue and we also work hard to place our journal among the abroad indexes.

We want to remind that articles we publish in our journal have not been published in anywhere before and these articles are evaluated according to arrival order to our center.

Our valuable writers will be with you in this issue, too. We are sure that academic articles and reviews will enlighten you. Hope to meet in our 17th issue again...

Mesut MEZKİT
Editor of the 16th Issue

Otel İşletmelerinde Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Adalet İlişkisi: Antalya Örneği

Öğr. Gör. Dr. Şevket YİRİK¹

Öğr. Gör. Abdullah USLU²

Öğr. Gör. Muhammet Fatih SANCAR³

Doç. Dr. Doğan KUTUKIZ^{4*}

Öz

Örgütsel adalet, örgüt ve toplum için önemli unsurlardan biri durumundadır. Özellikle çalışanların performansını önemli ölçüde etkilemektedir. Örgütsel adalet ve sessizlik, büyük oranda işgücüne ve hizmete dayalı olan otel işletmelerinde verimliliği önemli ölçüde etkilemekte olup, bunun sonucunda işletmenin karlılığını da etkilemektedir. Bu çalışmada, konaklama işletmelerinde örgütsel sessizlik ve örgütsel adalet arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla da Antalya'da yer alan otel işletmeleri çalışanlarına yönelik anket uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada çeşitli hipotezler de yer almaktadır. Anket ile elden edilen veriler kullanılarak, frekans, regresyon, ANOVA gibi çeşitli analizler yapılarak sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Örgütsel sessizlik ve örgütsel adalet ilişkisi ile çalışanların demografik özellikleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, otel çalışanlarının büyük çoğunluğunun örgüt içi sessizlikleri düşük, örgüt içi adalet duyguları ise yüksektir. Örgütsel adalet örgütsel sessizliği negatif yönde etkilemektedir. Yani çalışanların örgüt içi adalet algıları arttıkça örgütsel sessizlikleri azalmaktadır. Ayrıca kadın çalışanların örgüt içi adalet algılarının erkeklere nazaran daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Otel, örgütsel sessizlik, örgütsel adalet.

Relationship between Organizational Justice and Organizational Silence in Hotels: The Case of Antalya

Abstract

Organizational justice, are one of the important elements for the organization and the community. Especially, it affects the performance of employees significantly. Organizational justice and the silence, largely significantly affects efficiency, in the labor force and service-based hotel businesses, as a result of this, which affects the profitability of the company too. In this study, was aimed to determine the relationship between organizational justice and organizational silence in the hotel business. For this purpose, a survey were applied for hotel businesses employees. Various hypotheses are also included in the study. Datas were obtained by using the survey, results were trying to achieve through various analyzes such as frequencies, regression, ANOVA were tried to determine whether significant differences between relationship of organizational justice and organizational silence and demographic characteristics of the employees. According to analysis results, silence of the majority of hotel employees are low within the organization and the sense of justice is high within the organization. Organizational justice negatively affects organizational silence. So when justice perceptions of employees increases within the organization, organizational silence decreases. In addition, has been determined that justice perceptions of women employees are higher than man employees within the organization.

Keywords: Hotel, organizational silence, organizational justice

JE L Kodu: M12,

¹ Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi, Antalya, sevketyirik@gmail.com

² Muğla Sıtkı Koçman Üni. Fethiye A.S.M.K MYO, Muğla, abduhahuslu2008@hotmail.com

³ Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Siirt, mf.sancar@hotmail.com

⁴ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi, Muğla, dkutukiz@yahoo.com *(Correspondence author) (Sorumlu yazar)

GİRİŞ

Modern yönetimde, çalışanların etkinliği önemli bir konu olarak görülmektedir. Örgütsel sessizlik ve örgütsel adalet olguları da işletme içerisinde işgören verimliliğini doğrudan etkilemektedir. Konaklama işletmelerinin emek-yoğun bir özellik göstermesi, bu işletmelerde örgüt içerisinde adalet kavramını daha önemli hale getirmektedir. Personelin işletme içerisinde eşitlik ve adalet olgusunun varlığını görmesi, personelin sağlayacağı katkıyı arttıracaktır. Örgütsel sessizliğin egemen olduğu bir işletmede personel verimliliğinin artması mümkün olmayacaktır. Çalışanların fikirlerini belirtebilmeleri, işletmenin olumlu yeniliklere ulaşmasını sağlayabilecektir.

Bu çalışma genel anlamda iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde örgütsel sessizlik ve örgütsel adalet ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise konaklama işletmelerinde örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik ilişkisi konusunda elde edilen verilere dayanarak t testi, ANOVA ve regresyon analizleri yapılmıştır. Bu çalışmamız ile örgütsel adaletin örgütsel sessizliği anlamlı düzeyde negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca otel işletmelerindeki çalışanların büyük çoğunluğunun örgüt içi sessizliklerinin düşük, örgüt içi adalet duygularının ise yüksek olduğu belirlenmiştir.

1. LİTERATÜR

1.1. Örgütsel Adalet

Adalet, hak ile beraber anılmakta ve güç noktalarını kontrol altında tutan tarafların, hak sahiplerinin haklarını gözetmeleri, adalet ile ilgili ilk örnekler olarak göze çarparlar (İyigün, 2012: 50). Adalet, sosyal hayatın her bölümünde ve hayatın birçok alanında esas konular arasındadır ve son yirmi yılda adalet ile ilgili araştırmalar konusunda bir fazlalık söz konusudur (Tokgöz, 2011: 366). Türk Dil Kurumu'na göre adalet, kanunlarla sahip olunan hakların herkes için kullanılmasının sağlanmasıdır.

Adalet, en genel tanımıyla "hakka uygun olmak, haklı ve haksızın ayırt edilmesi" anlamına gelmektedir (Gülşen, 2010:5). Örgütsel adaleti ise "kişilerin bulundukları örgüt içerisinde, karşı karşıya kaldıkları olaylar karşısında, geliştirdikleri adalet algılarının tümü" olarak değerlendirmek gerekir (Taşkiran, 2011: 96). Örgütsel adalet, işgörenlerin görev dağılımı, mesai durumu, yetki konusu, ücreti, ödül sistemi gibi değişkenlere yönelik, yönetimle ilgili kararları değerlendirme sürecidir. Bu açıdan, örgütsel adaletin, işletme yönetiminin karar ve uygulamalarının işgörenlerce algılanma şekli ile ilgili bir kavram olduğu belirtilebilir (İçerli, 2010:69). Diğer bir tanıma göre ise, örgütsel adalet, işletme içerisinde personelin işyerinde ne ölçüde hakka uygun davranıldığı ile ilgili algılarını ve bu algıların örgütsel sonuçlarını nasıl etkilediğini açıklayan bir kavramdır (Çöp, 2008: 16). Örgütsel adalet kısaca, çalışanların, örgüt içinde adil davranışlar konusundaki algılarıdır (Deco-nick, 2010).

Örgütsel adaletin çeşitli boyutları bulunmaktadır. *Dağıtımsal adalet boyutu*, oran payı belirli standartlarda, belirli kurallara ve koşullara göre tanımlanan şahıslara kaynakların pay edilmesidir (Eğilmez, 2011:21). *Prosedürel adalet boyutu*, ödemelerin eksiklik veya fazlalığıyla ilgili kontrol edilmesi, kararlara katılımın sağlanması, elde edilen sonuçlar konusunda bilgilendirme işlemlerinin personeller arasında eşit olarak pay edilmesi anlamındadır (Kıray, 2011:13). *Etkileşimsel adalet boyutu*, işgörenlerin örgütsel adalet konusundaki algıları, örgütsel faaliyetler uygulanırken çalışanların, görev yaptıkları yerlerde karşı karşıya kaldıkları davranışların durumuna göre tespit edilmektedir (Bilsel, 2013:21).

1.2. Örgütsel Sessizlik

Sessizlik, başkalarına saygı duyma, sağduyulu olma ve nezaket gibi güzel ahlak faktörleri ile ilgili bir davranış olarak düşünülebilir (Nakane 2006). Örgütsel sessizlik kavramı, literatürde yoğun olarak tartışılmakta olup, aynı şekilde

uygulamaya yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Morrison ve Milliken (2000) araştırmalarında örgütsel sessizliği iki benzer faktöre bağlamışlardır. 1. İşletmelerde sorunlar konusunda iletişim kurmanın çabalamaya değmeyeceği, 2. düşünce ve duygularını söylemenin sıkıntılı olduğu. Ayrıca, iletişimin sonraki zamanda onları da benzer koşullarda zor bir duruma itebileceği düşüncesini de belirtmişlerdir (Tayfun ve Çatır, 2013:116). Örgütsel sessizlik, örgütsel davranış çalışmalarına yakın zamanda konu olmaya başlamış bir yapıdır. Çalışanların, çalıştıkları yerleri, yaptıkları işleri veya işletmenin farklı işleyişleri konusundaki duygu, düşünce, kaygı ve isteklerini aktarmamaları şeklinde sunulan bu hareket durumunu, işletmelerde sık sık ortaya çıkmaktadır (Alparslan ve Kayalar, 2012:137). Örgütsel sessizlik, çalışanların, işle ilgili bir konuyu davranışsal, bilişsel ve duygusal olarak ele aldıktan sonra kararlarını yönetimle paylaşmama durumu olarak tanımlanmaktadır (Çaloğlu, 2014:6). Diğer bir tanıma göre örgütsel sessizlik, işgörenlerin iyileşme ve gelişme amacıyla iş veya işyeri konusunda teknik veya davranışsal konularla ilgili görüşlerini bilinçli bir şekilde esirgemesi ve sessiz kalması şeklinde tanımlanmaktadır (Çakıcı, 2007:149).

Örgütsel sessizliğin çeşitli türleri bulunmaktadır. *Korunmacı sessizlik*, kendini korumanın bir biçimi olarak konuyla ilgili bilgi ve görüşlerin dışavurumundan kaçınma biçiminde tanımlanmaktadır (Alioğulları, 2012: 24). *Kabullenici sessizlik*, bireyin vazgeçmesi nedeniyle mevcut durumla ilgili bilgi, duygu ve düşüncelerini paylaşmamasıdır. Bu bireyler esasen mevcut duruma karşı ilgisizdirler (Sarıkaya, 2013:53). *Korunmacı sessizlik*, yapılacak iş konusunda bilgi ve düşüncelerin, diğer şahısların veya işletmenin faydasını gözetme amacıyla, işbirliği güdülerini temelinde dışavurumundan kaçınma şeklinde tanımlanmaktadır (Alioğulları, 2012: 25).

2. METODOLOJİ

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında oluşturulan hipotezler, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve son olarak verilerin analizine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmada, otel işletmesi çalışanlarının örgütsel sessizlik ve örgütsel adalet algı düzeyleri belirlenmeye ve örgütsel sessizlik ile örgütsel adalet arasında ilişki olup olmadığı araştırılmaktadır. Çalışma amacımız doğrultusunda oluşturulan hipotezler aşağıda verilmiştir.

Turizm sektöründe çalışanlar arasındaki adalet duygusunun gelişmesi, yapılan hak-sızlıklar karşısında ortaya konulan tavır ve davranışlar önem arz etmektedir. Hiç şüphesiz ki turizm sektörü insan odaklı bir sektördür. Turizm sektöründe Örgütsel adaletin etkin olduğu kurumsal otel işletmelerinde çalışanların örgütsel sessizliğinin olacağı ön görülerek ana hipotezimiz kurulmuştur. Buna göre; H₁: Otel işletmeleri çalışanlarının örgütsel adalet algıları örgütsel sessizlikleri üzerinde anlamlı etkiye sahiptir.

Alt hipotezler;

H₂: Otel işletmesi çalışanlarının cinsiyetlerine göre örgütsel sessizlik algıları anlamlı farklılık göstermektedir.

H₃: Otel işletmesi çalışanlarının cinsiyetlerine göre örgütsel adalet algıları anlamlı farklılık göstermektedir.

H₄: Otel işletmesi çalışanlarının yaşlarına göre örgütsel sessizlik algıları anlamlı farklılık göstermektedir.

H₅: Otel işletmesi çalışanlarının yaşlarına göre örgütsel adalet algıları anlamlı farklılık göstermektedir.

H₆: Otel işletmesi çalışanlarının eğitim seviyelerine göre örgütsel sessizlik algıları anlamlı farklılık göstermektedir.

H₇: Otel işletmesi çalışanlarının eğitim seviyelerine göre örgütsel adalet algıları anlamlı farklılık göstermektedir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Antalya ilinde faaliyet gösteren otel işletmelerindeki çalışanlar oluşturmaktadır. Ancak evrene ulaşabilmeye hem zamansal hem de maddi açıdan zorluklar yaşanacağından dolayı belirlenen evren üzerinden onu temsil edecek kolayda örnekleme yöntemi ile örneklem seçilmiştir. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) %95 güven aralığında olası evren büyüklüklerinde seçilecek örneklem genişlikleri aşağıdaki tablodaki gibi elde etmişlerdir.

Tablo 1. $\alpha=0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	%95 güvende
100	80
500	217
750	254
1000	278
2500	333
5000	357
10000	370
25000	378
50000	381
100000	383
1000000	384
100 milyon	384

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s.50

Tablo 1’den görüldüğü üzere, Örneklemimiz için 5 yıldızlı otel işletmelerin büyüklüğü yaklaşık 5000 olan evrenden %95 güvenle seçilecek örneklem genişliği 357’dir. Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nün 2012 yılı turizm tesisleri hakkındaki verilerine göre Antalya’da faaliyet gösteren 5 yıldızlı otel sayısı 219 olduğu ve buradan hareketle toplam 5 yıldızlı otel işletmelerindeki ortalama çalışan sayısının 5000-10000 arasında olduğu anlaşılmakta olup çalışmamız için geçerli örneklem genişliğine ulaşılmıştır.

Yukarıdaki tablodan hareketle araştırmanın örneklemini, Antalya’da faaliyet gösteren 12 otel işletmesinde çalışan toplam 328 otel işletmesi çalışanından oluşmuştur. Anketler Nisan-Haziran 2015 tarihlerinde katılımcılar ile

yüz yüze gerçekleştirilerek toplanmıştır. Anket formu 357 kişiye dağıtılmış olup; 328’inden geri dönüşüm alınmıştır. 328 anket üzerinden çalışmamıza devam edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmamızın uygulama kısmı için anket formlarından faydalanılmıştır. Anket formu 3 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgiler, ikinci bölümde Örgütsel sessizlik ve son bölümde örgütsel adalet ölçeğini ölçmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Otel işletmesi çalışanların demografik özelliklerini tespit edebilmek amacıyla anket formunun ilk bölümünde cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, mesleki kıdem sorularına yer verilmiştir. İkinci bölümde, Örgütsel sessizlik ile ilgili soruların hazırlanmasında Çakıcı (2007) tarafından literatüre dayalı geliştirilen soru formundan yararlanılmıştır. 28 sorudan oluşan ölçek 5’li likert tipine uygun olarak değerlendirilmiştir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum). Toplam 28 madde içeren orijinal ölçekten çalışmamız için en uygun maddeler seçilerek 13 soruya indirgenmiştir. Ölçekten alınacak en düşük puan 5 ve en yüksek puan 65 olmak üzere, toplam puan arttıkça örgütsel sessizliğin de arttığı ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde, Örgütsel adalet ile ilgili soruların hazırlanmasında Niehoff ve Moorman (1993) tarafından geliştirilen 20 maddelik Örgütsel Adalet Ölçeğinden faydalanılmıştır ve bu ölçek soruları da 5’li likert tipine uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmamızın amacı doğrultusunda ölçeğin gerekli olan 10 maddesi anket formunda yer almıştır. Örgütsel adalet ölçeğinde her bir ifadeye verilen cevapların değerlendirilmesi ile örgütsel adalet puanına ulaşılır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 5 ve en yüksek puan 50 olmak üzere, alınan puanın yükselmesi, örgütteki adalet uygulamalarının etkinliğini ifade etmektedir. Bu çalışmamızın güvenilirliğini test etmek için 40 otel işletmesi çalışanına pilot çalışma yapılmış olup ve çalışmamızda kullanılan ölçeklerin güvenilirliği (Cronbach alfa katsayısı) 0,941 ve 0,936 olarak

tespit edilmiş olup, bu sonuç çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir. Çalışmamızın sonunda 328 kişinin verdiği cevaplar doğrultusunda Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Adalet ölçeklerinin güvenilirlik katsayılarının (Cronbach Alpha katsayıları) sırasıyla 0,951 ve 0,956 olarak gözlenmiş olup, her iki ölçeğin de yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmamızda kullanılacak olan veriler anket yoluyla elde edilmiştir. Anket yoluyla elde edilen ham veriler bilgisayara aktarılmıştır. Araştırmanın ana problemine ve alt problemleri test etme sürecinde, SPSS 22.0 (Statistical Package for The Social Science) paket programından faydalanılmıştır.

Örneklemimizi oluşturan otel işletmesi çalışanlarına yönelik sorulan demografik özelliklerini ortaya koymak amacıyla frekans ve yüzde dağılımları ortaya koyulmuştur. Otel işletmesi çalışanlarının örgütsel adalet algılarının örgütsel sessizliklerini anlamlı olarak etkileyip etkilemediğini tespit edebilmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Yine otel işletmesi çalışanlarının demografik özelliklerine göre örgütsel sessizliklerinin ve örgütsel adalet algılarının anlamlı olarak ($p < 0,05$ ve $0,01$ farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla T testi ve One Way ANOVA analizleri yapılmıştır.

2.5. Araştırmanın Bulguları

Yapılan frekans analizi sonucunda; araştırma-ya katılan otel işletmesi çalışanlarının %46,0'ının kadın ve %54,0'ının erkek olduğu gözlenmiştir. Otel işletmesi çalışanlarının %8,5'inin 21-26 yaş grubundan, %25,3'ünün 27-33 yaş grubundan, %38,1'inin 34-40 yaş grubunda ve %28,0'ının 41 yaşında ya da daha büyük olduğu gözlenmiştir. Otel işletmesi çalışanlarının %10,7'sinin ilköğretim mezunu, %20,4'ünün lise mezunu, %27,7'sinin ön lisans mezunu, %30,2'sinin lisans mezunu ve %11,0'ının lisansüstü mezunu olduğu gözlenmiştir. Otel işletmesi çalışanlarının %27,7'sinin 1-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip

oldukları, %46,6'sının 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip oldukları, %25,6'sının ise 11 yıl ya da daha fazla mesleki kıdeme sahip oldukları gözlenmiştir.

Otel işletmesi çalışanlarının örgütsel sessizlikleri ve örgütsel adet algı düzeylerini belirlemek amacı ile her iki ölçekten elde edilen ortalama skorların değişim aralığı göz önüne alınarak gruplandırmalar yapılmıştır. Örgütsel sessizlik ölçeğinden aldıkları en düşük ortalama skor 1,46, en yüksek ortalama skor 4,15 ve değişim aralığı 2,69 olmak üzere otel çalışanların örgütsel sessizlikleri şu şekilde gruplandırılmıştır; $1.46-2.35=$ Düşük örgütsel sessizlik, $2.36-3.25=$ Orta düzeyde örgütsel sessizlik, $3.26-4.15=$ Yüksek örgütsel sessizlik. Gruplandırma düzeylerine göre otel işletmesi çalışanlarının frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 2. Örgütsel Sessizlik Düzeylerine İlişkin Dağılımlar

ÖS Düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	139	42,4
Orta	68	20,7
Yüksek	121	36,9
Toplam	328	100,0

Tablo 2'e göre, otel işletmesi çalışanlarının %42,4'ünün örgütsel sessizliğinin düşük, %20,7'sinin orta ve %36,9'unun yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Örgütsel adalet ölçeğinden alınan en düşük ortalama skor 1,50, en yüksek ortalama skor 4,49 ve değişim aralığı 3,00 olmak üzere otel çalışanların örgütsel adalet algıları şu şekilde gruplandırılmıştır; $1.50-2.49=$ Düşük örgütsel adalet algısı, $2.50-3.49=$ Orta düzeyde örgütsel adalet algısı, $3.50-4.49=$ Yüksek örgütsel adalet algısı. Gruplandırma düzeylerine göre otel işletmesi çalışanlarının frekans ve yüzdeleri ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3. Örgütsel Adalet Düzeylerine İlişkin Dağılımlar

ÖA Düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	84	25,6
Orta	76	23,2
Yüksek	168	51,2
Toplam	328	100,0

Tablo 3'e göre, otel işletmesi çalışanlarının %25,6'sının örgütsel adalet algısının düşük, %23,2'sinin orta ve %51,2'sinin örgütsel adalet algısının yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Çalışmamız amacı doğrultusunda oluşturulan ana hipotezimiz için yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tablodaki gibidir;

Tablo 4: Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişkenler	β	t	p
Sabit	69,128	58,383	0,000*
Örgütsel Adalet	-0,989	-29,198	0,000*
R ² = 0,723 F = 852,514, *p<0,01			
Bağımlı Değişken = Örgütsel Sessizlik			

Regresyon Analizi tablosu değerlendirildiğinde R değerinin 0,851, R² değerinin 0,723 olduğu görülmektedir. Elde edilen verilere göre; F değerinin 852,514 gibi bir değer olmasının ve bunun yanı sıra "P" olasılık değerinin 0,05'ten oldukça küçük bir değer olmasının modelin örgütsel adalet algısı ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Buna göre örgütsel adaletin örgütsel sessizliği negatif yönde etkilediği 0,01 önem düzeyinde istatistiksel olarak gözlenmiştir. Bu durumda H₁ hipotezi **kabul** edilmiştir.

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda oluşturulan "Otel işletmesi çalışanlarının cinsiyetlerine göre örgütsel sessizlik algıları anlamlı farklılık göstermektedir" ve "Otel işletmesi çalışanlarının cinsiyetlerine göre örgütsel adalet algıları anlamlı farklılık göstermektedir" şeklindeki hipotezlerin testi için T Testi yapılmış ve sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyete Göre T Testi

Grup İstatistiği						
Ölçek	Cinsiyet	N	Toplam Puan	Standart Hata	t	Sig.
Örgütsel Sessizlik	Kadın	151	31,80	,954	-6,336	0,000*
	Erkek	177	39,73	,821		
Örgütsel Adalet	Kadın	151	37,02	,685	6,188	0,000*
	Erkek	177	30,35	,807		

*p<0,01

Otel işletmesi çalışanlarının cinsiyetlerine göre örgütsel sessizlik algılarının farklılaşması p<0,01 anlamlılık düzeyindedir (Sig.=0,000<0,01). Ortalamalar incelendiğinde otel işletmelerindeki erkek çalışanların örgüt içi sessizliklerinin kadınlardan fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durumda H₂ hipotezi **kabul** edilmiştir.

Otel çalışanlarının cinsiyetlerine göre örgütsel adalet algılarının farklılaşması p<0,01 anlamlılık düzeyindedir (Sig.=0,000<0,01). Ortalamalar incelendiğinde otel işletmelerindeki kadın çalışanların örgüt içi adalet algılarının erkeklerinkinden fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durumda H₃ hipotezi **kabul** edilmiştir.

Tablo 6. Yaş Göre ANOVA Testi

ANOVA						
Ölçek	Yaş	N	Ortalama	Standart Hata	F	Sig.
Örgütsel Sessizlik	21-26 yaş arası	28	39,00	1,784	7,770	0,000*
	27-33 yaş arası	83	34,99	1,191		
	34-40 yaş arası	125	33,04	1,100		
	41 yaş ve üzeri	92	40,30	1,233		
Örgütsel Adalet	21-26 yaş arası	28	28,93	1,453	14,604	0,000*
	27-33 yaş arası	83	36,60	,807		
	34-40 yaş arası	125	35,76	,894		
	41 yaş ve üzeri	92	28,73	1,198		

*p<0,01

Tablo 6'dan elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir. Otel işletmesi çalışanların yaşlarına göre örgütsel sessizliklerinin farklılaşması p<0,01 anlamlılık düzeyindedir

(Sig.=0,000<0,01). Farklılığı oluşturan yaş gruplarını belirlemek amacı ile post hoc testi olan LSD testi yapılmış ve 41 yaş ve üzeri olan çalışanların örgütsel sessizlikleri diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu ve 21–26 yaş grubundaki çalışanların örgütsel sessizliklerinin 34–40 yaş grubundakilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre **H₄** hipotezi **kabul** edilmiştir.

Otel işletmesi çalışanların yaşlarına göre örgütsel adalet algılarının farklılaşması $p<0,01$ anlamlılık düzeyindedir (Sig.=0,000<0,01). Farklılığı oluşturan yaş gruplarını belirlemek amacı ile post hoc testi olan LSD testi yapılmış ve 41 yaşında ya da büyük olan çalışanlar ile 21–26 yaş grubundan otel çalışanların örgütsel sessizliklerinin 27–33, 34–40 yaş grubundakilere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple **H₅** hipotezi **kabul** edilmiştir.

Tablo 7. Eğitim Seviyesine Göre ANOVA

ANOVA						
Ölçek	Eğitim Seviyesi	N	Ortalama	Standart Hata	F	Sig.
Örgütsel Sessizlik	İlköğretim	35	49,95	0,586	36,591	0,000*
	Lise	67	41,82	1,703		
	Ön lisans	91	36,04	1,009		
	Lisans	99	29,24	0,941		
	Lisansüstü	36	30,80	1,247		
Örgütsel Adalet	İlköğretim	35	22,89	1,557	28,067	0,000*
	Lise	67	28,99	1,332		
	Ön lisans	91	33,20	0,937		
	Lisans	99	37,72	0,809		
	Lisansüstü	36	40,64	1,033		

* $p<0,01$

Tablo 7'e göre; otel işletmesi çalışanların eğitim seviyelerine göre örgütsel sessizlik algılarının farklılaşması $p<0,01$ anlamlılık düzeyindedir (Sig.=0,000<0,01). Farklılığı oluşturan eğitim seviyelerini belirlemek amacı ile post hoc testi LSD testi yapılmış ve ilköğretim mezunu olan çalışanlarının örgütsel sessizliklerinin diğer eğitim seviyelerine sahip olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca lise mezunu olan çalışanların örgütsel sessizlikleri ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunları-

na göre daha yüksek, ön lisans mezunlarının örgütsel sessizliklerinin lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda **H₆** hipotezi **kabul** edilmiştir.

Otel çalışanların eğitim seviyelerine göre örgütsel adalet algılarının farklılaşması $p<0,01$ anlamlılık düzeyindedir (Sig.=0,000<0,01). Farklılığı oluşturan eğitim seviyelerini belirlemek amacı ile post hoc testi olan LSD testi yapılmış ve ilköğretim mezunu olan çalışanlarının örgütsel adalet algılarının diğer eğitim seviyelerine sahip olanlara göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Ayrıca lise mezunu olanların örgütsel adalet algılarının ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha düşük, ön lisans mezunlarının örgütsel adalet algılarının lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Bu sebepten dolayı **H₇** hipotezi **kabul** edilmiştir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Otel işletmelerindeki çalışanların büyük bir kısmının örgüt içi sessizliklerinin düşük, örgüt içi adalet duygularının ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel adalet, örgütsel sessizliği negatif yönde etkilemiştir. Yani çalışanların örgüt içi adalet algıları arttıkça örgütsel sessizlikleri azalmaktadır. Erkek otel çalışanlarının örgüt içi sessizliklerinin kadınlardan fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum kadınların örgüt içinde herhangi bir durum karşısında sessiz kalmadıklarını ifade etmektedir. Ayrıca kadın çalışanların örgüt içi adalet algılarının, erkeklere nazaran daha fazla olduğu belirlenmiştir. Yani kadın çalışanların örgüt içi adaletli olunduğunu daha fazla savunmaktadır. 41 yaş ve üzeri olan çalışanların örgütsel sessizlikleri öteki yaş grubundakilerine kıyasla daha yüksek, 21–26 yaş grubundan çalışanların örgütsel sessizlikleri ise 34–40 yaş grubundakilere göre daha yüksek çıkmıştır. 41 yaşında ya da büyük olan çalışanlar ile 21–26 yaş grubundaki çalışanların örgütsel sessizlikleri 27–33, 34–40 yaş grubundakilere göre daha

düşüktür. İlköğretim mezunu olan çalışanlarının, örgütsel sessizlikleri diğer eğitim düzeylerine sahip olanlara göre daha yüksek, örgütsel adalet algıları ise daha düşük olarak tespit edilmiştir. Lise mezunu çalışanların örgütsel sessizlikleri ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu çalışanlara göre daha yüksek, örgütsel adalet algıları ise daha düşük çıkmıştır. Ayrıca, ön lisans mezunlarının örgütsel sessizlikleri lisans ve lisansüstü mezunu çalışanlara göre daha yüksek, örgütsel adalet algıları ise daha düşüktür

Örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik konuları, konaklama işletmelerinde çalışanların performansını önemli ölçüde etkileyen unsurlardır. Bundan dolayı üst yönetim kademesine daha fazla görev düşmektedir. Yönetimin, çalışanların fikirlerini daha rahat söyleyebileceği ve adalet duygusunun daha fazla hâkim olduğu bir ortamların oluşturması gerekmektedir.

Bu çalışmayla turizm sektöründeki karar vericiler ve otel işletmeleri yöneticilerine ve örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik literatürüne katkı sağlanacaktır. Otel işletmelerinde farklı kültürlerden gelen çalışanlar bulunmaktadır. Farklı kültürlerden gelen çalışanların da örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik düzeylerinin araştırılması, elde edilecek verilerin karşılaştırılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ALİOĞULLARI, Z. Ş., (2012), Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

ALPARSLAN, A. M. ve KAYALAR, M., (2012), Örgütsel Sessizlik: Sessizlik Davranışları ve Örgütsel ve Bireysel Etkileri,

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:4, Sayı:6

BİLSEL, M. A., (2013), Örgütsel Adalet Algısının Banka Çalışanlarının Performans ve Motivasyonlarına Etkisi: Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

ÇAKICI, A., (2007), Örgütlerde Sessizlik: Sessizliğin Teorik Temelleri ve Dinamikleri, Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16-1

ÇALOĞLU, D.Ö., (2014), Örgütsel Sessizlik ve Kültürel Değişkenler Üzerine Ampirik Bir Araştırma, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

ÇÖP, S., (2008), Türkiye’de ve Polonya’da Turizm Sektörü Çalışanlarının Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Algılarına İlişkin Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı

DECONICK, J.B., (2010), The Effect of Organizational Justice, Perceived Organizational Support and Perceived Supervisor Support on Marketing Employees, Journal of Business Research, V.63,

EĞİLMEZKOL, G., (2011), Çalışma Yaşamında Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık: Bir Kamu Bankasındaki Çalışanların Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Algılayışlarının Analizine Yönelik Bir Çalışma, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

GÜLSEN, M. U., (2010), Örgütsel Adalet ve Kimliklenme, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İşletme Anabilim Dalı

İÇERLİ, L., (2010), Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, (5:1)

İYİGÜN, N. Ö., (2012), Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 11 Sayı: 21

KIRAY, A., (2011), Örgütsel Adalet ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Ampirik Bir Çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

NAKANE, I., (2006), Silence and Politeness in Intercultural Communication in University Seminars, Journal of Pragmatics, 38-11,

SARIKAYA, M.,(2013), Karar Verme Süreçleri ve Örgütsel Sessizlik, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

TAYFUN, A. ve ÇATIR, O., (2013), Örgütsel Sessizlik ve Çalışanların Performansları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, İşletme Araştırmaları Dergisi, 5-3

TAŞKIRAN, E., (2011), Liderlik ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki Etkileşim, Örgütsel Adaletin Rolü, Beta Basım Yayım, İstanbul

TOKGÖZ, N., (2012), Örgütsel Sinisizm, Örgütsel Destek ve Örgütsel Adalet İlişkisi: Elektrik Dağıtım İşletmesi Çalışanları Örneği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6 (2)

YAZICIOĞLU, Y. ve ERDOĞAN, S., (2004), Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/Eklenti/8313,tursintablopdf.pdf?0&_tag1=1AE942BBCAB2088DACFA2DB7A7943D39D0F6810C&crefer=922F2D7AE0839C84C08DE41F2A68A18064D75152EB0E6057D0362FBEFCFAF7591 (Erişim Tarihi: 14.02.2016).

Göktürklerde Yönetim Düşüncesi

Feyzullah EROĞLU
feroglu@pau.edu.tr

Öz

İnsanlar, ne kadar ilerlemiş ve gelişmiş olsalar bile bireysel ve toplumsal varlıklarını sürdürmek için başka insanların yardımı ile diğer kaynakların desteğine ihtiyaç duyma hali devam etmektedir. Bu bağlamda, belirli yöntemler aracılığıyla ve başka insanlar kanalıyla belirli etkinlikleri yürütme sürecine yönetim adı verilmektedir. Her yönetim süreci, kendinden beklenen amaçları gerçekleştirmek üzere bir takım “değerler”, bazı alt “kurumlar” ve “gelenekler” oluşan bir sistem niteliğindedir. Toplumsal veya örgütsel düzlemde yaşanan sorunların çözümüne katkıda bulunmak üzere oluşturulan yönetim sistemlerinde yer alan “değerlerin”, “kurumların” ve “geleneklerin”, belirli bir denge ve tutarlılık içerisinde olması beklenir. Göktürklerin oluşturduğu yönetim sistemi, Türk yönetim düşüncesinin ortaya koymuş olduğu en dengeli ve tutarlı yönetim sistemi olarak dikkat çekmektedir. Bu anlamda, Göktürk yönetim sisteminin, Türklerin daha sonraki çağlarda kurdukları yönetim mekanizmalarına referans olma niteliği bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim Sistemi, Kut ve Töre, Liyakat ve Ehliyet, Kurultay, Direnme Hakkı

Management Thought in Gokturks

Abstract

Although people were advanced and sophisticated, it continues to need help of other people and support of other sources to maintain personal and social assets. In this context, the executive process of certain activities through particular methods and with different people is called management. Each management process consist of a system to achieve the expected goals a set of “values”, some inferior “institutions” and “customs”. “Values”, “institutions” and “customs” that take part in management systems are expected to be within a certain stability and consistency as they are constituted for the solution of social or organizational problems. Management system which was established by Gokturks is well-balanced and consistent one compared to other Turkish management systems. In this sense, Gokturk management system was taken as a reference for the following management mechanisms established by Turks.

Keywords: Management System, Kut and Mores, Assembly, Merit and Capability, Right of Resistance

*Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi, İİBF, İşletme, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, feroglu@pau.edu.tr

1.GİRİŞ:TÜRK EVREN TASAVVURU VE YÖNETİM DÜŞÜNCESİ

Bilim insanları, evrenin yaratılışını ve varoluşunu “Büyük Patlama” (BingBang) teorisi ile açıklamaktadırlar. Bu teori, başlangıçta evrenin hacimsiz ve sonsuz yoğunlukta bir nokta olduğunu ve bu sonsuz büyüklükteki noktanın patlamasıyla birlikte, son derece “kontrollü”, “düzenli” ve “dengeli” bir şekilde, yine sonsuz büyüklükte bir genişlemenin meydana gelerek “yönetilmekte” olduğunu göstermektedir. “Büyük Patlamanın”, sonsuz bir “Kudret” tarafından kontrollü ve dengeli bir şekilde yönetilmiş olduğu tespiti, aynı zamanda ilahî ve semavî dinlerin de onayladığı bir ifadedir. Burada, en dikkat çeken husus, “güç”, “yaratma” ve “yönetim” kavramlarının birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmış olmasıdır. Şu halde, kozmik âlemde ilâhî gücün “yaratma” ve “yönetme” fiillerindeki kudret ve düzene bakıldığı zaman, yeryüzündeki insanların kendi aralarındaki yönetim ilişkileriyle ilgili eylemlerinin önemi çok açık bir şekilde ortaya çıkacaktır (Gültepe, 2009, 13).

“Büyük Patlama” sonucunda oluşan, sonsuz çeşitlilik ve farklılıktaki öğelerin, birbiriyle çarpışmadan ve hatta birbirini tamamlayarak, “kontrollü”, “düzenli”, “dengeli” ve “hareket” halinde olması, bütün evrenin ezelden ebede mükemmel bir tasarımla “örgütlendiği” ve “yönetildiği” hakikatını ortaya koymaktadır. Bu anlamda, kozmik evrenin “kontrollü”, “düzenli”, “dengeli” ve “hareket” halindeki işleyiş sisteminin, yeryüzündeki insan topluluklarındaki her türlü yönetim ilişkilerinin de, mümkün olduğunca dünya ve insan ölçeğindeki yönetsel bir izdüşümü olması beklenir. Böylece, yönetim faaliyetleri, yöneticilerin yönetilenler üzerinde bir iktidar aracı ve bir ayrıştırma mekanizması olmak yerine, insanlar arasında adalet merkezli bir barış ve esenlik ortamı oluşmasına vesile olacaktır.

İnsanların, evreni, dünyayı, kendilerini ve bütün varlığı anlama ve kavrama çabası

içerisinde iken karşılaştıkları ve yaşadıkları en çetin sorun, sonsuz bilinmezlikler ve belirsizlikler içerisinde ilişkilerini isabetli ve doğru bir şekilde düzenleyebilmektir. İnsanların ve toplumların, kendilerini ve yaşam alanlarını anlama çabaları içerisinde edindikleri ve kazandıkları temel düşünce ve zihniyet kalıplarına genel olarak “evren tasavvuru” denilmektedir. Esas itibarıyla evren tasavvurunda ele alınan konuların merkezinde, “insan” daha doğrusu insanın varoluşu ile tabiat ve hayat içerisindeki konumu yer alır. Her toplumun ve kültür sisteminin evren tasavvuru, ilgili olduğu toplumun temel düşünce yapısını, zihniyetini, kurumlarını, değerlerini ve geleneklerini yansıtır (Bıçak, 2009, 33). Bu bağlamda, insanların ve toplumların, tabiatla ve çevreyle uyum çabaları kapsamında her türlü varlıkla olan ilişkilerinin algılanması ve kavrayışı ile kendi dışındaki insanlarla olan ilişkilerin düzenlenmesi anlamında sosyal çevreye uyum kapsamındaki bütün yönetim ve organizasyon etkinlikleri, o insan ve toplumların evren tasavvurları veya zihniyet yapılarıyla yakından ilişkilidir.

Bütün evreni tek ve holistik bir bütün olarak algılamak ve değerlendirmek, sistematik düşüncenin temel metodolojik yaklaşımlarından biri olduğuna göre, yeryüzündeki yönetim sistemlerinin yönetimi konusundaki temel yasa ve ilkelerin, evrensel varoluşun ve “yönetilişin” temel parametrelerinden bağımsız olmaması gerekir. Bu çerçevede, her toplumun evren tasavvurunu, o toplum mensuplarının, başta kendileri olmak üzere, bütün evreni, dünyayı, insanları ve her türlü varlığı algılayış ve kavrayış şekli ile her tür iktidar ve yönetim ilişkilerine yönelik tavırları olarak görmek mümkündür.

Türk toplum yapısının ve kültür sisteminin özünü ve temel eksenini oluşturan Türk evren tasavvuruna dair en önemli kaynakların başında, Türk destan ve efsaneleriyle birlikte Göktürk kitabeleri gelmektedir. Göktürk kitabelerinin ortaya koyduğu veriler ışığı altında, Göktürk yönetim düşüncesinin zihniyet arka

planında, büyük ölçüde Türk evren tasavvuru vardır. Türk evren tasavvuruna göre, bütün evrenin ve varlığın merkezinde, “ezelî ve ebedî, ulu, güçlü, her şeyi yaratan ve düzenleyen bir Tengri (Tanrı)” bulunmaktadır. “Tanrı” kavramı, Türklerin inandığı bütün dinlerde yerini korurken, Türkçenin bütün lehçelerinde de varlığını sürdürmüştür. Tanrı’nın yüce yaratıcılığı ve görkemini ortaya koyan en önemli örnek Göktürk Kitabelerindeki şu veciz ifadedir: “Üstte mavi gök, altta yağız yer yaratıldığına, ikisinin arasında kişiöğulları yaratılmış; kişiöğulları üzerine atalarım İstemi ve Bumin kağanlar tahta oturmuşlardır”. Aynı metinde, “(Ben), Tanrı gibi (ve) Tanrı’dan olmuş Türk Bilge Kağan” denilmek suretiyle dünyanın, devletin ve toplumun düzenlenmesinin zihniyet temeli ile evrenin varlığı arasında manevi ve “Gök”sel bir bağ kurulmaya çalışılır (Bıçak, 2009,34). Aslında, Türk evren tasavvurunda hâkimiyetin kaynağının “Gök” olduğu, Hunlar’ın zamanında da egemen bir düşüncedir. M.Ö. 176 yılında, Hun hakanı Mete Han, “Tengri Kut” unvanını taşıyor ve Çin İmparatoruna gönderdiği mektupta, “Ben, Tanrı tarafından tahta çıkarılmış büyük Hun hakanı-Tanhu veya Tanju’su-” diye kendini tanımlar (Kösoğlu, 2013:37). Bu çerçevede, Türk yönetim düşüncesinin ve sisteminin temel öğeleri, “Tanrı’dır”, “Gök”tür, “Yer”dir ve “Gök ile Yer arasında kişiöğulları” olarak “Hakan-yönetici” ve “Türk budun”dur. Türk evren tasavvuruna göre, evrenin işleyiş sistematüğını “düzen ve denge” ile “hareket ve değişme” kavramları oluşturur. Türk yönetim düşüncesinin en dikkat çeken temel ilkeleri olarak belirtilen dört ilkeden, ilk üçü “düzen ve denge” tasavvuru ile ilgili iken, dördüncüsü ise “hareket ve değişme” öğeleriyle ilgili kavramlardır. Bu durumda, “Hakan-yöneticiler”, “Türk budunu” yani Türk Milletini yönetirken, Tanrı’nın yaratmış olduğu evrenin işleyiş düzeni ve ilkeleri çerçevesinde yönetmelidir.

Türk yönetim felsefesi, toplumsal düzen ile evrensel düzenin birleştirilmesinden

oluşturmuştur. Türk Milletinin, tarihi süreç içerisinde Göktürkler zamanında yaratmış olduğu Türk yönetim felsefesi ve bu kapsamda oluşan yönetim kültürü, dünya yönetim sistemleri içerisinde, en özgün bakış açılarından biridir. Türklerin, hareketli ve yarı göçmen bir halk olması sebebiyle çok farklı olaylar ve değişken durumlarla karşılaşmalarının bir sonucu olarak, kendi varlıklarını devam ettirme konusunda dinamik ve dengeli yönetim ilkeleri yaratmışlardır. Çin gibi, sadece şimdiki zamanda değil, tarih boyunca en kalabalık ve yerleşmiş bir topluluğu ile komşu olmak, ayrıca çoğunlukla da savaş ve mücadele içerisinde bulunmak, Türklerin disiplin ve tutarlılık içerisinde birçok etkili yönetim ilkeleri geliştirmelerini adeta teşvik etmiştir. Ayrıca, çok sayıda Türk ve diğer Asya kökenli toplulukların birleşiminden meydana gelen Türk Milleti’nin kontrollü, dengeli ve düzenli bir şekilde örgütlenmesi ve yönetilmesi, ancak çok sağlam ve doğru ilkelerin varlığını kaçınılmaz kılmıştır.

Teorik temeli Oğuz Kağan efsanesinde atılan Türk yönetim düşüncesinin somut uygulaması, II. Göktürkler zamanında şekillenmiştir. Bu bağlamda, Türklerdeki yüksek devlet düşüncesinin ve bilincinin köklerini Göktürk devlet tecrübesinde ve kültüründe görmek mümkündür (Ögel, 1988, 764). Büyük Türk Hakanı ve Önderi Bilge Kağan, kardeşi Gültekin ve Vezir Tonyukuk tarafından dikilen Göktürk Kitabelerinden elde edilen veriler ve bulgulara bakılacak olursa, Türk devleti, hakanların şahsında temsil edildiğinden, hakanın Tanrı’yla ilişkisi, devlet yönetiminin temel eksenini oluşturmaktadır. Türk medeniyet ve kültür tarihinin en önemli belgesel metinlerinden biri olan Göktürk Kitabelerinde, hakanların, Tanrı tarafından, insanları yönetmek için yaratıldıkları açıkça belirtilmektedir: “Tanrı gibi (ve) Tanrı’dan olmuş Türk Bilge Kağan” ifadesi, Türklerin devlete, devlet yönetimine ve devlet yöneticilerine nasıl bir anlam yüklediklerinin çok açık bir göstergesidir. Göktürk inancına göre, “üstte mavi gök altta da yağız yer yaratıldığına,

ikisinin arasında insanoğulları yaratılmış; insanoğullarının üzerine de Bumin Kağan ve İstemi Kağan hakan olarak tahta oturmuşlardır". İş başına gelen hakanların ilk işi, Türk Milletinin devletini ve yasalarını düzenlemek ve bu yasalara göre milleti yönetmek olmuştur. Burada, hakan olan kişilerin, gök ve yerin yaratılışıyla birlikte ele alınmış olması, hem yöneticiliğin hem de yönetme işinin, rastgele bir etkinlik olmayıp, tamamen evren düzeninin bir parçası olarak kabul edildiğini göstermektedir (Bıçak, 2009, 78-79).

2. TÜRK YÖNETİM DÜŞÜNCESİNİN TEMEL İLKE VE YASALARI

Göktürk Kitabelerine göre, Türk yönetim düşüncesinin dört temel ilkeye dayandığı anlaşılmaktadır. Bu ilkelere birincisi, " Kut ve Töre" (adalet) inancı; ikincisi, "bilgelik"; üçüncüsü, "Kurultay-Kengeş"; dördüncüsü ise "Direnme" hakkıdır.

Türk yönetim felsefesinin dayandığı temel paradigmalardan birincisi, yöneticinin halk üzerindeki yönetim otoritesinin kaynağını ve meşruiyetini sağlayan "Kut" inancıdır. Herhangi bir kişinin Türk Milletine yönetici olmayı hak etmesi için Tanrı'nın "Kut" vermesi gerekir. Yönetici olan kişi, kendisinin Tanrı'dan "Kut" aldığına inanır. Türk Milleti de o kişinin Tanrı'dan "Kut" almış olduğunu kabul eder. "Kut" sahibi olduğuna inanan ve millet tarafından "Kut" almış olduğuna inanılan yönetici, milletin sorunlarını başarıyla çözmek ve yönetimi ile toplumu memnun etmek durumundadır. "Kut" kazanmak Türk yönetim felsefesinde ve geleneğinde açık bir yönetici niteliği olarak öne çıkmaktadır. Başarılı olamayan hakan "Kut" unu kaybetmiş sayılır ve yönetimden uzaklaştırılmak için çareler aranır. Yönetim sisteminin en üst görevlerini üstlenmiş olan kişiler de, "Kut"sal iradenin takdirine bağlı olarak bu görevlere geldiklerine ve bu yüzden başarılı olduklarına inanmışlardır

(Bıçak,2009,79). Tanrıdan, Türkleri yönetme hakkı olarak "Kut" almış olan Hakan-yöneticinin, devletin temel düzenini sağlamada kullanacağı temel unsur "Töredir". "Töre", yönetim ilişkilerinde herkesin uyması zorunlu olan "değerler" bütünü olarak, yönetime dair hukuku ve ahlakı içine alan bir yönetim ilkesidir. Toplumsal düzenin sağlanması noktasından bakıldığında zaman "Töre", yöneticilerin herkesin sahip olduğu özel ya da genel hakları korumaya özen göstermeleri ile her türlü karar ve eylemlerinde "Adalet" ilkesi çerçevesinde hareket etmeleridir. Eğer, Hakan-yönetici, toplumu ve devleti yönetirken "Adalet" ilkesi dışına çıkarsa, bireylerin ya da halkın haklarını çiğnerse, o zaman "Töreyi" de bozmuş ve çiğnemiş olur. "Töreyi" çiğneyen yönetici, meşruluğunu kaybetmiş sayılır; o zaman da "Töreyi" bozan ve meşruluğunu kaybeden yönetime halkın isyan ve direnme hakkı doğar (Bıçak, 2009, 82).

Türk yönetim düşüncesinin ikinci önemli ilkesi, Türklere yöneticilik yapacak olan Hakan-yöneticiden başlayarak, yetki ve sorumluluk üstlenmiş her düzey yöneticinin, bulunduğu mevki ve makam için liyakat ve ehliyeteye sahip olmasıdır. Eski Türklere, her bireyin toplumsal statüsünü özellikle kendi çabasının sonucunda elde etmesi gerektiğine dair bir sosyal düzen hâkimdi. Kağan çocukları arasında bile, yaşça büyük veya küçük olmasına bakılmaksızın, bilgelikte, yiğitlik ve cesarete kim daha üstün durumda ise o kağanlığa getirilmek üzere seçilirdi (Bilgiseven, 1992,15).II. Göktürk devletinin kuruluşunda ve yönetiminde çok büyük bir rol model olan Tonyukuk, yönetim sisteminde yer alacak kişilerin taşımaları gereken nitelikleri şu şekilde sıralamaktadır: yönetici olan kişi, akıllı, bilge, cesur, savaşçı, tecrübeli, kendinden emin ve o zamanların en çetin rakibi sayılan Çin'i ve Çinli'leri çok iyi tanıyan bir şahsiyet olmalıdır (Tonyukuk Yazıtı; Giraud 1999, 114-116; Zikreden: Bıçak, 2009, 70). Sencer Divitçioğlu, "Kök Türkler" adlı Göktürk toplumunu incelediği eserinde, R. Dankoff'un

XIII. yüzyıldan önceki Türklerde “hükümdarlık bilgeliği geleneğini” incelerken, “İç Asya Türkleri arasında güçlü bir yerli bilgelik geleneği” bulunduğu dair bilimsel tespit ve bulgusuna atıf yapmıştır (Divitçioğlu, 1987, 123). Türk Milletini yücelten, milletin iktidarını pekiştiren ve milletin hükümdarlık alanını genişleten, bütün yöneticiler bilgelik niteliğine sahip olmalıydı. Başka bir ifade ile hakan-yöneticiler, bilge hakan; “buyrukturlar, bilge-buyruktur (vezir); hakan-yönetici eşleri, il-bilge hatun; yargıçlar, bilge “yargucu” (yargıç) olmaları halinde, ancak bulundukları mevkii ve makamın gerektirdiği liyakat ve ehliyeti temsil etmiş olurlar. İş başında bilge yöneticiler olmadığı hallerde ise toplumsal felaketlerin ve dağınıklığın olması kaçınılmazdır (Başer, 2009). “Buyruk” adı verilen sıradan memurlar da (ki bunların görevleri, kurultaylarda alınan kararları üst düzey yöneticilerin denetiminde hayata geçirmek olan uygulayıcılardır), yeterlilik (liyakat) ve deneyim kıstasına göre atanırlardı (Aydoğan, 2013, 520). Yönetim kadrolarını dolduran kişilerin, öncelikle “akıllı”, “bilge” ve “cesur” olmaları, yani yöneticilerin kaliteli olmaları, bir anlamda üstlendikleri görev ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirmeleri anlamına gelmektedir. Devletin kuruluşu, işleyişi ve çöküşü ile ilgili çok sayıda etken söz konusu olsa bile, esas belirleyici etken, başta hakan-yönetici olmak üzere diğer yöneticilerin kalitesidir. İyi hakan-yöneticiler, devleti kurup düzeni sağlarken; kötü hakan-yöneticiler, düzeni bozmuş ve devletin çöküşüne neden olmuşlardır. Göktürk Kitabelerinde Bilge Kağan, özellikle I. Göktürk devletinin yönetici kadrolarını göz önüne alarak, “kardeşler ağabeyleri gibi, oğullar babaları gibi yaratılmadıklarından, akılsız kağanlar iş başına gelmiş, yardımcı olarak da akılsız komutanlar seçtiklerinden, düzenin bozulmasına neden olmuşlardır” demek suretiyle tarihi bir yakınmaya işaret etmektedir (Bıçak, 2009, 71). Bu konuda, Kül Tigin ile Tonyukuk da “başında bilgisiz ve beceriksiz kağan ve beylerin bulunduğu toplumların başının birçok felaketlerle

belada olduğunu” çok ciddi bir şekilde ikaz ederler (Bıçak, 2009, 87). Bu bağlamda, Göktürk devleti üzerinden Türk yönetim düşüncesinde, devleti yönetme mevkii ve makamında bulunmanın, böyle bir şansa sahip olmaktan ya da belirli bir hanedana mensup olmaktan kaynaklanmayıp, büyük ölçüde kağanların ve yöneticilerin liyakat ve ehliyetleriyle ilgili bir nitelik olduğu çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Göktürklerin tarihinde, özellikle önemli görev ve makamlara, bu yerleri temsil etme kabiliyetine sahip olan ve bunu da bir şekilde kanıtlamış bulunan kişilerin gelebileceğine dair birçok örnek mevcuttur. Göktürklerde, bir kağan veya bey öldüğünde, oğlu “devlet veya boy yönetiminde yeterli değilse”, sadece kağan babasının ya da bey babasının oğlu olduğu için onun yerine geçme hakkı yoktu. Böyle bir durumda, kurultay denilen meclis veya “toy” toplanır, toplumu yönetmeye dair bilgeliği ve yeterliliği bulunan yeni bir kağan ya da bey seçerdi (Aydoğan, 2013, 523). Mesela, M.S. 581’de Çinlilerin Ta-lo-pien adını verdiği Göktürk prensinin kağanlık sırası gelmesi ve devlet adamlarının onu tahta geçirmek istemesine rağmen, Ta-lo-pien’in annesinin Çinli olması ve özellikle de millet tarafından yönetici olma vasfının zayıf görülmesinden dolayı kağanlığa kabul edilmedi (Aydoğan, 2013, 523). Bunun üzerine, töreye uygun olarak, Göktürk soyundan gelen Taspar’ın oğlu An-lokağan olarak kabul edildi. Ancak, devlet meclisi tekrar toplanarak, An-lo’nun beklenildiği gibi yöneticilik sorumluluklarını yerine getirememesi ve ülkede tam kontrolü sağlayamaması yüzünden, mevcut dört kağan oğlu içinden en bilge, cesur ve kahraman olduğu takdir edilen She-tu ittifak halindetahta çıkarıldı. Kağan olduktan sonra She-tu, “İl kül-lüg şad Bagalşbara Kağan” ünvanını aldı (Taşağıl, 2012, 34-35). İşbara, yalnızca dört kardeş içerisinde en büyük olduğu için değil, ama kardeşleri arasında en “bilge”, en “akıllı” ve en “yiğit” olduğu için kurultay tarafından kağan seçilmiş olması nedeniyle bütün boyların

kalbini kazanmış ve halk tarafından çok sevilmiştir(Ögel,1988,590-591).

Göktürk kitabeleri ışığı altında ortaya konulan Türk yönetim düşüncesinin üçüncü önemli ilkesi, “kurultaydır”. Kurultay, Mete’nin (Mo-Tun, M.Ö. 209-174?) zamanından itibaren devletin ve toplumun temel davranış kalıplarından biri olmuştur. Kurultay, önceleri büyük ölçüde dini tören, bayram, toplu yemek ve şölenler, dağıtılmalı toylar ve benzeri gibi sosyal yardımlaşma ve dayanışma geleneği olarak başlamış olmasına karşılık, giderek devlet yöneticilerinin ve toplumun ileri gelenlerinin (mesela eli silah tutan ya da üretken olanların) katıldığı bir yönetim mekanizmasına dönüşmüştür. Daha sonradan, Divân-ı Lügâti-t Türk’de “kengeş” olarak geçen bu kurum, önemli devlet ve toplum sorunlarının tartışıldığı, görüşüldüğü, danışıldığı ve düşünüldüğü bir kurum haline gelmiştir. Kurultaylarda, özellikle toplumun çoğunluğunu kapsayan, çok yönlü ve etkileri çok geniş bir kesimi ilgilendiren sorunlar tartışılır ve toplumun büyük ölçüde kabul ettiği kararlar alınır. Mesela, Göktürklerin kudretli kağanı Bilge Kağan, Türk illerindeki şehirlerin etrafının, tıpkı Çin şehirlerinde olduğu gibi, surlarla çevrilmesi ve Budizm ile Taoizm inançlarının ülkede yayılmasının teşvik edilmesi önerilerini böyle bir kurultay toplayarak toplumun tartışmasına imkan vermiştir. Göktürklerin veziri Tonyukuk’un bu önerilere, Türklerin az bir nüfusla çok kalabalık Çinlilere karşı mücadele etmesinde ve onlarla baş etmesinde çok büyük bir rol oynayan hareketlilik ve atılganlık gibi toplumsal özelliklerinin kaybolacağı şeklindeki uyarıları, kurultayda millet tarafından büyük bir destek görmüş ve Bilge Kağan’ın önerisi reddedilmiştir (Gezgin, 2014). Göktürk yönetim düşüncesinin bu özgün meclis uygulaması, kendi çağının hiçbir devlet ve topluluğunda görülmemiştir (Aydoğan, 2013,521). Aslında, kurultay ve kengeş kurumunun, birçok Türk topluluğunda değişik adlarla varlığını devam ettirmiş olmasına karşılık, en görkemli zamanının II. Göktürkler

devrinde yaşandığı anlaşılmaktadır(Daha sonrakı zamanlarda, Divân-ı Lügâti-t Türk’de, “Kengeşlikbiligartamas” yani “Danışıklı iş bozulmaz” şeklinde veciz bir söz ya da bir “ata sözü” şeklinde kurumsallaşan bu yaklaşımın, Türklerin Orta- Doğu kültürlerinin etkisiyle yavaş yavaş, önce yönetim kademelerinden, daha sonrada Türklerin millet hayatından çıkmaya başladığı görülmektedir).

Türk yönetim düşüncesinin dördüncü temel ilkesi, yönetici kadroların meşruiyetini kaybetmesi halinde yönetilenlerin direnme ahlakına bağlı olarak başkaldırma hakkını kullanmalarıdır. Yönetici mevkii ve makamında bulunan kağanın, beylerin veya buyrukların, kendi konum ve görevlerini büyük ölçüde hak etmiş kişiler oldukları varsayılmış ve sırf bu yüzden yönetim kadrolarında yer almışlardır. Buna karşılık, görev başında ve uygulamada, yönetici mevkii ve makamında bulunan kişiler, bulundukları yerin ve görevin hakkını veremez, bu görev kapsamındaki sorunları çözemez ya da görevini kötüye kullanarak kendine menfaat sağlamaya tenezzül eder ve halka haksız yere sert davranırsa, o zaman yönetmeye dair meşruiyetlerini kaybetmiş sayılırlar. Yönetim meşruiyetlerini kaybetmiş olan yöneticiler, büyük ölçüde halka kötü davranarak, hem insan haklarını ihlal etmekte, hem de devletin ve toplumun geleceğini tehlikeye sokmuş olmaktadır. Böyle bir durumda, yönetici kadroların, “töreye” yani “hukuki ve ahlaki ilkelere” uymamaları,yönetmeye dair kapasitelerinin yetersizliği ile kendi başlarına buyruk olmaları gibi sebeplerden dolayı büyük ölçüde halkın saygısını ve güvenini kaybetmeleri kaçınılmaz bir sonuçtur. Halkı kötü yöneten ve sert davranan, böyle olmaktan dolayı devletin ve toplumun devamlılığını tehlikeye sokan kağan ve yöneticilere karşı, toylar müdahale ederek durumu düzeltici tedbirler almazsa, derhal halk bizzat devreye girmek suretiyle yönetimi değiştirmek için harekete geçerdi. Bir atasözü haline gelen “il mi yaman, bey mi yaman” söylemi, eski Türklerdeki hâkimiyet bilincinin ne kadar

yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu özdeyiş, eski Türklerde hâkimiyetin hakiki kaynağının, kağan ya da diğer yöneticilerde değil de, “il” de yani halkta olduğunu da göstermektedir (Gökalp, 2001, 169; Zik.: Aydoğan, 2013, 523-524). Mesela, bu konuda ilgi çekici örneklerden biri de, Kapagan Kağanın öldürülmesi olayıdır. Şöyle ki, kağan öldükten sonra, “devlet kurucusu” ve “devlet düzenleyicisi” anlamına gelen İltiş unvanını alan (Bıçak, 2009, 68) II. Göktürk devletinin kurucusu Kutluk Bey’in (yani İltiş Kağanın) kardeşi Kapagan, yöneticilik nitelikleri bakımından ağabeyi kadar başarılı ve uzun görüşlü değildi. Kapagan kağanın, özellikle batıdaki Türklere karşı güttüğü sert ve katı yönetim tarzı, bu Türk topluluklarını, Çin politikalarının kucağına doğru itmişti (Ögel, 1988, 143-144). Kapagan kağan, halkın bir kısmına kötü davrandığı ve toyların da bu duruma müdahale etmemesi yüzünden Bayırku boyu tarafından öldürülmüştür (Aydoğan, 2013, 524). Yine, Göktürk kağanlarından İnel, VIII. Yüzyıl başında, millete karşı görevlerini yeterince yerine getirmediği için tahttan indirilmiştir (Aydoğan, 2013, 523). Netice itibarıyla Göktürklerde, toplumun nasıl yönetilmesi gerektiği konusundaki yüksek bir yönetim bilincinin harekete geçirdiği direnme ahlakı sonucunda, yetersiz ve başarısız olarak algılanan yönetime karşı halkın açık ve somut bir şekilde başkaldırma eylemine başvurdukları görülmektedir.

Göktürk kitabelerinde ortaya konulan veriler ışığı altında tespit edilen bu dört temel ilkenin, ilk üçü (kut-töre/adalet, bilgelik ve liyakat, kurultay-danışma) Türkleri yönetme mevkii ve konumunda olan kağan ve diğer yönetici kadroların taşıması gereken, adeta olmazsa olmaz niteliğindeki yönetici nitelikleri ve şartlarıdır. Buna karşılık, dördüncü ilke ise (yani direnme ahlakı ve başkaldırma hakkı) yönetilen halk tabakası olarak bütün Türk Milletinin taşıması gereken niteliklerdir.

Aslına bakılacak olursa, hakan-yönetici kadroların, yönetme güç ve kapasitesini ortaya

koyan niteliklere ve şartlara ne denli sahip olup olmadığının en açık denetleyicisi, bizzat toplumun nasıl yönetilmesi gerektiğine dair bilinci- dir. Halkın, yüksek bir devlet düşüncesi ve yönetilmeye dair çok güçlü bir referansın varlığı, onda yine çok yüksek bir bilinçlenme ve örgütlenme kapasitesi yaratmaktadır. Halk, aşağıdan yukarıya doğru, yüksek bir yönetim bilincinin yarattığı duyarlılık ile yöneticilerinin ne kadar “törelî”, ne kadar “bilge” ve “akıllı” ve ne kadar “danışmacı” olduğunu bilir, bütün bunları bildiğini ve bu kapsamda kendilerini takip ettiğini hissettirir ise o zaman Türklere yöneticilik yapan yöneticiler, kendilerini “törelî”, “bilge” ve “danışmacı” olma konusunda dikkatli olma ihtiyacını duyarlar. Bu bağlamda, halkın “direnme ahlakı” veya “başkaldırma hakkı”, Türk yönetim düşüncesinin temel denge ve denetim mekanizmasıdır. Halkın nasıl yönetildiklerine dair ve yöneticilerin ne gibi niteliklere sahip olup olmadıkları hakkında, yeterince görüş ve düşünceleri bulunmadığı vakit, toplumsal kayıtsızlık ve ilgisizlik yaygınlaşarak, yönetime karşı yabancılaşma psikolojisi yaşamaları kaçınılmaz bir sonuç olur. Bütün toplumlarda ve çağlarda, yönetici cehaletinin, aymazlığının, beceriksizliğinin ve hatta yabancı güçlerle işbirlikçiliğinin, elbette birçok sebebi olmakla birlikte, bu konuda en önemli sebep o ülkedeki halkın yönetim bilincindeki düşüklük ve yönetime yabancılaşmasıdır. Bu bağlamda, Türk yönetim düşüncesinin muharrik gücü ve temel değeri aslında halkın direnme ahlakı olmalıdır ki böyle bir halka yöneticilik yapan her düzeydeki yönetici, “törelî”, “bilge” ve “danışıklı” bir kişi olma zorunluluğunu hissetsin.

Yönetim ilişkileri, çoğunlukla yöneticiler ile yönetilenler arasında dikey olmak, biraz da aynı kademedede bulunan meslektaşlar arasında yatay olacak şekilde, çok sayıda bir ilişkiler ağından meydana gelmektedir. Genel yönetim teorisine göre, toplumun sorun çözme kapasitesini geliştiren bir yönetim sisteminin oluşturulma gerçekliği, yöneticilerin taşıması

gereken üstün vasıflar ve nitelikler yanında, yönetilenlerin de belirli yönetsel niteliklere sahip olma gerekliliğine bağlıdır. Bu bağlamda, yönetim ilişkileri ekseninde Göktürk kitabelerinde ele alınan en önemli konulardan biri de, halka yani yönetilenlere yönelik son derece gerçekçi ve çarpıcı eleştirilerin yapılmış olmasıdır. Bilge Kağan, I. Göktürk devletinin yıkılmasında, vasıfsız ve yetersiz yönetici kadrolarla birlikte, halkın tutumunu da çok ağır bir şekilde eleştirmiştir: “Ey Türk halkı, sen tok gözlü ve aksisin: açlığı-tokluğu düşünmezsin; bir de doyarsan açlığı hiç düşünmezsin. Böyle olduğun için seni besleyip doyurmuş olan hakanlarının sözlerini dinlemeden ve rızalarını almadan her yere gittin ve oralarda hep mahvoldun ve tükendin”. “Gittiğiniz yerlerde kazancınız şu oldu şüphesiz: Kanlarınız ırmaklar gibi aktı, kemikleriniz dağlar gibi yığıldı; bey olacak erkek evladınız köle oldu; hanım olacak kız evladınız cariye oldu”. “Ey Türk halkı, kötü huyundan vazgeç ve nadim ol!”. Bilge Kağan, Türk halkından bir kısmının, Çinlilerin “asimilasyon” stratejileri doğrultusunda onlardan hediye almak ve onlara gereğinden fazla yanaşmak sonucunda işbirlikçi durumuna düşmelerine, o zamana göre son derece yüksek bir siyasi bilinçle ağır bir eleştiri getirmektedir. Böylece, II. Göktürkler zamanında Türk yönetim düşüncesi, yönetim ilişkilerini sadece tek taraflı bir bakış açısıyla değil de, hem yönetici kadrolar, hem de halkın ortak sorumluluğu çerçevesinde değerlendirmek suretiyle günümüzdeki modern yönetim ve organizasyon yaklaşımlarına çok büyük bir katkı yapmış olmaktadır (Bıçak,2009,72-73).

3. TÜRK YÖNETİM DÜŞÜNCESİNİN KÜLTÜR ARKA PLANI

II. Göktürk devletinin, kendi zamanına göre çok gelişmiş bir yönetim bilincini temsil eden Türk yönetim düşüncesinin dayandığı temel ilke ve kuralların arka planında, hiç

şüphesiz böyle bir yönetim kültürünün oluşumuna imkân ve fırsat hazırlayan uygun bir kültür ortamı vardır. Bu çerçevede, Türk yönetim düşüncesinin şekillenmesine yol açan ve çağdaşı olan diğer toplumların kültüründe pek bulunmayan husus, ancak Türk kültür bileşimine özgü olan bir kısım önemli kültür kodları ve toplumsal davranış kalıplarının varlığıdır. Gerçekte, Türklerin zihniyet temellerinde ve evren tasavvurlarında öyle kültür kurum ve kodları olmalı ki bunların sayesinde yukarıda anlatılmaya çalışılan yönetim ilke ve kuralları, yönetim faaliyet ve ilişkilerinde kendine uygun bir kültür zemini bulmuş olsun. Türk yönetim düşüncesindeki, “kut-töre/adalet”, “bilgelik”, “danışmacılık” ve “direnme ahlakı” gibi, son derece özgün bir yönetim bileşimini yaratan Türk kültür kodlarını şu iki temel varsayım üzerinden izah etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, Türk mülkiyet ilişkilerinde belirli bir sermaye sınıfının, dolayısıyla aristokrat bir sınıfın bulunmayışıdır. İkincisi, yönetim ilişkilerini paylaşacak veya etkileyecek bir din adamı, yani ruhban bir sınıfın bulunmayışıdır. Çünkü, gelmiş geçmiş bütün yönetim sistemlerinin, kendi genel prensiplerine göre işleminin önlenmesinde ve adalet içerisinde dengeli bir yönetim uygulamasının sağlanmasında en büyük engelleyiciler, çoğunlukla bu iki sınıfın yönetim mekanizmalarına karşı yaptıkları haksız müdahaleler tarafından ortaya çıkmıştır.

3.1 Türk Mülkiyet Sistemi ve Sermaye Sınıfının Yokluğu

Göktürk yönetim düşüncesinin en önemli niteliği, yönetimi temsil eden her düzeydeki yöneticilerin, görevleri kapsamındaki yönetime dair yetki ve sorumlulukları yerine getirme çabaları sırasında, kendilerini olumsuz ve tarafgir bir şekilde etkileyebilecek belirli bir sermaye sınıfının olmayışıdır. Yönetim ve organizasyon faaliyetleri, bir taraftan zayıf ve yoksul kesimlere göre çoğunlukla güçlü ve

egemen sınıfların ilgilendikleri faaliyetler olurken, diğer taraftan da güçlü ve egemen sınıfların lehine gerçekleştirilen etkinlikler olmaktadır. Servet ve mülkiyet sahiplerinin, sosyal sınıf konumlarını daha fazla pekiştirmek ve sermaye güçlerini daha fazla artırmak için başvurdukları en etkili ideolojik aygıt, çoğunlukla yönetim ve örgütlenme faaliyetleridir. Kavramsal ve pratik olarak “sermaye” ve “yönetim” olgularının, birbirleriyle bu denli içli-dışlı olmaları, “sermaye sınıfının” yönetim mekanizmaları üzerinde, kendileri lehine ancak diğer toplumsal sınıf ve gruplar aleyhine çok büyük bir baskı ve tahakküm yaratma ihtimalini artırmaktadır. Bu çerçevede, yönetim uygulamaları sırasında sermaye sınıfının baskısı sonucunda yöneticiler, bu sınıfın ekonomik ve mali gücünün etkisi altında kalabilmektedirler. Bütün zamanlardaki rüşvet, torpil, kayırmacılık, yolsuzluk gibi ekonomik temelli suçların bir kısmında, maddi durumu iyi olan kişi ve grupların, mevcut meşru yönetim uygulamalarını olması gereken mecradan çıkartmalarında etkili bir rol oynadıkları bilinmektedir. Ayrıca, yönetim mekanizması içerisinde bir şekilde yer alan çalışanların, aldıkları karar ve uygulamalar ile bir şekilde zengin veya servet sahiplerine yakın olma ve görünme eğilimi içerisinde bulunmaları çok görülen yönetim davranışları arasındadır. Yönetim tarihi itibarıyla “sermaye” sınıfı ile yönetici sınıf arasındaki işbirliği ve dayanışma, her zaman olagelmıştır. Ancak, bu ilişkilerin diğer toplumsal sınıf ve grupların aleyhine bir istikamet kazanması, yönetim mekanizmasını ve özellikle üst düzey yöneticilerini sermayenin birer işbirlikçisi konumuna getirmiştir.

Göktürklerin sosyal ve ekonomik hayat tarzını şekillendiren mülkiyet ilişkileri, ne tamamen kamu mülkiyetine, ne de tamamen özel mülkiyete dayanmaktadır. Türk mülkiyet sisteminde, kimin elinde olsa onların toplumun diğer kesimleri üzerinde tahakküm kurmalarına vesilesi olacak kadar büyük mülkiyet ve servet kaynakları, toplum adına işletilmek kaydıyla kamu mülkiyetinin kontrolündedir. Bu

mülkiyet, toplum için çok önemli fedakârlık ve katkı yaratmış olan ailelere geçici olarak verilir. Çeşitli zaman dilimleri içerisinde bu kaynakları en verimli ve üretken şekilde işletecek aileler arasında döngüsel olarak kamu mülkiyetine bağlı servet edilmek suretiyle sürekli ve sabit bir sermaye sınıfının ve aristokrat bir kesimin oluşumu önlenmiş olurdu. Kimin elinde olsa onların zenginleşmesine değil de sadece çağının bir orta sınıf yaşantısına imkân verecek düzeydeki mal ve mülk ise özel mülkiyete konu olmaktaydı. Ayrıca, Göktürklerin kültür sisteminde, sürekli ve sabit bir zengin tabaka oluşumunu önlemek üzere, “paylaşımçı savaş ganimet sistemi” “dağıtımçı toy”, “ülüş sistemi” ve tarımda “başakçılık” gibi yardımlaşma gelenekleri mevcuttur (Eroğlu, 2013, 299-302). Göktürkler, böyle bir kamu- özel mülkiyet dengesi ile son derece paylaşımçı ve dayanışmacı bir düzen içerisinde, sosyal ve ekonomik anlamda paylaşma ve dayanışma esasına dayanan toplumcu bir düzen yaratmışlardır. Hakan-yönetici önderler, toplumda onların irade ve kararlarına olumsuz anlamda tesir edecek bir zengin sınıfının olmaması sebebiyle asıl yönetim sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirme sırasında, tamamen töreye uygun yani adalet ve hakkaniyet içerisinde davranma serbestliğine ve rahatlığına sahip olmuşlardır.

Türk yönetim düşüncesinde “sınıfsız yapı” dolayısıyla yöneticiler bakımından “kut-töre/adalet”, “liyakat ve ehliyet”, “danışma ve katılımcılık ahlakı” gibi ilkelerin varlığı gerçekleşebilmektedir. Buna karşılık, yöneticiler gibi yönetilenlerin de ayrıca güçlü ve egemen bir sermaye sınıfının tasallut ve tahakkümü altında olmadığı bir ortamda ancak “direnme ahlakı” yeşerebilmektedir. Bu durumda, adalet ve ahlakın bütün sosyal süreçlerin ve en fazla da yöneticilerin sahip olmaları gereken nitelikler olmasının teminatı için sınıfsız ve imtiyazsız bir toplumsal yapının varlığı zorunludur. Eski Türklerdeki mülkiyet sisteminin temel esası, çoğunlukla birey-toplum dengesine dayanması ve kimin eline geçse, toplumun diğer kesimleri

üzerinde baskı ve tahakküm kurma potansiyeli olan, başta ekonomik ve mali imkânlar olmak üzere, bütün güç ve iktidar araçlarının toplumsal paylaşıma tabi olmasıdır. Çünkü, sınıfcı ve mülkiyetin sadece bazı özel şahıs veya zümrelere ya da yalnızca bir kısım kamu otoritelerine bırakıldığı rejim ve sistemlerde, bütün iddialara ve söylemlere rağmen, adalete ve ahlaka dayalı bir yönetim mekanizması kurulamamaktadır. Toplamların sahip olduğu mülkiyet ve gelir yaratıcı faktörler ile her türlü ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel imkânların, insanlar ve gruplar arasında çok ciddi bir farklılığa konu olduğu sınıfcı ve imtiyazlı topluluklarda, insanlar ve gruplar arası güç ve iktidar farklılığı da fazla olmaktadır. İnsanlar ve gruplar arası güç ve iktidar farklılığının fazla olduğu sosyal yapılarda, paylaşma ve dayanışmaya dair inanç özelliklerinin ve geleneklerinin yeşermesi de adeta imkânsızlaşmaktadır. Bu tür toplumlarda, elbette adalet ve ahlaka daha fazla ihtiyaç vardır. Ancak, tarihi süreç içerisinde sayısız denilecek çokluktaki örnekler göstermektedir ki, bu şekildeki sınıfcı ve imtiyazlı topluluklarda adalet ve ahlak değerleri konusundaki ilkel sürekli lafta veya yazıda kalmakta ve bir türlü fiiliyata dönüşmemektedir.

3.2. Türk İnanç Sisteminde Ruhban Sınıfın Yokluğu

Göktürkler döneminde Türk yönetim düşüncesinin şekillenmesinde rol oynayan ve yönetim sisteminin kendi mantığı ve tutarlılığı içerisinde işlerliğine ve işlevselliğine katkı sağlayan önemli sosyo-kültürel niteliklerden bir diğeri de, Türk inanç sisteminde her fırsatta din adına hareket eden bir din adamları sınıfının olmayışıdır. Aslına bakılırsa, Türk yönetim düşüncesinde, yöneticilerin kararlarına tesir edebilecek ve onların bir kısım olumsuz uygulamalarını perdeleyerek onlara haksız yere kalkan olacak olan bir din adamı sınıfının mevcut olmaması, son derece özgün sayılacak bir uygulamadır. Göktürklerin “Göktengri” inanç

sisteminde, sabit ve somut bir mekan olarak belirli bir mabet söz konusu değildir. İnancın yaşanması için belirli bir mabet ya da tapınağın bulunmaması, doğal olarak bir din adamlığı mesleğinin ortaya çıkışını da engellemiştir. Eğer bir toplumun inanç sisteminde mabet ya da tapınak varsa, orada kaçınılmaz olarak bir takım biçimsel ibadet şekilleri belirirken, bütün bunlarla beraber bir din adamlığı mesleği de ortaya çıkmaktadır. Din adamlığı mesleği ise bir süre sonra bir ruhban sınıfın doğuşuna ortam hazırlamakta ve halkın sıklıkla mabet ya da tapınağa toplanılması hususunda gerekli gereksiz birçok vesileler yaratmaktadır. Bir yerde halk toplanıyor ise din adamları mabet ya da tapınak aracılığıyla onları kontrol etmek veya etkilemek isteyeceklerdir. “Göktengri” inanç sisteminde, mabet ya da tapınağın olmaması, genel olarak evren tasavvurları ile yaşayış tarzlarının bir neticesidir. “Göktengri” inanç sisteminde, “Mavi Gök” altında, özel olarak Mavi Gök’ün bir küçük modeli olan çadır altında ve içerisinde her zaman Tanrı’ya ibadet veya dua yapılabilir. Türk inanç sisteminin dinî gerekliliklerin çok büyük bir kısmının aile ortamında gerçekleşmesi ve ailenin yaşadığı çadırın, evrenin aile yaşantısı için özelleştirilmiş ve tasarlanmış küçük bir modeli olması, herhangi bir mabet ya da tapınağa olan ihtiyacı gereksiz kılmıştır. Çadır veya yurt denilen ev, dairevi bir temele oturtulmuş, ortasında bir deliğin olduğu tıpkı “Mavi Gök” gibi kubbeli bir çatıya sahiptir. Çadırın ya da yurdun, üzerine oturtulduğu mekân ve zemin, “yağz yeri” ve dünyayı, çadırın kubbesi ise “mavi göğü” temsil etmektedir. Bu özelliklere göre tasarlanmış olan çadır yani ev, evren modeline göre yapılmış ve tıpkı bir mabet ya da tapınak gibi kutsal bir mekândır. Ayrıca, yaşayış tarzlarına göre, dağlar, kayalar, su kaynakları, büyük ağaçlar gibi tabiat unsurlarının her biri, Türkler’in dilek ve dualarını Göktengri’ye ulaştıracak kanallar ve araçlar olarak görülmüştür. Bütün bu anlayış ve zihniyet alt yapısı, Türklerin inanç hayatında, bir taraftan mabet ya da tapınağın varlığını

gereksiz kılarken, diğer taraftan da her bireyin herhangi bir din adamının yardımı olmaksızın inancının gereğini kendi başına yerine getirme serbestliği ve özgürlüğü kazandırmıştır(Bıçak, 2009, 57-58). Bu bağlamda, bütün zamanlarda ve kültürlerde, yöneticilerin toplum üzerinde haksız bir şekilde tasallut ve tahakküm kurmasında, en etkili destekleyiciler durumunda olan din adamları sınıfının Türklerde hiç bulunmaması, Türk yönetim düşüncesinin bütün ilke ve kurallarının tam olarak yaşanıyor olmasına imkân vermiştir.

Yönetim tarihi boyunca, birçok toplumun geçmişinde yaşanan en çetin gerilim ve çatışmaların en önemli alanlarından birisi, yöneticiler ile din adına hareket eden kişi ve gruplar arasındaki aşırıya kaçmış ve maksadını aşmış olan yönetim ittifakıdır. Yönetici sınıfın, yönetim faaliyetlerine dair karar ve uygulamalarında, toplum üzerindeki kolay itaat sağlama ve biat ettirme araçlarının başında, dinin “itaat” ve “biat” kültüründen yararlanma tutkusunun çok büyük bir payı vardır. Ayrıca, yönetici sınıfın, başta hukuki ve ahlaki değerler olmak üzere diğer toplumsal normlara uymayan uygulamalarının gizlenmesi ve perdelenmesi konusunda en çok kullanılan değer, toplumsal inanç ve ahlak sembolleri olmaktadır. Yönetim tarihinde, yöneticilerin yaptıkları en vahşi ve insanlık dışı uygulamalar, çoğunlukla din kisvesi ve perdesi altında yapılmıştır. Bu bağlamda, tarihin her döneminde yaşanmakla beraber, özellikle Batı dünyasının Orta Çağı ile Orta Doğu’nun Emeviler döneminde yaşanan acı tecrübeler, din adamlarının doğrudan toplumu yönetmeye çalıştığı veya yöneticilerin yönetme faaliyetlerine bir şekilde müdahil olduğu zamanların “din adamı-siyasetçi ittifakının” nasıl bir zulüm ortaya çıkardığının çok bilinen örnekleri olmuştur. Batı dünyası, Rönesans ve Reformasyon hareketlerinin yardım ve desteği ile “laiklik” ve “sekülerlik” kavramına ulaşarak, din ile yönetim daha doğrusu din adamı ile yöneticiler arasına hukuki ve ahlaki bir sınır koymak suretiyle hem dinin yıpranmasına,

hem de yönetimin fesadına engel olmayı başarmıştır.

4. SONUÇ: İNSANLAR VE TOPLUMLAR “LAYIK OLDUKLARI ÜZERE YÖNETİLİRLER”

Her toplumun yönetim sistemi, büyük ölçüde kendi yönetim zihniyet ve kültürüne göre şekillenmektedir. Toplumların yönetim sistem ve tarzları, hiçbir zaman aynı minval üzerine sürüp gitmez. Toplumların iç ve dış çevre şartları ile yönetimin asli öğelerinin yaratmış oldukları çeşitli durumlar karşısında, bazen başarılı ve düzenli, bazen de başarısız ve düzensiz bir şekilde varlığını sürdürmeye çalışır. Geniş anlamda toplumsal varoluşun, özel anlamda örgütsel varoluşun sürekliliği, toplumsal ve örgütsel sistemlerin kendi varlıklarını sürdürmesiyle ilgili temel amaçlara ulaşılması ve sorunlarının çözüm kapasitesinin yüksekliği ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, toplumların ve örgütlerin kendi temel amaçlarına ulaşılmasındaki isabet derecesi ile sorunlarının çözüm kapasitesinin gelişmiş olma niteliğini tayin eden en önemli unsur ise ilgili yönetim birimlerinde bulunan yönetici kadrolarının yönetmeye dair vasıflarının yeterliliği ve verimliliğidir (Bıçak, 2009,14). Yönetici kadroların yeterliliği ve verimliliği ise onların hukuki ve ahlaki bir çerçevede kalmak kaydıyla bulundukları mevkii ve makam için zorunlu olan liyakat ve ehliyet (yetenek, bilgi ve gerekli kişilik özellikleri gibi şartlara) sahip olmalarına, ayrıca durum ve şartlara göre danışmacı ve katılımcı bir yönetim tarzı sergilemelerine bağlıdır. Buna ek olarak, her düzeyde başarılı ve verimli bir yönetim sisteminin varlığı için her düzeydeki yönetilen insanların, yönetici kadroların kendilerini nasıl yönetmeleri gerektiğine dair temel değerleri ve referansları yanında, meşruiyetini kaybetmiş yönetim mekanizmalarına karşı da yine meşruiyet içerisinde direnme cesaret ve ahlaklarını göstermeleri gerekmektedir.

Türk yönetim düşüncesinin, Göktürk kitabelerindeki veriler üzerinden analizi sonucunda ortaya çıkan en önemli tarihi yönetim bulgusu, her düzeydeki ve konumdaki yöneticilerin, yetenekli, bilgili, liyakat ve ehliyetli, danışmacı ve katılımcı olmaları zorunluluğunun bulunduğuudur. Bunları tamamlayacak bir hakikat olarak yönetilenlerin, direnme ahlakına sahip olmaları gerekmektedir. Aslında, bu tarihi yönetim bulgusu, yönetim pratiği bakımından en ideal ve en uygun bir modeli temsil etmektedir. Türk yönetim düşüncesinin temel ilke ve yasalarına büyük ölçüde uyulduğu ve bu model ekseninde bir yönetim uygulaması gerçekleştirildiği dönemler olmuştur. Buna karşılık, iç ve dış şartların olumsuz ve kötü sonuçlarına bağlı olarak zaman zaman ilgili ideal yönetim modelinden uzaklaşmalar ve sapma halleri de yaşanmıştır. Şurası tarihi ve olgusal bir gerçekliktir ki, tarihin çeşitli evrelerinde ve günümüz Türk yönetim pratiğinde, Türk yönetim düşüncesinin temel ilke ve yasalarından uzaklaşıldığı ölçüde, çoğunlukla başta yöneticiler arasında olmak üzere bütün toplumsal yapıda adalet ve ahlaktan uzaklaşılması, toplumda çözülme ve kimlik bunalımı, hâkimiyet bilincinin kaybı, kargaşa ve kaos ortamının yaygınlaşması gibi çok sayıda belâli durumlar ortaya çıkmıştır ve çıkmaktadır. Tarihsel olarak görülmektedir ki, Türk yönetim düşüncesinin temel ilke ve yasalarından uzaklaşıldığı dönemlerde, yalnızca yönetici kadroların çok ciddi bir yetenek ve ahlak sorunu ortaya çıkmıyor, aynı zamanda yönetilenlerde de toplumsal ve yönetsel sorunlara karşı aşırı bir ilgisizlik, kayıtsızlık, aldırmaçlık, cahillik ve yenilmişlik psikolojisi egemen oluyor.

Şu sıralarda, "Türk Milleti" yaygın bir yenilmişlik psikolojisinin ve çaresizlik duyusunun kısır döngüsü içerisinde, hangi ilke ve kurallar çerçevesinde, hangi değerler ve referanslar aralığında ve genel olarak nasıl yönetilmesi gerektiği hakkında açık ve görünür bir yönetim bilincine sahip değildir. Bu anlamda, kendini yönetenlerde veya yönetmeye aday

olanlarda olması gereken "töre-kut/adalet", "bilgelik-liyakat-ehliyet" ve "danışma ve katılımcılık" gibi vasıfların ne derecede olup olmadığı hakkında belirli bir yargıya sahip değildir. Şimdiki zamanlardaki Türk yönetim sisteminde, Türk Töresinden kopuşla başlayan yönetimdeki adalet ve ahlak krizi, yönetici kadroların yetersizliğinin ve kapasite düşüklüğünün tetiklediği "ben yaptım oldu" şeklindeki ağır bir narsistik durum ve yaygın bir yönetilenlerin aymazlığı, mevcut yönetim sisteminin işlevselliğini kaybetmiş olmasının çok açık bir kanıtıdır. Bu çerçevede, mevcut yönetim sisteminin hem yönetici kadrolarının, hem de yönetilenlerinin, her türlü davranış ve tutumlarına, toplumsal değerlerin yeniden kazandırılması, çok büyük bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Ancak, mevcut yönetim sisteminde ve ilişkilerinde, başta yönetim adaleti ve ahlakı ile liyakat ve ehliyet gibi temel ilkelerin acilen yönetim sistemine yeniden katılması zorunlu iken, tam da bu noktada tarafların adalet ve ahlak üzerinden çok büyük bir ikiyüzlülüğe yönelmiş olmaları dikkate şayan bir konudur.

Sonuç olarak, II. Göktürkler'in zamanında şekillenen ve Göktürk kitabelerinde dikili taşlara kazınarak tarihe not düşülen veriler ışığında, Türk yönetim düşüncesinin temel ilke ve yasaları olarak dikkat çeken en önemli öğeler, yöneticilerin taşıması gereken nitelikler olarak "kut-töre/adalet", "bilgelik" ve "danışmacılık ve katılımcılık" tutumlarıdır. Ayrıca, Türk yönetim düşüncesine göre yönetilenlerin taşıması gereken en etkili vasıf ise "direnme ahlakı" tavrıdır. Çift yönlü bir etkileşim sistemi olarak yönetsel etkinliklerin başarılı olması ve sorun çözme kapasitesinin yükselmesi bakımından, "yönetim olgusunun" her iki tarafının da ilgili vasıf ve niteliklere sahip olması zorunluluğu vardır. Aslına bakılırsa, yöneticilerin taşıması gereken üç önemli öğeyi, tek bir vasıf olarak nitelemek gerekse, bu vasıf yöneticinin yönettiği kişileri ve topluluğu yönetmeye layık ve ehil olması şeklinde özetlenebilir. Buna karşılık, yönetilenlerin taşıması gereken tek öğe

olan “direnme ahlakı”, başka bir şekilde ifade edilmiş olsa, bunu da yönetilenlerin iyi bir yönetilmeye ne derecede layık olup olmadıkları şeklindeki bir ölçü olarak ifade etmek mümkün olmalıdır. İyi ve kaliteli bir şekilde yönetilmeye layık olan insanlar, sahip oldukları “direnme ahlakı” ile ilgili tavırlarının sonucunda, yöneticilerinin ne kadar iyi ve kaliteli vasıflara sahip olmaları konusunda onları aşağıdan yukarıya doğru zorlarlar. Nihai olarak toplum veya yönetilenler tarafından kontrol edilmeyen ve aşağıdan zorlanmayan yöneticilerin, zaman içerisinde bayağı bir “narsisizme” ve “despotizme” kayması kaçınılmaz bir durumdur: Yönetim ve örgütsel faaliyetlerde “Oligarşinin Tunç Kanunu”.

Netice itibarıyla bütün insanlar, nasıl yönetilmeye layıklarsa, öylece yönetilirler. Yani, “layık oldukları üzere yönetilirler”.

KAYNAKÇA:

AYDOĞAN, Metin (2013), Antik Çağdan Küreselleşmeye Yönetim Gelenekleri ve Türkler, I. Cilt, 9. Basım, Resse Yayınları, İstanbul

BAŞER, Sait (2009), “TürkAnlama ve İnanma Modeline Dair”, HaberaKademi, 19 Nisan 2009, <http://www.haberaKademi.net/default.asp?inc=makaleoku&hid=9320>, Erişim Tarihi, 27.01.2011;http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/haber27120-Turk_Anlama_ve_Inanma_Modeline_Dair.html, Erişim tarihi:02.02.2015

BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan (1992), Sosyolojik Açıdan İslâmiyet ve İslâmî Kavramlar, Filiz Kitabevi, İstanbul

BIÇAK, Ayhan (2004), “Modern Devletin Oluşumu ve Sorunları”, Kutadgu Bilig,

Felsefe Bilim Araştırmaları Dergisi, Sayı:5, , İstanbul, ss.59-89

BIÇAK, Ayhan (2009),Türk Düşüncesi-I, Kökenler, Dergâh Yayınları:429, İstanbul

DİVİTÇİOĞLU, Sencer (1987), Kök Türkler (Kut, Küç ve Ülük), Ada Yayınları, İstanbul.

EROĞLU, Feyzullah (2013), Davranış Bilimleri, Gözden Geçirilmiş 13. Basım, Beta Yayın No:2998, İstanbul

GEZGİN, Ali Galip (2014), “Türk-İslam Devletlerinde Şurâ”, www.tarihtarih.com/?Syf=26 ve Syz=367499, Erişim Tarihi:12.12.2014

GİRAUD, Rene (1999), Gök Türk İmparatorluğu, Çev. İsmail Mangaltepe, Ötüken Yayınları, İstanbul

GÖKALP, Ziya(2001), Türkçülüğün Esasları, Kum Saati Yay.2001,

GÜLTEPE, Necati (2009), Mührün Gücü, İlk Türk-İslâm Devletlerinde ve Osmanlılarda Bürokrasi, Ötüken Yayın Nu:777, İstanbul

KÖSOĞLU, Nevzat(2013), Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler’de - İslâm’da ve Osmanlı’da Devlet, Ötüken Yayın No:361, İstanbul

ÖGEL, Bahaeddin (1988), Düünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları:46, İstanbul

TAŞAĞIL, Ahmet (2012),Gök-Türkler I-II-III,Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-I.I. Dizi-Sayı:21,Ankara

Doğal Ortamın (Jeomorfoloji-Hidrografya) Tarımsal Faaliyetlere Etkileri Bağlamında Bir Alan İncelemesi: Dalaman Ovası Örneği*

Dr. Ali Çeker*

ali.ceker@marmara.edu.tr

Öz

Tarımsal faaliyetler, her şeyden önce o bölgede bulunduğu coğrafi şartlara göre yapılmakta ve şekillenmektedir. Bu durum göz ardı edildiğinde doğal ortamın bir gereği olarak olumsuz sonuçlarla neticelenmektedir. Doğal ortam özelliklerinin iyi bilinmesi ve bu bilinirlik temelinde tarımsal faaliyetlerin şekillendirilmesi-yapılması, sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleşmesinde temel unsurdur. Bu çalışma, doğal ortam özelliklerinin tarımsal faaliyetlere olan etkilerini örnek bir alan incelemesiyle ortaya koymak amacını taşımaktadır. Dalaman Ovasının doğal ortam özelliklerinin tarımsal faaliyetlere etkilerinin incelendiği bu çalışmada jeomorfolojik özellikler ve hidrografya özellikleri ele alınmıştır. Yapılan çalışma iki bölüm olarak planlanmıştır. İlk bölümde çalışma sahasının jeomorfolojik özellikleri ve tarımsal faaliyetlere etkileri, ikinci bölümde ise çalışma sahasının hidrografya özellikleri ve tarımsal faaliyetlere etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Dalaman Ovası, Doğal Ortam Özellikleri, Tarım.

A Field Study in the Context of the Natural Environment's (Geomorphology-Hydrography) Effects on the Agricultural Activities: Dalaman Plain Case Study

Abstract

Agricultural activities are firstly carried out and shaped according to the geographical conditions prevailing in that area. When this condition is ignored, as a requirement of the natural environment it is always concluded with negative results. Well known features of the natural environment and shaping of agricultural activities on the basis of this awareness-making is the fundamental to the realization of sustainable development. This study intended to make an example for the impact of the agricultural activity of the natural environment features put up with a study area. The study which examined the effects natural environment features of Dalaman Plains on agricultural activities geomorphology and hydrography features has been discussed. The study was conducted in two parts. In the first part of the study, the effects of geomorphological characteristics on the agricultural activities area were examined. In the other part, the effects of hydrography properties on the agricultural action have been analyzed.

Keywords: Dalaman Plain, Natural Environment Characteristics, Agriculture.

* Bu çalışma "Sürdürülebilir Tarım Kapsamında Dalaman Ovasının Mekânsal Analizi" adlı doktora tezinden üretilmiştir. Tarımsal faaliyetlere doğal ortam özellikleri içerisinde diğer faktörler olan iklim, toprak ve bitki örtüsü özelliklerinin de doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Belirtilen doğal ortam özellikleri diğer bir çalışmayla bilahare ele alınacak ve bir bütünlük sağlanacaktır.

*Araştırma Görevlisi Dr., Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalı

GİRİŞ

Günümüzde teknoloji imkânları kullanarak seracılık gibi mikro-sanal ortamlar oluşturulmasına rağmen herhangi bir mekâna ait doğal ortam özellikleri büyük ölçüde tarımsal faaliyetleri olumlu-olumsuz olarak etkilemeye ve belirlemeye devam etmektedir. Jeomorfolojik özellikler, hidrografya özellikleri gibi doğal ortama ait özellikler; tarımsal faaliyetler üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkileri bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetler açısından; yükselti, eğim, bakı gibi arazinin yapısı ve güvenilir tatlı su kaynağının devamlı olarak varlığı son derece önemlidir.⁵

Yükselti arttıkça yıllık yağış miktarı artmakta ve sıcaklık değerleri düşmektedir. Böylece vejetasyon devresi kısalmakta ve belirli bir yükseltiden sonra bitki yaşamı olanaksızlaşmaktadır. Yükseltiyle birlikte tarımsal ürün çeşitliliği de azalmaktadır. Yükselti artışına paralel olarak don olayları gibi vejetatif gelişimi sekteye uğratan ekstremler sıklıkla görülmektedir. Belli bir yükselti kademesinden itibaren bitkilerin ekonomik üretim imkânı ortadan kalkmaktadır.⁶ Üretim geçim tipi üretime dönüşmektedir. Böylece herhangi bir coğrafyanın yükseltisi sıcaklık koşullarını değiştiren bir faktör olmaktadır. Bu duruma en güzel örnek ülkemizin batısından doğusuna doğru bir hat çizilerek bakıldığında açık

görülmektedir. Ege Bölgesinde vejetasyon devresi ve yetiştirilen ürün çeşitliliği; İç Anadolu Bölgesine gelindiğinde azalmakta ve Doğu Anadolu Bölgesinde dar bir zamanla kısıtlanmaktadır. Böylece Doğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilen tarımsal ürünler; arpa, patates, pancar gibi belirli kış sebzeleri ile sınırlı kalmaktadır. Yetiştirme devresinde olduğu gibi ürünlerin olgunlaşma süresinde aynı şekilde yükseltiyle birlikte basamaklı bir yapı arz etmektedir. Eğim değerleri açısından baktığımızda ise eğim değerlerinin artmasına bağlı olarak yüzeysel akış artmakta ve toprağın su tutma kapasitesi azalmaktadır. Eğim derecesindeki artış erozyonu artıran en önemli etkidir.⁷Eğim değerlerinin az olması fazla suyun drene edilmesine mani bir durumdur. Bu sebeple birinci derece tarım arazilerinde en iyi eğim derecesi % 1-2 olarak öngörülmektedir. Sonuç olarak herhangi bir yerde yetiştirilen bir ürün, her şeyden önce orada hüküm süren doğal ortam özelliklerinin oluşturduğu şartlara tabidir.⁸

Seracılık gibi mikro-sanal ortamlar içerisinde topraksız tarım yapılmakta ve yetiştirilen ürünün sıcaklık isteği doğrultusunda yapılan müdahalelerle istenilen uygun sıcaklık koşulları bitkiler açısından sağlanabilmektedir. Bu durum tarımsal açıdan olmazsa olmaz unsurlardan toprak ve iklim elemanlarının beşeri müdahalelerle oluşturulan ortamlarda gereksinim duyulmadan tarımsal faaliyetlerin yapılabileceğini göstermektedir. Yokluğunda canlı yaşamı için varlığın sonu anlamına gelen su, hayat veren bir unsur olarak önemini korumaktadır. Toprak içerisinde bitkiler için gerekli

⁵ 1-“Ziraat hayatı, hiç şüphesiz değilse biz coğrafyacılar göre, başta iklim ve toprak olmak üzere, herşeyden önce coğrafi faktörlerin etkisi altındadır. Coğrafi faktörlerin etkisi açıktır ve ziraat her yerde, ana çizgileri dahilinde, bu etkinin damgasını taşır.” Ali Tanoğlu, 1968, Ziraat Hayatı, Ziraat Tarihine Bir Bakış ve Orta İklim Memleketlerinde Ziraat, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 177, Coğrafya Enstitüsü Yayını:8, İstanbul Matbaası, İstanbul, s.1

2- Hayati Doğanay, Ogün Çoşkun, 2012, Tarım Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

3- İhsan Bulut, 2006, Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası), Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, s. 4-11.

⁶ 1- Okan Yaşar, 2004, Sanayi Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Türkiye’de Tarıma Dayalı Sanayiler, Çantay Kitabevi, İstanbul, s.7.

2- Nuran Taşlıgil, 2010, Türkiye Ziraatinin Problemleri, Çantay, İstanbul, s.50

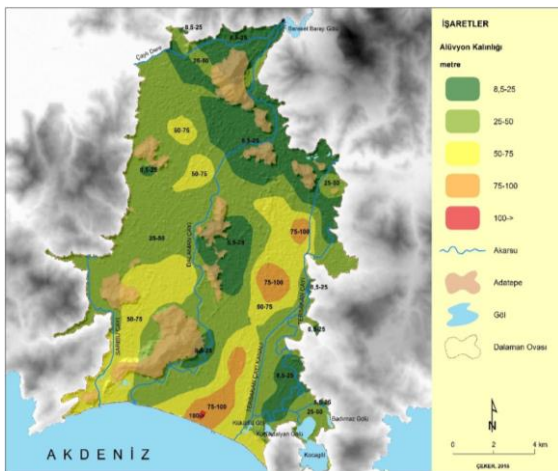
⁷ 1-Sırrı Erinc, 1973, “Türkiye: İnsan ve Ortam” İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 18-19, İstanbul, s. 13.

2-Süha Güney, 1987, Türkiye Ziraatının Coğrafi Esasları I, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2600, Coğrafya Bölümü Yayın No: 110, İstanbul Üniversitesi Rektörlük Film Merkezi ve Matbaası.

⁸Erol Tümertekin, 1962, Beşeri ve İktisadi Coğrafyaya Giriş, Baha Matbaası. İstanbul, s.163-164.

edildiğinde Dalaman Çayı'nın yüksek dağlık kütlelerden taşıyarak ova alanına biriktirmiş olduğu ve tarımsal açıdan yüksek düzeyde verimli olan alüvyal topraklar, ovada yapılan tarımsal üretimde verimliliği artıran önemli bir faktördür. Morfolojik özellikleri itibarı ile tarım yapılamayacak arızalı sahalar üzerindeki verimli topraklar, 2500 yıldan beri ova alanına taşınmış ve bu alanda tarımsal açıdan uygun koşullar oluşmuştur. Dalaman Çayında yaşanan yatak değişimlerinin Dalaman Ovası'nın büyük bir bölümünün I. , II. , III. ve IV. derecede tarımsal bir alan olmasında etkisi olmuştur. Dalaman Çayında yaşanan her bir yatak değişimi neticesinde ova sathında biriktirilen alüvyonların doğal olarak tesviyesi sağlanmıştır. Dalaman Çayı tarafından taşınan alüvyonlar, ova sathına düzenli ve dengeli bir şekilde yayılarak adeta tarımsal aktiviteye hazır hale getirilmiştir. Birikinti yelpazeleri oluşturarak ilerleyen alüvyal birikim, ova yüzeyinde kuzeyden güneye doğru meyilli bir arazi sathının oluşmasına neden olmuştur. Böylece ova sathında düzenli ve dengeli olarak biriktirilen alüvyonlar ovada eğim değerlerinin (% 1 ile 2) tarımsal açıdan gayet uygun koşullarda olmasını sağlamıştır (Şekil 1, 2).

Şekil 2: Dalaman Ovasında Toprak Derinliği

Toprak kalınlığı, mutlak tarım alanlarının belirlenmesinde ölçülen kriterler içerisinde yer almaktadır. Belirli bir seviyenin altında yüzeyi kaplayan toprak üzerinde yapılan

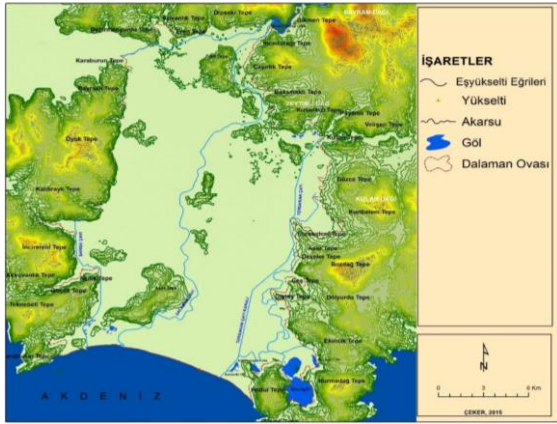
tarımsal faaliyetlerden istenilen düzeyde verim alınamamaktadır. Bu sebeple mutlak tarım alanlarında toprak kalınlığının en az 50 cm olması gerekmektedir. Dalaman Ovasında akiferi oluşturan ana unsur alüvyonlardan oluşmaktadır. Kalın bir örtü şeklinde ovanın büyük bir kısmını kaplayan alüvyon tabakasında en düşük seviye 8,5 metredir. Ova'nın büyük çoğunluğunda alüvyon kalınlığı 30 metrenin üzerindedir. Değerler, ovanın güneyinde ise 100 metrenin üzerine çıkmaktadır. Dalaman Ovası'nın oluşum ve gelişim aşamalarından bahsedildiği üzere bir alüvyal birikim ovası olması nedeniyle verimli topraklara sahip olmasının yanında toprak derinliği de mutlak tarım alanlarında istenilen düzeyin çok üzerindedir. Böylece doğal ortam itibarı ile ovanın tamamı toprak kalınlığı açısından entansif tarım yapılmasına imkân sunmaktadır (Şekil 2).

Dalaman Ovasını kuzey, doğu ve batı tarafından çevreleyen kütleler tektonizma sonucu bugünkü görünümünü almışlardır. Daha sonra devreye giren aşındırma etmen ve süreçleri topografik özelliklerin kazanılmasında etkili olmuşlardır. Ova kenarında yer alan yüksek tepelik alanlar, ovaya doğru akan geçici akarsular tarafından yarılmış ve parçalı bir görünüm almışlardır. Yükseltilerin fay aynalarına denk gelen kesimleri dik bir kütleli görünüme sahiptir (Şekil 3). Ova'yı çevreleyen yükseltilere baktığımızda; Dalaman Ovası ile Köyceğiz Gölü ve Dalyan Ovası arasında her iki çöküntüyü ayıran kuzey-güney doğrultulu yükseltilerin en yüksek kısmını Oyuk Tepe (611m.) oluşturmaktadır. Her iki çöküntü alanı arasında yükselen bu bloğun Dalaman Ovasına bakan kısmı faylarla ayrılmıştır. Dalaman Ovası'nın doğusu ile Fethiye Körfezinin batısı arasında kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu uzanan kütlelerin en yüksek tepesini 636 m. ile güneyde yer alan Bozdağ Tepesi oluşturmaktadır. Dağlık kütlelerin güneybatı tarafında Kocagöl yer almaktadır. Kocagöl'ün batı

kıyısında yer alan fay diklikleri topoğrafyada belirgin bir şekilde görülmektedir. Dalaman Ovası'nın kuzeyini teşkil eden dağlık kütlede Bayram Dağı ve Zeytinli Dağı yer almaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Dalaman Ovası'nın Topografya

Haritası

Dalaman Ovası'nın kıyısı plajlı kıyı özelliğindedir. Dalgalar tarafından oluşturulan sahil kumulları ovanın doğusundan batısına kadar sahil boyunca devam etmektedir. Hafif bir sırt şeklinde yükselen kıyı kumullarının hemen ardında yetersiz drenaj nedeniyle oluşan bataklıklar bulunmaktadır. Dalaman Çayı'nın denize döküldüğü ağız kısmının doğu tarafında bulunan kıyıda yalı taşları oluşumu morfolojik görünüme zenginlik katmaktadır. Ovanın kuzeyinde eski deniz kıyısına tekabül eden kesimde ölü falezler bulunmaktadır. Yine ova kıyısında küçük lagünler bulunmaktadır. Dalaman Çayı'nın denize aktığı ağız kısmının doğu kesiminde bir adet lagün oluşumu devam etmektedir.¹³

Araştırma sahasında yukarıda bahsedildiği üzere kuzey, doğu ve batısından sıradağlar tarafından kuşatılmış olması, yapılan tarımsal faaliyetler üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Dalaman Ovası'nın kuzeyin de yer alan yüksek dağlık alanlar, kış aylarında soğuk

hava kütlelerinin kıyı kesimini etkisi altına almasına engel oluşturmaktadır. Böylece yüksek sıradağların koruyucu kalkanı altında olan Dalaman Ovasında kış ayları çok sert geçmekte ve en soğuk ay olan ocak ayı ortalama sıcaklıkları 12 C°'nin altına inmemektedir. Kuzeyinde bulunan sıradağlar nedeniyle karasal iklim özelliklerine kapalı, fakat güneyinde herhangi bir morfolojik engel olmaması nedeniyle denizel etkiye tamamen açık olan Dalaman Ovasında 'Asıl Akdeniz İklimi' görülmektedir. Akdeniz'in ılıtıcı denizel etkisine açık olan Dalaman Ovası belirtilen morfolojik argümanlar nedeniyle vejetasyon devresinin neredeyse tüm yılı kapsadığı doğal bir sera alanı gibidir. Tarımsal faaliyetler açısından morfolojik özelliklerin uygun olması nedeniyle doğal bir sera alanının varlığı, Dalaman Ovasındaki üreticiler açısından tarımsal üretimde maliyeti minimize etmekte ve ürün yelpazesinde farklı alternatifler sunarak çiftçilere avantaj sağlamaktadır.

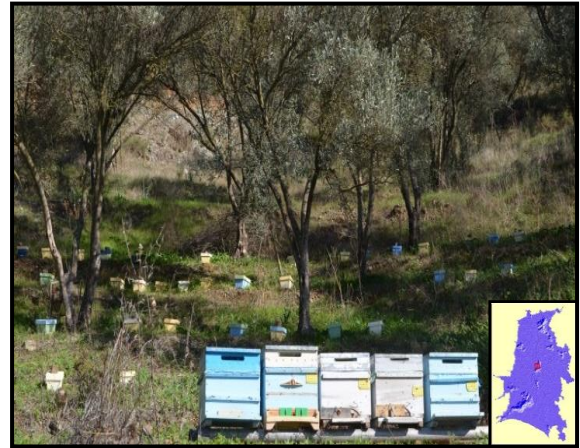
Ovada tekdüzeliği bozarak morfolojik görünümüne çeşitlilik kazandıran ve tarımsal faaliyetler açısından etkili olan diğer bir morfolojik birim Adatepelerdir. Adatepeler, ovanın kuzeyi ve merkezi kesiminde yoğunlaşmışlardır. Dalaman Çayı'nın taşımış olduğu alüvyonlar sonucunda eski bir koy olan günümüz Dalaman Ovası'nın bulunduğu alanda var olan adalar, alüvyal boğulma sonucu birer 'Adatepe' haline gelmişlerdir. Yükseltisi daha az olan adalar ise tamamen kaybolarak ova temelini oluşturmuşlardır. Alüvyal dolgunun üzerinde kalarak tepe haline dönüşen bu morfolojik birimlerden; Dereköy güneydoğusundaki Kızılburun Tepe (135,4 m.), Mergenli Mahallesi doğusundaki Çalica Tepe (57 m.), Ovacık Tepe (171 m.) Sargerme doğusundaki Asar Tepe (299 m.) Dalaman Ovası'nın batısında yer alan Adatepelerdir. Dalaman Çayı'nın doğu tarafında kabaca kuzey güney doğrultulu üzerleri oldukça aşındırılarak basık ve silik bir görünüm almış ikinci bir Adatepe silsilesi

¹³ Yunus Emre Dermencioğlu, 1997, "Dalaman Çayı Havzasının Hidrolojik Etüdü ve Planlanması", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s.168.

bulunmaktadır. Bu Adatepeler; güneyden kuzeye doğru Karataşı Tepe (62 m.), Aladağ Tepe (130 m.), Mezarlık Tepe (57 m.), Gökdağ Tepe (169 m.) ve Topçu Tepe (158 m.) olarak yer almaktadır. Doğu Dalaman Ovası'nın kuzeyinde ise Oyuk Tepe (161 m.), Göl Tepe (94 m.), Gür Tepe (52 m.) yer almaktadır. Batı Dalaman Ovası'nın kuzeyinde Dalaman Çayı'nın batı tarafında yer alan Ören Tepe (302 m.) diğer bir Adatepe oluşumudur. Dalaman Ovasında kıvılcım ve maki toplulukları ile kaplı olan Adatepeler tarla tarımı açısından uygun alanları teşkil etmemekte ve VII. sınıf arazileri oluşturmaktadır. Arızalı yapısı, toprak özellikleri, toprak derinliği gibi faktörler nedeniyle tarla tarımı açısından değerlendirilemeyen Adatepeler; arıcılık, zeytincilik ve küçükbaş (kıl keçisi) hayvancılık için tarımsal kullanım alanlarını oluşturmaktadır (Fotoğraf 1).

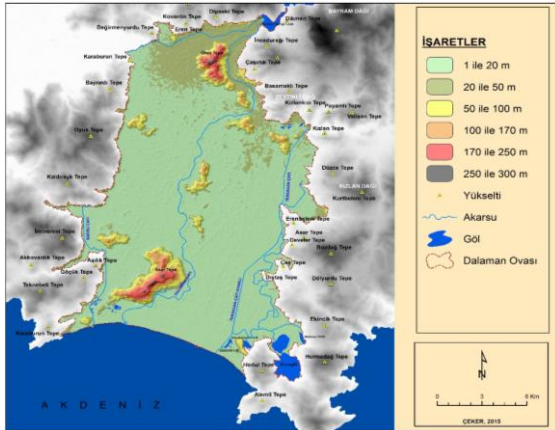
Dalaman Ovasında yapılan tarımsal faaliyetlerde Adatepelerin varlığı çok önem arz etmektedir. Ortalama yükseltileri 56 m. ile 302 m. arasında değişen Adatepelerin varlığı, Dalaman Ovasında yetişen ürün deseninin çeşitli olmasında etken birer faktördürler. Adatepeler kışın kuzeyden esen poyrazlara karşı güneyinde bulunan tarımsal araziler için ova içerisinde daha korunaklı alanları oluşturmaktadır. Bu alanlarda soğuğa karşı daha duyarlı olan turuncgillerin yetiştirilmesi verimi artırırken meyve kalitesinde yüksek seviyelerde verim alınabilmektedir. Asar Tepe, Dalaman Ovası'nın güneybatı kesiminde bulunmaktadır. Kapladığı alan ve denize doğru paralel bir uzanış göstermesi nedeniyle Asar Tepe, Akdeniz den gelen denizel rüzgârlara karşı engelleyici bir kütle konumundadır. Böylece Asar Tepe kuzeyinde bulunan düz ova sathı denizel rüzgârlara karşı korunmaktadır.

Fotoğraf 1: Adatepelerde Yapılan Tarımsal Faaliyetler

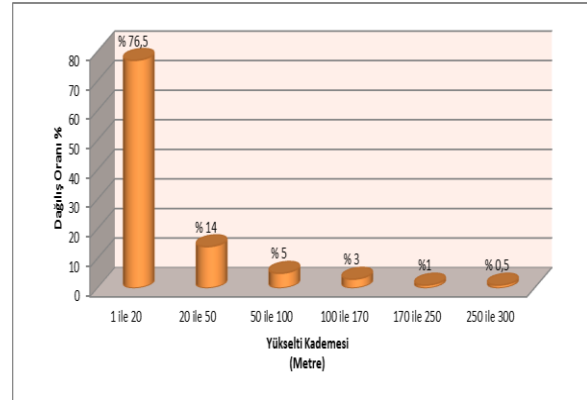
Turuncgiller yetiştikleri alan itibari ile ekolojik isteklerine baktığımızda denizel rüzgarlara karşı korunaklı ortamlarda daha iyi yetişmekte ve daha verimli olmaktadır. Bahse konu alan, Asar Tepe'nin coğrafi konumu nedeniyle turuncgillerin ekolojik isteklerine uygun bir doğal ortam oluşmasına neden olmuştur. Hakikaten Batı Dalaman Ovası olarak ta ayrılan bu alanda narenciye bahçeleri Ortaca'nın hemen güneyinden başlayarak Asar Tepe'ye kadar kesintisiz bir şekilde devam ederek bir plantasyon özelliği göstermektedir. Batı Dalaman Ovasındaki meyve bahçelerini Asar Tepe korurken, Doğu Dalaman Ovasında yapılan turuncgil yetiştiriciliğinde rüzgârlara karşı meyve bahçelerinin korunması için servi ağaçlarından setler oluşturulmuştur.

Şekil 4: Dalaman Ovası'nın Yükselti Kademelenmesi

Dalaman Ovasında Adatepeler göz ardı edildiğinde yükselti kademelenmesi güneyden kuzeye doğru tedrici bir şekilde devam etmektedir. Ova sathında Kuaterner yaşlı alüvyal dolguya ait yükselti değerleri 0 m. ile 50 m. seviyeleri arasında değişmektedir. Deniz kıyısından başlayarak kuzeye doğru artan yükselti değerleri, Atakent Mahallesi ve Ortaca civarında 20 m. kadar çıkmakta kuzeydeki dağların eteklerinde ise yükselti 50 metreyi bulmaktadır. Dalaman Ovası sınırları dâhilinde tüm morfolojik birimler ele alındığında yükselti değerleri, taban kademesinde 0 m. ile başlamakta ve en yüksek seviyede 302 metreye kadar çıkmaktadır (Şekil 4). Yükselti değerleri çok büyük bir oranla 20 m. ve aşağı seviyelerdedir. 0 ile 20 m. arasında görülen seviyelerin toplam alan içerisindeki oranı % 76,5'dir. Kısacası Dalaman Ovası'nın $\frac{3}{4}$ 'ü 20 metrenin altında yükselti değerlerine sahiptir. Bu kısım Akdeniz kıyısından başlayarak Dalaman İlçesini kapsamakta ve Ortaca İlçesine kadar devam etmektedir. Ovada 20 m. ile 50 m. arasında yükseltiye sahip alanların oranı % 14'tür. Oranlar değerlendirildiğinde Dalaman Ovası'nın sahip olduğu toplam alanın % 90,5'i 50 m. seviyesinin altında yer almaktadır. 50 m. ve üzeri alanların tamamını Adatepeler oluşturmaktadır. Bu da ova alanının % 9 gibi bir kısmına tekabül etmektedir (Grafik 1).

Grafik 1: Yükselti kademelenmesi

Ovada yükselti değerleri açısından büyük farklılıkların olmaması ve birbirine yakın değerlerde olması, yükseltinin iklim üzerindeki değiştirici rolünü ortadan kaldırmıştır. Böylece Dalaman Ovası'nın tamamında iklim koşulları benzer özellikler arz etmektedir. Yükselti değerleri açısından büyük bir kısmının 20 metrenin altında olması ovanın düz ve düze yakın olmasını netice vermiştir. Böylece arızalı olmayan ova yüzeyinde tarımsal faaliyetler kolaylıkla yapılmaktadır. Dalaman Ovasında eğim değerleri oldukça düşüktür. Genel olarak kuzey-güney istikametinde eğimli olan ovada ayrıca doğu ve batı tarafında yer alan tepelik alanlardan Dalaman Çayına doğru hafif bir meyil bulunmaktadır. Fakat bu durum ovanın genel görünümünde var olan düzlüğü bozacak nitelikte değildir. Ova da eğim değerleri tetkik edildiğinde ova sathı düz ve düze yakın değerler göstermektedir (Şekil 5).

Ovada eğim değerleri büyük çoğunlukla 0 ile 4 derece arasında değişmektedir. Dalaman Ovası'nın % 73'ü 0 ile 4 derece eğimli alanlardan oluşmaktadır. Bu alanlar Ovanın tamamında yayılış göstermektedir. Alüvyal dolgulu ova sathının kuzeyi daha çok 2 ile 4 derece eğim aralığında seyrederken kabaca Dalaman İlçe merkezinin güneyinde kalan ova sathında eğim değerleri 0 ile 2 aralığında değişmektedir. Bu durum yer yer drenaj yetersizliği nedeniyle bataklık alanların oluşumunu netice vermiştir. Dalaman Ovasında eğim

görülen bu olumsuz durum, tarım yapmak için bahse konu alanların drene edilmesi için ekstra yatırımlarla ıslah edilmesini gerektirmektedir. Bu durum tarımsal maliyeti artıran bir faktördür. Dalaman Ovası'nın kuzeyden güneye doğru eğimli olması nedeniyle yer üstü ve yeraltı suyunun akış yönü ana hatlarıyla güneye doğrudur. Bu durum özellikle yer altı suyunun kirlenmesi ve tuzlanma gibi durumlar açısından olumlu yönleri bulunmaktadır. Ovada karstik kaynaklardan oluşan yeraltı suyunda kalite bozulması eğim değerleri doğrultusunda güney ve güney batıya doğru olmaktadır.

SARETLER

Derece

- 0 ile 4
- 4 ile 8
- 8 ile 20
- 20 ile 40

Akarsu

Göl

Dalaman Ovası

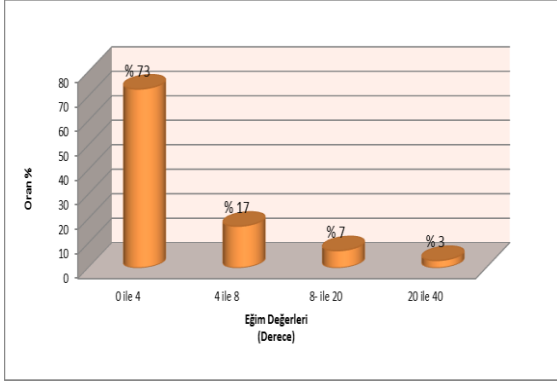
AKDENİZ

CENKİR, 2015

Böylece yer altı suyunda kirlenme alanları kabaca Dalaman Ovası'nın güney ve güney doğusunda oluşmuştur. Ova'nın merkezi ve kuzey kısmı yer altı suyu kirlenmesi ve toprakta tuzlanma gibi durumlardan korunmuştur. Topoğrafyada görülen eğim değerleri herhangi bir arazide toprak oluşumu, toprağın korunması ve tarımsal açıdan toprağın sürülmesi gibi durumlara etki etmektedir. Eğimli ve arızalı topoğrafyalarda erozyonun şiddeti artmakta ve bu tür arazilerde toprak yetersizliği görülmektedir. Bu olumsuz durumun bir arazide görülmesi nedeniyle o arazinin tarım dışı olmasını netice vermektedir. Eğim değerleri toprak oluşumunu da etkilemektedir. Eğimli arızalı arazilerde toprak özellikleri ile eğim değerlerinin düşük olduğu alanlarda oluşan toprak özellikleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.

36

Grafik 2: Dalaman Ovasında Eğim Sınıflarının Dağılışı

Bu yönüyle eğimli arızalı alanlarda toprak katmanı daha incedir. Eğim değerleri yükseldikçe toprak yetersizliği daha da artış göstermektedir. Eğim değerlerinin düşük olduğu arazilere yağın yağışın büyük bir bölümü toprak katmanlarına nüfuz etmektedir. Böylece toprakta ayrışma hızı daha yüksek olmaktadır. Yüzey akışının düşük olması nedeniyle ayrılan materyal yerinde kalarak bulunduğu alanda toprağa karışmaktadır. Bu alanlarda toprak katmanlarındaki kalınlık daha fazladır. Yine morfolojik özellikler itibarı ile eğim şeklinin içbükey veya dışbükey olması toprak oluşumu ve dolayısı ile tarımsal faaliyetler üzerinde etken bir durumdur.¹⁴Morfolojik özellikler, yüzey akışı ve erozyon durumu üzerinde doğrudan etki etmekte ve tarımsal alanların sulama biçimi-yöntemi, toprak koruma yöntemleri için gerekli önlemlerin boyutunu belirlemektedir. Dolayısı ile eğim değerleri artıp topoğrafya arızalı bir vaziyette olduğu durumlarda tarımsal faaliyetlerde maliyet artmaktadır. Ters bir durum maliyetleri azaltan etkiye sahiptir. İnceleme sahasında eğim değerlerinin mutlak tarım arazilerinde istenen koşulları sağlaması nedeniyle tarımsal maliyet minimum seviyededir (Fotoğraf 2, 3, 4).

¹⁴ T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kanunlar, I. Teknik Talimat, "Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı", s. 84-85.

Fotoğraf 2, 3, 4: Dalaman Ovasında Düz ve Düze Yakın Tarım Alanları

Fotoğraf 2: Narenciye Bahçeleri

Fotoğraf 3: Tahıl Tarlaları

Fotoğraf 4: Yem Bitkileri Tarlaları

Arazinin arızalı olmaması düz ve düze yakın olması nedeniyle Dalaman Ovasında tarımsal teknoloji donanım ve ekipmanları herhangi bir fiziksel engel oluşmadan kullanılmaktadır. Bu durum hem tarımsal üretimde üretim maliyetlerini azaltmakta hem de tarımsal verimde yüksek verim alınmasını sağlamaktadır. Örneğin ovada tarım arazilerinin sulanmasında Pivot Sulama Sistemlerinden

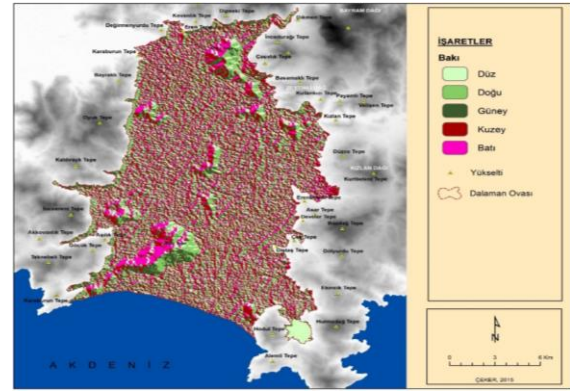
yararlanılmaktadır. Ovalık alanda Dalaman TİGEM’de dairesel olarak kullanılan sistem sayesinde geniş bir alan zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlanarak sulanabilmektedir (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5: Dalaman Ovasında Tarımsal Donanım ve Ekipmanlar

Dalaman Ovasında eğim değerlerinde görülen uygunluk nedeniyle erozyon açısından ovanın büyük bir bölümünün risksiz alan olmasını sağlamıştır. Yine eğim değerlerinin uygun olması nedeniyle Dalman Ovasında toprak oluşumu ve toprak katmanları açısından mutlak tarım arazilerinde olması gereken nitelikler bulunmaktadır. Dalman Ovasını 4 ayrı yön ve düz alanları gösterir bakı haritası incelendiğinde tüm yönlerin kapladığı alan itibarı ile güneye bakan kısımların fazla olduğu görülmektedir. Ova sathını oluşturan alüvyal dolgu bakı koşulları açısından düz alanları oluşturmakta ve ayrıca güneye bakmaktadır. Ovada düz alanlar ve güneye bakan kısımların oranı % 52’dir. Ova alanında kuzeydoğu-güneybatı yönünde çizgisel bir uzanış gösteren hafif sırt şeklindeki alanların bakı koşulları açısından batı, doğu şeklinde oldukları görülmektedir (Şekil 6, Grafik 3).

Şekil 6: Dalaman Ovası’nın Bakı Haritası

Dalaman Ovasında Adatepeler, bakı koşulları açısından daha belirgindir. Adatepelerin doğu yamaçları doğuya ve batı yamaçları batıya bakmaktadır. Adatepeler içerisinde Asar Tepe ve Ovacak Tepe üzerinde bazı yamaçlar güneye bakmaktadır (Grafik 3). Dalaman Ovası sahip olduğu morfolojik özellikler ve diğer aranan özellikler itibarı ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından belirlenen tüm kıstasları sağlayarak sulama projelerinde öncelikli alan kapsamına alınmış ve bu projeler gerçekleştirilmiştir.¹⁵ Dalaman Ovasında yükselti değerlerinin kuzeyden güneye doğru tedrici olarak düşmesi nedeniyle herhangi bir enerji sarfıyatı (pompajlama) yapılmadan kanaliz edilen su, ovanın tüm noktalarına doğal akış enerjisiyle ulaştırılmaktadır. Böylece morfolojik özelliklerin uygun olması sonucu doğal akış enerjisi kullanılarak sulama yapılabilir. ¹⁶

¹⁵ DSİ Genel Müdürlüğü, Yatırım Programı’nı oluştururken projeleri aşağıda belirtilen kriterlere göre öncelik sıralaması yapmaktadır:

- Yerçekimi (cazibe) ile sulama yapılabilmesi,
- Su kaynağının (baraj veya gölet) hazır olması,
- Arazinin verimli olması,
- Toplulaştırmanın yapılmış olması
- Çiftçilerin sulama talebinin olması.

<http://www.dsi.gov.tr/docs/hizmet-alanlari/tarim-sulama.pdf?sfvrsn=2>

¹⁶ Sulama sistemleri içerisinde suyun iletim ve dağıtım biçimine göre üç ana tasnif yapılarak; a) Yerçekimi (Cazibeli) Sulama Sistemleri, b) Düşük Basıncılı Sulama Sistemleri c) Yüksek Basıncılı Sulama Sistemleri olarak ayırt edilmiştir. Burada bahsedilen ve bir terim olarak ta kullanılan “Cazibe” ile sulama yapılmasıdır. Sulama sistemlerinde “Cazibe” terimi farklı disiplinler tarafından kullanılmaktadır., S. Metin Sezen, 2012, Sulama, Bahçe

Bakı Yönləri	Oran %
y	28
K	10
G	24
D	18
B	20

Kültürleri Araştırma İstasyonu, Tarsus Toprak ve Su Kaynakları Lokasyonu, Su Yönetimi Bölümü, Tarsus-MERSİN 11 Ekim 2012-Alata/Mersin.
<http://www.msmeturkey.com/>, İnşaat Mühendisliğine Giriş Dersi, <file:///C:/Users/user2/Desktop/NGB/INSAAT%20MUHENDISLIGINE%20GIRIS57fa379947..pdf>.

¹⁸Ovada bulunan Adatepelerde bitkisel üretim adına fiziki coğrafi koşullar uygun olmasada hayvancılık ve arıcılık faaliyetleri için kullanılmaktadır.

An aerial photograph showing a wetland landscape. A central pond is surrounded by dense, green vegetation and tall grasses. The background features a forested hillside. A small inset map in the bottom right corner shows the location of the study area within a larger geographical context.

Tarımsal sulamada güvenilir tatlı su kaynağının varlığı kadar bu kaynağın doğru kullanımı ve yönetimi de önemlidir. İyi planlanmış sulama projeleri ile tarım alanlarına yatırımların yapılması ve modern sulama tekniklerinin kullanılması günümüzde tarımsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında itici bir unsurdur. Ülkemizde yapılan sulama projeleri sonrasında sulamalı tarım yapılan alanlarda verim artışında da olumlu yönde değişimler olmuştur. Örneğin hububatta % 149, baklagillerde % 233, şekerpancarında % 96, pamukta % 245, mısırdan % 481, meyvede % 129, narenciyede % 129, sebze de % 143 oranında üretim artışı sağlanmıştır.¹⁹ Bitkilerin yetiştirme devreleri suya en fazla ihtiyaç duydukları dönemdir. Dalaman Ovasında yaz aylarında mutlak kuraklık yaşanması tarım alanlarında sulamayı zorunlu kılmaktadır. Yapılan sulama kanalları ile tarım alanlarına su kanallara edilmektedir. Vegetasyon devresinin tüm yılı kapsadığı Dalaman Ovasında sulama imkânının olması nedeniyle tarım alanlarından yılda iki defaya kadar ürün alınabilmektedir. Ovada meyve

¹⁹<http://www.dsi.gov.tr/docs/hizmet-alanlari/tarim-sulama.pdf?sfvrsn=2>.

bahçelerinde büyük çoğunlukla ve tüm seralarda damlatma sulama sistemleri kullanılmaktadır. Bu durum su tasarrufu sağlamakta ve aynı zamanda fazla su kullanılmasını engelleyerek toprağın tuzlanması önlemektedir (Fotoğraf 7, 8). Su kaynakları açısından Dalaman Ovası oldukça çeşitli ve zengin bir rezerve sahiptir. Dalaman Çayı başta olmak üzere Tersakan Çayı ve Sarısu Çayı ovada devamlı akışa sahip akarsulardır.

Fotoğraf 7, 8: Dalaman Ovasında Meyve Bahçelerinin Sulanması

Fotoğraf 7: Aşlanmış mandarin ağacı

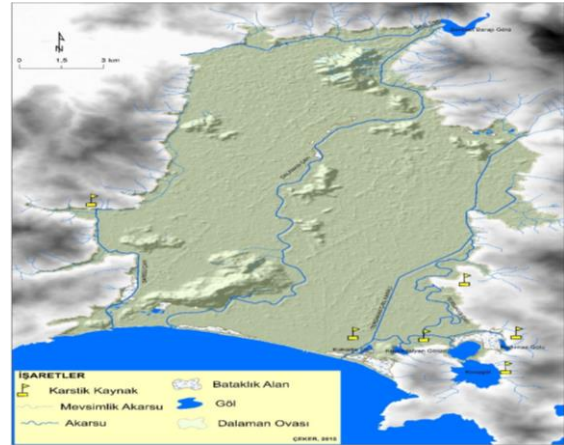

Fotoğraf 8: Damlatma sulama ile sulama yapılması

Güneybatı Anadolu'nun en büyük akarsuyu olan Dalaman Çayı, Dalaman Ovası'nın bazı bölümlerinde örgülü bir şekilde bazı bölümlerinde menderesler yaparak akmaktadır. Eğimin azaldığı bu kesimlerde yer

altına sızma nedeniyle çaydan su kaybı artmaktadır. Dalaman Ovasını kuzey-güney doğrultusunda kat eden Dalaman Çayı, Sarıgerme kumsalı doğusundan Akdeniz'e dökülmektedir.²⁰ Dalaman Çayı'nın kaynağı ile Dalaman Ovası arasındaki ortalama eğim değeri 75°'nin üzerindedir. Bu değer dikkate alındığında eğim değerinin fazla olduğu ve bu durumun akarsuyun aşındırma ve taşıma kapasitesi üzerindeki doğrudan etkiyi artırdığı görülmektedir.²¹ Akköprü İstasyonu verilerine göre 1964-2010 yılları arası 46 yıllık ortalama değerlere bakıldığında Dalaman Çayı'nın aylık ortalama akım değeri 68,1 m³/s'dir. Maksimum akım değeri 1966 yılı Ocak ayında olmuştur. Bahsedilen ayda ölçülen akım değeri 266 m³/s'dir. Akım değerlerinde görülen en düşük seviye 2007 yılında yaşanan kuraklık döneminde kaydedilmiştir. 46 yılın en düşük akım değeri 2007 yılının Eylül ayına aittir. Ölçülen minimum akım değeri 6,2 m³/s'dir.

Şekil 7: Dalaman Ovası'nın Hidrografiya Haritası

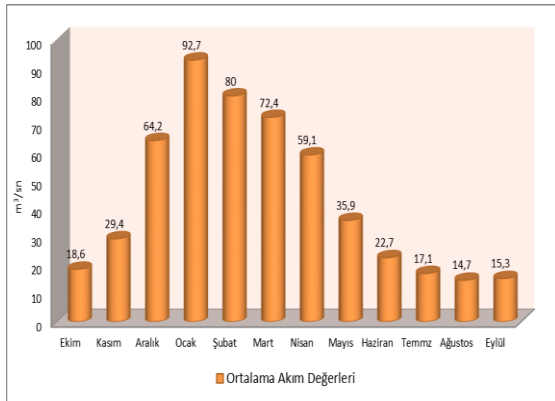
Dalaman Çayında akım değerleri sonbaharda yükselmekte ve kış aylarında en yüksek seviyeye inmektedir. İlkbahar aylarında akım değerlerinde düzenli olarak düşme eğilimi devam etmekte temmuz, ağustos ve eylül aylarını kapsayan yaz aylarında en düşük se-

²⁰ Reşat İzbirak, 1972, Türkiye I, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 82-83.

²¹ Dermencioğlu, a.g.e., s. 161.

viyeleri görmektedir. Ortalama akım değerlerine bakıldığında ocak, şubat, mart ve aralık aylarında ölçülen değerlerin yüksek olduğu görülmektedir. Akım değerlerinin en yüksek olduğu ay, 92,7 m³/s ile ocak ayıdır. Ocak ayından itibaren ağustos ayına kadar akım değerleri düşmektedir. Ocak ayında 92,7 m³/s olan akım değeri ağustos ayında 14,7 m³/s kadar azalmaktadır. Eylül ayından itibaren yeniden yükselen değerler ocak ayına kadar düzenli olarak artmaktadır. Akım değerlerinin aylık ortalamaları dikkate alındığında Dalaman Çayı'nın düzensiz akış rejimine sahip olduğu görülmektedir (Grafik 4).

Grafik 4: Dalaman Çayı Aylık Ortalama Akımlar (1964-2010)

Enerji üretimi açısından önemli bir potansiyel barındıran Dalaman Çayı üzerinde 5 adet eşit güçte üretim kapasitesine sahip hidroelektrik santrali kurulmuştur. 2003 yılında tamamlanarak hizmete açılan santrallerin toplam kurulu gücü 40'mw 'tır. Santrallerin yıllık ortalama enerji üretimi 180 milyon kw'tır.²²Ova üzerinde yer alan diğer bir akarsuda Tersakan Çayıdır. Tamamıyla yağmurla beslenen bir akarsu olan Tersakan Çayının yaz aylarında debisi oldukça düşmektedir.

Tersakan Çayı, ıslah edilmeden önce Dalaman Ovasında büyük taşkınlar neden olmaktaydı. Çay üzerinde 1974-1978 yılları

arasında yapılan ıslah çalışmasıyla 14 km uzunluğunda 6 m derinliğinde ve 15 m genişliğinde kanal yapılarak muhtemel taşkınlar önlenmiştir.²³Böylece ova üzerinde Tersakan Çayı Kanalı, kuzey güney yönlü büyük bir kurutma kanalına dönüşmüştür. Dalaman Ovası'nın güneybatısında yer alan diğer bir akarsu ise Sarısu Çayıdır. Karstik kaynaklardan beslenen Sarısu Çayı, Sarıgerme Plajı doğusundan Akdeniz'e dökülmektedir.

Dalaman Ovasında tarımsal faaliyetlerde suyun kullanılması metrekaresine düşen verim oranının yüksek seviyelerde olmasını sağlamıştır. Dalaman Çayı ve üzerinde yapılan barajlar ile açılan kuyularla tarımsal sulama yapılmaktadır. Dalaman Ovasında yeraltı suyunu beslemesi, direkt tarımsal alanların sulanmasında kullanılması ve üzerinde yapılan barajlarla güvenli su temini sağlaması düşünüldüğünde tarımsal açıdan su temini esas itibarı ile Dalaman Çayından sağlanmaktadır (Fotoğraf 9, 10). Tersakan Çayı, Doğu Dalaman Ovasında fazla suyu drene eden bir kanal görevi görmektedir. Böylece tarımsal açıdan fazla su drene edilerek tarımsal üretim için uygun koşullar sağlanmaktadır. Çaydan tarımsal sulama yapılmamaktadır. Sarısu Çayının tarımsal alanlardan geçen yukarı mecraları ıslah edilerek bir sulama kanalına dönüştürülmüştür. Böylece bu alanlarda çaydan tarımsal faaliyetler için su sağlanmaktadır. Dalman Ovasının en büyük gölü Kocagöldür. Kocagöl dışında ovada, Badırnaz Gölü, Küçükdalyan Gölü ve Kükürtlü Göl bulunmaktadır. Büyük göller dışında ovada belirli alanlarda kümelenmiş göletlerde bulunmaktadır. Yer yer bataklık alanlarla çevrili bulunan bu göletler Dalaman Çayı'nın Akdeniz'e döküldüğü ağız kısmının batısında ve ovanın kuzeyinde Göl Tepe ile Kızlankızı Tepe ve Oyuk Tepe arasında kalan depresyonda yer almaktadırlar. Ovanın gü-

²²<http://www.bereketenerji.com.tr/BACKUP/dalaman-hes-12345.html>

²³ İsa Çelik, 1995, "Dalaman İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s. 28.

neydoğu kesiminde ovayı sınırlayan yamaçların girintileri içinde alüvyonlarla dolmaktan kurtulmuş alüvyal set gölleri yer almaktadır.

Fotoğraf : 9 Dalaman Çayından borularla su alımı
Kapıgargın Dağı yanında yer alan Kapıkargın Gölü, Kocagöl gibi alüvyal set gölleri örnek teşkil etmektedir.²⁴

Fotoğraf 9, 10: Dalaman Çayından Tarımsal Amaçlı Sulama

Fotoğraf 10: Pompajlama motorları

Dalaman Ovasında bulunan göller sırasıyla, Kocagöl 2,302 km², Küçükdalayan Gölü 0,111 km², Badırnaz Gölü 0,090 km² ve Kükürtlü Göl 0,087 km² alan kaplamaktadır. Göl kenarlarında yeterli drenaj olmaması sebebiyle

bataklık alanlar bulunmaktadır. Kükürtlü Göl etrafında 1,994 km², Badırnaz ve Kocagöl etrafında 1,612 km² ve Küçükdalayan Gölü etrafında 0,137 km² alan bataklıklarla kaplıdır. Akköprü Barajı Gölet'i Dalaman Ovası'nın kuzeydoğusunda bulunan en büyük suni göldür. Dalaman Çayı üzerinde yapılan seddeyle oluşan gölün alanı 8.5 km² dir. Baraj, konum itibarı ile bir su deposunda aranan doğal

yükselti değerlerine sahiptir. Barajdan alınan su herhangi bir enerji kullanılmadan doğal akış enerjisiyle ovanın tüm noktalarına dağıtılmaktadır. Bu durum içme suyu ve tarımsal sulama suyunun kullanılmasında enerji maliyetleri açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır (Şekil 7).

Aşağı Dalaman Projesi kapsamında yapımı öngörülen ve 1995 yılında yapımına başlanılan Akköprü Barajı, 2011 yılında bitirilmiştir.²⁵Akköprü Barajı, Dalaman Ovasında tarım alanlarının sulanması, içme suyunu karşılama, enerji üretimi ve taşkın koruma amacı doğrultusunda yapılmıştır.²⁶Böylece Dalaman Ovası'nın su ve toprak gibi doğal kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır.²⁷Akköprü Barajında depolanan 384 milyon m³ su ile Dalaman Ovasında 142 bin dekar tarım arazisi sulanmaktadır.²⁸Dalaman Çayı üzerinde kurulan Akköprü Barajı göleti ve diğer baraj göletleri ovada tarımsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir görev görmektedir. Baraj göletleri yeterli ve güvenilir tatlı su kaynağı özelliğindedir. Dalaman Çayı üzerinde kuzeyden güneye doğru olmak üzere Bereket I, II, III, IV, ve V olmak üzere hidroelektrik santrali

²⁴ Besim Darkot& Sırrı Erinç, 1953-54, "Güneybatı Anadolu'da Coğrafi Müşahedeler", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5-6, İstanbul, s. 179-196.

²⁵ <http://www2.dsi.gov.tr>.

²⁶ <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi21/mugla.htm#baraj>

²⁷Türkiye Büyük Millet Meclisi (T. B. M. M) Tutanak Dergisi, "Muğla Milletvekili Ali Arslan'ın, Dalaman Akköprü Barajı inşaatı nedeniyle konulan konut yasağına ilişkin sorusu ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mehmet Hilmi Güler'in cevabı", T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22. Dönem: Cilt: 49 Yasama Yılı: 2, 91. Birleşim, 20 Mayıs 2004 Perşembe, s. 530.

²⁸http://www.dalaman.gov.tr/default_B0.aspx?id=235

yapılmıştır. Bu santrallerin her biri eşit üretim gücüne sahiptir. Santrallerin toplam kurulu gücü 37,50 (MW), yıllık ortalama enerji üretimi 204,50 (GWh)'dir.²⁹Dalaman Çayı üzerinde yapılan Bereket hidroelektrik santrallerinden Bereket III santrali ova girişinde yapılmıştır. Bu yönüyle Bereket III hidroelektrik santrali ovanın kuzey sınırını teşkil etmektedir. Bereket III hidroelektrik santralinin yapıldığı alan Dalaman Ovası'nın en yüksek noktasını oluşturmaktadır (Şekil 7).Dalaman Ovasında bulunan göllerden Akköprü Barajı Göleti ve Bereket III santralinin göleti hariç göl sularının fiziksel ve kimyasal özelliklerinin uygun olmaması nedeniyle tarımsal sulama amaçlı kullanılmamaktadır. Bataklık alanlar tarımsal alanları sınırlandırmakta ve kesintiye uğratmaktadır. Bataklık alanların bulunduğu alanlar doğal hayata ortam teşkil eden sahaları oluşturmaktadır (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11: Göller ve Bataklık Alanlar

araştırmalar neticesinde bu kaynakların bileşiminde deniz suyu ve termal su özelliklerine rastlanmıştır. Bu yönüyle denizel sızma ve termal sızmalar söz konusudur.³⁰Karbonatlı akiferler boyunca sızan ve kükürt miktarı yüksek

Tablo 1: Dalaman Ovasındaki Karstik Su Kaynakları

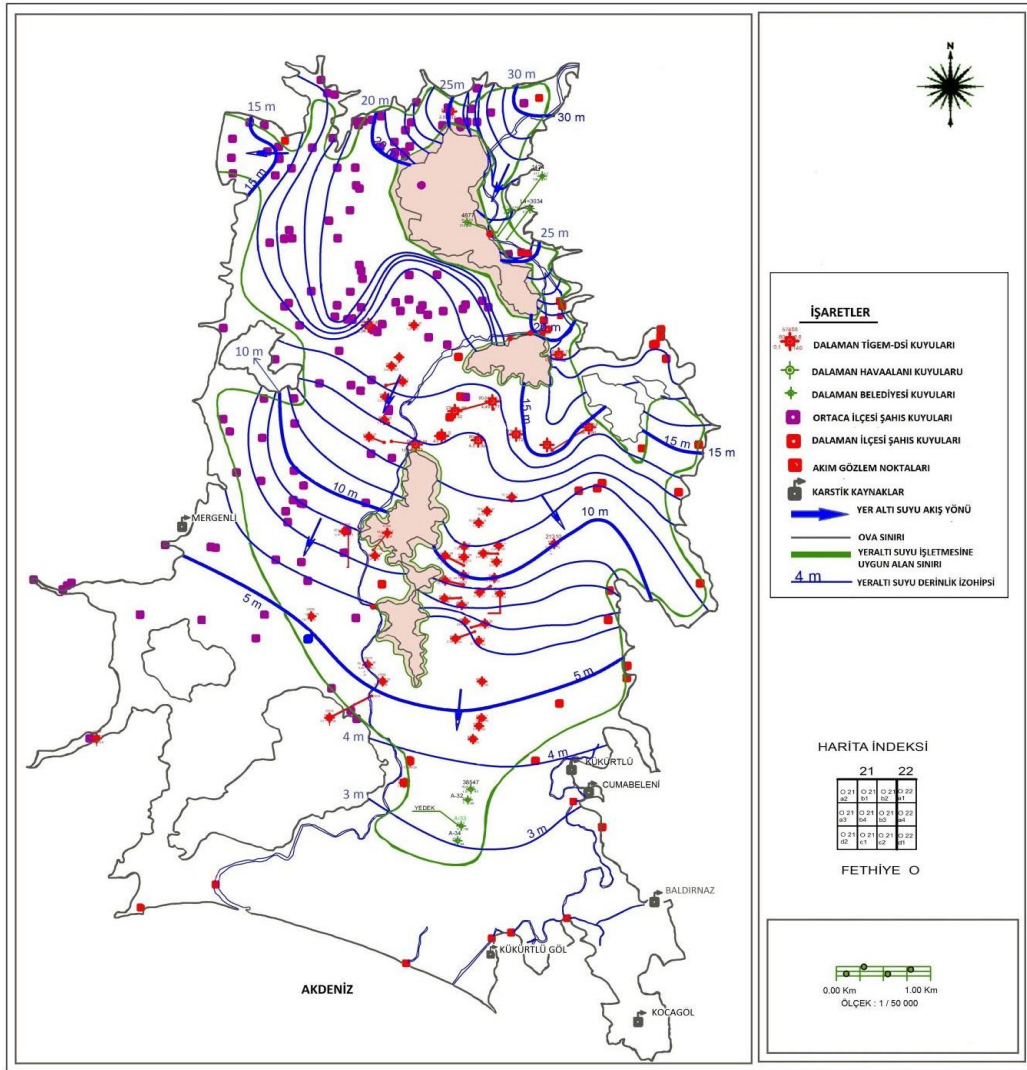
Kaynak Adı	Konumu	Yaklaşık Kot	Ortalama Akım Değeri, (Lt/Sa)	Kaynak Özelliği	Tarımsal Sulamaya Uygunluğu	Sıcaklık (C°)
Cumabeleni	Cumabelen'imah.KB'sı.	8-10 m.	1.570	Termal karst kaynağıdır. Karstik alt biriminin batı yamacından çıkmaktadır. Üç farklı gözden çıkmaktadır. Derin karst su dolaşımı nedeniyle deniz suyu ve termal su karışımı vardır.	Uygun Değil	30
Mergenli	Mergenli Köyü Yakınında	10 m.	300	Karstik üst birim-fay hattı boyunca, birçok gözeden çıkar	Uygun Değil	18
Kocagöl Kaynağı	Kocagölün Kuzeybatısı	3 m.	100 ve üzeri	Karstik Üst birimden fay zonu üzerinden çıkmaktadır. Kocagölü beslemektedir.	Uygun Değil	19
Kükürtlü	Kükürtlü göl yakını	4 m.	1200	Karstik Üst birimden fay zonu üzerinden çıkmaktadır. Termalkarst kaynağıdır. Başlıca iki gözeden çıkar. Derin karst su dolaşımı nedeniyle deniz suyu karışımı vardır.	Uygun Değil	30
Kocagöl	Kocagöl	3 m.	-	Kocagöl karst kaynağı ile beslenmektedir. Etrafı karstik üst birim ile çevrili ve batı sahilinde K-G doğrultulu fay bulunmaktadır. Polye görünümündedir.	Uygun Değil	-

Kaynak: Dalaman Sulama Birliği, 2014.

Dalaman Ovasında yer altı suyu derinliği 0 ile 30 m. arasında değişmektedir. Bu değerler ova'nın kuzeydoğusunda en yüksek değerle (30 m) başlayıp güneye doğru gidildikçe kademeli olarak düşmektedir. Ovada yer altı suyu derinliği yer altı suyu akış istikametine göre doğu- batı yönlü olarak değişmektedir. Yer altı suyu salınımı temelinde kışın akifer sahasının fazla miktarda beslenmesi sonucu yeraltı su seviyesi yüzeye doğru yaklaşmakta yazın ise bu durum tersine işlemektedir. Kurak dönem olması itibari ile beslenmenin azalması sonucu yeraltı suyu zeminden uzaklaşmakta 1,5 metreye kadar geri çekilmektedir.

Ova'da yer altı suyu eş derinlik haritası incelendiğinde eş derinlik eğrilerinin farklı morfolojik birimlerin etkisi doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Dalaman Çayı'nın Dalaman Ovası girişi ile başlayan Ören Tepe ve Buluşlu Tepe arasında bulunan kesimde yer alan geniş alüvyal tabanlı vadi ile yine Ören Tepe kuzeyi ile ova sınırını oluşturan kuzeydeki sıradağlar arasında bulunan Dalaman Çayı'nın eski yatağına tekabül eden kesimde eş derinlik eğrilerinin sıklaştığı görülmektedir. Aynı alanda yer altı suyunun hidrolik eğiminin morfolojik eğiminde etkisiyle aynı istikamette olduğu görülmektedir. Dalaman Ovasında morfolojik görünümde eğim değerlerinin azaldığı düzlük alanlarda eş derinlik eğrilerinin aynı paralelde uzanış göstererek mekânsal bir izdüşüm sergilediği görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8: Dalaman Ovası Yer Altı Suyu Eş Derinlik Haritası

Kaynak: Veriler; Yurdağül, 2013'den alınarak düzenlenmiştir.

Yoğun bir tarım ve yerleşim mekânı olan Dalaman Ovasında resmi kurumlarca kayıt altında olan ve kayıt dışı bulunan 2000'e yakın kuyu bulunmaktadır. Dalaman Ovasındaki kuyular; içme suyu, tarımsal sulama ve sanayide kullanılmaktadır. Bunun dışında DSİ tarafından araştırma amaçlı açılan kuyularda bulunmaktadır. Ova'da DSİ tarafından ilk kuyu 1973 yılında Seka Kâğıt Fabrikası adına açılmıştır. 1973 yılından itibaren kuyu açılması artarak devam etmiştir (Fotoğraf 12, 13, 14).

Fotoğraf 12, 13, 14: Dalaman Ovasında tarımsal Amaçlı Kuyular

Açılan kuyuların mekânsal dağılımına baktığımızda kuyuların genel olarak yer altı suyu işletmesine uygun alan içerisinde açıldığını görmekteyiz. Açılan kuyuların tamamına yakını ovanın merkezi kısmında ve kuzey kısmında bulunmaktadır. Bu durum yerleşme yoğunluğu ve tarımsal faaliyet yoğunluğuyla doğru orantılıdır. Kuyuların açıldığı alan itibarı ile taban suyu seviyesi güneyden kuzeye doğru 9 ile 30 m. aralığında değişmektedir. Yoğun bir tarımsal üretim alanı olan Dalaman Ovasında tarımsal faaliyetler başta olmak üzere tüm beşeri ihtiyaçlar adına akifer sahasından kuyular vasıtasıyla su çekimi gerçekleştirilmektedir. Böylece bir yıl zarfında 40,313 hm³ su; içme suyu kullanımı, tarımsal alanların sulanması ve sanayide kullanılmak üzere kuyulardan çekilmektedir. Dalaman Ovasında içme suyu için Dalaman Belediyesi kuyuları, Ortaca Belediyesi kuyuları, Havaalanı kuyuları ve bir kısım şahıs kuyularından su çekilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2: Dalaman Ovasında Kuyulardan Yıllık Su Tüketimi

Adı	Yıllık Tüketim Miktarı hm ³ /yıl	Aktif Kuyu	Günlük Kuyu İşletme Süresi
Dalaman Belediyesi	9,461	6	24
Ortaca Belediyesi	4,336	3	22
Dalaman TİGEM	14,904	18	12
Havaalanı	1,00	4	24
Şahıs kuyuları	8, 64	200	8
Cezaevi	0,972	3	12
MOPAK	1,00	Şehir Şebekesi	-
Toplam	40,313		

Kaynak: Dalaman, Ortaca Sulama Birliği, 2014

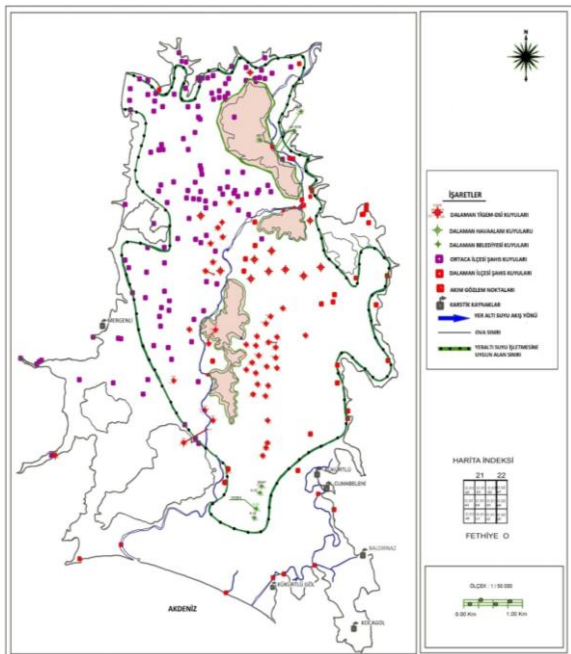
Dalaman Ovası'nın büyük bir kısmı kuyu açılmasına uygundur. Ova'da kuyu açılmasına uygun olmayan alanlarda bulunmaktadır. Bu duruma neden olan faktörlerden biri ovanın güneydoğusunda ve güneybatısında bulunan karstik kaynaklardır. Bol miktarda kükürtlü olan bu karstik kaynaklar, içme ve tarımsal amaçlı kullanılamamaktadır. Ayrıca kaynaklar ovada akifer sahasında kükürtlenmeye neden olmaktadır. Böylece bu alanlar yer altı suyu işletmesine uygun olmayan alanlar haline gelmektedir. Karstik kaynakların etki düzeyi 1,5 ile 2 km'ye kadar çıkmaktadır. Böy-

lece kaynakların çıkış noktasından 1,5-2 km kadar ova içerisine olan kısım yer altı suyu işletmesi açısından riskli alanlardır. Güneyde Akdeniz'den kuzeye doğru 2 ile 2,7 km mesafeyi kapsayan alan yer altı suyu kullanımına uygun değildir. Belirtilen alanda denizel tuzlanma görülmektedir. Dalaman Ovası'nın kireçtaşı formasyonlarının olduğu alanlarda çıkan karstik kaynaklar nedeniyle, kaynakların çıkış noktaları ve etki alanları yeraltı suyunun içme ve tarımsal amaçlı kullanıma uygun olmayan özelliktedir. Kabaca Akdeniz kıyısından başlayarak kuzeybatı ve kuzeydoğuya doğru

bir yay şeklinde 99,158846 km² alanı kapsayan yer altı suyu işletmesine uygun olmayan bölgeye baktığımızda; güneyde Akdeniz kıyısının tamamını kapsayan bölge 2,7 km kuzeye doğru genişleyerek Asar Tepe'yi içine almaktadır. 2,7 km kuzeye doğru genişleyen hattın kuzey sınırını Asar Tepenin güneyinde bulunan Çürükardı Mahallesi, Dalaman Havaalanının güneyi ile ana kurutma kanalına kadar olan kısım teşkil etmektedir.

Ana kurutma kanalından kuzeydoğuya yönelen sınır Cumabeleni Kaynağının olduğu tepeleri geçerek Şerefler Mahallesi önlerine kadar ulaşmaktadır. Bu hattın doğusunda kalan kısım ova bitimine kadar devam eden alanı içine almaktadır. Yer altı suyu işletmesine uygun olmayan alanın batı kısmını teşkil eden alana baktığımızda ise Asar Tepenin kuzeyinden geçen hat kuzeybatı istikametinde devam ederek Ovacık Tepe ve Çalıca Tepenin içinde olduğu alanı kapsayarak kabaca Kızılburun Tepe önlerine kadar ulaşmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9: Dalman Ovası Yer Altı Suyu İşletmesine Uygun Alanlar

Kaynak: Veriler; Yurdağül, 2013'den alınarak düzenlenmiştir.

Dalaman Ovasında; Dalaman Çayı, Dalaman Çayı üzerinde Akköprü Barajı, Berket I, II, III, IV, Barajlarının yapılması ile yeraltı

su miktarı gibi hidrografik unsurlar göz önüne alındığında ovada, tüm tarım arazilerine yetecek miktarda su bulunmaktadır. Yapılan hesaplamalarla Dalaman Ovasında toplam 123,33 hm³/yıl yer altı suyunun 61,66 hm³/yıl kullanılması sürdürülebilirliği riske etmemektedir. Dalaman Ovasında bir yıl süresince tüm kuyulardan çekilen su miktarının 40,313 hm³ su olduğu düşünülürse sadece yeraltı suyu varlığı bile tek başına tarımsal faaliyetlere yetecek miktardadır. Bununla beraber yeraltı suyunun aşırı kullanımı ile denizel tuzlanma riski gözden kaçırılmamalıdır. Ovada bulunan karstik kaynaklar ve göllerden sularının kimyasal ve fiziksel özellikleri açısından uygun olmaması nedeniyle tarımsal faaliyetler adına yararlanılamamaktadır. Hidrografiya özellikleri itibarı ile karstik kaynakların varlığı tarımsal faaliyetler açısından önemli bir risk faktörüdür. Bu yönüyle karstik kaynakların etki alanı içerisinde kalan yer altı suyu alanları içme ve sulama suyuna uygun alanların dışında kalmaktadır. Yeraltı suyunun yüzeye çok yakın olduğu yerlerde yetersiz drenajında etkisi ile bataklık sahalar oluşmuştur. Bahse konu alanlar genelde Dalaman Ovası'nın güneyinde bulunmaktadır. Öncelikle bataklık sahaların mevcudiyeti tarımsal faaliyetlere bir engel teşkil etmektedir. Bataklıklar, V. sınıf araziler kapsamında olup tarım dışı alanlar içerisinde yer almaktadır. Dalaman Ovasında yetersiz drenaj ve fena drenaj alanlarında yeraltı suyu seviyesi yüzeye çok yaklaşmaktadır. Bu durum yetiştirilen ürünlerde zarara neden olmaktadır. Bu alanlarda toprağın uzun süre yaş kalması nedeniyle ürünlerin ekim ve dikim zamanları gecikmektedir.

SONUÇ VE BULGULAR

İncelme sahasında doğal ortam özellikleri ve tarımsal faaliyetlere etkileri incelendiğinde elde edilen bulguları şu şekilde sıralayabiliriz:

- I. Dalaman Ovasında morfolojik birimler, tarımsal açıdan bir bütün olarak değerlendirildiğinde ova içerisinde bulunan Adatepeler, bataklık alanlar, Dalaman Çayı taşkın yatağı ve sahil kumullarının olduğu plajlık alan dışında düz ve düze yakın ova sathının mutlak anlamda tarımsal faaliyetlere uygundur. Bu

yönüyle ovalık alan yükselti, eğim, bakı gibi fiziksel koşullar açısından değerlendirildiğinde entansif tarım yapılmasına imkân sunmaktadır.

- II. Dalaman Ovası'nın kuzey kesiminde yer alan yüksek dağlık kütleler, karasal etkinin kışın ovaya sokulmasını engellemektedir. Ova güney kesiminden ise Akdeniz'in ılıtıcı denizel etkisine açıktır. Ova bu haliyle tarımsal faaliyetler için vejetasyon devresinin neredeyse tüm yılı kapsadığı bir doğal sera ortamı sağlamaktadır.
- III. Tarımsal faaliyetler açısından doğal bir sera alanının varlığı, Dalaman Ovasındaki üreticiler açısından tarımsal üretimde maliyeti minimize etmekte ve ürün yelpazesinde farklı alternatifler sunarak çiftçilere avantaj sağlamaktadır.
- IV. Arızalı yapısı, toprak özellikleri, toprak derinliği gibi nedenlerle tarla tarımı yapılamayan Adatepelerde arıcılık, küçükbaş (kıl keçisi) hayvancılık ve zeytin yetiştiriciliği yapılmaktadır.
- V. Adatepeler içerisinde Dalaman Ovasında yapılan tarımsal faaliyetler üzerinde belirgin bir etkiye sahip olan Adatepe, Asar Tepedir. Konum itibarı ile Asar Tepe, Akdeniz den gelen denizel rüzgârlara karşı engelleyici bir kütle görevini görmektedir. Böylece Asar Tepe kuzeyinde bulunan narenciye bahçeleri denizel rüzgârlara karşı korunmaktadır. Bu alanda narenciye bahçeleri Ortaca'nın hemen güneyinden başlayarak Asar Tepe'ye kadar kesintisiz bir şekilde devam etmektedir.
- VI. İnceleme sahasında iklim koşulları benzer özelliktedir. Ovada yükselti değerleri açısından büyük farklılıkların olmaması yükseltinin iklim üzerindeki değiştirici rolünü ortadan kaldırmıştır.
- VII. İnceleme sahasında eğim değerlerinin oldukça düşük olmasının tarımsal açıdan hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Drenaj yetersizliği açısından olumsuz sonuçlar doğuran bu durum mutlak tarım alanlarında istenen optimum eğim değerleri açısından uygun koşullar oluşturmaktadır. Ovada eğim değerlerinin düşük olması, toprağın su tutma kapasitesini artırmıştır. Yer yer eğim değerlerinin çok düşük drenaj şartlarının uygun olmadığı alanlarda bataklık alanlarının varlığı, ovada tarımsal faaliyetle-

riolumsuz etkilemiştir. Drenaj bozukluğunun görüldüğü yerlerde ıslah çalışmalarının yapılmasını gerektiren bu durum tarımsal maliyeti artıran bir faktördür.

- VIII. İnceleme sahasında tarımsal teknoloji donanım ve ekipmanları herhangi bir fiziksel engel oluşmadan kullanılmaktadır. Tarımsal üretim maliyetlerini azaltan bu durum yüksek verim alınmasını sağlamaktadır. İnceleme sahasında Hassas Tarım (HT) yöntemlerinin uygulanması açısından tarımsal teknoloji donanımları önemli bir yere sahiptir. Düz ve düze yakın olan tarım arazileri, tarımsal teknoloji donanımlarının kullanılmasına imkân vermektedir.
- IX. İnceleme sahasında eğim kuzey-güney doğrultuludur. Böylece yer üstü ve yeraltı suyunun akış yönü ana hatlarıyla güney eksenlidir. Ovada karstik kaynaklardan oluşan yeraltı suyundaki bozulma eğim değerleri doğrultusunda güney ve güney batıya doğru olmaktadır. Böylece yer altı suyunda kirlenme alanları kabaca Dalaman Ovası'nın güney ve güney doğusunda oluşmuştur. Ova'nın merkezi ve kuzey kısmı yer altı suyu kirlenmesi ve toprakta tuzlanma gibi durumlardan korunmuştur.
- X. İnceleme sahasında Adatepeler hariç diğer alanlar erozyon açısından risksiz alanlardır. Toprak oluşumu ve toprak katmanları açısından mutlak tarım arazilerinde olması gereken nitelikler bulunmaktadır. Bu durum eğim değerleri açısından uygun koşulların olması neticesinde olmuştur.
- XI. Dalaman Ovasında yükselti değerlerinin kuzeyden güneye doğru tedrici olarak düşmesi nedeniyle tarımsal sulama maliyetinde tasarruf sağlanmaktadır. Tarımsal enerji kullanımı yapılmadan kanalize edilen su, ovanın tüm noktalarına doğal akış enerjisiyle ulaşmaktadır. Bu durum DSİ tarafından istenen koşulları sağlaması nedeniyle ovalık alanın projelerde öncelikli bir alan olmasını sağlamıştır.
- XII. İnceleme sahasında tarımsal açıdan su temini esas itibarı ile Dalaman Çayı'ndan sağlanmaktadır. Dalaman Çayı, yeraltı suyuna kaynaklık etmekte, direkt tarımsal alanların sulanmasında kullanılmakta ve üzerinde yapılan barajlarla güvenli su temini sağlamaktadır. İnceleme sahasında tarım arazilerinin tamamına yakını sulanmaktadır. Bu durum

tarımsal üretimde verim artışı sağlamanın yanında ürün çeşitliğini de sağlamaktadır. Mutlak kuraklık görülen yaz aylarında tarımsal açıdan güvenilir tatlı su kaynağının bulunması tarımsal faaliyetlerin önemli bir teminatı olmaktadır.

- XIII. İnceleme sahasında bulunan karstik kaynaklar ve göllerden sularının kimyasal ve fiziksel özelliklerinden dolayı tarımsal faaliyetler adına yararlanılamamaktadır.
- XIV. Yeraltı suyu derinliği ovanın kuzeyinde 30 m. ile başlamakta ve güneyde Akdeniz’de 0 metreye erişmektedir. Yeraltı suyunun yüzeye çok yakın olduğu yerlerde yetersiz drenajında etkisi ile bataklıklar oluşmuştur. Bataklıkların bulunduğu alanlar, tarımsal faaliyetlere bir engel teşkil etmekte, tarımsal alanları sınırlandırmakta ve kesintiye uğratmaktadır.

KAYNAKÇA

ARINÇ, Kenan, 2011, Türkiye’nin Kıyı Bölgeleri, Doğal, İktisadi, sosyal ve Siyasal Yönleriyle, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum, s. 90.

BAYARTAN, Mehmet, 2001, Türkiye Ziraatında Su Kullanımıyla İlgili yeni bir uygulama: “Damla Sulama Sistemi”, Coğrafya Dergisi, Sayı: 9, İstanbul, s.139-160.

BULUT, İhsan, 2006, Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası), Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, s. 4-11.

ÇELİK, İsa, 1995, “Dalaman İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s. 28.

ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, 2011, Muğla İl Durum Raporu, s.16-17.

DARKOT Besim & ERİNÇ, Sırrı, 1953-54, “Güneybatı Anadolu’da Coğrafi Müşahedeler”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5-6, İstanbul, s. 179-196.

DERMENCİOĞLU, Yunus Emre, 1997, “Dalaman Çayı Havzasının Hidrolojik Etüdü ve Planlanması”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s.168.

DOĞANAY, Hayati & **ÇOŞKUN**, Ogün, 2012, Tarım Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara.

DOĞU, Ali Fuat, 1986, “Köyceğiz-Dalaman Ovaları ve Çevresinin Jeomorfolojisi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Ankara, s. 64-66.

ERİNÇ, Sırrı, 1973, “Türkiye: İnsan ve Ortam” İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 18-19, İstanbul, s. 13.

GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI, Kanunlar, I. Teknik Talimat, “Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı”, s. 84-85.

GÜNEY, Süha, 1987, Türkiye Ziraatının Coğrafi Esasları I, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2600, Coğrafya Bölümü Yayın No: 110, İstanbul Üniversitesi Rektörlük Film Merkezi ve Matbaası.

İZBIRAK, Reşat, 1972, Türkiye I, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, Devlet

Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 82-83.

PONS, L. J & EDELMAN, C. H., 1960, A Soil Survey Of The Köyceğiz -Dalaman Area(Turkey), Director; MesutÖzüygür, Published by; Soil And Fertilizer Research Institute, Ankara, s. 32-34.

SEZEN, S. Metin, 2012, Sulama, Bahçe Kùltürleri Araştırma İstasyonu, Tarsus Toprak ve Su Kaynakları Lokasyonu, Su Yönetimi Bölümü, Tarsus-MERSİN 11 Ekim 2012-Alata/Mersin.

<http://www.msmeturkey.com/>, İnşaat Mühendisliğine Giriş Dersi, file:///C:/Users/user2/Desktop/NGB/INS AAT%20MUHENDISLIGINE%20GIRI S57fa379947..pdf,

T.B.M.M.,Tutanak Dergisi, 22. Dönem: Cilt: 49 Yasama Yılı: 2, 91. Birleşim, 20 Mayıs 2004 Perşembe, s. 530.

TANOĞLU, Ali, 1968, Ziraat Hayatı, Ziraat Tarihine Bir Bakış ve Orta İklim Memleketlerinde Ziraat, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 177, Coğrafya Enstitüsü Yayını:8, İstanbul Matbaası, İstanbul, s.1

TAŞLIGİL, Nuran, 2010, Türkiye Ziraatinin Problemleri, Çantay, İstanbul, s.50

TUNÇDİLEK, Necdet, 1986, Araziden Yararlanmada Yeni Bir Yöntem Denemesi İçin Coğrafi Gerekçe, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten, Cilt: 2 Sayı: 3, İstanbul, s. 1-2.

TÜMERTEKİN, Erol, 1962, Beşeri ve İktisadi Coğrafyaya Giriş, Baha Matbaası. İstanbul, s.163-164.

YAŞAR, Okan,2004, Sanayi Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Türkiye’de Tarıma Dayalı Sanayiler, Çantay Kitabevi, İstanbul, s.7.

YEŞERTENER, Cahit, 1986, “Aşağı Dalaman (Fethiye KB) Havzasının Hidrojeoloji İncelemesi”, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Mühendislik Tezi), Ankara, s.112-113.

YURDAGÜL, M, 2013 Aşağı Dalaman Ovası Hidrojeoloji Raporu, Aşağı Dalaman Projesi İçmesuyu Temini ve Dalaman Ovası Sulaması Planlama Mühendislik Hizmetleri, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

İnternet Kaynakçaları

<http://www.dsi.gov.tr/docs/hizmet- alanlari/tarim-sulama.pdf?sfvrsn=2>, Erişim Tarihi: 23.05.15.

<http://www.bereketenerji.com.tr/BACKUP/dal aman-hes-12345.html>,Erişim Tarihi: 23. 8. 15.

<http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi21/m ugla.htm#baraj>,Erişim Tarihi: 23.3.15.

http://www.dalaman.gov.tr/default_B0.aspx?i d=235,Erişim Tarihi: 23.05.14.

Bilgi Çağında Bilgisiz, İrfansız Ve Tefekkürsüz Bir Toplum İnşâ Etmek

Mesut MEZKİT*
mesutmezkit@gmail.com

Öz

Üçüncü bin yıla girdiğimiz bir asırda bilgiye fazlaca vurgu yapılması bunun önemine varılması anlamına gelmektedir. Bilgi - irfan - tefekkür, bir medeniyetin temel taşı..Bilgisiz inancın ne kadar kadük kalacağı açık ise hazmedil(e)memiş bir bilgi aleminden doğacak tefekkürün nasıl noksan kalacağı izahtan varestedir. Bir bina düşününüz ki zayıf veya temelsiz; küçük sarsıntılarda yerle bir olacağını aklımızla rahatlıkla tartabildiğimize göre bilgisiz bir irfanın ve dolayısıyla tefekkür dünyamızın ne kadar sığ kalacağı âşikârdır. Bu çalışmada bilginin nitelikleri, bilgi-irfan ilişkisi ve bunları zağlam zemine oturtan kitap okumayı merkeze alınması ne kadar gerçekçi. Bu hususlara temas edilecektir.

Anahtar Kelimler: Bilgi çağı, Bilgi, irfan, tefekkür, arif, marifetullah, Ahlak Felsefesi, Tüp bebek,

Building a Society With no Knowledge, Wisdom and İdea in Knowledge Era

Abstract

As we enter through the third millenium, refering to knowledge and information underlines its importance. Knowledge and wisdom, mile stone of a civilisation... Beliefs without knowledge are lapsed as well as knowledge out of an unaccepted society will also fall short. Think of a building with no solid subgrade, you are sure that this building will collapse at any earthquake and therefore it is easy to realize that wisdom without knowledge are shallow for our world. In this research, how realistic it is to center the reading activity and show relation of knowledge and wisdom. These points are discussed.

Keywords Knowledge era, Knowledge, Wisdom, wise, meditate, Art of Allah, Moral Philosophy, Tube baby.

*Ziraat Yük. Müh./Yazar/Tapu Müdür Yardımcısı

GİRİŞ

Üçüncü bin yıla girdiğimiz bir asırda bilgiye fazlaca vurgu yapılması bunun önemi-ne varılması anlamına gelmektedir. Ancak, görünür, sathi (yüzeysel) bilginin ehemmiyeti-ne dair yapılan vurguların dini, metafiziği, dışlayan, değeri ve gerçekliği beşeri bilgi araç-larının ulaşabildiği sınırdan tutan, bunun ötesi-ni-en azından şimdilik-yok sayan bilgidir. Bu bilgi kaynağını irdelemeyen, başı ve sonu dev-re dışı bırakan, içe değil, dışa yönelen bir bil-gidir. Buna rağmen “hayatta en hakiki mürşit ilimdir” vasfına layık görülmemekte, dinlerin ve aşkın rehberliklerin yerine teklif edilmektedir; bu noktadan itibaren bilim, bilimciliğe dönüş-mekte, onun da ümmeti ve kulları boy göster-mektedir (Karaman, 1996,31).

Bilgi-irfan-tefekkür, bir medeniyetin temel taşı.. Bilgisiz inancın ne kadar kadük kalacağı açık ise hazmedil(e)memiş (içselleştir-il(e)memiş) bir bilgi aleminden doğacak te-fekkürün nasıl noksan kalacağı izahtan vares-tedir. Bir bina düşününüz ki zayıf veya temel-siz; küçük sarsıntılarda yerle bir olacağını ak-lımızla rahatlıkla tartabildiğimize göre bilgisiz bir irfanın ve dolayısıyla tefekkür (düşünce) dünyamızın ne kadar sığ kalacağı âşikârdır.

1. NİTELİKLİ BİLİMLE

ARŞINLAMAK

Hayata bakıldığında insanın diğer canlılardan temel farklılığının bilinmeyeler karşısındaki tutumudur. İnsan-dışı varlıkların belirsizlikler karşısında gösterdiği davranış ta-mamen içgüdülere ve reflekslere bağlı, sorum-luluk fikrinin hakim olmadığı bir alemdir. Beşer olarak insan ise akletme kabiliyeti saye-sinde belli olmayanları tespit edebilmek için yüklendiği sorumluluğun bedelinin ödemekle karşı kaşıya kalacaktır. Bunu deruhte etmek sadece insana mahsustur. Sosyal bir varlık olarak insanın bu mesuliyetle nasıl başa

çıkacağını ise tek başına yapması düşünüle-mez. Bir rehber, yol göstericiye ihtiyaç vardır. Bu yol gösterici de ilim ya da bilimdir. Bilimin yol göstericiliği ise nitelikli bilgi (Eroğ-lu,2010,20) ile mümkündür. Nitelikli bilgilerin başında ise “Vahiy kaynaklı bilgiler, insanla-rın iç huzura ulaşma ve mutlak bilgiye iman etme ihtiyacına cevap vermektedir. İnsanların yaşadıkları hayata bizzat kendilerinin kattık-ları nitelikli bilgiler içerisinde bilimsel bilgi, felsefe bilgisi, estetik bilgisi (sanat bilgisi) ah-lak bilgisi ve teknik bilgileri sayılabilir” (Eroğ-lu, 2010, 20). Nitelikli bilginin insanın yaşadığı hayata kattığı anlam dengedir. Görünen ve görünmeyene, mevcuda ve mevcut-ötelere ulaşmada nitelikli bilginin bizatihi özümse-nmesi önemlidir. Sadece kuru bilginin keyfiyet-ten mahrum tecrübelerin anlamsız olacağı muhakkaktır. Anlamsızlığı bertaraf etmek için bazı malumatlara ihtiyaç duyulacağı da açıktır.

1.1.Bilgi, Bilim ve Bilimsel ya da İlmî Bilgi nedir?

R.Garaudy, 20. Yüzyıl Biyografisi adlı eserinde Bilimciliğin macerasını şöyle niteler (Komünist bir bilim adamı iken Müslüman olmuştur): “ Galile’den Descartes’a,18.yüzyıl Fransız filozoflarından 19.yüzyılın büyük bu-luşlarına kadar Bilim, gittikçe artan bir şekil-de mümkün olan tek bilgi olarak ve doğanın karşısında tüm yapabilme gücüyle insana var-lığının anlamını veren bir şey olarak değerklen-dirildi. Bilimsel bilgilerin sürekli büyümesi üzerine kurulu olan, insanlığın sınırsız gelişi-mine inanç, kabul görmüş bir çeşit dogmaya dönüştü. Bilimin bilimciliğe doğru bu genel-leşmesi birçok gizli postulata (öndoğru) dayanıyordu...Bu bilimci anlayışın ana çizgilerini Auguste Comte belirlemişti ve felsefeyi dışa-rıda bırakıyordu. Yirminci yüzyılın ilk çeyre-ğinde bilimin gelişmesi bu ölü ve küçültücü anlayışı ortaya çıkardı” (Akt.: Karaman, 1996, 32).

Bilimin batıda nasıl bilimciğine dönüştüğüne bu şekilde izah ettikten sonra tanımlara geçerek konumuzun temellerini atalım.

Bilgi; insan bilme etkinliğinde bilen; yani özne; karşılaştığı nesneler ise bilinen; yani objedir. Bu takdirde, bilme etkinliği, özne (bilen) ve nesne (bilinen) arasında meydana gelen bir süreç sonucunda çıkan üründür (Mengü-şoğlu, 1992, 47-48).

Bilim, doğru düşünme, sistematik bilgi edinme sürecidir. Bilimin amacı dış dünyada doğru bilgiyi yanlış ayırarak onu sistematik bir biçimde değerlendirmektir. Bir çeşit doğru düşünme sanatıdır (Türkdoğan, 2009, 21). Yani bilim devam edegelen bir haldir. Yenilenebilen, sonuçlar üzerinden sorgulanabilen bir vetiredir.

Bilimsel ya da ilmî bilgi ise bir sonuçtur. İnsanların doğru ile yanlış birbirinden ayırmalarına imkân verir .

Başta Vahiy bilgisi olmak üzere diğer nitelikli bilgi kaynaklarını, bilinçli ve samimi bir şekilde yaşadığı hayata uygulayan bir kişi, nispeten “şahsiyet” bulur ve “kâmil insan” yani mükemmel insan olur (Eroğlu, 2010, 21).

Bilimsel bilginin doğruladığı şu gerçek gibi: “Osmanlılar nev’i şahsına münhasır (sui generis) bir iktisadi sistem oluşturmuştur. Orta Asya ve Orta Doğu’nun tecrübe birikimi, Anadolu’nun ve fethedilen bölgelerin mahalli gelenekleri İslâm çerçevesinde asırlarca süren ve birbirlerine eklenen çabalarla özgün bir sistem oluşturmuştur. Bu sistemin batı ile etkileşim halinde olduğunu ve XVIII. yüzyıl sonlarına kadar batının oluşumuna katkıda bulunmuştur” (Tabakoğlu, 2005, 17).

Yüz elli yıllık bir dönem içinde, yani 1750’den 1900’e kadar, kapitalizmle teknoloji dünyayı fethetmiş, bir dünya uygarlığı oluşturmuştur. Kapitalizm de teknik yenilikler de aslında yeni bir şey değildir. Her ikisi de Batı’da da Doğu’da da yüzyıllardır hep tekrarlanan olgulardır. Asıl yeni olan bunların yayılış hızı, bir de kültürleri, sınıfları, coğrafi uzaklıkları aşır dünyanın her yanına yayılabilmeleridir (...).

Bu değişimi güden şey, bilginin anlamında yer alan köklü değişiktir. Hem Batı’da, hem Doğu’da ,bilgi her zaman için var olmaya uygulanan bir şey olarak görülmüştür. Ama, şimdi birdenbire, var olmak yerine, yapmaya uygulanan bir şey haline gelmiştir (Drucker, 1994, 33).

Başlangıçta gerçeklik varlık, bilgi ve saadetti-Hindu geleneğinde sat, chit ve ananda; İslâm geleneğinde ise Allah’ın sıfatları, arasında olan kudret, hikmet ve rahmet -ve ‘başlangıçta’ da var olan ‘şimdi’de bilgiyle kutsal ve her şeyin kaynağı olan asıl ve kadim gerçekli arasında derin bir ilişki vardır. Zaman ırmağının akışıyla ve Gerçeklik’in makrokoz-mik ve mikrokoz-mik görünüşlerin sayısız aynasındaki kırılmaları yansımalarıyla bilgi varlıktan ve bilgi ile varlığın birliğini karakterize eden saadet ya da vecdden ayrı düştü. Özellikle modernleşme süreciyle dönüşüm yaşamış olan toplumlarda bilgi neredeyse tümüyle zahirileşmiş, kutsal olandan ayrılmış ve Bir olana birlikte olmanın ürünü ve kutsal olanın rayihası olan saadet neredeyse elde edilemez ve yeryüzünde bulunanların çoğunluğunun idrakinin ötesinde olan bir şey haline gelmiştir (Nasr, 2001, 11-12).

1.2.İrfan Nedir?

İrfan; bilmek ve anlamak mânâlarında olmakla birlikte, **eğitim ve öğretimle elde edilemeyen gerçeği, sezerek idrak etme gücü; bilme anlayış. Dini gerçek ve sırları biliş** demektir (Doğan,1990).

Fransızca bir kelime olan kültür, lisanımızda **irfan** yerine kullanılsa da, tam olarak karşıladığı söylenemez.

İrfanı deruni bir yaklaşımın dinin ve ilmin hamuruyla yoğrulmuş; hikmetin müdrikliğini ifade eden telâkkinin ihtivası; kültürün sathiliğine (yüzeyselliği!) meydan okuması; kültürün ithalliğine nispet, irfanın makullüğü vemakbullüğü milletin vizyonunda asıldır. Ancak, irfanın imbiğinden

geçmiş kültürün baş tacı olmaması da çağdışılıktır. İdraksizliktir.

Ayrıca **irfan**’ın, tasavvufi yönü de vardır; **İlâhî bir feyz olarak kâinata, hayata ve memâta ait birtakım sırlara vakıf olup bilme hasletidir**. Bir diğer ifadeyle irfan, “**So-filerin rûhânî halleri yaşayarak, mânevî ve İlâhî hakikatleri tadarak elde ettikleri ilim**’dir. Bu yoldan Hakk’a dair elde edilen ilme **mârifetullah**, buna sahip olan kişiye de **ârif-i billah** denir.

1.3. Tefekkür Nedir?

Herhangi bir mesele hakkında düşünme, zihni yorma, derin düşünme ve işin şuuruna varma.

Tefekkür, insana mahsus bir özelliktir. İnsan tefekkür sayesinde diğer varlıklardan ayrılır ve üstün olur. Tefekkür, ancak kalpte tasavvuru mümkün olan şeyler hakkında yapılabilir. Onun için Allah’ın yarattığı varlıklar hakkında tefekkür mümkündür. Fakat Allah’ın zatı hakkında tefekkür mümkün değildir.

Tefekkür neticesinde insan geniş bir bilgiye sahip olur.İnsanın bilgisi (ilmi) artınca da, kalbinin hali değişir. Bunun sonucunda da insanın hali ve hareketleri tekamüle seyreder. Dolayısıyla insanın bilgisin artması ve davranışlarının düzelmesi tefekkürle başlar.

Tefekkürle aynı kökten gelen kelimeler Kur’an’da onsekiz yerde geçmekte; akıl erdiren, düşünen, bilen insanlar için ibretler vardır denmekte ve tefekkür anlamını ifade eden pek çok kelime bulunmaktadır.

Tefekkürün yani derin bir düşüncenin neticesinde bu kanâata varan ve ona göre bilinçli hareket eden kişi, her zaman için kârlı çıkar. Bilerek kötü şeyden korunmuş ve iyiyi tercih etmiş olur. Aynı zamanda başkalarını taklit etmekten kurtulur; kendisi başkalarına yol gösterir (Turgay, 2000, 22).

1.4.Ahlak Felsefesi Nedir?

İyi ve kötü olanı, ahlaklı ve ahlaksız olanı inceleyen felsefe disiplinine ahlak

felsefesi veya etik denir. Ahlak felsefesi, insan davranışlarındaki ahlakî değerleri araştırır. Sağduyu, dinî ve gündelik bilgi, ahlaklı emirler ile tanımlanır (Çüçen, 2009, 27).

2.BİLGİ – İRFAN - TEFEKKÜR İLİŞKİSİ

2.1.Bilgi-İrfan-Tefekkür İlişkisi Nasıldır?

Bir toplumun tekâmülü, tefekkür eden insanların tesir gücüne bağlıdır. İnsan olmanın gereği, tefekkür etmek, düşünmek ve bunu hayata geçirmek. Türk fikir hayatı ise tefekkür etmekten çok uzak, hususiyle ideolojik “izm”lerin peşinden giderek, fikrî dogmaların ardı sıra sürüklenmiş yıllarca...

İdeolojik bakış, hastalık haline gelip müzminleşince, tedavisi imkânsızlaşmıştır. Her tefekkür eden âdemin aynı “şeyi” düşünmesi gerekiyormuş intibai, fiili duruma dönüş-türülmüş. Her tecdit hareketini kendi dogmasının süzgecinden geçirmiş, neticede ise muasırılık adına iki asıra yakındır debelenip duruyoruz. Bir türlü girdiğimiz çıkmaz sokağın farkında olmadan, karanlık yerlerde ümit ışığı arıyoruz. Halbuki, tefekkür edebilseydik; sahih geleneğe, millî ve tarihî mirasımıza sahip çıkabilseydik, düşünce âleminde, ithal edilen “izm”ler değil, asriliğin müspetesiyle yapılan sentezin mahsullerini şimdi topluyor olurduk.

Fikir hürriyetinin önüne eli sopalı vazifeliler değil de, mürekkep bulaşmış yüzler gelmiş olsaydı, çok imrendiğimiz batı tarzı muasır medeniyet seviyesini çoktan geçmiş olurduk. Yıllardır eşikte bekleyerek, kendi kıymetlerimizden koparak “modernleşmedik”.

İlim ve tefekkür, bilgi ve fikir, ilim ve düşünce; bunlar birbirinden ayrılmaz kavramlardır. İlim olmadan fikrin olamayacağı için, tefekkürün de meydana gelmeyeceği aşikârdır. Bilmek, öğrenmek, en yetkili zattan veya muallimden veya öğretmenden veya “uzman” kişiden bilgileri deruhte etmektir. Buna ham bilgi denir. Verilenler

yorumlanmadan, seçmeden, ayıklanmadan alınır. Veyahut da öğrenmeye daha batını za-
viyeden bakılırsa ilmi bu şekliyle yani İlm-i
Vehbi yoluyla almak mümkündür. Ki bu şe-
kilde bilgileri almak istisnaidir. Tasarrufu
elinde olandan alınır. Bizim içim asıl olan ise,
bilgiyi öğrenilmesi icap eden yerlerden
alarak ilk safhada bilmek fiilini hayata geçir-
mektir.

“Haberlerin doğru ve gerçek olanlarını
yalandan ayırmak, sosyal hayatın karakterini
ve doğasını bilmekle mümkün olur. Doğruyu
yanlıştan ayırmanın ayırmada en iyi ve en
güvenilir yol budur.

(...)(V)uku bulmuş olaylarla ilgili ha-
berler söz konusu olduğunda, bu haberlerin
sosyal hayatın doğasına uyup uymadığı ve
böyle bir şeyin gerçekleşme imkanı bulunup
bulunmadığının araştırılması gerekir ve az
önce söylediğimiz gibi, bu haberi nakledenin
güvenilir olup olmadığını araştırmaktan çok
daha önemlidir” (Haldûn, 2004, 72).

Peki, bilgiyi bu şekilde öğrenmek, bir
üst bilenden alt bilene nakli, fikir edinmemize
yardımcı mı olur yoksa fikri öğrenmeden evvel
de mümkün olabilir mi? İşte, meselenin en
hassasiyet arz eden yeri burasıdır. Elbette ke-
miyet itibarıyla alınan bilgiler olmadan da
fikir sahibi olabilir; ancak böyle bir şeyin
vukuunda da “alaylı” mektepten talim ve ter-
biye vardır. O cemiyetin ilmî alt yapısı sağlam
ise, işin ehline gitmeden de fikir sahibi olmak
da mümkündür. Ancak, esas olanı ise ilmin
ışığındaki fikirdir. Buna ilm-i kesbi yoluyla
tefekkür demek daha doğru bir tespit ve tefsir
olur. Çalışarak, azmederek, ehlinden mekte-
binden / okulundan öğrenerek fikir sahibi ol-
manın tefekkür hayatında kalıcılığı ve etkisi
imkân dahilindedir.

Fikir ve bilgi ayrılmaz bir ikili ise, uy-
gulamada nasıldır? Bu noktada ise maalesef
halimiz içler acısıdır. Hele hele “alaylı” mek-
teplilerin kalmaması da fikri yozlaşmanın had
safhaya ulaşmasını hızlandırmıştır. Halbuki
asrımızda iletişim vasıtaları ve diğer imkânlar

ile bilgi sahibi olmak kolaylamış gözüke de,
fikir sahibi olmadığımız ortadadır. Her geçen
gün fikirsiz bilgiçler toplumu bir ahtapot gibi
sarmaktadır.

2.2. Red Ettiğimiz Tarihimizden İlme, Bilime Verilen Değere Bir Örnek

Fatih Sultan Mehmet Han, 1470 sene-
sinde kendi ismiyle yaptırdığı caminin etrafın-
da meşhur Sahn-ı Seman medreselerini kurdu.
Medreselerin açıldığı sıralarda koca Fâtih,
külliyyede kendisine de bir oda ayrılmasını
istedi. Fakat, müderrisleri, “ burada bir oda
alabilmeniz için önce imtihana girin, daniş-
mend (asistan) olun, tercih ettiğiniz ilim şube-
sinde tez yapın, eser verin, sonra müderrisliğe
erişin; ancak ilim ocağında bu şekil makamınız
olur” dediler. Fatih Sultan Mehmed Han, bu-
nun üzerine müderrislerin koştukları şartı
gerçekleştirdikten sonra Sahn-ı Seman’ da oda
sahibi olabildi (Yılmaz, 1998, 81).

Bilgiyle donatılmış kültürlü bir insanı
hayata katmak, milletle bütünleştirmek; anla-
yış ve algılayışın kendi değerlerimizde hemhal
olmasıyla mümkündür. Bundan ötürüdür ki,
irfan mı kültür mü sualine, Ömer Seyfettin’in
öğretmen arkadaşlarıyla giriştiği âlim, ârif
tartışmasına bakmak meseleyibirazdaha an-
lamlıdır.

2.2.1.Âlim Mi, Ârif Mi?

Ömer Seyfettin İkinci Dünya Harbi yıl-
larında öğretmendir. Bir ara öğretmenler oda-
sında otururken: “Arkadaşlar”, der. “**Bu mil-
let âlim değildir ama âriftir. Bu irfanı saye-
sinde pek çok şeyi okumuşlardan daha iyi-
sezer, farkederek ve bilir..**”

Arkadaşları itirazı basar: “ **Olur mu öyle şey!
İlmi olmayanın irfanı mı olurmuş**” derler.
Harp yılları olduğu için de, iktisadi ve ticari
hayat durgun, yokluk ve sıkıntı had safhada-
dır. Şekersizlikten çaylar bile kuru üzümle,
pekmeze içilmektedir. Bu durumu değerlen-
diren Ömer Seyfettin: “**Müjde arkadaşlar**” der.
“**Almanya’dan bilmem kaç ton şeker geli-**

yormuş, çayları kuru üzümle içmekten kurtuluyoruz!” Bunu duyan öğretmenler, sevinçten yerlerinden fırlar ve bu haberi avuçlarını patlatırcasına alkışlarlar. Ama o da ne? Tam bu esnada kapı önünde bulunan hademe en ufak bir reaksiyon görülmemekte. Ömer Seyfettin bu defa hademeye döner ve: **“Sen niye sevinmiyorsun, şeker ihtiyacın yok mu?”** diye sorar. Hademenin verdiği cevap ârifânedir:

–“Boşversene Bey'im”, der. “Kel merhemi bulsa kendi başına sürecektir! Almanya harp ediyor, düşünsene...Şekeri nerden bulup da bize gönderecek!?”

Bu cevap üzerine Ömer Seyfettin, irfandan mahrum olan arkadaşlarına dönerek, **“İşte”, der. Beyler, âlimle ârifin, ilimle irfânın farkı...”**

İlmin, yani bilginin sadece teorisiyle meşgul olmak, onu hal etmeden sunmak; hayatını kuru bilgiyle yönlendirmek kişinin geleceği açısından çok okumuş cahiller sınıfına sokar. Yani vali olup da adam olamamak gibi bir şey. Bilginin dış görünüşüyle modernize olmuş milletler meselelere hep onların gözünde bakarlar. Bir problemin farklı bir boyutunun olmadığını düşünürler. Mesela, zahiri bilgiyle onu bütün benliğinde nüfuz ettirmiş Nasreddin Hoca'nın eşeğine ters binmesi hikayesinde olduğu gibi..

2.2.2. Nasreddin Hoca, Eşeğine Niçin Ters Bindi?

Nasreddin Hoca merhum, eşeğine “ters” binerek, kötülüğe ve kötülere “karşı duruşu” sergilemektedir. İnsanların sel gibi aktığı kapitalist anlayışa bend olmaktadır. Eşeğin doğru yönde olduğu düşüncesini savunanların; fikir birliği etmiş ademoğluna; eşeğine ters binerek “ötelere” tefekkür etmenin daha iyi olacağını göstermiştir. Merhum Hoca'nın, “eşek” sembolü, aslında “eşeklikle” mücadelenin remzidir. Yani Nasreddin Hoca (k.s.), cehaletle, geri kalmışlıkla, şehvî arzularla, şeytanlaşmış insanlarla, ruhsuz dünyayla mücadele edilmesine işaret etmektedir.

Nasreddin Hoca, “aklın yolu birdir” fikrini serdeden Semerkant Han'ının bu görüşlerine katılmadığını ifade eder ve eleştiride bulunur. Bir meselede fikir beyan ederken, tek bir zaviyeden meseleye bakılmamasını, bakılamayacağını, böyle bir bakış açısıyla yapılacak değerlendirmelerden hatalı neticeler doğacağını; dolayısıyla olayların, varlıkların, meselelerin birden çok cephesi olduğunu söyler. İnsanın 'Varlık' sebebine aykırıdır aynı fikre sahip olmak.. Yani “aklın yolun bir-liğine” muhalefet ederek, “ters”ten olaylara yaklaşır. Bu fikirleri saraydaki alimlere ileten Han'la aynı görüşü paylaştıklarını söyleyen alimler, Nasreddin Hoca'yı haksız bulurlar. Hoca merhum da tartışmanın uzaması üzerine; yani alimlerin bu işteki “tersliği” kavrayamamaları anlatmak için saraydan dışarı çıkar. Bir vakit sonra eşeğine ters binerek tekrar saraya döner. Saraydaki alimlere ne gördüklerini Han'dan sormasını talep eder. Bütün alimler aynı cevabı verir: **“Eşeğe ters binmiş adam görüyoruz.”** Hoca'nın beklediği cevap da budur. Hemen taşı geddiğine koyar. Ve, ders verircesine şunları haykırır: **“Gerçekten de hepinizin aklının yolu bir; eşeğim dahil. Aklınız size eşekle adam ilişkisinde bir terslik olduğunu söylüyor. Bir terslik var, ancak neyin ters neyin doğru olduğuna, meselenin hangi tarafında yer alırsanız ona göre cevap verirsiniz. Sizler eşeğin tarafını tutup, bana 'ters duruyor' dediniz, oysa meseleyi benim açımdan gören bir insaf ehli benim değil, eşeğin altta ters durduğunu görecektir.”**

Hoca merhumun ters oturmasıyla alâkalı başka bir hikaye de şöyle-dir: Hocaya eşeğe niçin ters oturduğunu soranlara verdiği cevap tefek-kür sahiplerine bir şey ifade edebilir: **“Dünyaya bir de bu taraftan bakmak istedim.”**

2.3. Bilimde Ahlak Var mıdır?

2.3.1. Bilimde İrfanı Boyut Olmaz İse

Bilimsel Ahlaksızlık Peyda Olur

Bilim ve teknolojinin ilerlemesi, insanlığın maddî refahına bulunduğu katkıdan dolayı müteşekkir olmamız lazım gelir. Ona, her türlü ortamın bahşedilmesi icap eder. Elbette, asrımızın teknolojik gelişmelerinin insanlığa faydasını inkâr etmemiz, abesle iştigaldir. Beşeriyetin menfaatine olacak her adım taktirle karşılanmalıdır. Nasıl ki, elektriği bulan Edison'a minnet borçlu isek, diğer sahalar-daki olumlu icraatı olanların da -kim olursa olsun- insanlığın şeref üyesi sayılmalıdır. Ancak, ilmin, "bilimselleğe" tahavvül etmesi (dönüşmesi) neticesinde maddî boyutun hakim olmasıyla "ahlâkî" zaafiyet kendini göstermiştir. İşte, meselenin bam teli burasıdır. Batı, maddî alandaki tekâmüle hep "pozitivist" bakış açısıyla yaklaştığı için, bütün dünyadaki yansımaları daböyle olmuştur.

Bilimin "evrenselliği"nden dem vuru-lurken, yeni icadın hangi fakire aksettiğini bilen var mı? Bir noktada aksediyor: o da, ko-bay olarak kullanılan kimsesiz, fakir, hakkını arayamayacak halde olan mazlumlardır.

Asrımızın en mühim buluşlarından biri olarak kabul edilen "gen haritasının" çıkarılması; insanların "gen"leriyle oynamanın hangi çılgınlığa yol açacağını en yetkili ağız-lardan duymak mümkündür. Bu meselenin ilmî tarafı bir yana, ahlâkî yönü akıl almaz derecede, çılgınlıkların arz edeceği iddia edil-memekte; bilakis genetik ahlâksızlığın hangi safhalarda olduğunun bilinmemesinin dehşet vericiliğinden korkulmaktadır. Buralarda de-ney aracı olarak kullanılan insanların kimler olduğunu tahmin etmek güç değildir. O halde, bilimin faydasından söz edeceksek, evvelâ onun ilmiliğinden, yani ahlâkiliğinden bahset-memiz gerekir. Bilimde ahlaki/inanç taraf ol-maz ise nasıl dehşetengiz olaylara sebep oldu-ğunu vereceğim örnekler meseleyi açıklığa ka-vuşturacaktır.

2.3.1.1. Tüp Bebek

İlk olarak ülkemiz insanını da yakın-dan ilgilendiren "tüp bebek" olayıdır. Çocuğu olmayan insanların nasıl gayri meşru yollara sevk edildiğini biliyoruz. İlmin ahlâkî cihetinin noksanlığı sonucunda, "bilimselliğe" tapınıla-cak mesabedeki itikat, ahlâksızlığın kapısını aralatmıştır. Prof. Dr .CevatBabuna, bu hususu şöyle değerlendirmektedir:

"Sperm babadan, yumurtacıktan anneden alındığı zaman bir sorun yok. Dinî esaslara uygun. Sperma babadan gelmektedir, yumur-tacıktan anneden gelmektedir, gayri meşru bir olay yoktur tüp bebeklerde. Ancak, sonradan bu, gayri meşru yollara da saptırılmıştır. Me-selâ sperması olmayan kocalar vardır. Başka-sının spermasını almak suretiyle annenin yu-murtacığını onunla aşılama ve böylece o yu-murtacığını içeriye yerleştirilmesiyle ailesinin yarısının rol aldığı bir bebek doğmaktadır. Tabi ki burada zina kokusu vardır. Çünkü genetik olarak bir çocuğun anneden ve baba-dan gelen DNA sistemini taşıması lazım gelir-ken burada bir yabancı işin içine girmektedir. İslâm dini açısından zina en büyük günahlar-dan biri olduğu için bizim ülkemizde ve İslâm dünyasında bu kabul edilmemektedir. Baba ile anne arasında olan bir münasebet olduğu za-man bu meşrudur, ama bir yabancı karıştığı zaman meşru değildir.

Çok sık rastlanılan ve spekülasyona çok müsait olan yabancı sperma ile aşılama olayı, bizim dinimiz tarafından kesinlikle ka-bul edilemeyecek çirkin bir olaydır... (S)perm bankası denilen şey insanlığın intiharıdır. Ai-leyi ve toplumu çökertecek gayri meşru bir uygulamadır. Avrupa Birliği'nin bu gibi dini-mize, örf ve âdetlerimize aykırı olan bir şeyi zorlaması mümkün değildir. Böyle bir kanun olsa bile, vicdanı olan, dinine, örf ve âdetlerine bağlı olan bir insan bunu yapamaz. Mühim olan kanundaki yasa değil, insanın ruhundaki yasadır."(Babuna,2004,16-22)

Ahlâkî kıymetlerin olmadığı yerde, ilim olamaz. İlmin olmadığı yerde hangi

gelişme olursa olsun, “bilimsel” ahlâksızlığı körükleyecektir. Çünkü, “bilimsel ahlâksızlığın” kökünde; vahşi kapitalizmin maneviyat tanımayan, her şeyi madde ile ölçen, pozitivist telâkkisi vardır. Metafiziği kabul etmeyen; her şeye “Amprizm” ile yaklaşan anlayışın neticesi debudur.

2.3.1.2. İlaç Firmaları ve AIDS

İkinci örnek, Kapitalizmin bilime bakışını göstermesi açısından önemlidir. İlaç endüstrisi gücü yetmeyenlere ilaç dağıtmayı reddetmesi ve fahiş fiyatlarıyla meşhurdur. Özellikle Afrika’da AIDS salgını ile mücadeledeki ilaçların yokluğu, kapitalizmin ihtiyacı olanlara ilaç ulaştırma konusundaki kifayetsizliğini ispatlamaya yeter. Peki kâr amacı gütmenin yeni ilaçlar geliştirmedeki rolü nedir? Büyük ilaç firmaları, endüstrilerinin AR-GE (araştırma ve geliştirme) kısmında da iyibir sicesahip değiller.

AIDS hastaları her yıl kendilerini hayatta tutan ilaçlar için on binlerce dolar ödeyebilir. 2003 yılında Fuzeon adında bir ilaç tanıtıldı (fiyatına büyük bir itiraz vardı) ve hastaları yıllık 20 bin dolarlık bir fatura ile vurdu. Roche’nin başkanı Franz Humer fiyatı savunmaya çalıştı, “Yenilik getiren çalışmalarımızda uygun bir geri dönüş oranı yakalamaya ihtiyacımız var. Bu çığır açıcı büyük bir tedavi. Bu yenilikçi çalışmaların devam etmesini istemeyen bir toplum hayal edemiyorum..”

Ancak bay Humer’ın bahsettiği yenilikçi çalışma, sadece yarı-gönüllüdür. İlaç firmalarını merhamet duygusu değil nakit para motive eder. Bir ilaç firması için AIDS’li bir insan, hasta değil müşteridir. İlaç endüstrisinin bu insanların sürekli müşteri olmasını sağlamak konusunda finansal bir güdüsü var. Bu sebeple bir tedavi bulmak için çok az sayıda araştırma yapılıyor. Çoğu araştırma özel sektör tarafından hastaların ömür boyu kullanmak zorunda kalacakları nitelikte ilaçlar bulmak için yapılıyor (Palecek,2009,16).

2.3.1.3. “Deneklerin Kafatası Açıldı”

Üçüncü örnek, Alexander Cockburn ve Jeffry St.Clair, “Kırlı Beyaz” isimli kitabından:

“Deneklerin kafatası açıldı”

“Üç mahkum anestezi yoluyla uyuşturuldu, kafatasları açıldı ve CIA doktorları tarafından beyinlerinin değişik kısımlarına elektrotlar yerleştirildi. Bu mahkumlar yeniden uyandırıldılar ve içi bıçaklarla dolu bir odaya konuldular. Beyinlerinin içindeki elektrotlar mahkumları gizlice izleyen CIA psikiyatratları tarafından aktif hâle getirildi. Bu şekilde birbirlerine saldırabileceklerini umuyorlardı. Deney başarısızlıkla sonuçlandı. Elektrotlar beyinlerinden çıkartıldı, hastalar vuruldu ve cesetleri gömüldü!

2.3.1.4. “Bilimin Şerefi İçin Çalıştık!”

Amerikan Halk Sağlığı Servisi ile Tuskegee Enstitüsü’nün siyahilere yönelik yaptığı çalışmalardan biri olan Albama’nın Macon kırsalından 600 fakir siyahi erkek seçerek bir deney gerçekleştirdiler. Buna göre araştırmayı yapan kişiler 600 kişiden 400’üne frengi mikrobunu aşıladılar. Kalan 200 kişiyi ise kontrol grubu olarak müşahade altına aldılar. Araştırmadan kastın zührevi hastalığının tabii seyrinin ne olduğunu tecrübe etmek istiyorlardı. Bazı hekimler bu erkeklerin bir kısmının frengi olduklarını tespit ettiklerinde bile “araştırmacılar” bu mikrobunu taşıyan siyah fakir erkeklerin tedavi olmasına mani oldular. Yıllarca devam eden bu “bilimsel” çalışmalardaki deneklere sıcak yemek, baş cerrah tarafından imzalanmış birer sertifika, ücretsiz tıbbi bakım sözü ve 50 dolar tutarında defin parası verildi. Bu araştırma neticesinde 100’den fazla siyahi denek frengi mikrobunu sebebiyle hayatını kaybetti. Bu olay basına yansıdığı anda ise Amerikan Halk Sağlığı Servisi’nin Zührevi Hastalıklar Bölüm Başkanı Dr. John Keller, kendini şöyle savunur: “bilimin şerefi için çalıştık”

2.4.Bilim Objektif / Nesnel Olmalı Mı?

Büyük mütefekkirlerimizden Cemil Meriç şöyle der: “Objektiflik Namussuzluktur!” Bu tespitin Amerikan Halk Sağlığı Servisi’nin Zührevi Hastalıklar Bölüm Başkanı Dr.John Keller’ın “bilimin şerefi için çalıştık” ifadesiyle nasıl karşılık bulduğu vakıadır. Bizdeki anlayışın-akademik çevrelerce ve kendini batılı zannedenlerce- başta tarihimize olmak üzere dinimize, dilimize, kültürümüze, geleneklerimize ve diğer asli unsurlarımıza “objektif” olarak ele alınmasını tavsiye etmesi ve uygulamalarını bu yönde yapması ne kadar inandırıcı ve ilmî olabilir? Halbuki bize objektif diye gösterdikleri her verinin subjektif bir genellemeden ibaret olduğu görülecektir. Objektif olalım diyerek tarafsız yaklaşılmasını istedikleri mesele aslından çarpıtılmaktadır. Kendilerine kaynak edindikleri her şeyin esas itibariyle, objektif prensipleri arz edenlerin subjektif; yani kendi doğrularının doneleri, sunulanların aleyhinde gelişmelere gebe bıraktıklarının farkında değildirler.

Bu objektiflik furyasından nasibini en fazla Osmanlı tarihi almaktadır. Bazı çevreler veya bilim adamları Osmanlıyı ele alırken bitaraf bir davranış sergilemeye çalıştıklarına şahit oluyoruz! Halbuki onların tarafsız dedikleri batılı kaynaklardan aldıkları “objektif”! malumatların biraz daha yumuşatılmış şeklidir. Bakınız, bir bilim adamının Osmanlı’nın müsamahasını nasıl hafife aldığını ve ırkçı kokan birnakille meseleyi biraz daha netleştirelim:

“Osmanlı tarihinin dünya tarihi açısından içerdiği son derece de önemli boyutlarda bugün dar bir şoven bakışın güdümü altında görülebilmekten uzaktır. Osmanlıyı gayrimüslimlere hoşgörü gösteren ve aslında bir bakıma “adam ettiğini” ileri süren ve imparatorluğu saf bir Türk-İslâm devleti olarak temellendirmek isteyen muhafazakar ve anakronik bakış bu tarihi miyopinin en açık örneğidir. Ama bu bakış açısını eleştiren ve onunla zıt bir ideolojik kökene dayanan milliyetçilik karşıtı

başka bakışlar da aynı miyopiyi sürdürmektedir. Onlara göre Osmanlı daima kendisine yabancı bulduğu unsurlara karşı gaddarlık yapmak ilkesine göre kurulmuş olan bir kanlı tarihtir. Bu kanlı tarih bizim göçebe geleneklerimizle ilişkilidir. Zaten hiçbir zaman yerleşemeyen Osmanlı step kanunlarını “gayrimüslimler”e karşı da çalıştırmıştır. Bu bilgiler son derece sathi olup, aslında Osmanlı’yı karakterize eden unsurun göçebelik ile ilgili unsurların tasfiyesine dayalı , “medenileşmeci” bir diyalektik içerdiğini ve daima göçebelik kültürü ile çatıştığını germezlikten gelmektedir... Osmanlı bir bakıma kurucu unsuru sayılabilecek olan Türkmen unsurlarına karşı devamlı bir savaş içinde olmuştur. Bunlardan başlıcaları Karaman Beyliği ve daha doğudaki Safevilik’tir. İdeolojik planda ise bu karşıtlık, Sünni doktrin ile Şia ya da Şia’dan beslenen ve göçebeler üzerinde son derece etkili olan bazı sufi doktrinler arasındaki mücadelelerdir. Osmanlı’nın göçebelik ile ilişkisinin abartılması ve buna dayalı olarak , karakterinin daima barbarlık ile eşdeğer görünen Müslüman ve Türk kaldığının ileri sürülmesi, Osmanlı tarihinin daima için için bir millilik vasfının taşıdığının iddia edilmesi anakronik bir bakışın eseridir. Aslında Osmanlı tarihi de her gelenekli monarşik tarih kadar kanlıdır, ama bu kanlı tarihin bazı reflekslerini “barbarik milliyetçi savaşlar” tarihine köklü olarak eklemlenmeye çalışmak en az ilk yüceltici bakış kadar hatalıdır” (Öğün, 2003, 60-61).

2.4.1. Mösyö Back: “Dünyanın En Asil, En Doğru, En Namuslu Milleti Müslüman-Türk Milletidir”

Ama, Mösyö Back farklı şeyler söylüyor: Geçen yüzyılın başlarında İstanbul Bahçekapı’da meşhur bir terzihanenin sahibi olup İstanbul’un kalburüstü zenginlerini giydiren Macar bir terzi vardır: Mösyö Back. Devrin en ünlü kulübü Circle Dorla (Sirkıldorya) ‘ın devamlı müşterilerinden Mösyö Back bir gece toplantı halinde bulunan İngiliz,

Fransız, Alman, İtalyan, Rum, Ermeni ve Yahudi dostlarınaşu sözleri söylemiştir:

“Efendiler! Ticarethânemde tezgahtarlık eden bir Türk vardı. Kendisini askere çağırdılar. Giderken, daha evvelden ticarethânemden aldığı on beş lira borcu veremeyeceği için özür diledi ve harpten döndüğü vakit ödemek üzere benden mühlet istedi. Elden ne gelir, ben de râzı oldum ve bu parayı unuttum. Umumi Harp (I.Dünya Savaşı) bittikten bir müddet sonra genç bir delikanlı ziyaretime geldi ve tezgahtarın oğlu olduğunu söyleyerek:

-Babam harpte şehit düştü. Vasiyeti icabınca size olan borcunu getirdim, dedi. Ardından da borcu olan daha evvel ödeyemediği için özür diledi. Ben duygulanmıştım.Parayı almamakta ısrar ettim.O zamandelikanlı peküzüldü:

-“Bu babamın vasiyetidi”r, dedi. “Eğer almazsanız ruhu azap olur. Üstelik benim için namus borcu sayılır...”

Sözlerinin burasında Mösyö Back’ın gözleri yaşarmış ve bir müddet bekledikten sonra demiştirki:

“Efendiler!.. Dünyanın en asil, en doğru, en namuslu milleti Mislüman-Türk milletidir.” Mösyö Back’ın nakli, aslında ilim ve irfanla şekillenen tefekkür hayatının milletimizdeki yansımasıdır.

3.SONUÇ

Bilginin en büyük güç olduğu üçüncü bin yılda bizler ne kadar bunun farkındayız? Yıldızlı laflarla nitelikli bilgi ve bilimi hayatımıza yer etmesini sağlayabildik mi? Buna çaba sarf ediyor muyuz? Kuru bilgilerle bilimcilik mi yapıyoruz?

Çarpıcı bir araştırma sunalım: 1996 yılında 27 ülkede 32 bin öğrencinin katıldığı çok geniş bir kamuoyu araştırması yapıldı. Araştırmanın adı ‘Gençlerin Tarih Bilinci Üzerine Karşılaştırmalı Avrupa Projesi’ydi. Bu projeden ilginç sonuçlar çıktı. Katılan ülkeler şöyleydi: Türkiye, Fransa, İskoçya, İngiltere / Galler, Belçika, Almanya, Güney Tiroller, İtalya, İspanya, Portekiz, Filistin, İsrailli Araplar,

İsrail, Yunanistan, Bulgaristan, Hırvatistan, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Ukrayna, Rusya, Litvanya, Estonya, Finlandiya, İsveç, Danimarka, Norveç ve İzlanda. Köber Vakfı’nca desteklenen ve Türkiye’de Tarih Vakfı’nın yürüttüğü, bu araştırmaya Türkiye’nin çeşitli kentlerinden 1229 öğrenci katıldı. Hepsinin yaşları 14-15 arasında değişiyordu İşte bazıları: 1- Türk öğrenciler, tarih öğretmenini en az dinleyen kesim. 2- Aile büyüklerinin anılarına bütün ülkelerde çocuklar inanıyor. İnanmayan dört ülkenin çocukları: Rusya, Çek, Alman ve en az inanan da Türk çocukları! (Hürriyet Pazar, 12 Aralık, 1999). Araştırmadan ilginç sonuçlar ortaya çıktı. Bugün itibariyle hâlin değişip değişmediğini anlamak zor olmasa gerek. İlginç ve düşündürücü bir anektodu nakledeyim:

Türkiye’ye Japonya’dan bir eğitim heyeti gelir. Temas ve incelemeler yapacak, neticeyi yetkililere aktaracaklar. Gerekli kadar da ikili işbirliği gerçekleştirecek. İşler buraya kadar çok iyi...Japon heyeti yurdumuzun bazı bölgelerinde gerekli incelemelerini yapar. Sonra Bakanlıkta toplanırlar. Heyetin hakkımızdaki tespiti ilginç: “Sizin çocuklarınızda milli şuur yok.” Bizimkiler şaşırır! Bizim çocukların damarlarındaki kan milli duygumuzun kaynağıdır. Yine de fazla ses çıkarmazlar! Ne de olsa misafirdir! Bizimkiler sorar: “Peki, sizin gençlerinizde milli şuur var mıdır?”

Japon uzmanları anlatmaya başlar. “Biz gençlerimize ilk mektebe başlamadan şok testler uygularız. Mesela uçak gibi hızlı giden trenlerimize bindirir, bir tur yaptırırız. Çok katlı yollardan da geçen tren, onları şöyle bir sarsar. Mini mini çocuklarımız teknolojinin bu baş döndürücü neticesini görerek bir şoke olurlar. Sonra...Bu şoktan sonra Hiroşima’ya götürürüz. Bölgeyi aynen koruyoruz. Bombalanmış bu bölge hakkında bilgilendirir; değil hayvan, bitkinin bile yeşermediğini gösteririz. Ve deriz ki Eğer sizler çalışmaz, sizden öncekileri geçmezseniz vatanınız, işte böyle

düşmanlar tarafından bombalanır. Hiçbir canlı yaşamayacak biçimde size bırakıp giderler. Çalışırsanız, bindiğiniz hızlı trenleri bile geçecek yeni vasıtalar ya parsınız. Gerisi sizin bileceğiniz iş. Çocuklarımız bununla ikinci bir şok daha yaşarlar. Sizlere şunu hatırlatalım ki, Türkiye’de birçok teknik elemanlarımız bulunmaktadır. Bunların herhangi birine bu konuyu sorabilirsiniz.

Bizimkiler şaşkınlık içinde sorarlar:

- Peki ya Türkiye için tespitiniz var mı? Varsa müşahedeleriniz nedir?

Japonlar; “Elbette var derler. Bizimkinden çok daha önemli. Bir tanesi Çanakkale Savaşları’nın olduğu bölge. Bu bölümü gençlerinizin şok olması için yeter de artar bile. Bir metre kareye altı bin merminin düştüğü savaşta, Türk’ler her şeye rağmen galip çıkıyor, olamayacağı olur hale getiriyorlar. En son teknolojiye ve donanımına meydan okuyarak, inancın galip geldiğinin ispatını yapıyorlar. Üstelik karşılarında tek bir düşman değil, müttefik güçler; sizin tabirinizle yetmiş iki millet var”

Japonlar çocuklarına; Japon millî şuurunu vermek için Hiroşima ve Nakazaki’ye götürerek; nereden nereye geldiklerini belleklerine sindirip; millî şuurlarını her daim canlı tuttukları halde; bizim de millî uyanışımız bu şehit topraklarda yatmasına rağmen; şuursuzluğun zirvesini yaşıyoruz.Varlık içinde yokluğa mahkum vaziyette millî şahsiyetimizin berheva olmasına seyrici kalıyoruz.

Bizdeki “bilimselliğin”sonucu...

3.1. Okumayı Hayatın Merkezine Almak

Okumayı merkeze almayan fertlerden teşekkül etmiş bir cemiyetin geleceğe yönelik bir iddiasının ne kadar “iddialı “ olduğu şüphe götürmez bir hakikattir.

Doğru oturup doğru konuşalım: Müslüman-Türk milletin bir ferdi olarak “Oku Emri”ne ne kadar sadığız?

Kendimizi ne kadar sorguluyoruz?

Boş vakitlerde okumak şeklindeki bir anlayışın bizleri ne kadar güçsüz, takatsiz bıraktığının farkında mıyız?

Bizler Müslüman olmakla; düşünen ve kitaba, ilme, alime büyük değer veren bir millet olduk. Şimdi ise bu değerlere düşman bir millete dönüştük!

Nizamü’l-Mülk, Fatih, Yavuz.. gibi devlet büyüklerinin en büyük özellikleri bazen günde 8 saat kitap okumalarıdır. Biz kaç dakika okuyoruz?

İhtişamlı devirlerden sonra duraklama ve gerileme ile beraber kitap okumaz hale geldik. Çünkü bize bu ihtişamı sağlayan “Oku” Emri’ne yüz çevirdik!

Matbaanın Türkiye’ye gelişinden (1727) 19. Asrın sonlarına kadar, basılan kitap sayısı 5 bin civarındadır.

20. Yüzyılın başlarında ancak basılan kitaplarla beraber tüm Osmanlı’nın kitap mirası 35-40 bin civarındadır. 1930-1932 yıllarında bir kitap 300 adet basıldığında sevinilirdi.

1940-1946 yılları arasında Türkiye’de gazete tirajı, İkinci dünya savaşı gibi toplumu ilgilendiren çok önemli bir hadise olmasına rağmen, 30 bin civarındadır. Bu tiraj ancak 1947 de 70 bine doğru çıkabilmiştir.

Ülkemizde 78 milyon insan olmasına rağmen günümüzde günlük 4.5 milyon gazete satılabiliyor (Yay-Sat raporlarına göre).

“Nasıl okumalıyız ? “ sorusunu cevaplamadan önce ,”niçin okumalıyız? “ sorusunun cevabını bulmalıyız.

Kitaba uzak bir toplum fikirsiz toplumdur.

Fikirsiz toplum

ise toplum değil, sadece bir yığındır.Çilesiz, kimliksiz ve başkaları tarafından kullanılagelen bir toplum. Bilgi çekirdektir. Çatlayıp bilgi vermesi için uygun bir toprağa atılması gerekir.

Kitaba bir yılda kim ne kadar para vermiş bilmek istiyor musunuz?

Kişi Başına

Norveç'li	137 Dolar.
Alman	122 Dolar
Belçika'lı	100 Dolar
Avusturya'lı	100 Dolar
Güney Kore'li	39 Dolar
İspanya'lı	39 Dolar
Dünya Ortalaması	1,3 Dolar
Türkiye'li	0.45 Dolar(45Sent)

3.2. Dünyayı Yöneten “KALEM, MÜREKKEP VE KAĞITTIR”

Kitap, ömrü uzatmanın en iyi ilacıdır. Kimki kitap sever ve okur, onun yaşayışı dolu ve zengin olur. Zira insanın baş düşmanı boşluk ve tembelliktir ki bu da stresi doğurur. Stresler de insanın ölüm alarmlarıdır. Düşünmeden öğrenmek faydasız, öğrenmeden düşünmek tehlikelidir” “Kitap okumakla insan zekası gelişir ”

“Dünyayı yöneten KALEM , MÜREKKEP VE KAĞITTIR”

Kitap,düşünce bahçelerinden devşirilmiş bir buket çiçek, DÜNLE YARIN ARASINDA çetin bir yolun yolcusu olan insanın önüne serpilmiş bir kucak ışıktır.

İbn-i Rüşt: Sadece evlendiği gün ve babasını kaybettiği gün kitap okuyamamıştır.

Ely Burn :İsmindeki bir demirci, boş vakitlerini değerlendirerek 8 dil ve 22 Avrupa Lehçesi öğrenmiştir.

Churchill: Yurt dışı seyahatlerinde okuyacağı kitaplar kalacağı otele yerleştirilmiştir.

Maison Good: Londra'da hastalarını ziyarete giderken araba içinde Lukretiyus adlı meşhur eseri tercüme etmiştir.

Amerika'lı yazar Marjorie Holmes: Dört çocuk annesidir. Yüzlerce makale ve 17 kitap yazmıştır. “Disiplinliyim, planlıyım. Heveslerime karşı koymayı ve zamanımı tanzim etmeyi erkenden öğrendim” demiştir.

ABD Başkanlarından Abraham Lincoln; Çocukluğunda bir çiftçinin yanında ırgat olarak çalışırken çift sürdüğü hayvanlara istirahat

verdiğinde kitap okuyarak bazı okulları dışardan bitirmiştir. Bakkal çıraklığı yaparken de müşteri gelmediği zamanlarda kitap okuyarak liseyi ve üniversiteyi bitirmiştir.

3.3. Kişi Başına Düşen Kitap Sayısı

Almanya'da	1000 kişiye 2.700
Rusya'da	1000 kişiye 18.000
ABD'de	1000 kişiye 12.000
Japonya'da	1000 kişiye 1.100
Türkiye'de	1000 kişiye 7 kitap düşer.

3.4. Basılan Kitap Sayısı

ABD'de bir yılda 72.500 kitap basılıyor.

Rusya'da 38.000

Almanya'da 49.000

Japonya'da 42.000

Türkiye'de 7.000

Türkiye kumarda dünyada ikinci

İsrafta birinci

Alkolde üçüncü

Sigarada dördüncüdür.

3.5. Cemil MERİÇ...

Odanın ortasında bir masa. Masanın üstünde bir sandalye sandalyenin de üstünde elinde kitabını okumaya çalışan bir mütefekkir: CEMİL MERİÇ...

Gözlerindeki rahatsızlığın okumasını zorlaştırdığı bu yıllarda, okuma açlığını bu şekilde gidermeye çalışıyor. Bunu yaparken tavandaki lambanın ışığından faydalıyor. Çünkü lambayı kendisine yaklaştıracak bir iki metre kabloya vereceği paranın hesabını yapmak zorunda... “...Düşman bir çevrede ister istemez kitaplara kaçıyorum. Yani düşünce ve edebiyata hür düşünce sonunda yönelmiyorum. Yasamak için kendime bir dünya inşa etmek zorundayım! Kitap bir liman benim için, kitaplarda yaşadım ve kitaptaki insanları sokaktakilerden daha çok sevdim. Kitap benim has bahçemdi. Hayat yolculuğumun sınır taşları kitaplardı.”

3.6. Bilgi, Sadakatin Varlığını Öğretir.

İrfan, sadakatin bütün benliğe nüfuzuna sebep olur. Tefekkür ise, millet ve memleketi için:“ Hizmet muvaffak olsunda varsın bizim yerimiz caminin pabuçluğu olsun” prensibini hayatının merkezine yerleştirir. Albert Einstein’ın dediği “ilimsiz din total; dinsiz bilgi de kördür.

Artık, nitelikli bilgi ile donatılan nesil, gücünün farkında olarak -Necip Fazıl’ın ifadesiyle: “Surda bir gedik açtık, Mukaddes mi mukaddes; Ey kahpe rüzgar ne yandan esersen es” rahatlığıyla gelecek vizyonunu çizecektir.

KAYNAKÇA

BABUNA ,Cevat (2004): Gerçek Hayat Dergisi, Nisan Baskısı, İstanbul

ÇÜÇEN, A.Kadir (2009): Bilgi Felsefesi, Asa Yayınları, Bursa

DOĞAN, D.Mehmet (1990): Büyük Türkçe Sözlük, Rehber Yayınları,İstanbul

DRUCKER, Peter F. , Trc.: ÇORAKÇI, Belkıs (1994): Kapitalist Ötesi Toplum, İnkılâp Kitabevi, İstanbul

EROĞLU, Feyzullah (2010): Davranış Bilimleri, Beta Yayınları, İstanbul

HALDUN, İbn-i, Trc.:KENDİR ,Halil (2004): Mukaddime I, Yeni Şafak Kültür Yayınları, İstanbul

HÜRRİYET/ Pazar,12 Aralık1999

KARAMAN, Hayrettin (1996): Bilgizlik ve İletimsizlik Çağı, İzlenim Dergisi, Sayı:30, İstanbul

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (1992): Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul

NASR, Seyyid Hüseyin,Trc.:YAZAR,Yusuf (2001): Bilgi ve Kutsal, İz Yayıncılık, İstanbul

ÖĞÜN, Süleyman Seyfi (2003): Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı:75, İstanbul

PALECEK, Mike, Trc:Berkay Öbek (2009): Kapitalizm Bilime Karşı, Le Monde Diplomatique Türkiye Ekim-2009, İstanbul

TABAKOĞLU, Ahmet (2005): Toplu Makaleler I, İktisat Tarihi, Kitabevi,İstanbul

TURGAY, Nurettin (2000): Şamil İslam Ansiklopedisi, Tefekkür Maddesi, Akit Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul

TÜRKDOĞAN, Orhan(2009):,Bilimsel Araştırma Metodolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul

YILMAZ, Ö.Faruk (1998): Osmanlı Tarihinden Altın Sayfalar, Osmanlı Yayınları İstanbul

Dünden Bugüne Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) ve Türkiye 2023 Vizyonu'ndaki Yeri ve Hedefi

Cavit BİRCAN*

Mesut MEZKİT**
mesutmezkit@gmail.com

Mülakatı Yapanlar
Murat Kemal AVCI***
muratkemalavci@yahoo.com

Özkan ÖZKAYA****
ozozkaya@hotmail.com

Öz

Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) Rektörü Prof. Dr. Cavit BİRCAN ile "Dünden Bugüne Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) ve Türkiye 2023 Vizyonu'ndaki Yeri ve Hedefi" konulu mülakatta ADÜ'nün genel bir değerlendirmesi yapıldı. ADÜ'nün Türkiye ve dünya üniversiteleri arasındaki yeri ve Aydın iline katkıları üzerinde duruldu. ADÜ ile Aydın'ın iktisadi, sosyal, kültürel konuları etrafında değerlendirmeler yapılarak bunun Aydın şehrine ve Aydınlı'ya yansımaları üzerinde konuşuldu. Şehir-Üniversite ilişkilerinin hangi boyutlarda olduğu, olumsuz görünen tarafların nasıl olumluya dönüştürüldüğü ifade edildi. Anayasa, sistem değişikliği, başkanlık, laiklik gibi Türkiye'nin güncel konulara ADÜ'nün yaklaşımı soruldu ve bunlara dair cevaplar alındı.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ), Aydın, Prof. Dr. Cavit BİRCAN, Adnan Menderes, Türkiye-2023 Vizyonu,

Adnan Menderes University (ADU) From Yesterday to Today and It's Place and Aim in Turkey 2023 Vision

Cavit BİRCAN*

Mesut MEZKİT**

Interviewers
Murat Kemal AVCI***

Özkan ÖZKAYA****

Abstract

An evaluation has been carried out with rector of Adnan Menderes University; Proff. Dr. Cavit Bircan about "Adnan Menderes University From Yesterday to Today and It's Place and Aim in Turkey 2023 Vision". ADU's place among Turkey's and worlds universities and it's contributions to Aydın province has been evaluated. Evaluations have been made about ADU and Aydın's economical, social and cultural issues and effects of these points to people of Aydın and Aydın to itself. City and University relation is deeply analyzed in terms of negative impacts and how these impacts have been changed to positive impacts. ADU's approaches to Main law, system change, presidentship and secularism have been asked and got related answers.

Keywords: Adnan Menderes University (ADU), Aydın, Proff. Dr. Cavit BİRCAN, Adnan Menderes, Turkey-2023 Vision,

* Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) Rektörü

** Yazar/ Yük.Ziraat Müh., Tapu Sicil Müdür Yardımcısı

*** Dr., ADÜ Ziraat Fakültesi Arş. Gör.

**** ADÜ İİBF Yönetim Organizasyon Yüksek Lisans Öğrencisi

SORU: TÜRKİYE'DE Kİ MEVCUT ÜNİVERSİTELERE BAKILDIĞINDA, ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (ADÜ) NEREDE DURUYOR?

CEVAP: Üniversitemiz, 1992 yılında kurulan üniversiteler arasında yer almaktadır. Bu yıl itibariyle üniversitemiz 24 yaşında. Aslında bir üniversite için 24 yıl çok kısa bir süre. Türkiye’de üniversitelerin kuruluş tarihlerine baktığımızda örneğin 1453’te İstanbul’un fethinden sonra kurulan İstanbul Üniversitesi ilk önce akla geliyor. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Bilim ve İrfanın beşiği olan bu topraklarda çok köklü ve kadim üniversiteler var. Bu ülkemizin zenginliğidir. Buradan baktığımızda Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ), oldukça yeni bir üniversite. Ancak Üniversitemiz yeni olmasına rağmen 23/24 yıl gibi kısa bir zamanda ciddi sıçramalar yapmayı da başarmış. Bugün itibariyle 18 Fakültemiz, 5 Yüksekokul ve 18 Meslek Yüksekokulumuz ile Aydın ilinin hemen her ilçesinde örgütlenmiş bir kurumsal yapıdan bahsediyoruz. 48 bin öğrenci, idari ve akademik üç bin personeli ile toplamda 50 bini aşan nüfusu ile Üniversitemiz bugün çok iyi bir yere gelmiştir.

SORU: TERCİH BİR KISTAS İSE, TÜRKİYE’DEKİ ÜNİVERSİTELER ARASINDA ADÜ’NÜN TERCİH EDİLME DURUMU NEDİR?

CEVAP: ADÜ, öğrencilerin Türkiye’deki üniversiteler arasında en çok tercih ettiği 8. üniversite. Bunda tabi ki Aydın’ın fiziki ve coğrafi konumunun önemli bir yeri var. Ege Bölgesi’nde olması, İzmir’e, Muğla’ya, Denizli’ye yakın olması tercih anlamında yine önemli bir etken diye düşünüyorum. Bunun yanında Üniversitemizin sağladığı olanaklar da bu tercihin oluşmasında önemli bir faktör. Üniversite sınavına giren öğrencilerin büyük bir

kısmı, sırf üniversiteye gitmek için tercih yaparken, bir kısmı da bilinçli tercih yapıyor. Tıp Fakültemizin köklü üniversiteler arasında yer alması önemli bir tercih sebebidir diye düşünüyorum. Tıp Fakültesinin yanında; Ziraat, Turizm, Fen, Eğitim, Diş ve Veteriner Fakültelerimiz aday öğrenciler tarafından en fazla tercih edilen fakültelerimiz. Üniversite de fakülte ve bölüm seçmek, kişinin geleceğini belirleyen çok önemli bir seçimdir. Bunun bilincinde olan öğrenciler öğretim üyelerimize bakıyor, yapılan yayınları inceliyor ve tercihini de buna göre yapıyor.

SORU: ADÜ OLARAK, VARMAK İSTEDİĞİMİZ NOKTA NERESİDİR?

CEVAP: Akademik personeli ile yeterli, tercih edilebilen bir üniversite olmak, hemen hemen her üniversitenin hayali. Adnan Menderes Üniversitesi bu iki konuda da şanslı. Programlarımızın doluluk oranı çok yüksek. Yeterli ve kaliteli akademisyeni bulma sıkıntımız da yok. Türkiye’deki üniversitelerin büyük bir kısmında özellikle Doğu’da, Güneydoğu Anadolu’da, Karadeniz’de, İç Anadolu’da bulunan üniversiteler, akademik kadrolarını oluştururken büyük sıkıntılar çekiyor. Bizler, bize başvuran akademisyenler arasında eleme yapmakta zorlanıyoruz. Bu da tabi ki daha iyisini, en kaliteli olanı, daha verimli olacak olan akademisyeni üniversitemize kazandırma şansını bize tanıyor. Bu anlamda üniversitemiz Türkiye’deki üniversiteler arasında iyi bir yerde duruyor.

Biliyorsunuz üniversitelerin başarıları öğrenci tercihleri ve memnuniyetleri dışında akademisyenlerin yayın sayıları, bilimsel dergilerde yaptıkları yayınlar, yazdıkları kitaplar ile de ölçülüyor. Bunlar uluslararası alanda “H indeksi” ile ifade ediliyor. H indeksinde Üniversitemiz, Türkiye genelinde iyi bir sırada yer alıyor. Bu da bizi çalışmak ve Üniversitemizi daha ileriye götürmek noktasında daha

azimlendiriyor. Varmak istediğimiz noktaya ulaşmak için çok çalışacağız. Biz üniversitenin çok daha iyi bir yerde olması, çıtayı yükseltmek için bu göreve geldik. Değişim programlarıyla öğrencilerimizi Dünyanın sayılı üniversitelerine misafir öğrenci olarak gönderiyor, ayrıca bu üniversitelerdeki hocaları üniversitemize davet ederek öğrencilerimizle buluşt-

ruyoruz. Bu bağlamda Biz ADÜ'ye baktığımızda iyi organize olmuş, özgün, tercih edilen ve bu tercihin haklı koşullarını yaratabilmiş bir üniversite görüyoruz. Bu da bizi tabii ki memnun ediyor, hedeflerimize doğru yürüdüğümüzü gösteriyor.

SORU: ADÜ İLE AYDIN HALKI ARASINDA KOPUKLUK OLDUĞU BİR VAKIA. ÜNİVERSİTENİN KAPILARINI HALKA AÇABİLDİNİZ Mİ?

CEVAP: Üniversite ile Aydın arasında var olduğu öteden beri söylenen (-ki bana göre de böyle bir uçurum vardı) uçurumu ortadan kaldırmak için çalışmalara başladık. Üniversitenin halk ile bir türlü bağ kuramaması, şehirde ciddi bir sorun olarak konuşuluyordu.

Göreve geldikten kısa bir süre sonra üniversitenin kapılarını halka açmak suretiyle bu sürece müdahale ettik. Bunu iki şekilde yaptık. Birincisi; üniversite hastanesinin imkanlarından vatandaşlarımızın daha çok yararlanabilmesi için çalışmalar yaptık. İkinci olarak da düzenlediğimiz sosyal ve kültürel etkinliklerle şehrin bilinç düzeyine katkılar sağladık. Üniversite hastanelerinin ayrı, özel görevleri olduğunu halkla bütünleşmede önemli bir kapı olduğunu düşünüyorum. Artık üniversite hastanemiz bölgemizden ve hatta diğer

bölgelerden hasta kabul eder hale geldi. Hastaneye genç ve dinamik bir kadro kurarak bizimle aynı heyecan ve ideallerde çalışma arkadaşları oralarda görevlendirerek hastanenin hantal yapısını kırdık. Artık Üniversitemize gelen hasta sayısı geçen yıllara göre % 30- % 35 arttı. İnsanlar hizmetten duydukları memnuniyeti birbirine anlatmaya başladılar. Hatta bu son dönemlerde hastalarımızın gazete ve dergilere verdikleri “teşekkür” ilanları da görmeye başladık. Tabi ki bular da bizi memnun ediyor.

SORU: ÜNİVERSİTE İLE AYDINLIYI KAYNAŞTIRMAK İÇİN NELER YAPTINIZ? NE TÜR FAALİYETLERLE BÜTÜNLEŞMEYE DOĞRU ADIM ATTINIZ?

CEVAP: Üniversitemizin halkla bütünleşmek adına attığı bir diğer adımda da son dönemde Aydın halkının da katılımını gözeterek yaptığımız etkinliklerimiz oldu. Artık Üniversitemiz yaptığı kültür sanat programlarıyla şehirde varlığını iyice hissettirir oldu.

Yoksa akademisyen burada derse girmiş, burada çalışma yapmış, bilimsel dergilerde makalesini yayınlamış, kitap yayınlanmış... Bunun yerel halkta karşılığı yok. Halk neye bakar? Üniversitenin kendisine ne kadar faydası var, ona bakar! Biz ne yaptık? Göreve geldikten sonra üniversitenin kapılarını bir kere halka açtık, neredeyse bütün sivil toplum kuruluşlarıyla toplantılar yaparak onları anlamaya yardımcı olmaya çalıştık. Mesela son dönemde gerçekleştirdiğimiz Aydın Basını Eğitim Çalıştayı bunun en güzel örneğiydi. Aydın’ın tüm basın çalışanlarını İletişim Fakültemizde ağırladık, birlikte neler yapabileceğimizi konuştuk, tartıştık. Bu o kadar yararlı ve etkin bir çalışma oldu ki; Muğla’dan bu konuda öğretim elemanlarımız davet aldı. Gelecek dönem Muğla özeline de bir proje yazarak oradaki yerel basına eğitimler vereceğiz.

Üniversitenin 3-5 sene önceki durumunu hatırlayın. Haftada en fazla iki etkinlik gerçekleşirken bu dönemde neredeyse her gün birden fazla etkinlik var. Kimin için? Farklı fikir ve düşünceleri öncelikle öğrencilerimizle buluşturmak, sonrasında ise bu imkanlardan Aydın halkının da yararlanmasını sağlamak, ilin entelektüel düzeyine bir katkı sağlamak için tüm bu çabalar. Geçtiğimiz yıl yaptığımız bahar şenliklerinde kampüsümüze Aydın’ın dağ köylerinden akın akın insanlar geldi. Düzenlediğimiz konserlere ortalama 30-35 bin kişi geldi. Halk ile üniversiteyi kucaklaştırma sürecinde öğrencilerimiz de katkısı çok büyük. Biz hem öğrencilerimize şehre temas edin, yaptığınız etkinlikler halka dokunsun mesajını verdik. Yaşlılar haftasında huzurevlerini ziyaret edin, öğretmenler gününde okulları dolaşın, engelli bireylerle sosyal sorumluluk projeleri yapın, etkinliklerinizi sadece üniversite içinde değil; Aydın’ın her noktasına yayın dedik. Onlarda bu işi gerçekten iyi şekilde yaptılar. Artık üniversitenin dışında öğrenci toplulukları da yaptıkları protokollerle gündeme gelmeye başladı. Öğrencilerimizin Aydın’ın kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yapması, ortak projelere imza atmaları bu anlamda çok önemli.

SORU: ÜNİVERSİTE - SANAYİ İŞBİRLİĞİ HUSUSUNDA NE GİBİ ÇALIŞMALARINIZ VAR? SOMUT OLARAK NELER YAPILDI VEYA YAPILACAK?

CEVAP: Üniversite sanayi işbirliği yıllardır üzerinde durulan, ancak hiçbir zaman gerçek anlamda masaya yatırılmamış bir konuydu. Elde somut atılmış adım olmadığından bir türlü istenilen etkileşim gerçekleşmemişti. Göreve gelir gelmez Üniversite Sanayi İşbirliğini sağlamak için bir grup akademisyeni görevlendirdik. Bunun meyvesi olarak da çok bir kısa zamanda Üniversitemiz de Teknokent kuruldu. Üniversitemizde Teknokent’in

kurulmasından sonra Aydın'da Sanayi alanında artık yeni bir sayfa açılmıştır. Aydın için hayırlı bir adım oldu. Etkilerini önümüzdeki sene itibari ile görmeye başlayacağımızı düşünüyorum.

SORU: DAHA ÖNCE REKTÖR YARDIMCILIĞI GÖREVİNDE BULUNMANIZ, REKTÖR SEÇİLDİKTEN SONRA SİZE ARTI DEĞER OLARAK SİZE BİR ŞEY KATTI MI?

CEVAP: Göreve geldiğimde daha önceden 'Rektör Yardımcısı' olarak çalışmak benim için büyük bir artı oldu. Üniversite işleyişini biliyor olmam çok zaman kazandırdı. Çünkü normalde yeni seçilen rektörler bu tecrübeyi edinene kadar büyük zaman kaybederler; çok şükür bizim bir gün bile kaybımız olmadı. Şimdi "ne yapacağız" demedik, "evet nerede kalmıştık" diye işe başladık. Bu hem bizim, hem de üniversite için çok büyük bir kazanım oldu. Başkası için kayıp olan bu zamanda biz ciddi yatırımlar yaptık. Kurumsal aidiyet duygusunu oluşturmak için adımlar attık.

SORU: YÖNETİM-YÖNETİLEN İLİŞKİLERİNDE KATILIMCILIĞI NASIL SAĞLIYORSUNUZ?

CEVAP: Üniversitemizin yönetimi kendisini diğer çalışanlardan farklı görmüyor. Ekip arkadaşlarımızın içimizden gelen ve halen ve hala

içimizde kalmayı başarabilmiş mütevazı kişilikleri olduğunu düşünüyorum. Dikkat ederken üst yönetim olarak bizler sadece protokol yönetimi değil, işin planlamasından hamallığına kadar işin içinde olan yöneticileriz. Üniversiteyi de son dönemin popüler kavramı ile "yönetişim" biçimiyle, yani katılımcı bir felsefe

ile yönetiyoruz. Katılımcı yönetim anlayışıyla ortak akılı ve ortak çabayı sağladığımızdan hatalar anında görülüyor ve düzeltiliyor. Bunu en güzel meyvesi de artık herkes üniversiteyi sahipleniyor.

SORU: ADÜ, YENİ AYDIN VE YENİ TÜRKİYE 2023 UFKU'UNDA NEREDE DURUYOR? GELECEK VİZYONUNU ŞEKİLLENDİREN BİR ÜNİVERSİTE OLMA YOLUNDAKİ SAFAHAT HAKKINDA NELER SÖYLENEBİLİR?

CEVAP: ADÜ 2023 vizyonunda bölgemizde lokomotif durumunda. Bakınız; yine hem halkımızın hem de öğrencilerimizin istekleri doğrultusunda biz son 4-5 aydır mesleğinde önemli isimleri Aydınlılar ve öğrencilerimizle buluşturuyoruz. Yoğun bir şekilde 'Yeni Anayasa' ve 'Başkanlık Sistemi' hakkında bilinmeyenleri, muallak soruları ve bu sistemin Türkiye'ye kazandıracakları ile ilgili konuşuyoruz. Burada toplumu bilinçlendirme görevimizi yerine getiriyoruz. Türkiye 2023 hedefine doğru ilerlerken üniversitelerin de üzerine düşen vazifeler olduğunu düşünüyorum. Bu doğrultuda biz de taşın altına elimizi koyarak, üstümüze düşeni yerine getiriyoruz. Bilimsel altyapıyı hazırlamak, bununla ilgili düşünsel çerçeveyi çizmekle ilgili üniversitelerin ciddi görevleri var. Türkiye'nin yakın tarihinde 28 Şubat süreci gibi bir oldu var. Bu ülke, ana haberlerde her gün boy gösteren ve başörtülü kızlarımızı toplumsal tehlike olarak tanımlayan akademisyenleri, ikna odalarını gördü. O gün bunları yapanların, bugün suskun olmalarını hazmedemiyoruz. O günlerde felaket tellallığı yapanlar şimdi nerede? Ülkenin 2023 vizyonu çizilirken Üniversiteler; fikir üretmeli, tartışmalı, kamuoyu oluşturmali, ön açıcı olmalı. Çünkü biz üniversitelerde bilim, felsefe ve yeni ideolojiler üretiyoruz. 2023 vizyonunda üniversitelerin çok daha aktif olması gerek-

tiğini düşünüyorum. Adnan Menderes Üniversitesi olarak biz bu anlayışla, Türkiye'de bir ilki gerçekleştirerek Adnan Menderes Araştırma ve Uygulama Merkezini kurduk. Amacımız; Adnan Menderes'in yaşamının, Türk siyasetine katkılarının, toplumla kurduğu iletişimin ve gelecek kuşaklara bıraktığı mirasın nesnel olarak değerlendirilmesi suretiyle gençlerimizin Menderes ve dönemini yakından tanımlarını sağlamaktır.

SORU: ADÜ, İSMİNİ ALDIĞI ŞEHİT BAŞVEKİL RAHMETLİ ADNAN MENDERES İLE İLGİLİ NE GİBİ SOMUT ADIMLAR ATACAK?

CEVAP: Kuracağımız Adnan Menderes Demokrasi Müzesi ile ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Cumhuriyet Müzesi Arşivinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphanesinde, Anadolu Ajansında, TRT'de, Genel Kurmay Arşivinde akademisyenlerimiz çalışmalar yaptı. Çok sayıda bilgi, belge ve fotoğraf elde edildi. Demokrasi müzesi ile bu ülkenin demokrasi tarihini anlatmayı hedefliyoruz. Demokrasi mücadelemizin iyi anlaşılması için hem bilimsel anlamda hem kültürel anlamda çalışmalar yapıyoruz. Adnan Menderes Demokrasi Müzesi'ni tüm bu söylediklerimizin somut bir çıktısı olarak önemsiyor, gelecek nesillere iyi bir armağan olacağını düşünüyorum.

SORU: ADÜ OLARAK "BAŞARDIK" İFADESİNİ NE ZAMAN KULLANABİLİRSİNİZ?

CEVAP: Üniversitemiz 23-24 yıllık geçmişi ile ülkemizdeki genç üniversiteler arasında sayılırken; üniversitelerin tercih edilme oranları göz önüne alındığında sıralamada iyi bir yerde duruyor. Fakat Dünya üniversiteleriyle yarışma noktasında ciddi sıkıntılarımız var. Bu

aslında sadece ADÜ'nün açmazı değil, diğer üniversitelerin de ortak problemi. Yeni bir fikir üretme ve yeni bir politika geliştirme noktasında sıkıntılarımız var. Örneğin ziraat, tarım, savunma sanayi, iletişim, sağlık ve diğer alanlarda ülke olarak bir teori, felsefe ortaya koymuş değiliz. Avrupa'da ve Amerika'da tartışılan meseleleri, tekrar tekrar tartışmanın ötesine geçebilmiş değiliz. Üniversitede okutulan kitapların %90'ı maalesef tercüme eserler oluşturmakta. Ülke olarak biz ne zaman, kendi çocuklarımıza yine kendi akademisyenlerimi-

zin kitaplarını okutmaya başlarsak o zaman başarılı olduk diyebiliriz. Yahut ne zaman dünya üniversitelerinde Türkiye'deki akademisyenlerin kitapları okutulmaya başlarsa, o zaman başarılı olabiliriz. Yok mu böyle münferit örnekler? Tabi ki var; örnek Aziz Sancar. Bu münferit örnekleri ayrı tutarak, bu gurur verici örneklerin çoğalması için çalışmalar yapmalıyız. İyi bir Yüksek Öğretim planlamasıyla bu konuda ciddi yollar katedilebileceğimizi düşünüyorum.

**SORU: BİR ÖĞRENCİ ADÜ'YÜ
NEDEN TERCİH ETSİN, ADÜ'NÜN
DİĞER ÜNİVERSİTELERDEN
FARKI NEDİR?**

CEVAP: Üniversitemizin Türkiye genelindeki üniversitelere baktığımızda öğrenciler tarafından tercih edilme sıralamasında 8. sırada olduğunu söyledim. Neden bir lise son sınıf öğrencisi üniversite sınavına girdiğinde, ADÜ'yü tercih etsin? Bu güzel bir soru.

ADÜ'yü tercih etmesi için birden fazla sebep var. Birincisi Aydın'ın lokasyonu ile alakalı. Aydın'ın kıyı bölgesinde olması, yaşam standartlarının yüksek ve tatil beldelerine yakın olması önemli bir etken olsa da sadece bu yeterli değil. Özellikle sağlık ve fen bilimlerinde çok iyi bölümlerimiz var. Geçtiğimiz hafta Veteriner Fakültesi Avrupa Veteriner Eğitim Kurumları Birliği'ne (EAEVE) üye oldu. Bu belge halihazırda ülkemizde sadece 5 Fakülte var.

Adnan Menderes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Türkiye'de ilk 5'te. Yine benzer bir örnek Diş Hekimliği Fakültemizde. Diş Hekimliği fakültemizde kullandığı teknoloji ile Türkiye'de beşinci sırada yer alırken Ege Bölgesi'nde kalitesiyle ilk sırada yer alıyor. Tıp Fakültesi ve Üniversite Uygulama ve Araştırma Hastanemiz, Bölge Hastanesi olma yönünde hızla ilerliyor. Mesela yeni kurulan Mühendislik Fakültesi göreceksiniz birkaç seneye kalmaz bölgenin gözde fakültesi olacak. İletişim Fakültemiz yeni kurulmuş olmasına rağmen 2015 verilerine göre tercih edilme sırasında 5. sırada yer alıyor. Bu anlamda ülkemizde ki köklü iletişim fakültelerini geride bıraktı. Bakın geçtiğimiz dönemde 2015 yılında yerleştirmelerle üniversitemizin doluluk oranı %99,7 idi. Çok az boş kontenjanımız kaldı; ki o kontenjanlar da ek yerleştirmelerle doldu. Bunu sadece lokasyonla açıklayamayız. Bu eğitim kalitemizin iyi düzeyde, akademisyen sayımızın yeterli ve teknik alt yapımızın sağlam olmasıyla açıklanabilir.

SORU: GÜNÜMÜZDE BİLGİNİN SON DERECE ÖNEMLİ OLDUĞU ANLAŞILMIŞKEN, GÜNÜMÜZ ŞARTLARINDA BİLGİYİ EĞİTİMLE HALKA SUNABİLDİĞİNİZİ DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?

CEVAP: Üniversiteler bilgi üreten, araştıran kurumlardır. Üniversitemiz Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi sadece bir hastane değil, aynı zamanda kocaman bir laboratuvarıdır. Hastanemiz sadece hasta bakmakla yükümlü değildir. Tıp eğitimini en kaliteli şekilde vermek, nitelikli hekimler yetiştirmek de amaçları arasındadır.

Üniversiteler ürettikleri bilgiyle topluma yön veren ve toplumun bir adım önünde olması gereken kurumlardır. Eğer üniversiteler bilgi üretmezlerse toplum gelişemez. Neden üniversite-sanayi işbirliğini önemsiyoruz.

Burada sanayiden kastımız salt Sanayiden öte; ekonomi, savunma, uzay bilimleri, teknoloji gibi geniş bir alanı düşünerek konuşuyorum. Neden bu ilişkiyi önemsiyoruz? Sanayi bunu kendi başına halledemez mi? Elbette kısmen halledebilir, fakat üniversite desteği olmadan sanayi yeni teknolojilere yelken açamaz, çağı yakalayamaz ve sadece mevcut üretilmiş teknolojilerle yetinmek zorunda kalır. Onun için üniversite-sanayi işbirliği hayati öneme sahiptir. Teknolojiyi, bilgiyi, güncelin ötesinde olanı ve henüz tartışılmayanı takip etmek üniversitelerin asli görevlerindendir. Bu kapsam da Üniversitemizde TEKNOKENT'in kurulmuş olması da son derece önemlidir. Üniversitemizde Teknokentin hizmete girmesinden sonra göreceksiniz Aydın'ın çehresi değişecek. Bunun için bir kaç yıla ihtiyacımız var.

SORU: TARIMLA İLGİLİ ADÜ NASIL BİR PROJE ÜRETEBİLİR?

CEVAP: Türkiye bir tarım ülkesidir ve halkımızın önemli geçim kaynaklarından biri tarım diğer de hayvancılıktır. Adnan Menderes Üniversitesi'nin tarım ve hayvancılıkta nerede durmaktadır. Bunun tespiti için öncelikle Aydın'ın ülke tarımında nerde olduğuyla da ilgilidir. İncir, zeytin ve kestane üretiminde ülke lideri olan Aydın, seracılıkta Antalya'dan sonra ikinci sırada yer alarak ülke genelinde çok iyi bir yerde duruyor. Üniversitemizde Ziraat Fakültesi ile Aydın tarımına katma değer sağlamaktadır. Bölgenin neredeyse tüm toprak ve bitki analizleri fakültemiz tarafından yapmakta, yatırımcılara danışmanlık hizmeti verilmek suretiyle tarım için planlanan sermaye doğru ellerde yönlendirilmektedir.

**SORU: ADÜ'DE GÖREVLİ
AKADEMİSYENLERİN KİTAP
ENVANTERİ YAYIMLANDI MI? KAÇ
AKADEMİSYEN ESER TELİF ETTİ?
YOK İSE BU HUSUSLA ALAKALI BİR
ÇALIŞMANIZ OLABİLİR Mİ?**

CEVAP: Üniversitemiz akademik potansiyel anlamında yüksek, bilimsel olarak yetkin bir üniversite. Yeni açılan fakültelerimize akademik donanımı, kişiliği, karakteri ve ahlakıyla nitelikli akademisyenleri alarak yapılandır-mamıza devam ediyoruz. Çalışma yapmak isteyen akademisyene sonuna kadar destek veriyoruz. Çünkü ülke kalkınmasının proje ve bilimsel çalışma ile sağlanacağına inanıyor; bu konuda ADÜ özelinde değil ülkemizin kal-kınması bilinciyle imkanlarımızı çoğu zaman da zorlayarak akademisyenlerimizi destek oluyoruz.

**SORU: HEDEF 2023 VİZYONUNDA
TÜRKİYE'DE SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİNE
İHTİYAÇ OLDUĞUNU
DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? BÖYLE BİR
FİKRE SAHİPSENİZ NASIL BİR
SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİNE İHTİYAÇ
VARDIR?**

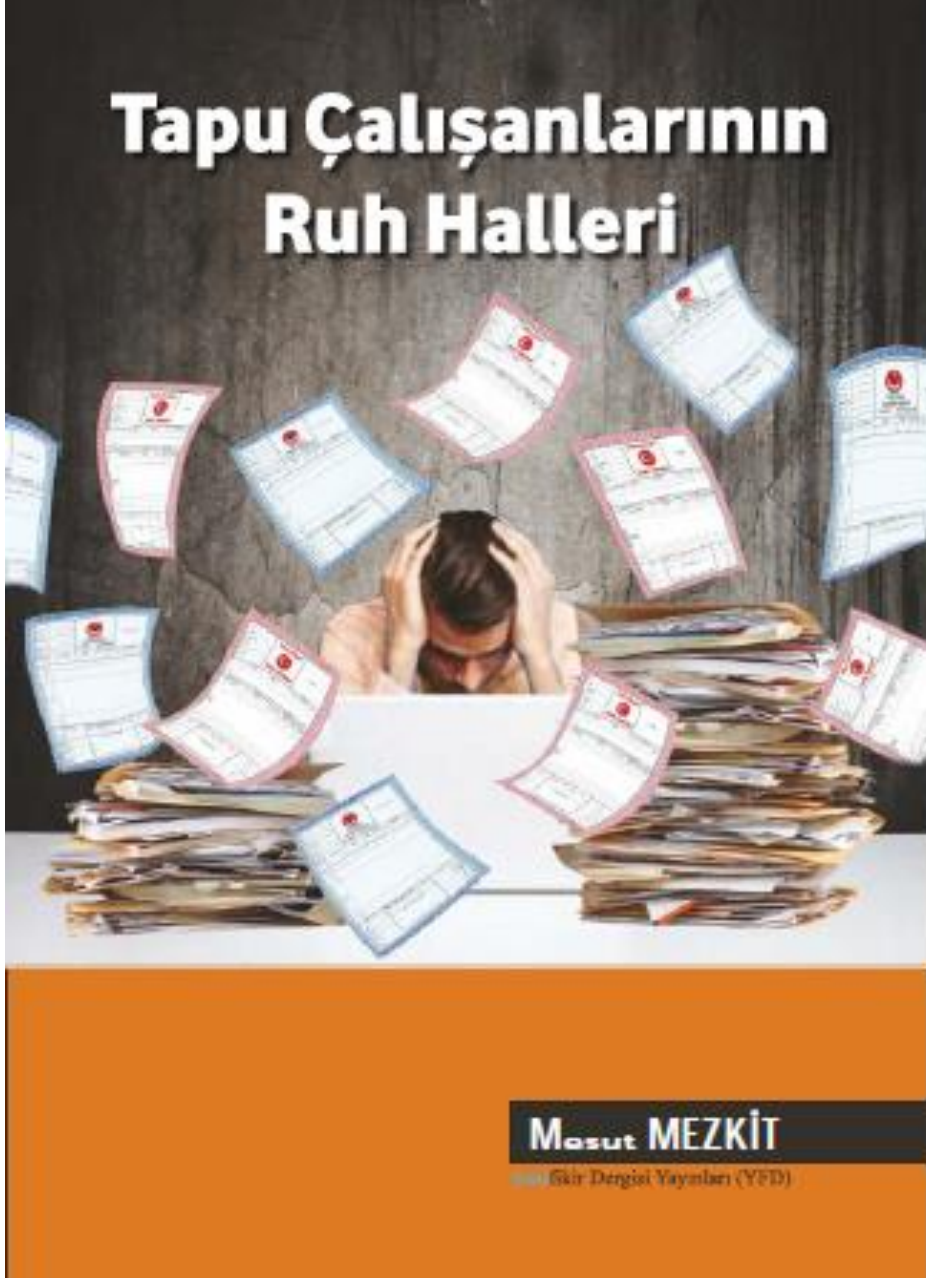
CEVAP: Türkiye'nin 2023 vizyonu hedefinde acilen bir sistem değişikliğine ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Parlamenter sistemin artık ülkenin hızına yetişemediği, hantal kaldığı artık çok net görülüyor. Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın halkın oyuyla Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından ülke bir bakıma zaten başkanlık sistemine geçti denilebilir. Hızlı büyüyen, gelişen Türkiye bazı tıka-nıklıklar sebebiyle zaman kaybediyor. Cumhu-riyet tarihine baktığımızda 65 hükümetin ku-rulduğunu, ülkede ortalama olarak her 2 yılda bir seçim yapıldığı, on yılda bir de sivil ve askeri darbelerle ülkenin işleyen

demokrasisine ket vurulduğu görülmektedir. Bütün bunları göz önüne aldığımızda bizim kültürümüze özgü bir başkanlık modeliyle ülkenin daha hızlı yol alacağını düşünüyorum.

**SORU: ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ
MESELESİNDE ADÜ NEREDE
DURUYOR?**

CEVAP: Bir akademisyen olarak darbe ana-yasasının ve darbeden sonra yüzlerce delik açılan bu anayasanın bir an önce değişerek sivil bir anayasa haline gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Bunu öncelikle tespit edelim. Çünkü bu anayasa sivillerin yaptığı bir anaya-sa değil. Fakat üzerinde sivillerin yüzlerce delik açtığı adeta yamalı bohça bir anayasadır. Çağın gerekleri gözetilerek yeniden yazılmış sivil bir anayasaya bir an önce kavuşmamız gerekmektedir. Üniversitemizde Hukuk Fakül-tesinin olmamasından dolayı Anayasa yazım çalışmalarında teknik olarak herhangi bir katkı vermemiz mümkün görünmüyor. Yeni Anaya-sa'nın Sivil bir Anayasa olması noktasında siyasal ve sosyolojik tartışmalarda ADÜ ta-mamen halkın ve sivil bir Anayasa'nın tarafın-da yer alacaktır

Tapu Çalışanlarının Ruh Halleri

Masut MEZKİT

Yeni Fikir Dergisi Yayınları (YFD)

Tapu Çalışanlarının Ruh Halleri'nin Yazarı Mesut MEZKİT İle Mülakât

Mülakatı Yapanlar

Gönül ŞAHİN MEZKİT*
g.feriha@hotmail.com

Rabia ÇAKI**
rabiacaki09@hotmail.com

Öz

"Medeni Kanunun 1007. Maddesinin Tapu Hizmetleri Çalışanları Üzerindeki Etkileri" adlı Yüksek Lisans Tezini "Tapu Çalışanlarının Ruh Halleri" adıyla kitaplaştıran Mesut MEZKİT ile kitabın amacı, kapsamı ve niçin bu çalışmanın yapıldığına dair konular üzerinde konuşuldu. Araştırmanın nerede yapıldığı, araştırmaya dahil olanların cinsiyet ve öğrenim durumları soruldu. Son olarak bulguların değerlendirilmesi ve bulgular üzerinden önerilerin neler olduğu mülakatta ele alındı.

Anahtar Kelimeler: Medeni Kanunun 1007. maddesi, tapu çalışanları, stres, rücu, gelecek endişesi, miras, Aydın.

Author Mesut Mezkit's Interview With Land Registry And Cadastre Workers

Interviewer

Gönül ŞAHİN MEZKİT* Rabia ÇAKI**

Abstract

" An interview is carried out with Mesut Mezkit who published a book named " Emotional States of Land registry and Cadastre Workers" upon his master thesis of " Effect of Civil Laws 1007th article on Land Registry and Cadastre workers" about the aim of thid book and why this research is carried out. Questions of where this research is carried out and genders of those who participated in research are asked. Finally all results are evaluated and which proposals can be made upon these findings.

Keywords: 1007th article of Civil Code, Land and Cadastre Workers, rescission, future concern, inheritance, Aydın.

*Yeni Fikir Dergisi/yazar/Yeminli Almanca Tercümanı

**Yeni Fikir Dergisi Yayın Koordinatörü

SORU: “MEDENİ KANUNUN 1007. MADDESİNİN TAPU HİZMETLERİ ÇALIŞANLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” ADLI YÜLSEK LİSAN TEZİNİZİ “TAPU ÇALIŞANLARININ RUH HALLERİ” ADIYLA KİTAPLAŞTIRDINIZ. BU ÇALIŞMAYI HANGİ AMAÇLA YAPTINIZ?

CEVAP: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM), teknolojik olarak bir hayli mesafe almasına karşılık çalışanlarının özlük hakları, çalışma şartları, tapu müdürlüklerinin fiziki vb. durumları, aynı hızla iyileştirilemediği de bir vakıadır. Asıl konumuzu oluşturan Medeni Kanunun (MK) 1007. maddesinin tapu çalışanları üzerindeki etkisi; esas itibariyle bahsedilen özlük hakları, çalışma şartları, tapu müdürlüklerinin fizikî halleri gibi tapu çalışanlarını doğrudan alakadar eden hususların etrafında dönmesi, çalışan psikoloji açısından önem arz etmektedir. Tez konumuz da olan MK’nın 1007. maddesinin tapu çalışanları üzerindeki doğrudan veya dolaylı etkileri ileri boyutlardadır.

Bu çalışmanın temelini oluşturan “Medeni Kanunun 1007. Maddesinin Tapu Hizmetleri Çalışanları Üzerindeki Etkileri” isimli tezimizin bazı bilgileri güncellenmiş, gerekli görülen bir takım ilaveler yaptıktan sonra Tapu Çalışanlarının Ruh Halleri adıyla kitap haline getirdik.

SORU: BU ÇALIŞMAYI YAPARKEN AMAÇ VE KAPSAM KONUSUNDA HANGİ NOKTALARI ÖNE ÇIKARDINIZ? ÖNEM ARZ EDEN HUSUSLAR NELERDİR?

CEVAP: Bu araştırmanın amaç ve kapsamı konusunda şu noktaların vurgulanmasının önemi üzerinde durduk:

- Meselenin daha çok uygulama ile ilgili alanlarda görülmesi sebebiyle, bizâtihi çalışanların -uygulama sırasında- içinde bulundukları sorunlar esas alınmıştır. “Halihâzırdaki hukuki baskı” ile “teorik olarak eşit işe eşit ücret anlayışı ile sürdürülebilir olduğu varsayılan hizmet sunumu” arasındaki ayrıma özen gösterdik.

- Araştırmada, MK’nın 1007. maddesinin “memur-amir; memur-memur ve memur- müşteri/vatandaş” ilişkilerindeki etkinin boyutları ele aldık.

- Tapu müdürlüklerindeki çalışma usul, esas ve şartları, çalışma şartları, işlem sevk esnasında davranış şekillerindeki ruh halleri, çalışanların uygulamalarından tespit edilmeye gayret ettik.

- Tapu müdürlüklerindeki stratejik plan ve program eksikliğinin yol açtığı kargaşa, eğitimlerin yetersizliği veya verilen eğitimlerin “yıllık verilen eğitim” gibi bir anlayışın çalışanlar üzerinde oluşmasının sebepleri üzerinde durduk.

- Tapu müdürlüklerindeki genel iş akışının objektif ölçülerden ziyade kişiye bağlı bir mekanizmanın işleyişi ve sevk ediciyi buna iten peşin hükmün sebepleri; bundan dolayı çalışanların sorumluluktan neden kaçtığı; sorumluluğu yükleyen amirin çalışanlarını ne kadar moral verip motive ettiği üzerinde durduk. Özellikle amirin vatandaş/ müşteri ilişkilerinden ne kadar etkilendiğini; buna bağlı olarak çalışanların sorumluluklarını yerine getirmesi için hangi yolu izlediğini, hüküm vermeden anlamaya çalıştık.

- Çalışanların işlem esnasındaki müşterinin psikolojik baskısından ne kadar etkilendiği ve bu etkilenmenin işlem sırasında hata yapma tehlikesi ele aldık. Bu durumda çalışanın işlemi yapma mecburiyeti ile ilgili kanunun baskısı altında girdiği stresin kendine ve etrafına verdiği olumlu - olumsuz tepkiler analiz etmeye gayret ettik.

- Özellikle yoğun iş temposu altında, çalışanların maruz kaldığı sıkıntıların ve

olumsuzlukların izalesi için sorun merkezli toplantıların yapılmasının sebepleri üzerinde durduk. Bu tür toplantıların da çareden ziyade geçici bir tedbir olması neticesinde amir - memur arasında görünen veya görünmeyen sıkıntının mevcudiyetinde, MK'nın 1007. maddesinin belirgin bir şekilde varlığını hissettirip hissettirmedeği analiz etmeye çalıştık.

•Araştırma yapılırken ana gayenin 1007. madde etrafında şekillenen tapu çalışanlarının iç dünyasını yansıtarak; çözüm merkezli bir duruş sergilenmeye çalıştık.

Araştırma bulguları, MK'nın 1007. maddesi çerçevesinde çalışanların mesleklerine bakışı ve kurum itibarı; amir - memur ilişkileri, stres ortamı, iş akışındaki düzensizlik, iç ve dış baskılar, ilk işlem geldiğinde çalışanın iç dünyasındaki sıkıntılar tahlil etmeye çalıştık. İşlem hazırlama sırasında dış faktörlerin işlem yapan memurun işini aksattırması ve hata yapmaya yönltilmesi gibi iş görenlere içten bir bakışla MK'nın 1007. maddesinin etkileri ve bunun neticesinde gelecek endişelerine projeksiyon tutulmaya gayret ettik. Çalışmanın sonunda, sonuç ve önerilere yer verdik.

SORU: TAPU VE KADASTRO ÇALIŞANLARININ PİRİ KABUL EDİLEN SERVER DEDE'NİN HİKAYESİNİ ANLATIR MISINIZ?

CEVAP: Elbette. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü çalışanlarını piri kabul edilen Server Dede'nin "Ser verip sır vermeyen" efsaneleşmiş hikâyesinin nakli, tapu sicilinin kıymetindeki hikmetin anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

Şöyle ki: "Görevine çok bağlı bir Defterhane amiri olan Server Efendi, kayıtların muhafazası için defterlerin dışarı çıkarılmasına izin vermezdi.18.asrın sonlarına doğru, Anadolu'daki iki kasaba arasında meranın paylaşılammaması yüzünden ihtilâf çıktığı ve çatışma ihtimali bulunduğu haberi alınmış, bunun üzerine padişah Birinci

Mahmud (1730-1754) arazilerle ilgili defterleri istetmiş fakat hiç ummadığı bir cevap ile karşılaşmıştı.

Server Efendi, 'Fatih Sultan Mehmet Hazretleri'nin koyduğu kanuna göre, Defterhane'den gece vakti defter çıkarılması men edilmiştir. Hünkârım beni af buyursunlar. Defteri gece dışarı çıkartmam' cevabını vermişti. Bunun üzerine Padişah, Server Dede'yi idam ettirdi. Sabahleyin huzura kabul edilen sadrazam, defter emininin böyle davranmakla haklı olduğunu söyleyince, padişah bir gece önceki emrinin yerine getirilmemesi için yeni bir ferman gönderdi, ancak iş işten geçmiş ve Server Efendi'nin kellesi kesilmişti. Birinci Mahmud yaptığına pişman oldu ve görev kurbanı defter emininin, Defterhane'ye gömülmesini emretti"

Server Efendi'nin mezarı, o günden sonra Defterhane'de görev yapan memurlar için kutsal bir yer kabul edildi, efsaneleşti ve Server Efendi, memurların evliyası sayıldı.

Tapu Sicil Tüzüğü'nün (TST)'nün 84/a maddesi "Tapu sicilleri, Genel Müdürlük birimleri dışına çıkarılamaz" şeklindedir ve bu madde ile tapu sicillerinin daire dışına çıkarılması yasaklanmıştır. Bu çerçevede tapu ile ilgili işlemlerde "Server Dede anlayışının" devam ettiği söylenebiliriz.

SORU: YÜKSEK TEMPOLU İŞLEM YOĞUNLUĞU-YÜKSEK RİSK-DÜŞÜK ÜCRET VE GELECEK ENDİŞESİ YA DA ADİL OLMAYAN ÜCRET ANLAYIŞI TAPU ÇALIŞANLARINI NASIL ETKİLEMEKTEDİR?

CEVAP: Kamu kurumları arasında belki en çok çalışıyor olmasına rağmen, en az ücret alan meslek elemanları, tapu memurlarıdır. Hiçbir kurumun personeli tapu memuru kadar yoğun bir iş ortamında, risk ve sorumluluk altında çalışmamaktadır. Bugün tapu dairelerinin çoğu hükümet konaklarındadır. Hükümet konaklarından tapu ve nüfus müdürlükleri

çıkarıldığında bir kaymakamlık binasına giren vatandaş sayısında gözle görünür bir azalma olacaktır.

Tapu daireleri taşındıkları sokak veya caddeye anında bir hareketlilik getirmekte, canlılık kazandırmakta o bölgeye olan talebi arttırmaktadır. Tapu dairelerinin bu önemine karşın, ne devlet, ne kamuoyu tapu dairelerinin önemini idrak edebilmiş değildir. Bu önem ve tapu memurlarının risk altında gün boyu ve hatta gece çalışmalarına rağmen aldıkları ücret nerede ise asgari ücret seviyesindedir. Pek çok kurumun fon, döner sermaye, komisyon ücreti, ek ders ücreti, fazla çalışma ücreti gibi akla gelmeyen pek çok yöntem ve yollarla memurlarına ek bir gelir katkısı bulunduğu halde, Tapu Çalışanları böylesi bir haktan mahrumdurlar. Şurası bir gerçektir: Personel ancak emeğinin karşılığını aldığına inanırsa dürüst çalışır. Personel maddi açıdan tatmin edilmediği sürece verilen hizmetle ilgili vatandaşın şikayet ve yakınmaları bitmeyeceği ortadadır.

Halbuki tapu müdürlüklerinde çalışanların motivasyonlarının sağlanmasında adil ücret yapısının çok mühim bir yeri vardır. Ücret yapısının kurulmasında, özellikle şu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyoruz:

- Ücretler çalışanların önem ve sorumluluklarına göre uygun ve adil olmalıdır,
- Ücretler çalışanları daha da verimli olmaya özendirmelidir,
- Bütün çalışanların anlayabileceği ve kabul edebileceği şekilde ayarlanmalıdır,
- Ücretler çalışanlar ile işverenler arasındaki ilişkilerin en iyi şekilde sürdürülmesine yardımcı olmalıdır,
- Uygulanan ücret politikaları kararlı ve güven verici olmalıdır,
- Ücret ödeme politikasının oluşturulması gerekir

SORU: ARAŞTIRMANIZIN AMACINDAN VE ÖNEMİNDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

CEVAP: Bu çalışmanın temel amacı, MK'nın 1007. maddesinin tapu çalışanlarına rücu etmesinden dolayı stresli bir ortamda çalışmanın zorluğunu araştırmak ve çalışanların geleceğe yönelik endişelerini tespit etmek içindir. Yoğun iş temposunda çalışan tapu memurlarının ilgili maddeden nasıl etkilendiğini hangi faktörlerin ne ölçüde iş yapmayı güçleştirdiği araştırılarak işlenmiştir. Aydın ilindeki işlem yapmakla görevli tapu çalışanlarının reddi miras, kurum değiştirme, özel hayat gibi ana meselelerde ne düşündükleri yapılan araştırmadan tespit edilmiştir. Stresli iş ortamında çalışmanın zorluğuna dengesiz ücret politikaları ilave edildiğinde geleceğe yönelik kuşku- ların artacağını ifade etmek mümkün olacaktır. Ücretler, çalışanların önem ve sorumluluklarına göre uygun ve adil olmaz ise çalışma isteği strese dönüşecektir. Stresli ortamın gelecek endişesini tetikleyeceği âşikardır.

MK'nın 1007. maddesine dair farklı boyutları bir arada değerlendiren yerli bir kaynak teşkil etmesi ve tapuda işlem yapanların iç dünyalarındaki halini yansıtmaları açısından sistematik bir biçimde ortaya koyup çözüm önerileri sunuyor olması sebebiyle çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünmekteyiz.

SORU: SEÇTİĞİNİZ EVREN VE ÖRNEKLEM YÖNTEMİ ARAŞTIRMANIN SIHHATİ AÇISINDAN YETERLİ MİDİR?

CEVAP: Tapuda işlem yapanları kapsayan araştırmanın evrenini, Aydın il merkezinde ve ilçelerinde faaliyet gösteren tapu müdürlüklerinde çalışan müdür yardımcıları, bilgisayar işletmenleri, uzman kadrosunda çalışanları, memur kadrosundaki çalışanlar, arşiv memurları ve bunların dışında işlem yapan 196 kişi

oluşturmaktadır. Evrenin belli olduğu durumlarda, mezkûr sayılar göz önünde bulundurulduğunda bu evrenlerden hata toleransı %5, güvenilirlik düzeyi %95 alındığında yaklaşık 101 işlem yapan tapu çalışanına ulaşan bir örneklem yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Araştırma için gerekli Valilik izni alınarak; bahsi geçen tapu müdürlüklerine ulaşılmıştır. Nazilli Tapu Müdürlüğü'nde ise Tapu Müdürünün yerine vekâlet eden müdür yardımcısının anket için zaman darlığından bahisle izin vermemesinden dolayı burada işlem yapan çalışanlara ulaşamadık. Bundan başka ankete katılmak istemeyen, rapor veya izinli olanlar ile iş yoğunluğu gibi ifade edilen sebeplerle 101 tapuda işlem yapan işgörene kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır.

SORU: MK'NIN 1007. MADDE ÇERÇEVESİNDE TAPU ÇALIŞANLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ VE GELECEK ENDİŞESİNİ ARAŞTIRMAK AMACIYLA AYDIN İLİ TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE İŞLEM YAPANLARI KAPSAYAN BİR ANKET ÇALIŞMASI YAPTINIZ. KAÇ SORU SORDUNUZ? HANGİ SORULARA VERİLEN CEVAPLAR ÖNE ÇIKTI? BİRAZ DA BUNDAN BAHSEDER MİSİNİZ?

CEVAP: MK'nın 1007. madde çerçevesinde tapu çalışanları üzerindeki etkisini ve gelecek endişesini araştırmak amacıyla Aydın ili tapu müdürlüklerinde işlem yapanları kapsayan bir anket çalışması yaptık. Anket, birinci bölümde 35 soru, ikinci bölümde 7 demografik soruyla birlikte toplam 42 sorudan oluşmaktadır. 101 tapu çalışanı üzerinde yapılan çalışmada tapuda işlem yapan memurların MK'nın 1007. maddesinden kaynaklanan strese verdikleri tepkiler ölçülmeye çalıştık. Her yapılan işlemde, ilgili maddenin etkisinin boyutları ve geleceğe yönelik endişeler incelendi. Özellikle

“kurum değiştirme”, “reddi miras”, “tapu çalışanlarının evliliğe bakışı”, “zaman aşımı” gibi maddelerin çalışanlar üzerinde meydana getirdiği tesirin derecesi tespit etmeye çalışmıştık. Ayrıca anket esnasında müşterinin (vatandaş) çalışan üzerinde nasıl bir baskı unsuru olduğuna da şahit olduk. Anket formlarının değerlendirilmesinde Aydın ilindeki Nazilli ilçesi Tapu Müdürlüğü hariç diğer ilçelerdeki tapu müdürlüğü çalışanlarına anket formları dağıtılarak doldurmaları istedik, doldurulan formlar toplanarak değerlendirilmeye aldık. Toplamda 101 tapu çalışanı üzerinde yapılan anket çalışmasına işlem yapmadıkları için tapu müdürleri, imza yetkisi olmadığı için hizmetli ve işçi sınıfı gibi çalışanlar dâhil etmedik. Arşiv memurları ve idari bölümden müdür yardımcılarını anket çalışmasının içine aldık. “Medeni Kanunun (MK) 1007. maddesini biliyor musunuz, MK'nın 1007. maddesini ilk öğrendiğinizde kurumda geleceğinizin olduğunu düşündünüz mü, kurum içi ilk eğitiminizde size öğretilen madde hangisidir, redd-i miras yapmayı düşünür müsünüz, MK'nın 1007. maddesinin geleceğinizi ipotek altına aldığına düşünüyor musunuz, MK'nın 1007. maddesini ilk öğrendiğinizde ne düşündünüz, MK'nın 1007. maddesinden dolayı imkânınız olsa başka kuruma geçmek ister misiniz, yapılan işlemlerdeki MK'nın 1007. madde sorumluluğunun zaman aşımı süresinin ne olmasını istersiniz, yüksek risk-düşük ücret çalışmalarınızı nasıl etkiler, Sigorta şirketlerinin tapu çalışanlarını sigorta yapmamları, sizi hangi ruh haline sokuyor, kendiniz veya çocuklarınızı tapu çalışanları ile evlendirmek isterseniz, tercihiniz ne olurdu?” gibi anket sorularıyla tapu çalışanlarının MK'nın 1007. Maddesinden dolayı içinde bulundukları şartlar ve müşteri ilişkilerindeki strese sebep olan ortamın da varlığı dikkate alınarak değerlendirme yapmayı amaçladık. Tapuda imza sorumluluğu olup da işlem yapan memurlara; yaş, cinsiyet, öğrenim durumları gibi temel değişkenlerle birlikte kurum içi işlevište

MK'nın 1007. maddesinin doğrudan veya dolaylı etkileri gibi sorular yönelttik. Bu ortamın MK'nın 1007. madde arasındaki münasebetin işlem yapan çalışana yansımaları ve gelecek endişelerini ne oranda etkilediği anket sorularına verdikleri cevaplardan anlamaya gayret sarf ettik.

SORU: ANKETE KATILANLARIN CİNSİYET ÖZELLİKLERİNDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

CEVAP: Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı ise şöyle: Erkek: 66 Kadın sayısı: 35 Buna göre ankete katılanların %65.3'ü erkek, %34.7'si ise kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %18.8'i bekâr, %78.2'si ise evlidir. Cinsiyete göre evlilik durumu incelendiğinde ise erkeklerin %24.2'sinin kadınların ise %8.6'sının bekar olduğu belirlenmiştir. TKFM bünyesinde çalışanların yaklaşık %25'i kadın, %75'i ise erkeklerden meydana gelmektedir.

SORU: ÖĞRENİM DURUMLARI HAKKINDA DA BİLGİ VEREBİLİR MİSİNİZ?

CEVAP: Ankete katılanların öğrenim durumları ise şöyledir: Lise (9), Ön lisans(20), Lisans(62) ve Yüksek lisans(10).Buna göre ankete katılan tapu çalışanlarının %9.9'unun lise, %19.8'inin ön lisans, %61,4'ünün lisans, %9.9'unun ise yüksek lisans mezunu olduğunu tespit ettik.

SORU: TAPUDA HİZMET ÜRETEENLER/ÇALIŞANLAR ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR VAR MI?

CEVAP: Bizim yaptığımız alan ile ilgili olarak yapılmış herhangi bir çalışma mevcut değildir. Sahasında tek olma özelliğini taşımaktadır. Ama kurum bünyesinde akademik olmayan bir takım çalışmalar yapılmıştır. Şu husus

gözden ırak edilmemesi gerektiğine inanıyoruz:Tapu hizmeti, devletin egemenliği ile ilgili önemli bir alandır. Tapu Müdürlüklerinde halen yılda 6.500.000'den fazla tapu işlemi gerçekleştirilmekte ve ortalama 20 milyon civarında vatandaş tapu müdürlüklerinden hizmet almaktadır. Bu sebeple tapu müdürlükleri devlet ile vatandaşlar arasında önemli bir irtibat noktası ve köprü konumundadır.

SORU: TAPU MÜDÜRLÜKLERİNDE İŞLEM YOĞUNLUĞU ÇOK FAZLA OLMASINA RAĞMEN AYNI NİSPETTE PERSONEL ARTIŞI SÖZ KONUSU MU?

CEVAP: Takdir edersiniz ki, biz burada araştırmamızın sonuçlarını değerlendiriyoruz. Vereceğimiz cevaplar da buna göre olacaktır. Bu hususu ifade ettikten sonra söyleyebilir ki, Tapu Müdürlüklerinde oldukça fazla bir iş yükü bulunmaktadır. Personel sayısında önemli bir artış olmamasına rağmen, işlem sayısı hızla artmaktadır. Örneğin, 2003 yılında 2.730.432 adet işlem gerçekleşirken, 2008 yılında tapu müdürlüklerindeki işlem sayısı 6.584.783'e yükselmiştir. İşlem hacminin %141 artmasına karşılık, aynı zaman dilimindeki personel artışı ise sadece %21 civarındadır. 2003 yılında personel başına ortalama 506 işlem düşerken, bu rakam 2008 yılında yaklaşık iki katına çıkarak 1.006'yı bulmuştur. Bu veriler kitabımızda ayrıntılı olarak mevcuttur.

Ayrıca, tapu hizmetlerinden alınan harçlar sebebiyle, hazineye önemli bir katkı da sağlanmaktadır. Örneğin, 2008 yılında hazineye aktarılan miktar 2.156. 695.801 TL' dir. Kuruma aynı yıl hazine tarafından tahsis edilen bütçenin sadece 422.447.000 TL olduğu dikkate alınırsa, TKGM'nin aldığı ödeneği yaklaşık dört katıyla hazineye geri iade ettiği düşünülebilir. Bu kadar yoğun bir işlemin yapıldığı tapu müdürlüklerinde halkın önemli bir kısmının ilgi alanına girmesine ve buradaki sorunların kamuoyunun ilgisini çekmesine

karşın, tapu çalışanlarının hangi şartlarda ve nasıl bir ruh halinde, kaç çeşit baskı altında kaldığına dair hemen hemen hiçbir çalışmanın yapılmaması; yapılsa dahi çok sathi kalması; yani sorun/mesele merkezli olmaması dikkat çekicidir. Medeni Kanunun 1007. maddesinin çalışanlar üzerindeki etkisinin hangi boyutlarda olduğunu gösteren müşahhas (somut) verilerin olmaması; sadece etik gibi konularda araştırmaların yapılması; bunun da dış etkenler şeklinde olması; ayrıca üzerinde durulması icap eden bir konuyu olduğunu düşünüyoruz.

SORU: TKGM BÜNYESİNDEKİ ÇALIŞMALARDAN BAHSEDERSEK...

CEVAP: Evet, TKGM’de yapılan muhtelif çalışmalar vardır. Buradaki çalışmalar genellikle, Kalite Yönetim Sistemi kapsamında bölge müdürlüklerinde nezdinde oluşturulan “iyileştirme” takımı oluşturma çabaları olup, akademik bir hüviyeti yoktur. Bu sadece TS EN ISO 9001: 2008 ölçülerine/ standardına göre kurulmuş “Kalite Yönetim Sistemi” çerçevesinde yapılan çalışmalardır. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü’nün (TKGM, 2013) Uygulamalar bölümünde “Kalite Yönetim Sistemi” problem havuzlarında yer alan 194 konu esas alınarak yapılmış bölge müdürlüklerindeki çalışmalardan bazıları şunlardır:

Diyarbakır Tapu ve Kadastro VII. Bölge Müdürlüğü (Ocak-2012), Bursa Tapu ve Kadastro IV. Bölge Müdürlüğü (Ocak-2012), Gaziantep Tapu ve Kadastro XIII. Bölge Müdürlüğü (Aralık-2011), Trabzon Tapu ve Kadastro IX. Bölge Müdürlüğü (Şubat-2012), Antalya Tapu ve Kadastro VI. Bölge Müdürlüğü (Şubat-2012), Edirne Tapu ve Kadastro XIV. Bölge Müdürlüğü (Ocak-2012) bünyesinde yapılan “Kalite Yönetim Sistemi” çerçevesinde gerçekleştirilen iyileştirme takım çalışmalarında ana eksen problem havuzlarıdır. Bu sebeple çalışanların sorunlarına yukarıdan aşağıya (Tümdengelim) metodolojisi uygulanmıştır.

Çalışanların sorunlarının merkezine (MK 1007. maddesi anlamında) ışık tutacak bir çalışmadan bahsetmek mümkün değildir. Daha ziyade amirler tarafından oluşturulan iyileştirme takımlarının oylamalarında öne çıkan bazı hususlar şunlardır:

1- “Daire İçi Görevlendirmenin Adil ve Objektif Olarak Yapılmaması, İş Yükü Dağılımının Düzensiz Olması” (Gaziantep Tapu ve Kadastro XIII. Bölge Müdürlüğü: Aralık-2011),

2- “Personelde Görülen Moral Bozukluğu, Olumsuz Düşünce, Stres Ve Motivasyon Eksikliği vb. Sebeplerden Aidiyet Duygusunun Azalması Dolayısıyla Verimliliğin Düşük Olması” (Trabzon Tapu ve Kadastro IX. Bölge Müdürlüğü: Şubat2012),

3- “Personelde Eğitim Ve Motivasyon Eksikliği” (Edirne Tapu ve Kadastro XIV. Bölge Müdürlüğü: Ocak-2012),

4- “Adaletsiz İş Dağılımı” (Antalya Tapu ve Kadastro VI. Bölge Müdürlüğü: Şubat-2012),

5- “Görev Tanımlarının Net Olarak Belli Olmasına Rağmen Adaletli İş Dağılımı Olmaması”dır (Bursa Tapu ve Kadastro IV. Bölge Müdürlüğü: Ocak-2012)

Görüldüğü üzere bu tür eğitim çalışmalarında ve kısıtlayıcı problem havuzlarına rağmen; en çok oyu alan maddelerin çalışan merkezli olması, dikkat çekicidir. Dolayısıyla çalışan psikolojisinin dikkatle izlenmesini gerektiren bir durumunun varlığından söz edilebilir.

Ancak “yolsuzluk” ve “etik” konulu çalışmalarda objektif ölçülerle subjektif yaklaşımların sorunları halletmediği de ortadadır. Çalışan merkezli bir çalışmadan ziyade hizmet alanlara yönelik birtakım hükümlerin derde deva olmadığı görülmektedir. Son yıllarda tapu sicil müdürlüklerinde yaşanan rüşvet olaylarını değerlendirmek ve tapuda görevli memurların bu olaylardan nasıl etkilendiğini belirlemek amacıyla Türk İmar Sen’in 2008 yılında yaptığı bir çalışma var. Yapılan çalışmada iki husus öne çıkmaktadır: Birincisi,

tapu sicil memurlarının, kendi kurumlarındaki rüşvet haberleri ve kurumun itibarının giderek bozulmasından olumsuz etkilenmeleri (Ankete göre, memurların %77'si tapudaki rüşvet haberlerinden olumsuz etkilenmiş halde), ikincisi, bu kurumda çalışan memurların çoğunluğuna vatandaşlarca rüşvet teklif edilmiş olmasıdır (Buna göre, tapu çalışanlarının %41'ine 10'dan fazla, %38'ine 5'ten fazla, %21'ine ise 1 kez rüşvet teklif edilmiştir. Üstelik bu rüşvet tekliflerinin %48'i, usulsüz bir işin görülmesi için yapılmıştır. Ankete katılanların %39'una rutin bir işlemi yapmaları için bile rüşvet teklif edilmiş olması da, anketin bir diğer çarpıcı bulgusudur). Asıl çalışma sahalarının, çalışanları etik dışı davranışlara iten veya böylesi bir ortama zemin hazırlayan şartların araştırmaya muhtaç olmasıdır.

SORU: SİZE GÖRE ARAŞTIRMANIZDAKİ EN ÇARPICI HUSUS NEDİR?

CEVAP: Dediğimiz gibi biz burada araştırmanın sonuçlarını yorumluyoruz. Kendi yorumumuzu değil. Buna göre, köklü bir kurumun çalışanlarının nasıl etkisizleştirildiği elde edilen verilerden anlaşılmaktadır. Dünya üzerinde derin tarihi köklere sahip bir milletin en mühim kurumlarından olan TKGM bünyesindeki tapu çalışanlarında unutulmuşluk ve değersizlik hissiyatının varlığı; araştırmadaki en önemli bulgulardandır.

Araştırma neticesinde elde edilen bulgular ile MK 1007. maddesinin tapu çalışanları üzerindeki olumsuz etkileri ve gelecek endişesini önlemeye yönelik çözüm önerileri şu şekilde sıralanabilir:

Araştırmada elde edilen önemli bir bulgu, çalışanların büyük çoğunluğunun, MK'nın 1007. maddesinin geleceklerini ipotek altına aldığına düşünmesi (%82.2), MK'nın 1007. maddesini ilk öğrendiklerinde kurum değiştirme arzuları (%78.2) ve bundan dolayı

imkânları olsa kurum değiştirme taleplerinin yüksekliği (%86.1) çok önemli bulgulardandır. Özellikle yapılan işlemlerdeki MK 1007. maddede sorumluluğunun en fazla 10 yıl ile sınırlandırılmaları yönündeki beyanları (%88.1) bu meselenin ne kadar acil olduğuna işaretler. Her ne kadar bu tezin hazırlanması sırasında TBMM görüşülerek çıkan Torba Yasası'nda sorumluluğun 10 yıla indirilmesi çalışan açısından bir kazanç olsa da, çalışma şartlarının zorluğu, yüksek riske karşılık düşük ücret vb. gerçekler, değişmemektedir.

Yine tapu çalışanlarının en büyük sorunlarından birisi de özlük haklarındaki denge-sizliktir. Yoğun ve yüksek risk nispetine göre en düşük maaşla kamu hizmeti ifa etmeleri, çalışmalarını çok olumsuz etkilemesi (%88.1), buna karşılık tapu çalışanlarının aldıkları maaşlarını da son kuruşuna kadar hak ettiklerini düşünmeleri (%97.03) esas itibariyle bu çalışmanın en önemli bulgularındandır.

Müşteri (vatandaş) zihninde döner sermayeden pay aldığı düşünülen; ancak hiçbir zaman tapu çalışanına dönmeyen döner sermayeden pay almak da çalışana ayrı bir şevk ve itici güç olacağı (81.2), sigorta şirketlerinin tapu çalışanlarını sigorta yapmamaları (%87.2), tapu çalışanlarını rencide ettiği gözlemlenmektedir. Aslında bu araştırmada en dikkat çekici ve üzerinde düşünülmesi icap eden konu, tapu çalışanlarının evlilik ile ilgili görüşleridir. Kendilerinin veya çocuklarını tapu çalışanları ile evlendirmek istememeleri (%80.2) tapu çalışanların açısından çok ağır bir bulgudur. Tapu müdürlüklerinde maddi bir karşılık olmadan müdür vekilliği yapılmasına, çalışanların sorumluluğunun karşılığını *almadan* müdür vekilliği görevini üstlenmek istememeleri (%81.2) ve yine başka kurumların yaptıkları hataları tapu çalışanlarının üstlenmesi (noter gibi) ayrı bir sıkıntı ve sorumluluk (%92.1) kaynağıdır.

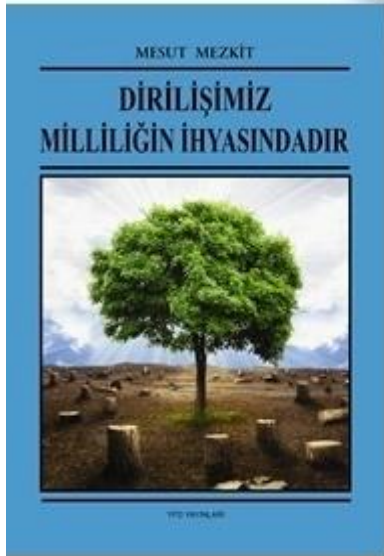
Resmi verilere göre kurumdan ayrılmaların azalması; esas itibariyle muvafakat verilmemesi, kurumlar arası geçişlerin zorluğu

vb. sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü, araştırmadaki donelerden bu netice çıkmaktadır. İktidar mevkide-kilerin muhtelif sebeplerle tapu çalışanlarına *farklı* bakmaları; astları baskı altına almaktadır. Bu, sorunu daha da derinleştirmektedir. Zaman zaman sorumluluk makamındakilerin, tapu

çalışanlarının ücretlerini hak etmediği yönündeki meclis konuşmalarının basına yansımaları işlem yapan personelin özlük hakları cihetinden açmaza sürüklemektedir. Ayrıca, kırıncı bir söylem olduğu da dikkatlerden kaçmamaktadır.

**MUHAFAZAKÂR DEĞİŞİM:
TÜRKİYE'NİN GELECEK VİZYONU**

**DİRİLİŞİMİZ MİLLİLİĞİN
İHYASINDADIR:**
**YENİ BİR MUŞTUNUN
HABERCİSİ**

**"NEO-CON"İZMİN
EMPERYALİST FİKRİ**

SORU: SON OLARAK BU ÇALIŞMANIZLA HANGİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ SUNDUNUZ?

CEVAP: Çözüm Önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz.

Öncelikli olarak yapılması gereken MK'nın 1007. maddesinin etkisi asgariye indirilmelidir. Bu konuyla alakalı çalışmalar mevcuttur. Mer'i mevzuata göre tapu çalışan torunlarını bile ipotek altına alan kanun maddesinin tadiline acilen ihtiyaç olduğu ortadadır.

TBMM'de görüşülüp Torba Kanunu'nda yasalaşan zaman aşımı süresinin 10 yıl ile sınırlandırılması olumlu bir gelişme olmakla birlikte yetersiz olduğu bir vakıadır. Köklü bir çözüm bulunacak ise, bu zamanın beş yıl ile sınırlandırılması; hatta mümkün ise kaldırılması acilen alınması gereken tedbirlerden birisidir. Eğer çalışandan kaynaklanan bir sui-istimal var ise bununla alakalı kanunlarımız açıktır. Bu tür yolsuzluğun üzerine gidilerek gerekli ceza-i müeyyide, işlemi yapana rücu ettirilerek mesele hal edilecektir.

Tapu çalışanlarının kurumlarına bağlılıklarını pekiştirecek maddi ve manevi tedbirlerin alınması elzemdir. Bu maddeyi ilk duyduğunda kurum değiştirmeyi aklına koyan bir kişinin fikrinin olumlu yönde değişmesi, ilgili maddenin çalışan lehine tadil edilmesiyle mümkündür. Ancak, sadece MK'nın 1007. maddesindeki kısmi tadilat, yoğun iş temposuyla çalışanlara özlük haklarında iyileştirme olarak yansımaz ise çok da etkili olacağı şüphelidir. Dolayısıyla tapu çalışanlarının özlük hakları mutlaka iyileştirilmelidir. Yüksek risk düşük ücret, modern köle anlayışına tekabül etme tehlikesi göstereceğinden; bu hususun mutlaka düzeltilmeye ihtiyacı vardır. En çok para kazandıran bir kurumun personeline döner sermayeden tek kuruşun bile dönmemesi "*savaşma; kaç*" düşüncesini hâkim kılacaktır. İşlem başı alınan döner sermayeden tapu

çalışanına verilecek küçük bir payın moral ve motivasyonunu nasıl etkileyeceği, stresin nasıl eksi yönde eğilim göstereceği görülecektir. Ama, asıl mühim nokta ise tapu hizmetlerinin teknik meslek sınıfına dahil edilmesi hususudur.

Tapu çalışanlarının şevkini artıracak temel etki, çalışanların kurumlarını sahiplenmesini temin edilme meselesidir. Bu baği güçlendirecek, sahipsizlik duygularını izale edecek iletişimsizlik sorunu halledilmelidir. Çalışanların sorunlarını çözümüne yönelik niyet ve hareketlerin varlığı öncelikle yapılması gerekenlerdendir. Bundan kastın ivedilikle âdil bir ücretlendirme sisteminin tesisidir. Çok yoğun ve stresli ortamda çalışmanın karşılığı itilmiş ve sahipsiz bir memur anlayışına yol açan sebeplerin ortadan kaldırılması acil çözüm bekleyen sorunlardandır. Eşit işe eşit ücret prensibince tapu çalışanına verdiği emek ve üstlendiği sorumluluğa göre maaş sistemine geçilmelidir. Daha az iş yoğunluğu ve riski olan diğer kurumlar arası maaş dengesizliği giderilmelidir. Tapu çalışanları sıradan memur değil, meslek grubu sınıfına dahil edilerek maaş dengelenmesi sağlanmalıdır. Buna ilaveten en çok gelir teminin eden kurumunun çalışanlarına döner sermayeden pay dağıtılması da ehemmiyet arz etmektedir.

Tapu çalışanına aidiyet hissinin verilmesi zaruridir. Bu da personele sahip çıkmakla mümkündür. Bir insanın, iyi ve kötü gününde yanında olmayan bir kuruma bakış açısıyla, tam tersi bir durum sergileyen bir kuruma bakış açısının aynı olmayacağı aşikârdır. Düğününden habersiz, ölümünde teselli bulamayan bir tapu çalışanında -haklı olarak- ne zaman sahip çıkılacağı duygusu hakim olacaktır. Bunun için çalışma ortamlarının iyileştirilmesi, sosyal hakların düzeltilmesi gibi tedbirlerin alınarak; bu kapsamda başarılı personeli ödüllendirme gibi çalışmaların yapılması mümkündür. Yine, çalışanların özel günlerinin hatırlanması, izin gibi uygulamaların yapılması aidiyet hissini kuvvetlendirecektir. Şurası bir

hakikattir ki, sahip çıkılan bir tapu çalışanının kendi kurumunu sahiplenmesi kadar doğal bir şey olamaz. Şimdiye kadar MK'nın 1007. maddesinden mağdur olanlara sahip çıkılmadığı ortadadır.

Öncelikle maddi konularla birlikte tapu çalışanları mutlaka sigortalanmalıdır. Bir fon oluşturularak gayri ihtiyari yapılan hatalardan dolayı cebinden para ödemek zorunda kalanların başka yollara tevessülü önlenmelidir. Nasıl ki birçok kurumda vızne tazminatı var ise tapu çalışanına da işlem tazminatı adım altında günlük yapılan hataları izale edici aylık ödemeler yapılmalıdır.

Tapu kurumları işlem riski açısında yüksek müesseseler oldukları için stresi tetikleyen ortamın varlığı da o kadar fazladır. Bundan doğabilecek zararları azaltmanın en iyi yolu personelin çalışma şevkini artıracak tedbirlerin alınmasıdır. Bu çok zor bir konu değildir. Bu iş, tapu çalışanların amirlerine düşmektedir. Sabah geldiklerinde "öteleyici" bir davranış değil; "kazandırıcı" bir tutum sergilenmelidir. Bu da basit cümleciklerle mümkündür. Ancak görünen o ki sirke satan bir amir tipinin varlığı daha işlem yapmaya başlamadan kıskırtıcı ortamın varlığına delâlettir. Bu husus tespit edilirken "olağan" toplantıların ne sıklıkta yapıldığına bakmak yeterli olacaktır. Kaç tane tapu müdürlüğünde mutad/olağan personel toplantısı yapıldığı (ayda bir veya hiç hatırlamadığını beyan edenlerin oranı yaklaşık %86,2'dir) araştırma sonuçlarından anlaşılabilmektedir. Tapu müdürlüklerinde tespit edilecek bir günde haftalık mutlaka -beş dakika bile olsa- personel ile değerlendirme toplantısı yapılmalıdır (Çok büyük müdürlüklerinde bölünerek yapılabilir). Bu hususun çok önemli oluşu düşünülmektedir. Tapu müdürlüklerinde toplantı genellikle sonuç odaklıdır. Yani ortada sorun olduğunda sorunu tartışmak değil; sorunu "niye yapıldığını" ifade etmeye yönelik tertip edilen konuşma ortamları vardır. Bu, çare değildir. Neticede tapu mü-

dürlüklerinde personeli sahiplenici toplantıların yapılması elzemdir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususun da vatandaş baskısı ve üst kademe baskısıdır. Bu meselenin, amirler tarafından tapu çalışanına yansıtmadan çözme gayreti içinde olunması, esastır. Bu noktada vatandaş ve üst baskıya göğüs ger(e)meyen amir, topu taca bile atmadan doğrudan memura yüklemesi; işin içinden çıkılmaz hal almasına zemin hazırlamış olmaktadır. Aslında, amirin bu tür baskılara engel olarak çalışanın yanında yer alması gerekir iken; bu husustaki (istisnalar genel kurala aykırılık teşkil etmez) sıkıntıların varlığı da göz ardı edilmemelidir. Ortada huksuz bir durum var ise çözmek ilgili amirlerle düşmektedir.

Tapu müdürlüklerindeki göstermelik eğitimlerin gerçek manada eğitime dönüştürülmesi gerekmektedir. Tapu müdürlükleri uygulama makamıdır. Böylesi bir durumda, mevzuatın çok değişkenli olmasına sebep teşkil etmektedir. Değişkeni çok bir kurumda personelin niteliği de önemlidir. İşlem yoğunluğu vb. sebeplerden dolayı TST bile gerçek manada çalışanlar tarafından ya okunmamış veyahüt da üstün körü geçilmiştir. Gerçekte, TST, TKGM'nin anayasasıdır. İşlemler, buna göre yön aldığından eğitimlerin ne kadar mühim olduğu ortadadır. Dolayısıyla tapuda işlem yapan personelin donanımlı olması kaçınılmazdır. Bunun için kurum içi eğitimlerin yapılması zorunluluktur. Bu da olağan toplantıların yapılmasıyla mümkündür. Bu hususa çok önem verilmesi gerekliliği araştırma sonuçlarından çıkmaktadır. Verilmez ise, tapu müdürlüklerinde "usta-çırak ilişkisinde ustanın her bildiği doğrudur" ilkesinden yola çıkılarak yapılan işlemlerde hata oranının çok yüksek olacaktır. Bu hususun halledilmesi, kurum amirlerinin teşvik ve tertibiyle yapılan eğitimli-motivasyonlu toplantılarla mümkündür.

Diğer bir husus ise noterlerin verdikleri hatalı vekâletnamelerden tapu müdürlüklerinin sorumlu olması meselesidir. Yine buna

benzer kurumların hatalı evrak düzenlemeleri tapu çalışanlarını mesuliyet altına sokmaktadır. Bu gibi kurumların hatalı belge tertip etmelerinin önüne geçilmeli; özellikle hatalı evrak sorumluluğu düzenleyene ait olmalıdır. En son uygulayıcı makamın tapu olması, hazırlayıcıları sorumluluktan kurtarmamalıdır.

2013 tarihli TST 88. maddesi şu şekildedir: “Madde 88 – (1) Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, mahkemeler, icra müdürlükleri, bankalar ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından düzenlenen aynî veya kişisel hakkı sona erdirecek nitelikteki belgeler, tapu işlemi için elden ibraz edilemez. Bu belgeler 7201 sayılı Kanun hükümlerine göre müdürlüklere tebliğ edilir.

(2) Birinci fıkra gereğince, tapu işlemlerine yönelik düzenlenen belgelerde silinti, kazıntı ve çıkıntı yapılamaz.”

Tapu müdürlüklerine gelen terkin müzekkereleri “7201 sayılı Kanun hükümlerine göre müdürlüklere tebliğ edilir” hükmüne göre işlem görmektedir. Dolayısıyla ilgili kuruma güvenerek telefon vb. ile teyit alma ihtiyacına gerek kalmadan terkinin yapılabilmesi gerekmektedir. Ancak, tapu çalışanlarına yönelttiğimiz “Zimmet veya resmi mektupla gelen terkin müzekkereleri için ilgili kurumdan teyit alma ihtiyacı hissediyor musunuz?” sorusuna %81.2 gibi yüksek oranda ilgili kurumdan teyit alma ihtiyacının hissedilmesi cevabının verilmesi, tapu çalışanına göre ilgili TST, maddesinin meseleyi

çözmediği görülmektedir. Neden çözmediğini, ilgili kurumların bu belgeleri gönderirken özensiz bir tutum sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Meselâ, bazı icra müdürlüklerinde hâlâ avukatların sekreterlerine posta yaptırması bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Bu hususlarda ilgili kurumların hassasiyetlerinin gözden geçirmesi lazımdır. TKGM, bu tür kuruluşlarla devamlı işbirliği içinde kalarak; sorunları çözme iradelerini sergilemeleri gerekmektedir.

Son olarak MK 1007. maddesinin tapu çalışanları üzerindeki etkisi ve gelecek endişesi ile alakalı emlakçı veya aracı baskısının çalışanlar üzerindeki etkilerine temas etmekte fayda vardır. Bu konu hâlâ çözülememiştir. Dolayısıyla emlakçılık mesleği ya da emlak danışmanlığı belirli kıstaslara göre yeniden düzenlenmelidir. Takipçilik adı altında yürütülen emlakçılık, mutlaka disipline edilerek kayıt altına alınması gereken bir sorundur. Tapu çalışanlarını en çok strese sokan sorunların başında gelen emlakçılık adı altında yürütülen takipçilik mesleği Emlak Müşavirliği adıyla kayıt altına alınarak kayıt dışılığın önüne geçilmelidir. Böylece emlakçılık mesleğine güven de sağlanır. Bu noktada TBMM’nin bu hususla alakalı çalışması mutlaka bir neticeye bağlanmalıdır. Yani Emlak Danışmanlığı Kanunu bir an önce çıkarılmalıdır. Böylece hem kayıt dışılığın önüne geçilmiş olunur hem de en çok şikâyet konusu olan emlakçılığa yönelik eleştiriler azalmış olur.

Teşkilat, Teçhizat ve Tefekkürât (Doktrin) (3T) Perspektifinde Dumansız Barut Teknolojisi (18.yy ve 20.yy Osmanlı Ordusu Örneği)*

Zafer EFE**

zaferefe91@gmail.com

Hüsamettin İNAÇ***

husamettininac@yahoo.com

Öz

Harp tarihi ve stratejileri alanında yapılan çalışmalarda orduların başarıları ve hezimetleri hususlarındaki nedenler araştırılırken ekseriyetle tarihsel bir kişilik olarak komutanların vasıfları ve orduların teçhizat üstünlükleri üzerinde durulmaktadır. Nitekim bu tarz durumlar, savaşların neticelerinin belirlenmesinde etkili olmakla beraber, orduları var eden asli unsur olan askerlerin psikolojik ve fiziksel nitelikleri başta olmak üzere, askerlerin kullandıkları teçhizatların niteliği ve asker-teçhizat ilişkisinden doğan taktik ve stratejik unsurların organizasyonel planlanması ve savaş meydanlarına operasyonel uygulanabilirliği durumlarının birlikte değerlendirilmesi, tarihte meydana gelen muharebelerin doğasını ve o zamanki şartları ile birlikte objektif değerlendirilebilmeleri hususunda büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada; Avrupa'da ulus devletlerin ortaya çıkma süreçleri boyunca meydana gelen savaşlarla birlikte ihtiyaç hasılı, orduların düşman unsurları etkili ve kısa süre içerisinde mağlup ederek en az zararla ve en fazla zayıyat verdirerek savaşı kazanma ihtiyacı içerisinde, savaş ortamının gereksinimleri olan teknolojik gelişmelerin bir ürünü olan dumansız barut teknolojisinin Avrupa'da ortaya çıkışı ve bu teknolojinin Osmanlı Ordusu tarafından kullanılmaya başlanması sürecinde, Osmanlı Ordusu'nun 18. yy ve 20. yy yenileşme dönemleri boyunca bu teknolojinin teşkilat, teçhizat ve tefekkürât (Doktrin) açısından ne gibi değişim ve dönüşümlere yol açtığı, askeri ve bürokratik organizasyon sistemlerinin işleyişinde nasıl bir etki yarattığı, bunun temelinde insan faktörü boyutuyla asker üzerinde nasıl etkiler yarattığı ve Osmanlı Devletini uluslararası ilişkiler düzeyinde nasıl etkilediği hususları araştırmanın asıl sorularını oluşturmaktadır.

Çalışma süresince; arşiv belgelerinden elde edilen birincil kaynaklar ve konu ile ilgili yazılmış telif eserler, belge analizi yöntemiyle incelenerek askeri tarih araştırmalarında orduların yenileşme süreçlerinde meydana gelen maddi değişim ve dönüşümlerin, ordu kurumunun fiziki yapılarını teşkil eden ve bu kurum içerisine dahil olan askeri ve bürokratik personelin fikri ve ruhi yapısına da nasıl etki oluşturduğunun kritiği yapılarak kullanılan teçhizatın birey olarak askerin kullandığı teçhizat ile kurum içerisinde nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşadığı ve insan-madde ilişkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürât, 3T, Dumansız Barut, Osmanlı Ordusu, Dumansız Barut Teknolojisi.

* Askeri tarih çalışmalarında, Teşkilat, Teçhizat ve Tefekkürât (Doktrin) (3T) aracını ortaya koyan Dr. Cevat ŞAYİN ile birlikte bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki yönlendirme ve çalışma perspektifinin oluşmasında katkıları olan Doç. Dr. Gültekin YILDIZ'a, devletler arası ilişkilerin değerlendirilmesi konusunda farklı bakış açıları kazanmamda büyük katkıları bulunan Dumlupınar Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ABD Öğretim Üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

**Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar ABD ve Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ABD Yüksek Lisans Öğrencisi.
zaferefe91@gmail.com

*** Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi.
husamettininac@yahoo.com

Organization, Equipment and Tefekkürât (Doctrine) (3T) Perspective in Smokeless Powder Technology (Example of The 18th and 20th Century Ottoman Army)

Abstract

In the studies of war history and strategies, investigating the causes of success and defeat the army of the issues usually focused on the commander as a historical personality characteristics and advantages of military equipment. In fact, this assessment, although effective in determining the result of the war, especially the essential elements troops psychological and physical qualities that the creation of the army, of the nature of the equipment used by the military and the military-equipment relationship arising tactical and strategic and organizational planning and control assessment with the square of the operational feasibility of the situation, the nature of battles in history occurred at that time and objective assessment of conditions can together with the fact that is of great importance.

In this study; as the need arises with the war occurred during the exit process of emergence of the nation state in Europe, defeated army in an effective and soon hostile elements with the least damage and most casualties in the need to win the costumed war, a product of the technological development of the needs of the war environment with smokeless powder technology and the emergence in Europe of this technology in the process of being used by the Ottoman army in the 18th century and 20th centuries in The Ottoman Army. Organization of this technology during the reform period, equipment and tefekkürât (doctrine) What kind of changes in terms and it leads to conversion, how to make an impact on the functioning of the military and bureaucratic system of organization, it is essential in the creation affect how the military, the human factor is size and how affected international relations in the Ottoman Empire are the main issues that the research question.

During the study period; archival documents written copyright works dealing with primary sources and issues derived from the document analysis method of studying military history research in the army of the innovation process in tangible changes and transformations that have occurred, which constitutes the physical structure of the military institution and the idea of military and civil personnel involved into these institutions and spiritual how to create a structure that made the critical effect used where a change and transformation in how institutions with equipment used by the military as individual equipment and tried to analyze the relationship of human substance.

Keywords: Organization, Equipment, Doctrin, 3T, Smokeless Gunpowder, The Ottoman Army, Smokeless Gun Powder Technology.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca ateş, insanın hem uhrevi dünyasında hem de maddi dünyasında oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Tarih öncesi dönemlerden itibaren ateşin keşfi ile birlikte insanlar ateşi; hayatlarındaki işlerini kolaylaştıracak pratik çözümler için bir araç olarak kullanırken hayatı bir öneme sahip olan barınaklarının ısıtılmasında ve güvenliklerini sağlayacak çözümler üretme faaliyetleri kapsamında savaş araç ve gereçlerinin üretimleri safhalarında da kullanarak hayatlarının hemen her alanında kullanmışlardır.

Her ne kadar ateşin insanlar tarafından kullanımı insanlık tarihindeki yerinin geniş kapsamından ve konunun geniş kapsamı gereği başka bir çalışmanın konusunu teşkil edebilecek olsa da ateşin insanların saldırma ve savunma stratejilerinde çevresi üzerinde yarattığı psikolojik etkiye değinilmeden geçilemeyecektir. Bununla birlikte çalışmanın asıl konusunu oluşturan dumansız barut teknolojisinin Osmanlı Ordusu'nda kullanılmaya başlanmasının yine insanın ihtiyaçlarından doğan bir takım gereksinimleri ve ihtiyaçlara cevap verecek teknolojilerin de bu bağlamda gelişme gösterdiği inceleneyecektir. Bunlara ek olarak doğası gereği değişim ve dönüşümlere maruz kalan ancak zaman zaman da bu değişim ve dönüşümlere karşı da direnç gösteren insanın hayatına müdahil olan maddelerin sadece maddi yaşantısını değil aynı zamanda insanın oluşturduğu kurumları organizasyonları ve çevre ile olan ilişkilerini de etkilediği görülmektedir.

Günümüzde insanlar tarafından elde edilmesi planlanan teknolojilerin geliştirilmesi ve enerji temini konusunda maddelere duyulan ihtiyaçları karşılamaya yönelik oluşturulan projeler, politikalar ve bunların sistematik uygulanması için ihtiyaç duyulan kurumların yönetimi ile ilgili yapılan idari düzenlemeler, insanın maddi yaşantısının ihtiyaçlarına cevap

vermek için verilen çabaların somut kanıtlarını gözer önüne sermektedir.

Çalışma boyunca yukarıda bahsedilen durumlara bağlı kalınarak dumansız barutun öncelikle Avrupa da nasıl ve ne kaygılarla ortaya çıktığını, devam eden süreçte Osmanlı Ordusuna nasıl müdahil olduğunu, ordu teşkilatlanmasında bu teknolojinin stratejik, operatif ve taktik seviyelerde ne gibi durumlara neden olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Unutulmamalıdır ki bugün bile sahip olunan teknolojilerin büyük ekseriyeti çaresiz kalınan durumlarda ortaya çıkan ürünlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bir devletin bir teknolojiyi ithal etmesi ya da kendisinin üretmesi 3T (Teşkilat, Teçhizat ve Tefekkürât) açısından değerlendirilmelerini devletlerin doğası ile orduların doğasının benzer olması sebebiyle ilişkilerin etraflıca anlaşılabilmesi açısından geniş anlamlar içermektedir. Bu anlamda çalışma boyunca dumansız barut teknolojisinin ilk bakışta sadece teçhizat olarak görülen bir yenileşme olduğu kanısının aksine, bahsi geçen yenileşme hareketinin kapsamında ele alınan durumlar ve yapılan değerlendirmeler, okuyucunun ordu ve devlet teşkilatlanmalarının geçmişi ve bugünü için yapılabilecek değerlendirmelerin 3T perspektifinde analiz edildiğinde yeni fikirlere örnek teşkil edebileceği temennisini taşımaktadır.

1. DUMANSIZBARUT TEKNOLOJİSİNİN AVRUPA'DA ORTAYA ÇIKIŞI

Topraktaki organik canlı dışkılarının topraktaki nem ile birlikte kristalize bir yapı almasıyla birlikte barutun en önemli bileşeni olan güherçilenin oluşumu ve bu oluşumun özellikle barut yapımında kullanılan en verimli ara maddelerden biri olan ağaç menşeli kömürü ve kükürt ile bileşik oluşturacak şekilde

ortaya çıktığı bilinmektedir¹. Barut en ilkel hâli ile yanması esnasında oldukça yoğun şekilde duman çıkartan kara barut olarak Çinliler tarafından eğlence amaçlı havai fişek gösterilerinde kullanılmaya başlanmıştır²

Arapça petrol kelimesi ile ifade edilen barutun tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. İlk defa Çinliler tarafından Sung Hanedanı döneminde (960–1279) savaş bakanı Yu-Yen-Wen tarafından gündeme getirildiği bilinmektedir³. 12.yy da bütün Asya kıtasına daha sonra ise Avrupa'ya yayıldığına dair görüşler mevcuttur. Barutun kullanılması ekseriyetle Haçlı Seferleri ile birlikte yaygın hale gelmiştir. Ancak burada bahsi geçen barut kara barut olup dumansız barutun çok daha sonraları Avrupa'da ortaya çıktığı bilinmektedir⁴.

1884 yılına gelindiğinde Fransız kimyager Paul Marie Eugène Vieille silahlarda ve toplarda kullanılabilen ilk dumansız barutu yaptı⁵. Nitroselülozun⁶ jelatinleştirilmesiyle elde edilen barut katı artık bırakmadan yanan ve hemen hemen renksiz bir gaz çıkartan, temel maddesi nitroselüloz olan bu barutların kuramsal ve somut gücü kara barutlarınkinden üç kez daha yüksek olan; öte yandan yanmaları sırasında bütünüyle gaz halinde ürünler açığa çıktığından, atışta yalnızca hafif bir duman oluşturan dumansız barutu üretmeyi başarmıştı.

Dumansız barutun bileşenlerini oluşturan hammaddelerin ithali ve ihracatı organizasyonel ve stratejik açıdan ilişkileri geliştirdiği çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de değinileceği üzere arşiv belgelerinde mevcuttur. Dumansız baruttan önce kara barut kullanılmakta idi. Bu barut türü büyük bölümü güherçile⁷ ve ağaç menşeli kömür ile kükürt bileşiminden müteşekkildi. Barutun elde edilmesi sürecinde her ne kadar ilk başlarda hammadde konusunda sıkıntı çekilecek herhangi bir durum göze çarpmıyor olsa arşiv belgelerinde geçen ifadelerde birtakım ithalat ve ihracat yasaklarının bulunduğu belirtilmektedir⁸.

Oryantalist bakış açılarına göre Osmanlı Devletinin, Avrupalı Devletlerin ordularında yaşanan yenileşme süreçlerinde geride kaldığı bunun da İslam uygarlıklarının Batı askeri teknolojisine karşı İslami tutumlardan kaynaklı negatif bir tutum takındıklarından dolayı olduğuna dair kanaatler vardır⁹. Burada geri kalmışlık ile ilgili yapılan tartışmaların Batı ve İslam medeniyetleri arasında bir tartışmanın farazi bir yorum olmaktan öteye geçmemekle birlikte askeri teknolojinin benimsenmesi için taktik ve stratejik açıdan tam tersi yönde olduğu söylenebilir¹⁰. Nitekim sadece İslam inancının gereklilikleri neticesiyle yeni teknolojilerin kullanılmasının yadsınması salt olarak kabul edilebilir bir durum olamamaktadır.

¹ Zeki Tez, *Kimya Tarihi*, Ankara 1986, s. 132

² Zeki Tez, "Güherçileden Karabaruta", *Bilim Tarihi*, 17, 1993, s. 12.

³ Zeki Tez, Zeki Tez, *Bilimde ve Sanayide Kimya Tarihi*, Ankara, 2000, s.12

⁴ Mahmut Şakiroğlu, "Barut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. XX, Ankara, 1999 s. 92-93.

⁵ Louis Medard, "L'œuvrescientifique de Paul Vieille (1854-1934) / The Scientific Work of Paul Vieille (1854-1934). In: *Revue d'Histoire des sciences*, Vol 47, n3-4, 1994. pp. 381-404

⁶ Nitroselüloz, selüloz nitrat veya pamuk barutu: Selülozun nitrik asitle nitrasyonuyla oluşan yanıcı bir bileşik. Patlayıcı madde yapımında da kullanılmaktadır.

⁷ Topraktaki organik maddelerin oluşturduğu barut yapımında kullanılan kömür ve kükürtün yanındaki en önemli bileşendir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Yunus İnce, "Kârhânenen baruthaneye Karaman eyaletinde güherçile üretimi (18- 19. yüzyıllarda)," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.13, sayı.1, 2011, s.11-30

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. *Dahiliye Hukuk Müşavirliği [DH.HMŞ]* 10/83 (28 Safer 1329/28 Şubat 1911)

⁹ Zeki Tez, *Patlayıcı Silah ve Savaş Tekniğinin Kültürel Tarihi*, İstanbul, 2010, s. 177

¹⁰ Gabor Agoston, "15. Yüzyılda Batı Barut Teknolojisi ve Osmanlılar", *Toplumsal Tarih* 18, Haziran, 1995, s. 10-15

2. 3T (TEÇHİZAT, TEŞKİLAT VE TEFEKKÜRÂT(DOKTRİNİZASYON) KAVRAMI VE ORDULARA ETKİLERİ

Askeri tarih çalışmalarında bir sentez önerisi olarak sunulan 3T (Teçhizat, Teşkilat ve Tefekkürât (Doktrinizasyon)) kavramı geleneksel askeri tarih çalışmalarından farklı olarak orduların içlerinde bulunan birliklerin zaman, coğrafi durum ve muharebeye ait olabilecek detayların tespit edilmesini, idari durumların incelenmesini, harbin psikolojisi ile birlikte biyografik unsurlarının etkilerinin anlaşılmasını kapsamaktadır¹¹.

Orduların teşkilatlanma süreçlerine bakıldığında devletlerde olduğu gibi temelinde insan faktörünün olduğu görülmektedir. Devletlerin bulundukları coğrafi özelliklerin de bir getirisi olarak kısıtlı kaynaklar barındırıyor olması mevcut kaynakların yönetim ve savunma süreçlerinin sağlıklı ve sürdürülebilir halde devam etmesi için devletin organları içerisinde yer alan bütün kurumların yasalar ve kurallar ile sistematik ve denetlenebilir şekilde yönetilmelerini zorunlu kılmıştır.

Bu bağlamda olarak 3T (Teçhizat, Teşkilat ve Tefekkürât (Doktrinizasyon)) sentez aracı, orduların incelenmesi sürecinde diğer ordularla olan rekabet ortamında mevcut stratejik durum içerisindeki birliklerin ve ordularda üstünlük yaratabilecek teçhizatın, inceleme sınırlarını kapsayan coğrafi alanın içinde barındırdığı kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal yapının da birbirleri ile olan ilişkisini göz ardı etmeksizin kapsayıcı ve derinlemesine analiz yöntemini oluşturmuştur¹².

¹¹Cevat Şayin, "Askerî Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Techizat, Tefekkürât," *Tarih Dergisi*, S.52, (2010/2), İstanbul 2011, s. 157-157

¹²Cevat Şayin, "Askerî Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Techizat, Tefekkürât," *Tarih Dergisi*, S.52, (2010/2), İstanbul 2011, s. 167

3. DUMANSIZ BARUT'UN TEŞKİLAT AÇIDAN STRATEJİK ÖNEMİ

Dumansız barutun Osmanlı Ordusu'nda kullanılmaya başlanması kendiliğinden gelişen bir durum değildi. Osmanlı Devleti'nin teknolojik olarak kendisinden daha üstün hale gelen devletlere karşı doğal olarak tedbirli olması lazım gelmekteydi. Bu vesile ile dumansız barutun Osmanlı Ordusu'nda kullanılmaya başlanması, devletin güvenliğini sağlayacak etkin teknolojilerin orduda bulundurulması zorunluluğundan kaynaklı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Zira barutun silah sistemlerinde kullanılmaya başlanması ile birlikte askerlerin savaş meydanlarındaki düzenleri ile silahların taktik ve operatif seviyede kullanılmaları farklılık arz etmeye başlamıştı. Tüm bu değişkenlerin etkili bir şekilde savaş meydanlarında uygulanabilir olması asker ve teçhizatın başarılı yönetim süreçlerini ve yönetimden sorumlu kurumsal mekanizmaları zorunlu kılmaktaydı.

Bu teknolojinin kabul edilmesindeki önemli hususlardan biri ise devletin uluslararası anlamda saygınlığı meselesiydi. Osmanlı Ordusu'nun yenileşme sürecinde sadece teknolojik açıdan yenileşmeler olduğu söylenemez. Ordunun pratikliği kadar artistik açıdan da dış görünüşünde Batıya benzeme durumu öne çıkmaktadır. İlk şekilsel değişimler de yine 3. Selim dönemine denk gelen Nizam-ı Cedid ordusunda görülmektedir. Bu ordu özellikle Avrupa ordularına hem silah hem kıyafet hem de talim açısından benzerlikle göstermekteydi¹³. Özellikle II. Mahmut dönemine gelindiğinde ise padişahların da batı tarzı askeri üniforma ile resmedildiği birçok örnek mevcuttur.

Özellikle 18. yy. Avrupası'nda ortaya çıkmaya başlayan oryantalist bakış açıları ile birlikte Osmanlı Devletinin ve İslami unsurları

¹³Kemal Beydilli, "Nizâm-ı Cedîd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. XXXIII, Ankara, 2007 s. 178-179.

barındırmasından kaynaklı antika unsurları barındıran geri kalmış devlet değerlendirmelerinin kırılarak uluslararası kamuoyuna da Osmanlı Devleti'nin çağına ayak uydurabilme konusunda modern mesajlar vermek amacını da taşımakta olduğu görülmektedir.

Dumansız barut teknolojisi ile ilgili bir diğer husus da kurumsal değişim ve dönüşümler açısından yarattığı gelişimlerdir. Bunlardan birisi dumansız barutun ithalinin dahiye nezareti tarafından men edilmesi ve Osmanlı Devletinde dumansız barut ile ilgili temin edilecek güherçile vb. eczanın yalnızca Osmanlı memleketlerinden edilmesi gerekliliğini doğuran hususlardır¹⁴.

Bu durumla birlikte dumansız barutun 19.yy'ın son çeyreğinde kartuşlu tüfeklerde kullanılması konusunda çalışmaları bulunan Fransız Albay Nikolaus Lebel'in İstanbul'a getirilmesine müsaade edilmesi ile ilgili çalışmalar gerçekleşmiştir¹⁵. Yine arşiv belgelerinde dumansız barutun ithal edilmesi ve Dersaadette yeni yapılan silah fabrikasının ıslah edilmesi için 1903 yılından itibaren Amerika'dan usta temin edilmesi ve Amerika sefaretine talimat verilmesi gündeme gelmiştir¹⁶. Belgeden de anlaşıldığı gibi meydana gelen değişim ve değişimi başlatan otoritenin öncelikli olarak devletin sorunlarını çözmeye gayesi ile ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ilk başlarda sadece sınırlı faydaları olan bu çözümlerin geniş bir alanda etkilerinin olduğunu fark edilmesiyle birlikte bu stratejinin teknolojiyi kullanan diğer rakipler vesilesiyle devlet güvenliğine zarar verici durumların oluşabilmesi ihtimalini doğurabildiğini ortaya çıkarmaktadır.

Osmanlı yenileşme sürecini kapsayan dönem boyunca uluslararası konjonktürel

yapıdan kaynaklı gergin ortamda meydana gelen teknolojik gelişimlerin rakip unsurların şüphelerini ve kıskançlıklarını ve düşmanlıklarına çekmemeye çalışmak, diplomatik hamlelerin iyice hesaplanarak adımların atılması ve politikalar üretilmesine gerektirmektedir. Bu durumda diplomasi gelişim süreçleri içerisinde maliyetleri azaltan bir yol olabilir. Bu vesile ile durumların değerlendirilmesi safhalarında ödün verilecek ya da elde edilecek kazanımların iyi analiz edilmesi gerekliliği anlaşılmaktadır.

Arşiv belgelerinden elde edilen bilgilerde Almanya'daki barut fabrikası gibi barut imal edilebileceği hususunda raporlar yer almaktadır¹⁷. Burada görülmektedir ki; gelişimler yaşanırken örnek teşkil edebilecek tüm bağlantılar ve ilişkilerin öğrenip incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu gelişim süreci içerisinde varsayımları sürekli sorgulamak gerekmeyle birlikte gelişimler türlü açılardan incelenmesi ve gerçeğin tüm perspektifleri hesaba katılarak şartlar ve durumların incelemelerden yola çıkılarak gelişim stratejisini her zaman canlı tutmasını ve yeni durumu hemen uyum gösterip yeni bir strateji kurmak gerektiği görülmektedir.

4. DUMANSIZ BARUT TEKNOLOJİSİNİN KURUMSAL ETKİLERİ

İnsan hayatına giren her teknoloji o teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte hayatın işleyişinde farklı dengelerin oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Dolayısıyla kurumları ve toplumu oluşturan bireylerin oluşan yeni ortama entegre olamaması yönetim açısından sorunların ortaya çıkmasına ortam hazırlamaktadır.

¹⁴BOA.DH.HMŞ, 10/83 (28 Safer 1329/28 Şubat 1911)

¹⁵BOA. Perakende Evrakı Yâveran ve Maiyet-i Seniyeye Erkân-ı Harbiye Dairesi [Y.PRK.ASK] 10/83 (12 Cemazeyilahir 1306/13 Şubat 1889)

¹⁶BOA. Y.PRK.ASK.69/72 (20 Safer 1321/18 Mayıs 1903)

¹⁷BOA. Y.PRK.ASK.159/47 (9 Zilkade 1317/21 Mart 1900)

Dumansız barutun Osmanlı Ordusuna girişı ile birlikte de kurumsal olarak değişim ve dönüşümlerin yaşanmaya başladığı teşkilat başlığında ele alınan konularda açıklandığı üzere kaçınılmaz bir gerçek olmuştur. Değişimler gerçekleşirken üç önemli unsur olan bireyi, devletin organizasyonel yapısını ve kurumları göz ardı etmemek gerek. Değişimleri uygulayan otorite yani değişimin operasyonel karar alıcıları devlet içindeki mekanizmaların değişimi etkileyecek güce ve imkana sahip olan ve değişimin gerekliliği idrakine varmış olanlar, olup biteni fark edemeyen değişimlerin mahiyetini idrak edemeyen kimselerden devletin içinden oluşabilecek tehditlere karşı tedbirler almayı gerektirmektedir. Nitekim buna benzer sorunlara en güzel örneklerden birisi kara barutun tüfeklerde kullanımı ile birlikte devletin kurulduğu günden beridir bilek gücüne dayanarak meydanlarda cenk eden ve bu özellikleri ile olabildiğine kendilerinden övünçle bahseden Osmanlı askerleri arasında, tüfeğin icadı ile birlikte bu yeteneklerini yeteri kadar kullanamayacak olan askerin kafasında çoktan kurulmuş ve yerleşmiş olduğu düşüncesi örneğidir. Bu psikolojiye sahip ordu mensubu askerlerin yönetimleri, sarsılmaz kuralları olan bireylere kimlik ve görev bilinci kazandıran kurumların oluşması ile mümkün olabilmektedir.

Devletler açısından büyümenin en önemli şartlarından biri de kurumlarının sistematik ve sorunsuz işlemleri gerektirir. Eğer kurumlar sistematik işleyemez ise rakip devletlerin sistematik işleyen ve büyüyen kurumları karşısında küçülmek durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla büyümek ile alakalı stratejiler geliştirilirken kurum içerisinde çıkabilecek diğer sorunlarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yenileşmenin akabinde yaşanabilecek olumlu gelişmeler ile birlikte bir anda tüm sorunları çözülemeyebilir ancak uygulanan politikalarda meydana gelen sorun-

lar artık birtakım sorunları çözdüğü gibi daha küçük sorunları da beraberinde getirebilir.

Diğer bir husus ise ticari açıdan ayakta kalamayan hiçbir kurumun devamlılığını sürdüremeyeceğidir. Hedeflere ulaşmak kadar ulaşılan hedeflerinde korunması gerekir dolaşısıyla temin edilecek yada iktisadi açıdan bir değer arzeden teçhizatın mâl olduğu kurum için değerinin ve alım satımının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Her sistem kendini devam ettirecek kaynaklara önem vermek zorundadır ve ticareti yapılan teçhizatın gelişebileceği ortamın hazırlanması ve her taktik unsurun maliyetinin hesap edilmesi ve ona uygun neticenin alınması yönünde politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Her taktik, birtakım görüşleri barındırarak ve bunların göz önüne alınarak oluşturulması sürecinden geçmektedir. Hesaplanabilir ve maliyeti çıkarılabilen riskler göze alınırken her zaman iyi neticelerin gelmeyeceğini bilinmektedir. Dolayısıyla tedbirsiz olunan zamanlarda güçlü olan devletler ve kurumlar bile zarar görebilir ve ortaya çıkan neticeler de büyük maddi ve manevi sıkıntıları beraberinde getirebilmiştir.

5. DUMANSIZ BARUT TEKNOLOJİSİNİN TEÇHİZAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dumansız barut, kara barut gibi doğal olarak belirli ihtiyaçlara cevap verilmesi kaygılarıyla keşfedilmiştir. Taktiksel açıdan dumansız barut namluya daha az hasar vermekle birlikte atış esnasında kara baruta göre daha az duman çıkarmakta ve atış yapan askerin bir sonraki atış için görüşünü kapatan yoğunlukta bir dumana sebep olmaması kullanışlılığını göstermektedir.

Dahası dumansız barut kara baruta oranla 1/3 daha az yer kaplaması ile birlikte ve

etkili ateş gücü sağlamasıyla daha hafif kurşunlarla askerlerin teçhiz edilebilmesine olanak sağlamaktaydı. Ayrıca rutubete dayanıklı olması da hesaba katılacak olursa dumansız barut ile birlikte nakliye ve depolama faaliyetlerinin daha kolay olduğunu ve ordunun ikmal ve lojistik faaliyetlerini yürütürken bu faaliyetlerden doğacak masrafların da azaltılmasına yönelik olumlu etkiler yarattığı söylenebilir¹⁸.

Teçhizatın taktik açısından stratejinin oluşturulmasında ne derece etkili olduğuna da değinmek yerinde olacaktır. Kullanılacak teçhizatın uygulama alanında taktik unsurların değerlendirilmesi için detaylı çalışmalar gerekmektedir. Taktik planı hazırlarken uygulama ve kullanılabilirlik hesaba az katılan ve gözden kaçırılan bir husustur. Ancak uygulamada farklılık olarak orduda ortaya çıkan durumlarda taktik planlarını gerektiği gibi gerçekleştirilememesine neden olabilmektedir¹⁹. Teknolojik yenilikler fark yaratıp üstünlük sağlamaktadır. Her taktik unsur belli oranda risk içermekle birlikte ihtiyaç duyulan her konuya cevap vermeyebilir. İç dinamikleri harekete geçirecek ve onların hata yapmalarını azaltabilecek tedbirler alınması gerekmektedir. Yaveran-ı Hazret-i Şehriyari'den Kampofner Paşanın Ordu-yı Hümayun'un eksiklikleri ve yapılması gerekenler hakkındaki düşünceleri²⁰ de bir strateji anlayışı taktik ve uygulamada hataların yapılması sonucunda bir netice vermeyeceğini ve taktik planların varsayımlara dayanarak yapılması halinde bu planlarda belli risk oranlarını da barındırabileceği gerçe-

ğini ortaya çıkarmaktadır. Ancak çeşitli varsayımların olası neticelerine göre senaryoları düşünüp onlara karşı bir Tefekkürât çalışması yapılması gerektiği konunun önemini oluşturan diğer bir husustur.

6. DUMANSIZ BARUT TEKNOLOJİSİNİN TEFEKKÜRÂT (DOKTRİN) AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsan, süreci zaman zaman kontrol altında tutabilen değişimin ana unsuru olmakla birlikte süreçlerin kontrolü konusunda öngöremeyen durumların gelişmesi ile birlikte birtakım sorunlarla da karşılaşabilmiştir. Tefekkürât işte bu noktada temelinde insan faktörünü barındıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fikirlerin ve kurumların oluşum süreci içerisindeki ana faktörler zaman ve değişimdir. Devletler de ordular gibi denge ve fırsatları gözeterek tarih boyunca değişmek zorunda kalmışlardır. Müesseselerde bu değişimin bir parçası olmuştur. Özellikle kurumların yapısı ve geçmişi incelenirken kurum bünyesinde daha önceden tecrübeleri bulunan bireylerin kurum içerisindeki çalışmaları ve deneyimlerinin dikkate alınması, kurumların yenileşme süreçlerinde önemli nirengi noktalarını oluşturabilmektedir²¹. Olaylardan netice çıkarmasın bilen yönetimler değişimden yararlanmasını bilmişler ve değişimi fırsat olarak değerlendirebilmişlerdir. Strateji belirleyen kurum nerede olduğunu ve nereye varmak istediğinin ve belirlenen hedefe nasıl ulaşılacağına hesabını kaynak yönetimi ile yaparken aynı zamanda bu değişimleri en ince detayına kadar hesap etmeyi zorunlu kılmaktadır. Tak-

¹⁸ Fatih Tetik, Serdal Soyluer. "Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayii", ed. Gültekin Yıldız, *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri: 1792-1918*, İstanbul, 2013, s. 118

¹⁹ Ali Bülent Uşaklı, İrfan Alper, "Teknolojik Gelişmelerin Savaşları Dönüştürmesi ve Gelecekteki Savaşlara Hazır Olmak", ed. Haldun Yalçınkaya, *Savaş: Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara, 2010, s. 39

²⁰ BOA, Y.PRK.ASK.91/15 (16 Zilkade 1310 / 1 Haziran 1983)

²¹ Osman Yalçın, Ahmet Burak Sökmen, Hatice Kulak, "Kuşakların Temel Özellikleri ve Hava Harp Okulu Uygulamaları", *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, c.12, say.24, İstanbul, 2012/2, s. 135

tik ise uygulama gerçeklerinden ve strateji ile uyumlu bir şekilde gelişmeyi gerektirmektedir²².

Kurulan yeni sistem eski sistemden yararı olanlardan ve ondan faydalananlardan bir takım çekememezlikleri ve gerginlikleri beraberinde getirebilmekte ve gerginlikleri bastırmak yerine iç dinamiği rahatlatmak için devleti yeni duruma göre politikalar üretmeye mecbur bırakabilmektedir. Bir ordu teşkilatında bu durum ordu mensuplarının bir görevi üstlenmesini ve neye hizmet ettikleri konusunda bilinçlendirilmesi ile mümkün olabilir. Dolayısıyla askerler kendini görevleri itibarıyla ya da konumları itibarıyla belli bir yerde belli bir işin sorumluluğunu üstlenmiş olarak bir adanmışlık hissiyle görev yapma bilincine yönlendirilebilirse rakip ordulara karşı üstün bir duruma geçmek için pozitif bir strateji oluşturulmuş olur.

Orduların en zayıf olduğu an en güçlü olduğunu zannettikleri zamandır dolayısıyla en güçlü olduğu zamanlarda bile tedbiri elden bırakmamak komutanların hisleri ile hareket etmeleri ile birlikte akıllarının da devreden çıkarılmamasını gerektirmektedir²³. Asıl sorunun gözden kaçırıldığı zaman sonuçlar geri dönülemez yıkımlara sebebiyet verebilmektedir. Görmezden gelinen veya fark edilmeyen sorunlar en büyük sorunlardır. Sorunların bir şekilde kalıcı çözümler üretilmeden geçiştiriliyor olması devamında daha büyük sorunların da beraberinde gelmesine sebebiyet verebilir. Bu yüzden bu sorunlar ele alınırken esneklik söz konusu olabilir ancak hesaba katılacak güçler hareket halinde olan diğer rakip devletlerin amacını aşan davranışlarda bulunmamak ve sözlerin ve yapılan yeniliklerin nereye gide-

ceğinin hesabının yapılması verilen mesajın uyandıracağı tepkiyi göz önünde bulundurmamak gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

İhtiyaçların öncelikli olarak doğru tespiti zamanla büyüyerek sorunların üzerine gidilmesini kolaylaştırmakla birlikte sürekli hareket halinde olmayı da beraberinde getirmiştir. Yenileşme süreçleri içerisinde kurumların ve stratejilerin teçhizata göre de değişmesi ile birlikte operatif ve taktik seviyesinde de yapılacak olan düzenlemelerin önceden belirlenmiş kurallar içerisinde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu vesile ile yenileşme süreçlerinde yaşanan gelişmeler içerisinde sürprizler ve sonuçları öngörülmeden rakipleri şaşırtan ve onların tedbir almalarına kimi zaman fırsat veren kimi zaman ise stratejilerine ters düşebilecek durumların yaşanmasına beraberinde getirebilmektedir.

Dumansız barut teknolojisi ile birlikte teçhizat kısmında da açıklandığı üzere tüfeklerin daha etkili ve seri kullanılmaya başlanması ile²⁴ Osmanlı Ordusuna girmesi ile birlikte taktik seviyesinde zorunlu olarak meydana gelen değişimler organizasyon açısından bir sistemde görev dağılımı ve hiyerarşik durumun da sistemli ve sağlıklı işleyişini gerektirmiştir. Farklı önceliklerin olduğu sistemlerde strateji belirlemek karmaşık bir sistem olmakla birlikte bu stratejinin birinci şartının iç dinamiklerin hedefe doğru entegre bir şekilde hareket ettirilebilmesini gerektirmiştir. Nitekim yanaşık düzende yayılım ateşi açan askerlerin kontrol ve koordineleri, siper savaşlarının öneminin ağırlığının artmaya başlayacak olması askerin savaş meydanlarında koordinasyonu hakkında detaylı doktrin çalışmalarının gerekliliği önemini ortaya koymaktadır.

Öte yandan, yaşanan gelişimler gerek sistemin içerisinde gerekse devlet dışı diğer rakipler durumlarının göz ardı edilmesi du-

²² Gabor Agoston, "Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and The European Military Revolution, 1450-1800," *Journal of World History*, Vol 25, Hawai, 1 March 2014, p. 88

²³ Michael Pavkovic, "Emir ve Komuta," çev., Özgür Kolçak. Erken Modern Çağ, Teçhizat, Savaş Yöntemleri, Taktikler, İstanbul, 2011, s. 132

²⁴ Kenneth Chase, *Ateşli Silahlar Tarihi*, çev., Füsün Tayanç-Tunç Tayanç, İstanbul, 2008, s. 29-30

rumlarında öngörülemeyen sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Dolayısıyla iç unsurların veya devletlerarası ilişkilerin getirmiş olduğu rekabet ortamında rakiplerin tamamen umutsuz duruma düşürmek yerine yönetim ile ilişkiler içerisinde bulunmasına ortam hazırlanmalıdır²⁵. Almanya'daki barut fabrikası gibi barutun üretilebileceği²⁶ ve kendi üretimi olan barutların randımanlı bir şekilde kullanılabilceği²⁷ ifadelerinden yenileşmelerin yaşandığı buhranlı dönemlerde bile dışarıya karşı birtakım şeylerin devletin kendi imkan ve kabiliyetleri doğrultusunda yapılabilceğinin gösterilmesi önemli olmuştur.

İç dinamiklerin hedefe yönelik harekete geçirilmesi hızlı gelişimlerin kısa vadede fayda sağlamalarına olumlu katkı yaratabilir ancak yapılan çalışmalar uzun vadeye göre ise içinde bulunulan durumun geleceğinin riske atılması sonucunu tetikleyebilir. Yapılan yenilik her ne olursa olsun değişim süreçleri içerisinde bireyler bu yeniliklere birtakım gerekçeler ararlar fakat kendisinin entegre olduğu ve kendisini bu gelişim ve değişimleri içerisinde bir kimlik oluşturabilen birey, yaptığı işe inanan bir birey haline gelmekle birlikte yapılan şeyin doğru olup olmamasından çok bireyin gözünden nasıl görüldüğünün de önemini göstermektedir. Bu durumda inandırıcılık önemlidir. Eğer ordunun ve devletin mensubu olduğu kişilerin yönetici otorite olarak devlet değişime zorlarsa, otoriteyi kaybetme²⁸ riskiyle karşı karşıya kalabilir. Dolayısıyla devlet, kurum ve verimli işleyiş politikalarıyla bireyi ve dış unsurları da gözeterek bir denge ortamını oluşturabilmelidir. Bu da yapılan

yeniliklerdeki işlerde ordu kurumunun otoritesi kendine bağlı bulunan askerlerin organizasyonda kendi lehine sonuçların oluşmasına yardımcı olabilecektir.

7. SONUÇ

Askeri tarih çalışmalarında sentez önereci olarak ortaya konulan 3T (Teşkilat – Teçhizat – Tefekkürât)'nin harp tarihi çalışmalarında orduların durumlarının analiz edilmesi sürecinde hem içsel faktörlerin hem de politik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel faktörlerden doğan etkilerin de araştırmaya konu olan hususların analiz edilmesi süresi boyunca etkili bir sentez aracı olabileceği anlaşılmaktadır.

Dumansız barut teknolojisinin Osmanlı Ordusu'nda kullanılmaya başlanması sadece maddi bir dönüşüm olarak ele alınmamalıdır. Bir teçhizatın orduda kullanılmaya başlanması ile birlikte ordunun teşkilat, teçhizat ve doktrin açısından ne gibi değişim ve dönüşümlere neden olduğu dumansız barut örneği ile anlaşılmaya çalışılmıştır.

Yenileşme dönemlerinde gelişim stratejileri belirlenirken imkanların ve sınırların göz ardı edilmemesi, elde bulunan kaynaklarla neler yapılabilceğinin analitik hesaplarının yapılması, alınan tedbirlerin ve davranışlarını netice vermesinin ne kadar bir zaman alabileceğinin öngörülmesi ve ortaya çıkabilecek sorunlara doğrudan veya dolaylı çözümlerin neler olabileceğini konusu detaylandırılmış ve yenileşme süreçlerinde konulan hedefe göre önceliklerin belirlenmesi, bahsi geçen teknolojinin kullanılmasındaki temel faktörleri oluşturmaktadır.

Dumansız barut teknolojisinin Osmanlı Ordusu'nda kullanılmaya başlanması sürecinde ortaya çıkardığı gelişmelerde de görüldüğü gibi meydana gelen değişim, değişimin etki alanının kontrolünü elinde bulunduran otoritenin öncelikli olarak kendi sorunlarını çözmeye gayesi ile ortaya çıkmıştır.

²⁵ Harun Şeşen, H. Nejat, Basım, "Ordular İçin Öğrenen Organizasyona Dönüşmenin Gerekliliği", ed. Haldun Yalçınkaya, *Savaş: Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara, 2010. s.163

²⁶BOA, Y.PRK.ASK.159/47 (9 Zilkade 1317 11 Mart 1900)

²⁷BOA, Y.PRK.ASK. 232/106 (19 Recep 1323 / 1 Kasım 1901)

²⁸ M. Tanju Akad, *Bir Savaş Nasıl Kaybedilir ? Osmanlı Tarihinde Askeri Hatalar*, İstanbul, 2009, s. 158

Dolayısıyla ilk başlarda sadece sınırlı faydaları olan bu çözümlerin geniş bir alanda etkilerinin olduğunu fark edilmesiyle birlikte bu stratejinin rakip devletler ile ilişkileri geliştirmiştir. Öte yandan gergin ortamlarda tehdit oluşturabilecek diğer devletlerin şüphelerini ve kıskançlıklarını ve düşmanlıklarını çekmeye çalışmak bir yandan da diplomatik hamlelerin iyice hesaplanarak güçlü olma durumunun yeterli bir şekilde hissettirilmesi ve doğru zamanda sergilenmesi adımlarının atılması ve politikalar üretilmesi, bu gelişim süreçleri içerisinde ittifaklar ekonomik ve politik ilişkiler her iki tarafında maksimum faydayı elde etmesi üzerine kurmanın, girilen bir ittifakta devlet bazında çıkarlar düşünüldüğünde kazanımlardan maksimum faydayı, geleceğe dönük düşünerek ve geçmişi hesaplayarak hisleri ve duyguları ön plana çıkarmadan imkanların her zaman kovalanarak yeni değişimlere karşı eski yaklaşımların takınılması gerektirir. Avrupa'da başlayan dumansız barut teknolojisi örneğinde olduğu gibi bu çalışmada ulaşılan asıl sonuç değişime her zaman yeni açılardan yaklaşmak ve yeni ufukları takip edebilmenin orduların ve devletlerin en önemli politikası olduğudur. Doğru bir yenileşme ve gelişme stratejisi olarak dumansız barut teknolojisinin Osmanlı Ordusu'nda kullanımı örneği bugünün savaş teknolojilerini geliştirirken de değerlendirmeye alınabilecek unsurları bünyesinde barındırmaktadır.

KAYNAKLAR

1.ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Dahiliye Hukuk Müşavirliği [DH.HMŞ]

DH.HMŞ, Dosya No:10, Gömlek No:83

Perakende Evrakı Yâveran ve Maiyet-

i.Seniye Erkân-ı Harbiye

Dairesi:[Y.PRK.ASK]

Y.PRK.ASK. Dosya No: 9, Gömlek No: 5

Y.PRK.ASK. Dosya No: 69, Gömlek No: 72

Y.PRK.ASK. Dosya No: 159, Gömlek No: 47

Y.PRK.ASK. Dosya No: 91, Gömlek No: 15

Y.PRK.ASK. Dosya No: 232, Gömlek No: 106

2.KİTAP VE MAKALELER

AGOSTON, G, "Firearms and Military

Adaptation: The Ottomans and The European Military Revolution, 1450-1800," *Journal of World History*, Vol 25, Hawai, 1 March 2014, p. 88

AGOSTON, G, " 15. Yüzyılda Batı Barut Teknolojisi ve Osmanlılar", *Toplumsal Tarih*, 18 Haziran, 1995, s.10-15

AKAD,M, T, *Bir Savaş Nasıl Kaybedilir ? Osmanlı Tarihinde Askeri Hatalar*, İstanbul, 2009

BEYDİLLİ, K, "Nizâm-ı Cedîd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. XXXIII, Ankara, 2007 s. 178-179.

CHASE,K, *Ateşli Silahlar Tarihi*, Çev: Füsun Tayanç-Tunç Tayanç, İstanbul, 2008

MICHAEL, P, " Emir ve Komuta," çev., Özgür Kolçak. *Erken Modern Çağ, Techizat, Savaş Yöntemleri, Taktikler*, İstanbul, 2011

ŞAKİROĞLU,M, "Barut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. XX, Ankara 1999 s. 92-93.

ŞAYİN, C, "Askerî Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Tecizat, Tefekkürat," *Tarih Dergisi*, S.52, (2010/2), İstanbul 2011,s. 151-181

ŞEŞEN,H, BASIM.H,N, "Ordular İçin Öğrenen Organizasyona Dönüşmenin Ge-

rekliliği", ed. Haldun Yalçınkaya, *Savaş: Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara, 2010. s.163

TETİK,F, SOYLUER,S, "Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayii", ed. Gültekin Yıldız,*Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri: 1792-1918*,İstanbul, 2013

TEZ,Z, *Bilimde ve Sanayide Kimya Tarihi*, Ankara, 2000, s.12

TEZ,Z, "Güherçileden Karabaruta", *Bilim Tarihi*, 17 , 1993, s. 12

TEZ,Z, *Kimya Tarihi*, Ankara 1986, s. 132

TEZ,Z, *Patlayıcı silah ve Savaş Tekniğinin Kültürel Tarihi*, İstanbul, 2010, s.177

UŞAKLI,A,B, ALPER, İ,H, "Teknolojik Gelişmelerin Savaşları Dönüştürmesi ve Gelecekteki Savaşlara Hazır Olmak", ed. Haldun Yalçınkaya, *Savaş: Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara, 2010, s. 39

YALÇIN,O, SÖKMEN,A,B, KULAK,H, " Kuşakların Temel Özellikleri ve Hava Harp Okulu Uygulamaları", İstanbul Üniversitesi *.Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, c.12, say.24, İstanbul, 2012/2, s. 135

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA.)

DH-HMŞ 1329-2-28

کمرچله

OSMANLI ARŞIVI		
DH.HMŞ		
10	83	1

مجلس
و صنایع و زراعت منعمول اجزای تاربه ملک عثمانیه
استیج اوشال و امراری ایجاب ایدمچکنه دائر

شک احتیاجات حاضر به کوره تعدیلته قدر کمرچلهک منوعیت واقعدهن استیجا ایدیلوب ایدلامسی حریبه نظارت
و صنایع و زراعت منعمول اجزای تاربه ملک عثمانیه
مجلس منعمول مجلس مخصوص و کلاجه مقدا اتخاذ و تبلیغ ایدلش اولان قرارک دوام مرعیتی لزومه
س مذکورده مطالعه اولتان تذکره مندرجانه و تدقیقات واقعیه کوره طبابت و زراعت و صنایعده
بالک اجنبیهده سرپست اعمال ایدلکده بولتان بعض اجزای کیمویه ایه صناعی کوره لک منع امرار
ایله مراجعات و شکایاتی استلزام ایلکله برابر زراعت و طباعت و صنایعده برطاق مشکلاتی و اهالی
دن معاینه صحیه نظامنامه منجه مقتضی تعدیلاتی حاوی قلمه آلهحق لایحه نظامیه علی الاصول
ک کمرچله سرپستجه امراری اوج یوز یکرمی درت اغستوس طرفنده مجلسجه قرارلشد بریلهرق
جهته کیدلمسی ایسه یکیدن مراجعات و شکایات تجدنه سبب و بره چی آکلاشدیغه بنه سالف الذکر
شاده دائره حریبهک بو یابدهکی مطالعه سیده نظر دفته آلهرق ایجابنه باقلمق اوزره مجلس
اولهرق مالیه نظارت جلیله سته تبلیغ کیفیت ایدلیدیکی ۱۵ مایس سته ۳۲۶ تاریخکی تذکره سامیه
برلش اولمقله موجنبجه معامله ایفاسی تعمیماً تبلیغ اولنور اقدام
داجلیه ناظری نامه
۱۹ اغستوس سته ۳۲۶
منشار

10/83

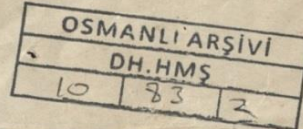
BAŞBAKANLIK
OSMANLI
ARŞIVI

DH.HMŞ.00010.00083.001

خلاصه

کهرچله حقنده اوله جق معامله
دائر

اهالیجه اسلحه تدارک واستعمالک منعی ضمنده جزا قانوننامه هایوننک یوز آلتیش آلتیجی مادهسی مقامنه قائم اولوق اوزره تنظیم اولتوب مرعیت احکامنه بالاستیدان اراده سنیه جناب پادشاهی شرفتملق بیوریلان ماده قانونیه مندرج اجزای ناریه تمیرینک معاینه صحیه نظامنامه سنک اون برنجی ماده سنده محرر اولوب اخیراً ادخالی سربست بر اقلمش اولان کهرچله و اجزای ناریه سائره کیمویه شمولى اولوب اولمدینی رسومات مدیریت عمومیه سندن استفسار ایدلدیکنه وفی الحقیقه مذکور نظامنامه سنک اون یدنجی و اون سکزنجی ماده لرنده محرر بولنان اجزای کیمویه سنک منع امراری صنایع وزراعت وطبایته استعماللریدن طولانی برطاق مشکلائی واهالی و خزینته جه مضراتی موجب اولمسیله نظامنامه مذکورک اجرا قلته جق تعدیلاتی انشائنده ایجابنه باقلمق اوزره مواد کیمویه من بوره سنک سربستی امراری مجلس وکلانک قرار مبانی ایجابندن اولوب حال بوکه ماده قانونیه مذکورده علی الاطلاق اجزای ناریه سنک منع ادخالی محرر بولنسنه نظراً الیوم احکامی مرعی اولان سالف الذکر معاینه صحیه نظامنامه سنک اون یدنجی و اون سکزنجی ماده لرنده مصرح مواد کیمویه سنک اجزای ناریه دن عدیله کمرکردن منع امراری لازم کلوب کیه چکنده تردد اولدینی اولجه مالیه نظارت جلیله سندن بیله برلیدیکی بعض محلا ره یک جرق جق کهرچله ادخال وفروخت ایدلکده اولدینی اکلاشلیدینی اعمالات حریره مدیریتدن بیان ومنع امراریه متجاسرلری حقنده تعقیبات قانونیه اجزای لزومی درمیان اولدیفندن وکهرچله سنک ده اجزای مذکورده میاننده سربسته امرار اولته جق حقنده مجلس وکلانک سالف الذکر قرارنده قید وصراحت بولدیفندن بحث ایله بالآخره یا کشفله محل قلماق اوزره بوجهتک تصریحی لزومی متضمن مقام عاجزیدن صدارت عظامیه تقدیم قلنان تذکره اوزرینه جواباً شرفوارد اولان ۱۵ شباط سنه ۱۳۲۶ تاریخی تذکره سامیه ده کهرچله دن باروت اتمال وفروختی ایسه حکومتجه اوتدنبیری تحت انحصار ومنوعیتده بولندینی جهته کهرچله دخی الیوم احکامی مرعی بولنان باروت نظامنامه سی موجبجه تحت منوعیته آلتیش اولدیفندن باروت نظامنامه سی تعدیل ایدیلجه قدر کهرچله حقنده بونظامنامه ایله معاینه صحیه نظامنامه سنک اون یدنجی و اون سکزنجی ماده لری احکامنه توفیقاً معامله ایضاً لازم کله جکی شورای دولت تنظیمات دائره سنک مضطبه سی مندرجاته عطفاً بیان و ذیل و اخیراً النان ۱۲ مایس سنه ۱۳۲۷ تاریخی دیگر تذکره سامیه ده دخی جزا قانوننامه سنک یوز آلتیش آلتیجی ماده معدله سنک حکم مطلقنه توفیق حرکتله اجزای ناریه اعمال واستحضارینه صالح اولوب معاینه صحیه نظامنامه سنک اون یدنجی ماده سنده محرر بولنان اجزا و مواد کیمویه سنک مالک عثمانیه منع ادخالی لازم کایریده اجزا و مواد من بوره سنک صنایع وزراعت وطبایته دخی استعماللری طولانیسیله سربستی ادخالی حقنده کی مساعدته نک رفع ایدلسی برچوق شکایات و مراجعاتی موجب اوله جق و اصولاً هانکی بر منوعیت قرارینک اتخاذی حالنده بوقراره تعیین واعلان ایدیلجه جک مهلک مرورندن صکره تطبیق مقتضی وضروری بولندینی بیاتیه برمدت مناسبه تعیین اولندقدن صکره علی الاصول اعلانی لزومنه دائرمالیه نظارت جلیله سی مقامندن بالورود شورای دولته حواله قلنان تذکره اوزرینه معاینه صحیه نظامنامه سنک اون یدنجی و اون سکزنجی ماده لری احکامنک موقع تطبیقه قولنامه سی حقنده کی مجلس وکلا قرارینک انقلاب عقبنده بعض تجارتک شکایتلری و رسومات امانتک اشعاری اوزرینه اتخاذ قلندینی ۹ اغستوس سنه ۱۳۲۴ تاریخی تذکره سامیه مندرجاتندن اکلاشلیمسنه و مواد مذکورده احکامنجه ایضاً معامله اولنسنه متعلق بولنان دائره قراری ایسه تجارتدن حسین صادینک مالی اولوب بشنجی اردو مشیریتجه مصادره ایدیلن دوت عدد کهرچله فوجیسندن طولانی حریره نظارت جلیله سنک استفسار معامله یی متضمن تذکره محوله سی اوزرینه حکم غظامک محافظه سی صورتیه اتخاذ ایدلس بولنسنه بناءً نظامنامه مذکورک تعدیل قدر محافظه احکامی مقتضی کورلیدیکنده معاینه صحیه نظامنامه سنک سالف الذکر اون یدنجی و اون سکزنجی ماده لری احکامی وجهله ایضاً معامله اولنسی وشوقدرکه الیوم قرار سابقک نشرندن اول کیش و سپارش ایدلس کهرچله اولدینی اوراق رسمیه ایله اثبات اولدینی تقدیرده بولنرحقنده اوایده کی مجلس وکلا قرارینه توفیق حرکت ایدلسی لازم کله جکی کذلک تنظیمات دائره سنک نتیجه مذاکراتی اوله رق درمیان بیورلش و باب عالیدن ایجاب ایدن دوائر مرکزیه تبلیغات اجرا ایدلیدیکی آکلاشامش اولانه موجبجه معامله ایضاً لزومی تعمیماً تبلیغ اولنور افندم

قوه دفعیه ایوم استعمال اولانده باروسه قوه دفعیه فائقه الحوب اصودخانه حاصل ایتیمانه له بل بارونک موجری موسیوله بل خند
 مالکیندو ترسویغنه بولغور اولوب فرانسه ای مکه سی اوزینه روسیه اولرله مزاکراته کیرشیرکی موسیوله موقوفه مستقیمه مدینه
 منکوره باروسه و مرکباتک نیک شیرده عیاره اولرینک بالواسطه و بریطع مقامنده الدیه ایترکی مکه اولوب فقط تفصیله سزده
 خیرا دیوشه ایه عرض ساید اجانب ال کجیلکی حوزیه فرانسه و ایتالیا و روسیه حکومتلری بئنج قاریشقی و روماده کایرماورین
 خفنه مفریکیره داعی اولرجه تبا نه چکانه می نموسر بقه حقن ظلمه حقانه سنه بولرینفنه تفصیله منکویه ک بوسته ایه عرض الیوب
 اولنمی استیانه و یاخود منکوره بارونک اردوی عثمانیه استعالی مطلوبه عالی بوردین حوزیه برعیده موقته ایچیه رسه عاده جلیبی
 کیفیت اهمیت قوه عاده سنه من خیکای منعمانه لرینه عرضه جاسره ایلمیم لهر حاله امر دفعه خفنه مهله الامرکیر
 ایصاری ادره و ایستقامت رومایه سزاسمیری
 کلای
 ک

دیسارت وکیل بدینک انجمنه خانه روتویل نام دومن بارون فارینسی معلومند بدینک بیک برلحه بارت
 سیاه بدینک تقدیر طرخنده بر خدات مفتوحه اتمه دوزره مقوی قریبده واقع دومن بارون فارینسی هایدین
 اصلده ایله انجمنه که مذکور فارینسی رشاد ابلانک دیاروت اعانده که اسری مالدیه کلونک بیک بیلدیر
 دوزره سرفسور بیوریل ارده بیک خطه خلاقنا هیله تدفین مذکور فارینسی در دینک واقع ازل سکا و طرخنده
 بناو مطاب بیوریل هیت فیم دیسارت کلب فارینسی هایدین کشف و معاینه در دینک اعطا ایله بدینک طرخنده
 شیرین جلیله سنده برده مقادیر نام تنظیم و بری بتیلده خاکهای افسی ملکانه بری رفع و تقدیر و انجمنه که خند و معالیه
 مذکور نک اجرا و عدم اجرا دیر فرماه بارشیدی سرفسور و معالیه بیوریل و عابود که مذکور فارینسی
 دیر کتوری میوه هایه ماه قوتدی طرخنده کیفیت نه یک کب ایله دیر باقیق و استغنا ایله بدینک بدینک
 لطفا معالیه و بدینک مذکور ده نند شاهان رنج بر خند شاهه ایله ایله دیر کتوری میوه ایله بدینک
 قوتدی بتیل و تقدیر بیوریل بناو و سرفسور ایله فرماه ۷۰۰ سکا عیال

عبدالله

قوتدی و روتویل دومن بارون
 فارینسی رنج دیسارت وکیل
 هو برادر

Y.PRK.ASK

159/47

Y.PRK.ASK.00159.00047.001

[illegible][illegible]

طیحه

خبر

سایه نونیا نوائی عفت یا دشا هیده دومانر باروسه فاریقه هما یونده سدنخی تسلیمان اولوق اوزره
اعمالی قلمنا اوجیلک دریه یوز الیمکلو غلام دومانر تفتک باروتنک دوشکی کوه ابر قلمنا یوز
خواهی کجوب و تیاج بالینقیرلی تماماً مطلوب موافق اولدیف اطلالتیف باروتخانه عملر مشورده
افناه نفع اقامه ده بیلدیجه اولفله برای معلوماته عده اولور اوبیجه ام و فیه حفته مه لالاکدر

اورانه حقه سدریه
طرحه غلامری و عجم مطا
عبدیه طای

ک

Y.PRK.ASK 232/106

Y.PRK.ASK.00232.00106.001

Delilik Kurgusunda Erkek-lik: *Mirat-ı Cünûn*

Bahar GÖKPINAR*
bahargokpinar@gmail.com

Öz

Yüzlerce yıla yayılan Osmanlı yazınının tüm yapısını belirleyenler erkekler olduğuna göre ve bu edebiyatı büyük bir rahatlıkla 'erkek edebiyat' olarak tanımlamak mümkün ise, Osmanlı yazınında erkekler hakkında her şeyin apaçık bir şekilde ortada olması gerekir. Ancak maalesef böyle olmamıştır. Erkekler de, belki kadınlar gibi edilgenleştirildikleri için değil ama bizzat kendi eğilimleri doğrultusunda zaman zaman gizlenmeyi tercih etmişler ve/ya erkek-lik algısı bağlamında değişime uğramışlardır. Bu yazının amacı, 19. yüzyıl şairi Yenişehirli Avnî'nin *Mir'at-i Cünûn* isimli eserinden yola çıkarak, erkek bir sanatçının kendi özelinde ve toplumsal bağlamda erkekliği nasıl algıladığını ve kurguladığını anlamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yenişehirli Avnî, *Mir'at-i Cünûn*, delilik, erkek-lik.

Masculinity in Fiction of Madness: Mir'at-i Cünûn

Abstract

In Ottoman literature, everything about Ottoman men has to be blindingly obvious if we accept that Ottoman men created centuries old Ottoman literature, and if it is possible to describe this literature as 'masculine literature'. However, this is not what it looks like. Men preferred to hide themselves although to a lesser extent than women who were desubjectified. They underwent changes depends on perception of masculinity. The purpose of this work is to understand a male poet's, Yenişehirli Avnî's personal and social fiction and perception of masculinity by using his work *Mir'at-i Cünûn* in 19th century.

Keywords: Yenişehirli Avnî, *Mir'at-i Cünûn*, madness, masculinity.

* Dr., Yeditepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

GİRİŞ

Edebiyat kurgu ise, bu kurguda cinsiyet ve kanon yalnızca bir gücün temsili olmaktan başka ne olmuştur? Edebiyatta farklı toplumsal düzeylerde yer alan erkek(lik)ler, içinde bulundukları sosyo-kültürel yapıda nasıl bir pratik üzerinden üretim yapmışlardır? Devlet-tebaa-okuyucu-muhataf gibi unsurlar bu pratikte ne tür roller üstlenmişlerdir? Osmanlı nazımının özellikle biçimsel homojenliği karşısında, kurgu ve içerikte erkeklik alternatifleri, buna bağlı olarak heterojenlik mevcut mudur? Bu sorular ışığında, bu yazının amacı, Osmanlı yazınındaki örtük ve değişken erkeklik biçimlerini anlamaya çalışmaktır. Çok boyutlu ve sürekli yenilenen erkekliklerin bir toplumdaki sanata, edebiyata hangi biçimlerde yansıdığını anlamaya çalışmak bu çalışmanın temel gayesidir. Osmanlı toplumu, tüm kendine dönüklüğüne rağmen, kendi iç dinamikleri olan ve bu değişebilir dinamikler üzerinden sanat üreten bir sistemin parçası olarak düşünülse, farklı erkek-lik(ler)in olduğunu da ortaya koymak mümkün olabilir.

Tarih, psikoloji, bireysel tavır gibi pek çok dinamik, bu yeniden üretim mekanizmasının sürekliliğini sağlar. "Erkeklik çalışmaları¹, erkekliğin tarihsel, kültürel ve toplumsal bir kurgu olduğundan hareketle, eril iktidarın kaynaklarına ve farklı tezahürlerine ışık tutmayı amaçlayan disiplinlerarası bir akademik çalışma alanıdır." (Zeybekoğlu: 5) Ö. Zeybekoğlu'nun yaptığı bu tanımlama, erkekliğin çok anlamlı, değişken ve kurgusal yapısına uygun bir bakıştır. Bu bakış ekseninde *Mir'at-i Cünûn*'da yer alan erkek-lik değişkenleri tartışılmıştır.

Kendi zihninin hayal perdesinde gördüğü suretler ve bu hayal perdesindeki aynada kendine benzeyen aksi üzerinden yaşadığı tecrübe ile kaleme aldığı *Mir'at-i Cünûn* (Delilik Aynası) isimli eserinde Yenişehirli Avnî, (ö. 1883) epeyce ilginç bir yol izlemiştir. İyi ya da kötü, insana özgü her türlü tavır ve davranışı

belli bir 'delilik türü' olarak algılayıp yansıtan şair, mesnevî tarzında yazdığı ve muhtemelern tamamlamadığı *Mir'at-i Cünûn*'da, hayatı boyunca gözlemleme olanağı bulduğu farklı insan tiplerini ve bu tiplerin belirgin özelliklerini büyük bir bilirkişi edasıyla anlatmıştır. Bu tipler arasında Avnî Bey'in dolaylı olarak kendisi ve hemcinsleri ya da karşı cins hakkında ortaya koyduğu fikirler 19. yüzyıl Osmanlı (hiç olmazsa edebiyat) erkekliğindeki farklılaşmaları ya da geleneğe uygun devam eden tarafları sezdirebilir mi?

MİR'AT-İ CÜNÛN'UN DEĞİŞEN ERKEKLİK ALGISI BAĞLAMINDA ANALİZİ:

M. Foucault *Deliliğin Tarihi* isimli çalışmasında, akıl ve delilik arasındaki önlenemez bağı anlatırken şöyle söyler:

"Delilik akla ilişkin bir biçim haline gelmekte veya daha doğrusu, delilik ile akıl sürekli olarak tersine dönebilen bir ilişki haline girmektedirler, bu da her deliliği onu yargılayan ve ona egemen olan kendi aklına sahip; her akı da onda gülünç gerçeğini bulduğu kendi deliliğine sahip hale getirmektedir. Her biri diğerinin ölçüsüdür ve bu karşılıklı atıf hareketi içinde bunların ikisi de birbirlerini reddetmekte, ama her biri diğerinin üzerine yaslanmaktadır." (Foucault, 2006: 63)

İşte Foucault'nun ifade ettiği akıl ve delilik arasındaki bu bağ, 19. yüzyılın batıya dönen yüzünde Osmanlı aydınlarının bilinçli veya bilinçsiz olarak yaptıkları iç sorgulamaya da işaret eder. Aklın şüphesinden zevk alan ancak asırlarca süregelen geleneksel düşüncüyü de tam olarak dışlayamayan ikircikli Osmanlı aydını için delilik (ki bu eser için farklı insan özellikleri) ve kişinin kendi akli gerçekten de birbirleri için birer ölçü mahiyetindedir. Avnî, "eski şiire yeni bir nefes veren," (Budak, 2008: 532) iyi eğitim almış, birkaç dile vâkıf bir Osmanlı erkeğinin entelektüel kaygılarını da taşımaktadır. Bu kaygılar onu yirmi dokuz değişik insan tipini sanatsal bir ifadeyle tarife ve hatta eleştiriye mecbur bırakmıştır.

Lokman Turan, Avnî'nin bu eserde kullandığı 'mir'at' ve 'cünûn' kelimelerini divan şiirindeki ve tasavvuf terminolojisindeki anlamlarından farklı bir biçimde kullandığını

¹ Akademik sahadaki erkeklik çalışmaları ile ilgili olarak şu çalışmalar temel sayılabilir: Harry Brod, and Kaufman, Michael (ed.) *Theorizing Masculinities*, 1994. ; Brod, Harry. *The Making of Masculinities: The New Men's Studies*, 1987.

söyler. Avnî farklı tipteki insanların arızalarını delilik kavramı çerçevesinde tiplştirmiştir. (Turan, 2008: 682) Hangi tarihte yazıldığı tam olarak tespit edilemeyen 665 beyitlik mesnevîsinde Avnî, “Hayal” ve “İcmâl-i İfade” bölümlerinden sonra; düzen düşkün, neme lazımcı, nasihatçı, bedevi, medeni, köylü, gulâmpare, zen-dost, acelecî, tembel, geveze, inatçı, kıskanç, öfkeli gibi pek çok özellik üzerinden giderek bir tiplleme şeması çizmiştir. İşte bu tipler arasında, zaman zaman örtük biçimde de olsa erkekliğin nasıl yansıtıldığının ip uçları vardır.

Edebiyat, yazar tarafından her ne iddia edilirse edilsin, bir kurgu dünyası olduğuna göre, Avnî’nin, eserinin başında pek çok divâne ile söyleşerek bu konuşmalar sonucunda bir eser meydan getirdiğini söylemesi gerçek bir sonuç arama anlamında pek bir şey ifade etmez. Ancak yine de toplumsal anlamda pek çok şey içerebilir. Zîra sanatçı dâhil olduğu dünyanın izlerini taşır:

“Söyleşüp bir nice divâne ile
Yazdum üslûb-ı hakimâne ile

Tam akıl olamaz âkılar
Almayınca deliden uslu haber

Ne sanırsın acebâ ey hüşyâr
Hezeyânun da hakimânesi var”
(Turan: 699; b. 5, 11, 12)

Avnî’nin eserini başlattığı “Hayal” bölümü, onun kurgu dünyasını anlamak bakımından önemlidir. Hayal perdesi açılan şair burada kendisine benzeyen bir suretle karşılaşır. Bu suret esasen onun iç sesidir:

“Açılıp perde-i mir’at- hayâl
Rû-nümâ oldu hezârân timsal

Bana benzer birisi itdi zuhûr
Güiyâ kim ben idüm ol manzûr

Merhabâ kendüne hoş geldün hoş
Bana bak kendüni [gör] ey bî-hoş”
(699-700; b. 14, 25, 29)

Avnî’nin gözlem ve deneyiminden kuvvet alan bu iç ses her insanın aslında bir anlamda deli olduğunu fısıldar:

“Âkıl isen dime Mecnûn’a deli
Yoklasan her biri bir gûna deli

Her cihetten görünür bir mecnûn
Her biri bir mey ile mest-i cünûn”
(700; b. 33-34)

19. yüzyıl Osmanlı aydını Avnî’nin yukarıda dile getirdiklerinin ve mesnevîsinde bahsettiği pek çok olumsuz tipin, 14. yüzyılda yaşamış Fransız şair Eustache Deschamp’ın aşağıdaki dizeleri ile benzer olması ilginçtir. Avnî’de Deschamp kadar kötümserlik ve delilik ile hiçliği özdeş kılma hali yoktur belki ama her ikisi için de insanlığın içinde bulunduğu durum vahimdir:

“Herkes alçak, zayıf ve gevşek,
Yaşlı, tam ahkâr, iftiracı
Kadınli erkekli delilerden başka bir şey
görmüyorum
Gerçek son yaklaşıyor
Her şey kötüye gidiyor.”² (Foucault: 44)

Avnî’nin, *Mir’at-i Cünûn*’a “Nizâm-ı Âlem Delisi” başlığı altında tarif ettiği bir tip üzerinden ‘savaş karşıtı bir söylem’ ile başlaması ilginçtir. Yaklaşık iki yüz yıl evvel Nâbî’de gördüğümüz bu naif ve kırılğan erkek tipini imleyen söz konusu tavır bu kez kültürel anlamdaki keskin dönüşümü ifade eden 19. yüzyılda çok daha bâriz biçimde yansıtılır. Şaire göre bu tipi temsil eden insanlar mütemadiyen dünyayı kendi anladıkları biçimde şekillendirmeye çalışırlar. Üstelik bu tiplerin kendilerine de hayırları yoktur:

“Köhne mîras hâr-ı hâne harab
Cigeri sîh-i felâkette kebâb

² “On est lâches, chetifs et mols,
Vieux, convoiteux et mal parlant.
J e ne vois qu efolles etfols
La fin approche en verité
Tout va mal”
Eustache Deschamps, *Oeuvres*, yay. Saint-Hilaire de Raymond, c. 1, s. 203. (Aktaran: Foucault, 2006: 44)

Bir dilim etmege olmuş muhtâc
Et Yemez Tekkesi kelbinden aç

Kendi zumunda hîred-mend-i gayûr
Rey-i nezzâm-ı umûr-ı cumhûr”
(Turan: 701; b. 42, 44, 47)

Asırlarca savaşıyan Osmanlı erkeğinin durumu Avnî için anlamsız bir gayeye dönüşmüştür. Her zaman erkeklikle özdeşleştirilen askerlik, top tüfek, savaş gibi kavramlar şair için hiçbir şey ifade etmez. Avnî’nin, genç bir erkeğin anasından ayrılarak savaşa gönderilmesini kınadığı beyitler onun toplum tarafından erkeklığe yüklenen sorumluluklara da bakışını özetler niteliktedir. İnsanların dünyaya sığmayıp birbirlerini öldürmeleri, birbirlerine işkence etmeleri mertlik değildir ona göre:

“Neye lâzım bu kadar top u tüfeng
Ne içindür bu kadar fitne vü ceng

Ne gerektür bu kadar zindanlar
Ne için katl olunur insânlar

Bu kadar kala vü asker ne gerek
Bu kadar harb-i mükerrer ne gerek

Sebeb-i hilkatimiz ceng midür
Yoksa sahra-yı zemîn teng midür

Âleme sığmadı mı nev-i beşer
Cümle mevrû midur sahralar

Analardan ayırıp evlâdı
Cenge göndermege n’olsun bâdî”
(Turan: 701; b. 50-55)

19. yüzyılın bu nazik ruhlu şairi adeta günümüzün hümanist vicdan-ı redçi erkeklerinin diliyle konuşur. İnsanın insanı incitmesi gerektiğini söylerken hayvanseverliği de ekler. Şair için, dünyayı böyle yaşanılmaz kılan savaşkanlığın nedeninin ‘medeniyet’ olması da dikkat çekicidir:

“Merd olan cinsini ızrâr etmez
Belki bir kelbini âzâr itmez
Âh bilsem medeniyet bu midur
Nev-i insânı himâyet bu midur”
(702; b. 56, 62)

Avnî eserin devamında “Neme Lâzım Delisi” olan tipleri anlatmıştır. Burada göze çarpan, er kişinin çalışarak ekmeğini taştan çıkarması yönündeki görüşüdür. Er kişi kimseye muhtaç olmamalıdır. Ancak bir erkek merhamet ederken dikkatli olmalıdır. Yeri geldiğinde kimseye; sarrafa, esnafa ve hatta kardeşine bile güvenmemelidir. Dünyayı ıslah etmek gibi bir işe girişmek hadsizliktir, zîra Allah bile buna vâcib olmayabilir. Osmanlı Devlet’nin yıllarca süren cihana hükmetmek kudreti ve iddiası 19. yüzyılda sarsılınca belli ki Avnî de bu iddiayı sürdürmenin anlamsızlığını düşünür :

“Âkıl oldur ki bu gün ac değil
Kimsenin lutfına muhtâc değil

Er olan rızkını taşdan çıkarır
Dostunun aklını başdan çıkarır

Merhametten ne ziyân gör ne maraz
Sana rahat ola dünyada garaz

Sakın aldanmayasın sarrâfa
İtimâd itmeyesin esnâfa

Merhamet itme karındaşuna da
Belki öz canuna da başuna da

Halkun ıslâhını hiç alma dile
Belki vâcib değil Allâh’a bile”
(703-704; b. 92-93, 97-99, 102)

Bir diğer bölümde şair “Nasîhat Delisi” tiplere yönelir. Bu bölüm esasen şairin batılılaşan hayat tarzını eleştirisi gibi de okunabilir. Avrupa’nın medeniyet sembolleri ile yeni yeni tanışmaya başlayan Osmanlı insanı alaf-ranga adetleri de benimsemekte gecikmez. İşte bu tarzdaki insanların kullandığı eşyalar Avnî için kıyamet sembolüdür. Gözlük, fular ve diş fırçası gibi nesneler ve hatta alaf-ranga usullerle oluşturulmuş Osmanlı ordusu üzerinden yeni düzen eleştirisi yapar. Modernleşen erkek modelini beğenmez:

“Saati geldi kıyâmet kopacak
İşte eşrât u alâmet kopacak

O siyah bez ne arar boynunda
O mukavvâ ne turur koynunda

Gör şu kör piçi tek gözlük ile
Tolaşır âlemi bir yüzük ile

Dişini fırçalar ammâ çelevi
İçi cârûb-ı edeb-hâne gibi

Dehri üç yüz sene evvel asker
Hep alafranga mı feth eylediler”
(705; b. 115-119)

Avnî değişen düzeni bu şekilde eleştirirken kerameti kendinden menkul şeyh takımına da verip veritirir. Bu şeyhlerin yaptığı bazı uygulamaları gerici olarak görür.

“Şeyhler aldı yine meydânı
Kandesin rûh-ı revânım Vânî³

Çoğalup mey-kedenün kallâşı
Oldı hep halk-ı cihân Bektâşî

Bir takım öldürecek dervişler
Halkı aldar tükürükler şişler”
(705; b. 125, 127, 131)

İlaveten, şairin Osmanlı toplum hayatına yeni yeni dâhil olan bazı tip kadınlara bakışı da geleneksel ve muhafazakar bir yapıdadır. Kadınların başlarına taktıkları şeffaf örtüler, gözlerine sürdükleri boyalar onu rahatsız eder. Evlenmek isteyen kızların büyü yaptırmak için hoca aramalarını ve ayrıca hamile kadınların sokakta dolaşırken karınlarını göstermelerini de ayıp bir davranış olarak algılar. Bütün bunlar 19. yüzyılda aydın sınıftan bir Osmanlı erkeğinin hem özelde kendi hemcinslerini hem de toplumu nasıl kurguladığına dair işaretler sunar:

“Ya kadınlarda bu âdet ne belâ
Ne habâset ne musibet ne belâ

Baş düzen cevher-i şeffaf iledür
O balık ağı bütün nâfiledür

Gör şu âşüftenin ak pak başını
Zâc-ı Kıbrısla boyarmış kaşını

Karnı burnunda bunalmış gebeler
Burnu karnında kocamış ebeler

İnleye inleye bâzârı gezer
Kimi yolda togurur sonra bezer

Evde kalmış nice bir kara kurı
Şehr-ü etrâfı gezer gösgötürü

Nev-cevân taze güzel koca arar
Büyü yaptırmak için hâce arar”
(705-706; b. 133-139)

Şair eserinin ilerleyen bölümünde “Bedevî” ve “Medenî” tiplerindeki karşıtlık ile kendi kafasındaki eski-yeni ve gelenek-modernite gibi çatışmaları yansıtır. Avnî’nin bedevî bir erkeği fiziksel özellikleri ve bulunduğu coğrafya bağlamında tasviri ilginçtir. Bir bedevî erkeğinin fiziksel gücü ile aklî kuvveti tamamen orantısızdır ona göre:

“Kâmeti Mısır-ı şecâatda herem
Sarsılır kasr-ı felek bassa kadem

Nûr yok vech-i ahâlisinde
Ne denîsinde ne âlîsinde

Kimi kanbûr u kimi ahveldür
Kimi rencûr u kimi tenbeldür

Kiminün agzı kokar kimi bodur
Kimi hîm hîm kimi dilsiz kimi kör

Kimi aksak kimi kel kimi çolak
Genci ahmak sünepe pîrî bunak”
(706-707; b. 149, 153, 156-159)

Avnî coğrafi bir sınırlama ile Mısırlı erkekleri fiziksel özellikleri bakımından kötülerken, buna karşılık Enderunlu Fâzıl *Hubannâme*’sinde, “Derbeyân-ı Hûbân-ı Mısır” başlığı altında Mısırlı erkeklerin bedensel özelliklerini anlatmıştır. İki şairin aynı coğrafyadaki erkek tiplerine zıt bakışları erkek estetiği ve erkek güzelliğindeki alternatif bakış açılarını da gösterir:

³ Kadızâdelilerden Vânî Mehmet Efendi.

“Ey zülâl-i lebidir Nil-i hayât
Gamze-i kahiresi seyf-i memât

Hep siyah cerde olur hûbları
Var sefid- rû dahi mahbûbları

Şive-vü işvede hep faikdir
Dahi ağâzeleri muhrikdir”
(Fâzıl, 1945: 19)

Avnî bedevîyi fiziksel açıdan yerer ancak bedevînin de kendine göre bir savunması vardır. Onun dilinden medeniyeti eleştiren Avnî gerçek özgürlüğün bedevîlikte olduğuna inanır. Kentleşme ve medrese eğitimi gibi meseleleri tartışırken insanın eğitim görse de güç elde ettiğinde başkalarını sömürebileceğini söyler. Belki de böylece Osmanlı patronajı içindeki yüksek zümre erkek modelini de yermiş olur:

“Sarf-ı ömr eyleyesin medresede
Yine medfûn olasin vesvesede

Görmeyüp ilm ü hünerden behre
Sana âmir ola bir bed-çehre

İntizâm-ı medeniyet bu mıdır
Kasabât içreki âdet bu mıdır

Âkılz kimseye medyûn degiliz
Medenîler gibi mecnûn degiliz

Cinsimiz kimseye mahkûm degil
Kimsemiz hâdim ü mahdûm degil”
(Turan: 708-709; b. 174-175, 180, 197-198)

Avnî “Medenî” başlığı altında bu kez yine bedevînin ağzından medeniyeti sorgulamaya devam eder ve medenîyi “alçak ve yalancı” olarak ortaya koyar. Bu ağır eleştiriye ilaveten, Avnî’nin özellikle 19. yüzyıl Osmanlı entelektüel erkeklerinin sosyal hayatında mühim bir yer tutan kahve ve kahvehane kültürünü eleştirmesi ve bu tür bir toplumsallaşmayı uygun bulmaması da ayrıca dikkat çeker.

Osmanlı toplumunun kahve ile tanışması 16. yüzyılın başında Yemen Valisi Özdemir Paşa vesilesiyle olmuştur. İlk kavehanenin

İstanbul Tahtakale semtinde açılışı da yüzyılın tam ortasına rastlar. Zamanla imparatorluğun pek çok yerinde görülen kahvehaneler, payitahtta, sarayda olduğu kadar sıradan insanın ve elbette büyük ölçüde erkeklerin yaşamında da mühim bir sosyalleşme aracı haline gelmiştir. Siyasi ve sosyal tartışmaların olduğu kadar âşıkların icrâ mekânı (Balkaya, 2013: 887) olarak da kahvehaneler geniş bir ihtiyaca cevap vermiştir. Kahvehanelerde vakit geçirenlerin “kaba ve sıradan” insanlar olduklarını söyleyenlere karşılık, Osmanlı İstanbul’unda kahvehanelere giden insanlar arasında “beyler, soylular, devlet görevlileri, kadılar ve diğer ulema” olduğunu yazarlar da olmuştur. (Hattox, 1998: 82) Yani 19. yüzyıla gelindiğinde kahvehaneler her kesimden erkeğin kaynaşma ve sosyalleşme mekânıdır artık...

Daha önce meyhanelerin karşıladığı ihtiyacı büyük oranda kahvehaneler devralmıştır. Fakat kahvehanelerde, bazı meyhanelerde olduğu gibi kadın şarkıcının varlığı söz konusu olmamıştır. Kahvehaneler artık “tam anlamıyla erkeklerin dünyası” haline gelmiştir. Ancak büsbütün erkekleşen bir mekânın ve onun parçası olan sosyalliğin farklı (veya bayağı görülen) eğilimleri karşılamadığını da söylemek zordur. Zîra 17. yüzyıl başında pek çok kahvehanede dükkan sahibinin bir yem olarak kullandığı güzel oğlanlar sâkilik yapmaktaydı. (Hattox: 96) Bu durum, bütün bir kahvehane kültürüne yansıtılamazsa da, toplumsal bellekte bazı kesimleri rahatsız etmiş olabilir. Dolayısıyla sınıfsal çeşitliliğe ve kahve kültürünün yarattığı birlikteliğin gördüğü ilgiye rağmen hem devlet otoritesi hem de bazı aydınlar bu mekânlardan rahatsızlık duymuştur. İşte Avnî de buna yakın bir rahatsızlığı dillendirir. Ancak onun eleştirisi, kahvehaneleri (ve tiyatroları) medeniyetin bir uzantısı olarak görmesiyle de bağlantılı olması bakımından daha da ilginçtir:

“Rû-nümâ oldu hemân bir medenî
Kahve dîvânesi haşşâşî denî

Ne kadar olsa da kezzâb u denî
Bedevîden yine yegdür medenî

Gönül eglencesi şirin lebler
Kesme billur gibi gabgablar

Sâzlar gulguleler mey-kedeler
Bâdeler dagdagalar

Kahvelerde giceler menkıbeler
Ki işidince togurur gebeler

Var tiyatroda nice nice iber
Ki sürer kıssası tâ subha kadar” (Tu-
ran: 710-711; b. 200, 210, 223-226)

Avnî'nin bu erkek kamusal alanları, kahvehaneleri eleştirisi iki asır önce bir başka şairde de görülür. Nev'izâde Atâyî *Sâkînâme* isimli eserinde bu kez kahvehanelerin karşısına meyhaneleri koymuştur. Tunca Kortantamer'in ifadesiyle, şair, “meyhanede sevinç, neşe ve ikiyüzlülüğten uzak gerçek sevginin bulunduğu, kahvenin sermayesinin melan-koli olduğunu, orada efsanenin tenbellik uy-kusu getirdiğini, çekiştirme ve ikiyüzlülüğün sıkıntıyı arttırdığını söyler. Kahveye gitmek istemez, tercihi şaraptır.” (Kortantamer, 1993: 90):

“Harâb olsa kasrı mey-hânenün
Yerün tuta mı kahve-hâne anun
Anun pâ-yi taht ise fincânları
Bunun câmı mir'ât-ı İskenderî
Kadeh re's-i mâl-i safâ vü ni'am
Bu sermâye-i mâli hulyâ-yı gam
(...)
Bana kahve teklifini eyleme
Ana uğrayanı benüm pâyüme” (Kor-
tantamer: 91)

Avnî'nin delikanlılık ve erkeklik ile özdeşleştirdiği sözde cesur ve yiğit erkek tipi eleştirisi “Şecî” başlıklı bölümde yer alır. Şair burada çözümü hep kaba güçte arayan “kuv-vet delisi, kaldırım dayısı” erkek tipini eleştirmiştir. “Daha kundakta iken...” diyerek erkek çocuklara daha doğmadan yapıştırılan toplumsal cinsiyet rolüne karşı çıkmıştır. Savaş karşıtı söyleminin bir uzantısı olarak savaşı ve şiddeti çağrıştıran nesneler de yine şairin muhalif duruşunu işaret eder. Tüfek, kılıç, ceng, kesip biçme gibi sözcükler birer eleştiri unsuru olarak bu bölümde dikkat çeker:

“Var idi bir de şecâat delisi
Ceng dîvânesi kuvvet delisi

Daha kundakta iken çatlayacak
Tüfeng isterdi atup patlayacak

O cefâlar kılıcı gaddâra
Ser-fürû itdi nice bî-çâre

Yanî bir kanlı delikanlı idi
Kılıcı kanlı eli kanlı idi

Kana kana nice kan içmiş idi
Nice mecrûhı kesüp biçmiş idi

Kaldırım dayısı baş rûsvâsı
Gâhîce sanatı taş gavgası
(Turan: 713; b. 259-263, 266)

Şair, karşı cinse gönlünü kaptıran bir delikanlının macerasını onun ağzından anlat-tığı “Zen-dost” ve “Sebeb-i İmtidad-ı Da'va” bölümlerinde mecâzî aşkın yüceliğine keskin bir vurgu yapmaz belki ama bir sonraki bölümden, “Gulâm-pâre”de, aşkın cinsiyetinin ne olması gerektiğini ortaya koyar. Bu maceranın başlangıcında Avnî, deli, cahil, zina yapan, erkekleri baştan çıkaran, siyah saçlı on dört yaşında bir kızın delikanlının kalbini nasıl çaldığını anlatmıştır. Kızın bu özellikleri genç bir erkeğin ona kapılması için yeterlidir:

“Deli kız nâmına bir ehl-i mezâk
Elleri bağlı idi kısıkvrak

Eksik olmazdı yanında hergiz
Dâimâ duhter-i rezle bir kız

Nâ-bekâr idi zinâ ehli idi
Sebeb-i cürmi dahi cehli idi

Lezzet-i vaslını yazsam derhâl
Hâme destümde olurdu inzâl

Çıksa bâzâra eger pîreheni
Gark ider âlemi tûfân-menî

Geçdiği yerden akar mâr-ı visal
S..k⁴ biter basdıgı yerde derhâl

⁴ Sözcükte yer alan sansür, bu çalışma için kullandığım Lokman Turan'ın makalesinde yer

Henüz on dördüne girmiş bir mâh
Çehresi şule saçî nûr-ı siyâh”
(714; b. 286-287, 289, 295-298)

Ancak delikanlı kızla evlendikten sonra iş değişmiş ve karşı cinse, bir kadına aşık olmanın bedelini ödemeye başlamıştır. Zîra kızın gerçek yüzü, hoş olmayan tarafları ortaya çıkmıştır. Evliliğe karşı olumsuz bakışı pek çok eserde görmekteyiz. 17. yüzyıl şairi Nâbî'nin *Hayriyye*'sinde oğluna asla evlenmemesi, zîra kadınların güvenilmez olduğu yönünde verdiği öğütünün Avnî'de de bir anlamda hissettirildiğini söylemek mümkündür:

“Âkıbet dâiyye-i hükm-i kazâ
İzdivâca beni kıldı ırzâ

Duhter-i mihr olıcak ser-be-lihâf
Geldi kâbûs gibi şâm-ı zifâf

Dişleri şüdde-i Şeddâd gibi
Kaşları medde-i âzâd gibi

Çinden çehresi bahr-ı mevvâc
Kîneden sînesi tûfân-ı lecâc”
(715; b. 305, 309, 314-115)

Fakat burada ilgi çekici olan, Avnî'nin erkek ve kadın arasındaki ilişkide erkeğin nasıl bir konumda bulunması gerektiğini anlattığı bölümdür. Genç delikanlı karısının ummadığı yüzüyle karşılaşınca çareyi bir mollanın tavsiyelerinde arar. Ancak mollanın (belki de örtük biçimde Avnî'nin) öğütleri ve erkeği bir ilişkide pasif ve durağan bir şekilde konumlandırması dikkate değerdir. Buna göre bir kadın ne kadar kötü olursa olsun aile içinde erkek onun sözünü dinlemelidir. Zîra erkeklik budur. Hü-

almaktadır. Kelimenin ne olduğu aşikâr olmakla birlikte kullandığım makalenin orijinalliğine sadık kalmanın akademik etik olarak daha uygun olacağını düşündüğümünden herhangi bir düzeltme yapmaktan bihassa kaçındığımı söylemeliyim. Benzer durumlar bu tarzda yazılmış başka eserlerde de görülmektedir. Ancak asırlar önce yazılmış bir metnin yüzyıllar sonra, hangi gerekçeyle olursa olsun sansürlenmesi de ayrıca toplumun zihin haritasındaki cinsel algıların ve müstehcenlik tanımlamasının nasıl değiştiğini gösterir.

küm kesmek kadınların işidir. Er kişi karısının kuludur ve o ne isterse, kuş sütü bile istese, bulup getirmekle mükelleftir:

“Bu diyâr içre zenündür ahkâm
Sanma bî-çâre senündür ahkâm

İhtiyârı karısından sorulur
Kesb ü kârı karısından sorulur

Ne kadar itse de zen zevzeklik
Karıyı dinlemedür erkeklik

Er olan avretine bende olur
Kuş südi istese arı da bulur”
(715; b. 321, 323-324, 326)

Molladan bu cevabı, fetvayı alan delikanlı kadınlarla ilişki yaşamaktan duyduğu pişmanlıkla başka bir mecliste derdine dermân aramaya koyulur. Mollanın kendisine verdiği öğütlerden memnun kalmaz:

“Bu cevâbı işidüp mollâdan
Ben de çekdüm elimi fetvâdan

Bu diyâr içre ki zen mollâdur
S..k yemek gam yemeden evlâdur”
(715-716; b. 327-328)

Delikanlının çare aradığı kimseler ilginçtir ki kadınlardan kurulu bir musîkî meclisidir. Avnî burada kadınların erkekler hakkındaki görüşlerine yer verirken eski usullerdeki müzik ile tedavi yöntemlerini de eleştirmiştir. Meclisdeki kadınlar da delikanlının derdine çare ararken ilk başvurduğu molla gibi kadınları tasarruf sahibi görmüşlerdir. Onların anlayışında kadın ve erkek arasında fark yoktur:

“Anların cümlesi ammâ zen idi
Kimi santûrî kimi ney-zen idi

Boşanup dilli düdük gibi hemân
Hâlümi eyledim ol kavme beyân

Didüm ey zûrnâ-zenân-ı ikbâl
Dinleyün başıma geldi bir hâl

Didi ey sille-hôr-ı mihnet-zen
Perdeden çıkma geçüp dâireden

Sen usûl anlayıcı âdemsin
Her mâkâm anlayıcı âdemsin

Eski âdetleri terk eyleyelüm
O terennümleri biz neyleyelüm

Didiler bizdeki kânuûn-ı atîk
Avretinden seni kılmaz tefrîk

Burada ehl-i tasarruf karıdur
Ehl-i teklîf-i tekellûf karıdur”
(716-719; b. 332, 345-346, 357, 359, 374, 391-392)

Delikanlı ikinci bir yol olarak başvurduğu kadınlar meclisinde derdine çare bulamayınca en başa döner, kendiyle hesaplaşır. Yani karısının gerçek yüzü onun memnun etmese de bir şekilde kadınlara mecburiyetine ikna olmuştur. Kadınlardan vazgeçemeyeceğini söyleyen delikanlı dünyada sevicecek olanın ancak onlar olduğuna inanmıştır artık... Lut kavminin zevksizliğini yaşayıp Lûtî olmaktansa kadınla yaşanacak bir beraberliği tercih etmiştir. Özetle, Avnî bu bölümü sonlandırırken genç bir erkeğin, tüm zorluklarına rağmen aşkı bir kadında yaşaması gerektiğini işaret eder:

“Hâsılı vârid olup bin müşkil
Olmadı anda murâdum hâsıl

Heyete lânet idüp her câdan
Çıkdım ol dâire-i gavgâdan

Ben sûretlerle girdim ammâ
Yine mecbûr-ı zenânım hâlâ

Ne kadar olsa dahi keydi azîm
Yine zenden geçemez tab-ı selîm

Hudası olsa da fevk’al-âde
Yine zendür sevecek dünyâda

Ne bilir zevk-i küs-i mahrûtı
B..k yemiş yanî cenâbet lûtî”
(719-720; b. 394-395, 404-407)

Mesnevîde anlatılan bu hikâyeden sonraki bölümde “Gulâm-pâre” başlığı altında

anlattığı tipi konuşturan şair, bir kadınla birlikte olmanın zorluklarını ve hatta kendince iğrençliklerini dile getirmiştir. Bir önceki bölümde anlattığı genç erkek tipi işin sonunda kadınla yaşanacak bir ilişkiyi tercih ederken, bu bölümde anlattığı tip ise erkekle birlikteliği savunur. Her iki erkek tipi açısından da Avnî’nin aşk sözcüğünü dillendirmemesi kayda değer bir durumdur. Zira gulâmpârenin savunusu hiçbir şekilde tasavvufa da bağlanmaz. Bu mesnevîde, kadınları reddedip erkeklerle yönelen bir gulâmpârenin yüce aşkı aramak gibi bir iddiası da yoktur. Yani daha önceki yüzyıllarda gördüğümüz pek çok eserdeki ilahî göndermeli erkek aşkına karşılık burada tamamiyle beşerî ve cismanî bir erkek beraberliği savunusu vardır. Nitekim, Ali Budak’ın ifade ettiği şekilde, “Galib ve Arif Hikmet’te âşıkâne gazeller bile tasavvufî bir perdeyle örtülmüşken, Avnî bu kayıtlardan kurtulmuş, tasavvufî sembolleri bile usta bir dokunuşla inceltmiş, neredeyse şeffaf bir hale getirmiştir.” (Budak: 534) Bu bölümde gulâmpâre bir tipin tarifi yapıldıktan sonra söz konusu tip konuşturulmuştur. Bu gulâmpâreye göre kadınlara meyletmek “çatalı günah” olacaktır; onların yaşayışı bulaşık, işleri karışıktır:

“Dahi bir gûşede oğlan delisi
Pîr-i mekteb gibi sabiyân delisi

G..tünün tüyi agarmış yer yer
Yine divâne g..t ardında yeler

Zene meyl eyler isem nâ-merdüm
Âşıkum tâze cevândur derdüm

Zene şehvetle nigâh eylemem
Yanî çatalı günâh eylemem

Zenlerin adeti pek b..k bulaşık
İşleri karma karışık dolaşık”
(Turan: 720; b. 408, 410, 414, 417, 421)

Bu tip bir erkek için, kadınlara mey edip onları evinde barındıran hemcinsleri “ahmak hayvan” iken, davet edilen kadın ise “şeytan”dır. Şairin burada kadınlarla beraber olmayı “ısırgan ile tahret” yapmaya benzetmesi de ayrıca ilginç bir durumdur. Hele de evde

tutulan bu kadınlardan biri hamile kalırsa o zaman çok daha büyük sorunlar ortaya çıkacaktır. Hamile kadının oğlan çocuk doğurma ihtimali evin erkeğinin de aklını karıştırır, başından alır. Üstelik bu kadınların hepsinin birden gönlünü yapmak da zordur. Mutlaka birileri daha az mutlu olacaktır. Bu da erkeği zor ve sıkıntılı bir konuma getirecektir.:

“Bir kişinün ki olur izânı
Eve davet mi ider şeytânı

Vardur ammâ nice ahmak hayvân
Cem ider hânede birkaç nisvân

Birisi gülse biri kan ağlar
Belki karnındaki oğlan ağlar

Hâmile olsa görün gavgayı
Tutar oğlan borusı babayı

Birinün hâtırını yapsa eger
Birinün kalbini virân eyler

Ülfet-i zen ile râhat mı olur
Hiç ısırganla tahâret mi olur”
(720-721; b. 422, 424, 427-429, 432)

Avnî esasen bir gulâmpâreyi konuşturmuştur ancak bu ve önceki bölümlerde farklı tiplerin ağzından kadınlığın ve erkekliğin sorgulanışı toplumsal bir gösterge olarak da okunabilir. Şair son derece gerçekçi bir kurgu ortaya koyar; kadın-erkek ilişkisini ve bu ilişkinin toplumdaki algılanış biçimlerini somut bir metinle yansıtır. Osmanlı toplumundaki taaddüd-i zevcât (poligami), birden fazla kadınla evlenme durumu sosyal ve ekonomik başta olmak üzere pek çok nedenle uygun görülmüştür. Kanunlar bazı önlemler yoluyla bu durumu belli şartlara bağlayarak kötüye kullanılmasını engellemeye çalışmışsa da (Düzbakar, 2008: 96) bireysel düzeyde bir erkeğin ve karılarının mutsuzluğu söz konusudur. Bu mutsuzluk hali zaman zaman edebiyat verimlerine de yansımıştır. İşte Avnî’nin mesnevîsinde de bunun izleri görülür. Birden fazla kadınla evlenmenin bir erkekte yarattığı ferdi sıkıntılar bir gulâmpârenin ağzından dile getirilmiştir belki de...

Benzer bir ferdî serzeniş bu kez “Zevce Tekâzası” başlıklı bölümde bir kadının kocasından şikayeti ile yansıtılmıştır. Bu bölümde konuşan kadın kocasını kavga esnasında nasıl tartakladığını söyledikten sonra kocasının kendisini affettirmek için ona aldığı göz boyasının kendisi için bir şey ifade etmediğini anlatmıştır. Eserin bu bölümünü de daha önceki bölümün devamı gibi okuyup kadın-erkek ilişkileri açısından değerlendirmek gerekir. Şikayetçi kadın, içinde bulunduğu durumu anlatırken günlük işlerinden bıktığını, evdeki pek çok şeyin eskidiğini, postallarının bile parçalandığını söyler. Bir kadının erkekten beklentisinin ve hayata dair sıkıntısının maddi unsurlarla yansıtılmış olması da başka bir tartışma konusudur elbette. Erkek bir yazarın kaleminden çıkan bu metinde doğal olarak erkek bakışı vücut bulur:

“Gice menhus ile gavgâ itdüm
Azıcık örseledüm incitdüm

Didüm ey torba sakallı hayvân
Kaçan insân olacaksın insân

Kuyuda bez yıkamakdan bezdüm
Çırpıcı’da ne zemânlar gezdüm

Pârenüz yoksa efendi ur sat
Hey yalancı ne okursun salavât

Bak söbek kaldı mı gel kondıma bak
Eskidi gitdi çıkrukla tıbâk

Çekilür mi bu kadar zahmet âh
Gayrı artık çekemem illallâh

Bir kutu sürme ile göz boyama
Git getür şimdi sguk bez boyama

Halâik çignemeden rûz u leyâl
Parçalandı ayagumda postâl” (Turan:
729-730; b. 585-586, 589-591, 593-595)

SONUÇ

Bu yüzyıl, Osmanlı insanı için popüler kültürde büyük bir başkalaşmayı temsil eder. İnsanlar artık toplumsallaşma mekânı olarak

Göksu'ya değil, Pera'ya giderler. Kadınların giydikleri korselerden erkeklerin fesine kadar hemen her yerde batıya duyulan mestur ilginin izleri vardır. Yüzyılın başında erkek ve kadının kamusal alandaki birlikteliği devletçe yasaksa da sonradan çıkarılan bir fermanla kadınlarla erkeklerin birlikte gezmesine izin verilmiştir. (Quataert: 241) Bu değişim ve hatta gelişim hangi sınıftan olursa olsun Osmanlı erkeklerinin dünyasını da derinden etkilemiştir. "Geleneğin dışına çıkmayı başarmış, soyutun değil somutun şiirini yazan" (Budak: 535) Avnî'nin *Mir'at-i Cünûn* isimli mesnevîsi onun ananevî erkeklikten ne kadar sıyrıldığını ve/ya sıyrılmadığını gösteren önemli bir edebiyat verimidir. 19. yüzyıl Osmanlı aydınını da temsil eden şairin savaş karşıtı hümanist söylemi karşısında medeniyet ve batı muhalifliği de bu dönemin erkeklerini ve erkeklik anlayışını kavrayabilmek bakımından ilginç unsurlar oluşturur.

Kaynakça

- BALKAYA**, Adem. "Mekân Poetikası Bağlamında Âşık Kahvehaneleri ve Âşık Üzerinde Kimi Fonksiyonları." *Turkish Studies* (vol.8/1) 2013, 881-889.
- BUDAK**, Ali. *Batılılaşma ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2008.
- DÜZBAKAR**, Ömer. "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği." *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM* 23.23 (2008): 85-100.
- ENDERUNLU FÂZİL**. *Hûbannâme ve Zenannâme*. Ercümend Muhib (haz.) İstanbul: Yeni Şark Kitabevi, 1945.
- FOUCAULT**, Michel. *Deliliğin Tarihi*. M. A. Kılıçbay (çev.) Ankara: İmge Kitabevi, 2006.

KORTANTAMER, Tunca. "17. Yüzyıl Şâiri Atâyî'nin Hamsesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Görüntüsü." *Eski Türk edebiyatı: Makaleler*. Vol. 23. Akcag Yayınları, 1993, 61-105.

HATTOX, Ralph S. *Kahve ve Kahvehaneler-Bir Toplumsal İçeceğin Yakındoğu'daki Kökenleri*. İstanbul: tarih Vakfı Yurt yayınları, 1998.

QUATAERT, Donald. *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*. Ayşe Berktaş (çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

TURAN, Lokman. "Yenişehirli Avnî Bey'in Mir'at-i Cünûn'u." *Turkish Studies* (vol.3/2) 2008, 680-736.

ZEYBEKOĞLU, Ö. "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı." *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. Sayı 3/1 Ocak 2010.

yenifikirSAM

Yeni Fikir Stratejik Araştırmaları Merkezi

Aydın'ın İlk Stratejik Araştırma Merkezi

Adres: Adnan Menderes Bulvarı, Güzelhisar Mah. 37. Sokak No:8 AYDIN Telefon: 0256 214 48 21

YENİ FİKİR STRATEJİK ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (Yeni Fikir SAM) ÇALIŞMA METODU

Aydın merkezli bölgesel ve küresel sorunlara eğilmek ve zaman-mekan derinlikli bir çerçeve sunmak, Yeni Fikir Strateji Araştırmaları Merkezi (Yeni Fikir SAM)'nın temel fikrî hedefini oluşturur. Yeni Fikir SAM'nın esas amacı, Aydın ilinin tarihî, kültürel, siyasi, hukuki, ekonomik, tarım, eğitim, sosyolojik ve jeopolitik yapısı ile ilgili sorunlara ve açılımlara yönelik çalışmalar yapmak ve bunları kamuoyuna sunmaktır. Yeni Fikir SAM'ın Aydın'daki merkezinin yanı sıra Denizli ve Muğla'daki Çalışma Masaları Başkanlıkları ile Güney Ege merkezli **ufuk projeksiyonları** ile siyaset, ekonomi ve toplum-kültür alanlarında bilgi üretmeyi ve üretilen ilmî bilgiyi sorun çözücü formüller halinde sunmayı hedeflemektedir.

İl bazlı ve bölge zemininde sorunları tarihi ve kültürel bir derinlik içerisinde ele alan Yeni Fikir SAM, bugüne yönelik bilgi üretiminin yanı sıra, geleceğe yönelik projeksiyonlar da bulunmayı amaçlar. Bilgi-temelli bir kurum olan Yeni Fikir SAM, uluslararası bilim standartlarına uygun ve partizan kaygılardan uzak bir şekilde, farklı görüşleri bir araya getirerek entelektüel müzakere ve anlayış platformu vazifesi görür ve bir ortak aklın inşasına katkıda bulunur. Yeni Fikir SAM 'ın kısa ve orta vadedeki çalışmaları ve belli periyotlarla yayınlamayı hedeflediği başta Aydın ili olmak üzere Güney Ege ili diye bilinen Denizli ve Muğla illerini de için alan çalışma raporları, Aydın'da bilgi ve tahlil seviyesini yükselterek, karar verme mekanizmalarına olumlu katkıda bulunmayı da hedefler.

Aydın ili çapında **seminer, çalıştay, beyin fırtınası, konferans, kongre ve forum** düzenleyerek etkin çözüm - özgün model alternatifleri ortaya koymayı vizyon ve misyon edinen Yeni Fikir SAM'ın il ve

bölge çapında **yapıcı açılımlar ve kalıcı kazanımlar** sağlayan etkinlikleri hedeflemektedir.

İl ve Güney Ege merkezli (Aydın-Denizli-Muğla) faaliyetlerine paralel Yeni Türkiye zemininde Yeni Aydın ve Yeni Güney Ege'nin **Stratejik Vizyonu** gibi birçok il ve bölge bazlı proje gerçekleştirmeyi amaçlayan Yeni Fikir SAM; 1983'den beri Aydın'da Almanca, İngilizce, Rusça, Arapça, İtalyanca, İspanyolca, Çince ve Fransızca olmak üzere sekiz dilde faaliyet gösteren, yurtiçi ve yurtdışı eğitim müşavirliğini sürdüren Aydın Lisan Eğitim Danışmanlığı tecrübesinin yanısıra uluslararası hakemli akademik fikir araştırma dergisi Yeni Fikir Dergisi, www.yenifikirhaber.com, Yeni Fikir Haber Ajansı (YFHA) ve Yeni Fikir Dergisi Yayınları başta olmak üzere **'açılım-kazanım spektrumu'** kapsamında **'sonuç bildiriler', 'stratejik raporlar', 'anlaşmalar' 'platformlar'** ile Aydın ili çapında ve bölgede muşahhas (somut) neticelerle kazanımlar elde etmeyi görev kabul etmektedir.

Bu kazanımlar **kamu diplomasisi** ile tabandan tavana şuurlanma ve etkileşimi geliştirirken, bir yandan da ilgili söz sahibi karar alıcılara etkin bilgi, fikir ve öneriler sunmakta; böylelikle **âdil ve adalet temelinde kudret sahibi, bütün mazlumların tek umudu bir Medeniyet** perspektifine yönelik, anlamlı katkılar arz etmektedir.

Bilginin toplum ve dünya olayları üzerindeki dönüştürücü etkisine önem veren Yeni Fikir SAM, sunacağı yeni bilgi perspektifiyle Yeni Türkiye Stratejik Ufku'nda Yeni Aydın inşasına, yaygınlaştırılmasına ve korunmasına katkıda bulunmayı hedefler. Farklılıkları bir çatışma gerekçesi değil Tek Millet şemsiyesinde zenginlik olarak gören Yeni Fikir SAM'ın Aydın, Türkiye ve dünya kamuoyuna yönelik çalışmaları bu bakış açısına ilmî ve fikri bir temel sağlayacaktır.

Hürriyet GÜNDEM DÜNYA EKONOMİ SPOR YAZARLAR KEİ

Yeni Fikir Stratejik Araştırmaları Merkezi (YeniFikir SAM) Çalışma Metodu*

Başkanlığını yürüttüğümüz ve Aydın yerelinde ilk olma özelliği taşıyan düşünce kuruluşu (think tank) Yeni Fikir Stratejik Araştırmaları Merkezi (Yeni Fikir SAM)'ın çalışma metodu hakkında –ihtiyaca binaen– temel bazı malumatlar azr etmek istiyorum.

1. **Yeni Fikir SAM**'nın esas amacı, Aydın ilinin tarihî, kültürel, siyasi, hukuki, ekonomik, tarım, eğitim, sosyolojik ve jeopolitik yapısı ile ilgili sorunlara ve açılımlara yönelik çalışmalar yapmak ve bunları kamuoyuna sunmaktır.
2. **Yeni Fikir SAM**'ın Aydın'daki merkezinin yanı sıra **Denizli** ve **Muğla**'daki Çalışma Masaları Başkanlıkları ile Güney Ege merkezli **ufuk projeksiyonları** ile siyaset, ekonomi ve toplum-kültür alanlarında bilgi üretmeyi ve üretilen ilmî bilgiyi sorun çözücü formüller halinde sunmayı hedeflemektedir.
3. İl bazlı ve bölge zemininde sorunları tarihi ve kültürel bir derinlik içerisinde bugüne yönelik bilgi üretiminin yanı sıra, geleceğe yönelik projeksiyonlar da bulunmayı amaçlar.
4. Bilgi-temelli bir kurum olan **Yeni Fikir SAM**, uluslararası bilim standartlarına uygun ve partizan kaygılardan uzak bir şekilde, farklı görüşleri bir araya getirerek entelektüel müzakere ve anlayış platformu vazifesi görür ve bir ortak aklın inşasına katkıda bulunur.
5. Kısa ve orta vadedeki çalışmaları ve belli periyotlarla yayınlamayı hedeflediği başta **Aydın**li olmak üzere **Güney Ege** ili diye bilinen **Denizli** ve **Muğla** illerini de için alan çalışma raporları, Aydın'da bilgi ve tahlil seviyesini yükselterek, karar verme mekanizmalarına olumlu katkıda bulunmayı da hedefler.
6. Aydın ili çapında **seminer**, **çalıştay**, **beyin fırtınası**, **konferans**, **kongre** ve **forum** düzenleyerek

etkin çözüm - özgün model alternatifleri ortaya koymayı vizyon ve misyon edinerek il ve bölge çapında **yapıcı açılımlar** ve **kalıcı kazanımlar** sağlayan etkinlikleri hedeflemektedir.

7. İl ve Güney Ege merkezli (**Aydın-Denizli-Muğla**) faaliyetlerine paralel Yeni Türkiye zemininde Yeni Aydın ve Yeni Güney Ege'nin **Stratejik Vizyonu** gibi birçok il ve bölge bazlı proje gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

8. Uluslararası hakemli Akademik Fikir Araştırma dergisi **Yeni Fikir Dergisi**, www.yenifikirhaber.com, Yeni Fikir Haber Ajansı (YFHA) ve Yeni Fikir Dergisi Yayınları başta olmak üzere '**açılım-kazanım spektrumu**' kapsamında '**sonuç bildiriler**', '**stratejik raporlar**', '**anlaşmalar**' '**platformlar**' ile Aydın ili çapında ve bölgede muşahhas (somut) neticelerle kazanımlar elde etmeyi görev kabul etmektedir.

9. Bu kazanımlar **kamu diplomasisi** ile tabandan tavana şuurlanma ve etkileşimi geliştirirken, bir yandan da ilgili söz sahibi karar alıcılara etkin bilgi, fikir ve öneriler sunmakta; böylelikle **âdil ve adalet temelinde kudret sahibi, bütün mazlumların tek umudu bir Medeniyet** perspektifine yönelik, anlamlı katkılar arz etmektedir.

10. Bilginin toplum ve dünya olayları üzerindeki dönüştürücü etkisine önem veren **Yeni Fikir SAM**, sunacağı yeni bilgi perspektifiyle **Yeni Türkiye Stratejik Ufku'nda Yeni Aydın** inşasına, yaygınlaştırılmasına ve korunmasına katkıda bulunmayı hedefler.

11. Farklılıkları bir çatışma gerekçesi değil **Tek Millet** şemsiyesinde zenginlik olarak gören **Yeni Fikir SAM**'ın Aydın, Türkiye ve dünya kamuoyuna yönelik çalışmaları bu bakış açısına ilmî ve fikri bir temel sağlayacaktır.

12. Kısaca; Aydın merkezli bölgesel ve küresel sorunlara eğilmek ve zaman-mekan derinlikli bir çerçeveye sunmaktır.

Özün özü şudur: Yeni Fikir SAM, Aydın başta olma üzere **Muğla** ve **Denizli** ilini içine alacak şekilde bir faaliyet yürütmektedir. **Yeni Fikir SAM** bu amaçla düşünce ve projeler üreterek kamuoyu oluşturmaktadır. Oluşan bu kamuoyu vasıtasıyla idari mekanizmaya yön vermek, onları teşvik etmek, hatta sorunlara ait çözümlere ulaşılması için tazyik etmektir. Yani entelektüel bir çalışma ile Aydın başta olmak üzere Denizli ve Muğla illerinin meselelerine çare olmaktır. Nitelikli düşünce üretimini gerçekleştirmek ve proje destekleriyle mahalli kamuoyunu bilinçlendirmek; şuurlu toplum meydana getirmektir, asıl maksadımız. Kahvehane kültüründe yok olan zamanın yerini iştişari mekanizmayı çalıştırarak bal yapmaktır, nihai hedefimiz.

Ve yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim akletmek, düşünmek, tefekkür etmek ile alakalı bizelere birçok ayet-i kerimesinde emri ferman buyuruyor. İşte bu ayet-i kerimelerden bir kaçı:

1. O, gece ile gündüzü birbiri ardınca kılan-
dır; öğüt alıp-düşünmek isteyenler ya da şük-
retmek isteyenler için (25/ 62).
2. Onlar, yine de o sözü (Kur'an'ı) gereği
gibi düşünmediler mi, yoksa onlara, geçmişte-
ki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi? (23/ 68).
3. O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin
hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da O'nun
emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz
bunlarda aklını kullanan bir millet için ibretler
vardır (16/12)
4. "Yazıklar olsun, size de; ALLAH'ı bira-
kıp tapmakta olduklarınıza da! Hâlâ aklınızı
başınıza almayacak mısınız?" (21/67)
5. Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki,
düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun?
(Dolaştılar, ama ibret almadılar). Çünkü

gerçekte gözler değil, göğüslerdeki kalpler
(kalp gözleri) kör olur. (22/46)

6. O, diriltendir, öldürenidir. Gece ile gün-
düzün birbirini takib etmesi de O'na aittir.
Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz? (23/80)
7. Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleye-
ceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı
sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki
yolca onlardan daha da şaşkındırlar. (25/44)
8. Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlen-
cedir. Elbette ki ahiret yurdu ALLAH'a karşı
gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ
akıllanmayacak mısınız? (6/32)
9. Yine şöyle derler: "Eğer kulak vermiş
veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli
ateştekilerden olmazdık." (67/10)
10. Derken, onların ardından yerlerine Ki-
tab'a (Tevrat'a) varis olan (kötü) bir nesil geldi.
Şu geçici dünyanın değersiz malını alır ve
"(nasıl olsa) biz bağışlanacağız" derlerdi. Ken-
dilerine benzeri bir mal gelse onu da alırlar.
ALLAH hakkında, gerçek dışında bir şey söy-
lemeyeceklerine dair onlardan Kitap'ta söz
alınmamış mıydı? Onun içindekileri okuma-
mışlar mıydı? Halbuki ALLAH'a karşı gelmek-
ten sakınanlar için ahiret yurdu daha hayırlı-
dır. Hiç düşünmüyor musunuz? (7/169)

Vahiy merkezli nitelikli düşünce
müesseselerimizin artması temennisiyle...

Mesut MEZKİT
Yeni Fikir SAM Başkanı

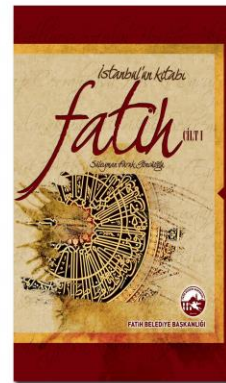
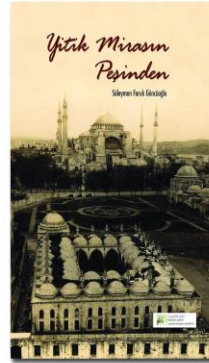
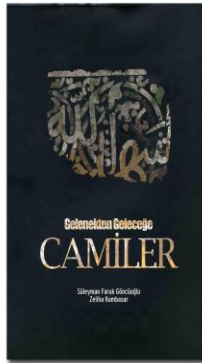
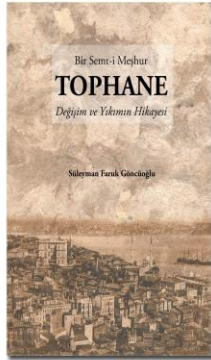
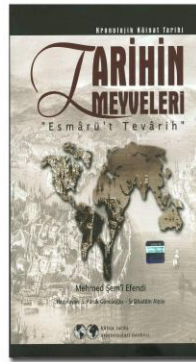
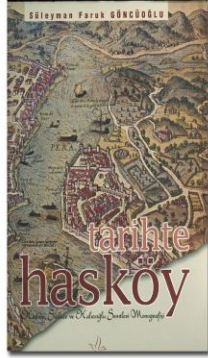
*13 Kasım 2015 tarihinde Flaş Gazetesinde yayın-
lanan makale.

Haberin Gerçek Adresi

Reklam arası haber değil; gerçek haber

AYDIN
yenifikir
HABER

www.yenifikirhaber.com

SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

yenifikir Yayın Grubu

yenifikir **SAM**

Yeni Fikir Stratejik Araştırmaları Merkezi

Aydın'ın İlk Stratejik Araştırma Merkezi

AYDIN
yenifikir
HABER
genç ve geniş düşünenler için
www.yenifikirhaber.com

yenifikir
ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK FİKİR ARAŞTIRMA DERGİSİ
International Journal of Academic Research and Studies / International akademisch über forschung zeitschrift
ISSN 2618-1512 / E-ISSN 2618-1520 / P-ISSN 2618-1538 / E-ISSN 2618-1546 / www.yenifikirdergisi.com

www.yenifikirdergisi.com

yenifikir DERGİSİ YAYINLARI (YFD)

yenifikir HABER AJANSI (YEHA)

İletişim: Adnan Menderes Bulvarı, Güzelhisar Mahallesi 37. Sokak No: 5 Kat: 1 AYDIN
e-posta: yenifikir@hotmail.com 0256 214 48 21 / 0541 214 48 21

YALNIZ DEĞİLSİNİZ

www.kizilay.org.tr